

~~A 84~~

Vol 103

THE

BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE

TAITTIRIYA SAMHITĀ

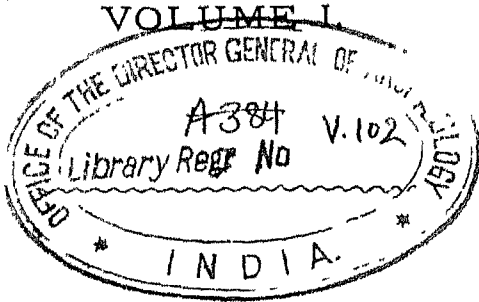
1446

EDITED BY

DR. W. CALAND.

VOLUME I

CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.

1934

CENTRAL ARCHIVES
FEBRUARY NEW

144.46

10-5-1961

SA 2 VSI / Bam / Cal . .

TO

MR. AUG. BARTH

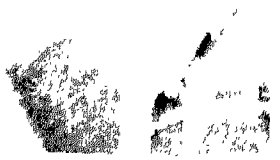
THE GREAT SANSKRITIST OF FRANCE

THIS EDITION IS INSCRIBED

AS A TOKEN

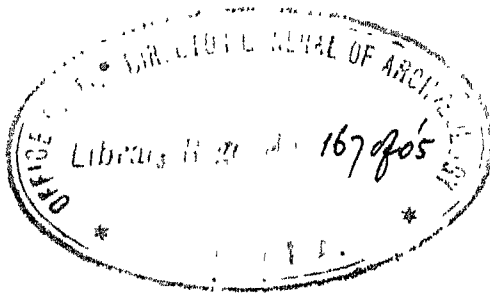
OF RESPECT AND GRATITUDE

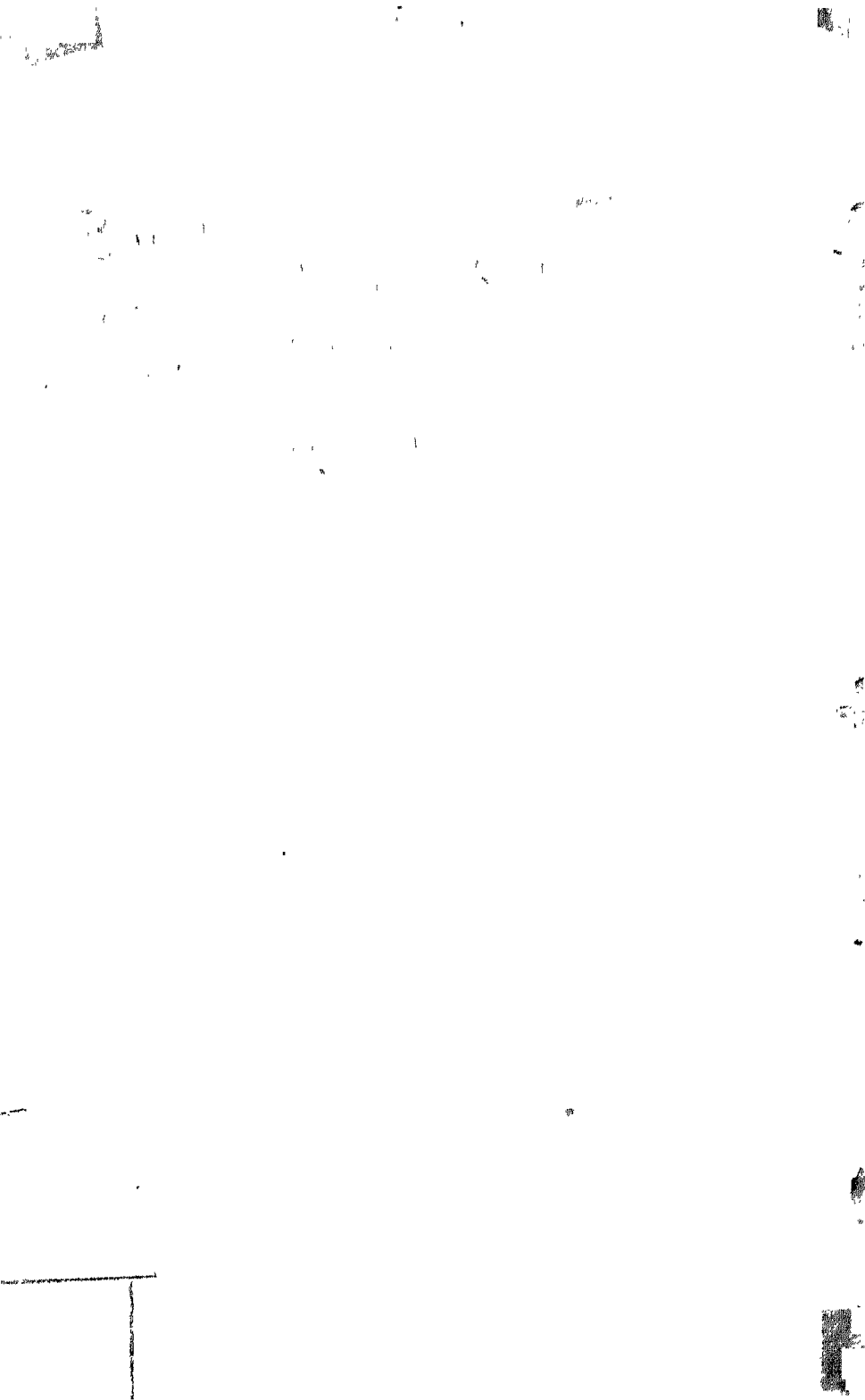
BY THE EDITOR.

ERRATA.

P.	xi.	l.	5.	r.	'The quotations.
P.	xii.	l.	38.	r.	r. i. s. o. v.
P.	xii.	l.	42.	r.	not always.
P.	44.	l.	3.	r.	सर्वं i. s. o. सर्व
P.	129.	l.	18.	r.	•वर्द्धिप•
P.	130.	n.	२.	r.	प्रस• i. s. o. प्रसं
P.	145.	l.	10.	r.	प्रदक्षिणं i. s. o. प्रदक्षिणं
P.	168.	l.	5.	r.	वषट्कृत i. s. o. वषट्कृत
P.	176.	l.	18.	r.	चतुर्ची• i. s. o. चतुर्ची•
P.	187.	l.	11.	r.	प्राक्शो i. s. o. प्रक्शो
P.	190.	l.	11.	r.	तस्योर्दोर्ची i. s. o. तस्योर्दी
P.	204.	n.	१.	r.	T.S. III. 5. 8. b.
P.	218.	n.	१.	r.	r. i. s. o. y.
P.	223.	l.	8.	r.	द्विजुर्चति
P.	235.	n.	२.	r.	अथोक्ता•

PREFACE.

For this editio princeps of the Baudhāyana Śrauta Sūtra the following MSS. have been used :

1. **B.** A modern copy in Devanāgarī writing made in 1868 by Vyaṅkāji Nārāyaṇa, containing, in eight parts, an almost complete text of our Sūtra. Copied for the Government of Bombay and registered as Class I. B. 5 (Elphinstone College), cp. the list published by Georg Bühler in the Journal of the German Oriental Society, Vol. XLII, p. 552. The MS. is carefully written on blue paper, 13 lines on a page, and, if I am not mistaken, in some places corrected and completed by the hand of Bühler. The text is on the whole correct, especially in the first nine praśnas. The later praśnas are also very carefully written, but copied from an original that must have been corrupted. The original of the later praśnas is probably a Grantha MS., as is shown by the nature of the clerical errors. The contents of this MS. are not those that have been given by Bühler in the Journal of the German Or. Soc., but :

(a) On 76 leaves the darśapūrṇamāsa, ādhāna, the daśādhyāyika, paśubandha, cāturmāsya and pravargya, together 2,500 granthas.

(b) On 112 leaves the agniṣṭoma, cayana, vājapeya, rājasūya and iṣṭikalpa, together 4,000 granthas.¹

(c) On 22 leaves the aupānuvākya, 800 granthas.

(d) On 16 leaves the aśvamedha, 500 granthas.

(e) The uttarā tatiḥ, on 61 leaves, together 3,000 granthas.

(f) On 22 leaves the last two dvaidha praśnas, 675 granthas.

(g) The prāyaścittasūtra on 21 leaves, containing 700 granthas.

(h) On 15 leaves part of a bhāṣya (by Sāyaṇa ?) on the paśubandha ; 500 granthas.

From this analysis it will be seen that this MS. is of the greatest value for the construction of the text of our Sūtra, as it enables us, with the aid of the other MSS., to reconstruct nearly the whole Sūtra.

2. **Be.** A collection of texts belonging to the Government Sanskrit College, at Benares, No 115 (cp. Śūcīpatram, page 70). It consists of 18 parts, written by different hands on paper in Devanāgarī.

(a) darśapūrṇamāsa, on 26 leaves, Śake 1677.

(b) upavyāharanādhāne punarādhānādi hautrāntaṃ ca : the second and third praśnas, on 30 leaves ; modern, well written.

¹ The part containing the vājapeya, rājasūya and iṣṭikalpa is called in this MS. in margin : एकपात्रम्.

(c) paśūsūtra, on 16 leaves, by the same hand as (a), on the same kind of paper; Sake 1673.

(d) cāturmāsya, on 17 leaves, by the same hand as (a) and (c) and on the same kind of paper; Sake 1660.

(e) cayanāsūtra, 22 leaves; Sake 1803.

(f) vājapoya, on 9 leaves, well written, no year, corrected.

(g) rajasūya, on 12 leaves, written by the same hand and on the same kind of paper as (f).

(h) iṣṭikalpa, on 14 leaves, Sake 1803; same hand and kind of paper as (e).

(i) aśvamedha, on 15 leaves, well written, apparently by the same hand as (f) and (g); corrected.

(k) dvādaśāha, on 16 leaves, corrected.

(l) mahāvratā, etc., called at the end: एकारलोखचं on 17 leaves; the numbers of the khaṇḍas are corrected so as to continue the numbering of (k); apparently written, together with (k), by the same hand that wrote (f), (g), and (i); partly corrected.

(m) kāṭhakaśūtra, on 8 leaves; same handwriting and paper as (e) and (h).

(n) uttarā latih, on 41 leaves, well written, but containing a very corrupted tradition, just as B; happily the greater part of this MS. has been carefully corrected. The khaṇḍa-numbers have been partly effaced.

(o) dvaidhasūtra, on 63 leaves, śamantam (sic) 1825. Rather badly written.

(p) first karmānta praśna, on 23 leaves, presents several lacunæ.

(q) second and third karmānta praśnas, on 38 leaves; the second praśna has been carefully corrected; the third is very corrupted and full of lacunæ.

(r) śulbasūtra, on 17 leaves.

(s) pravaraśūtra, on 7 leaves, written by the same hand as (e).

This valuable collection will be seen to contain a nearly complete Bandhāyana Sūtra. Missing are the soma-, pravargya-, aupānvakya-, and prāyaścitta praśnas. On every part the number of the praśna (here called adhyāya) is written; sometimes the number found in the original handwriting is corrected. This (secondary) numbering of Bonares 115 agrees wholly with the numbering of the praśnas in B.

3. H, belonging to the Court and State Library at Munich, registered as: MS. Sanskrit Cod. 107 (No. 163 of the "Verzeichniss"). This MS. contains in Devanāgarī writing: darśapūrṇamāsa, ādhāna, the bandha, cāturmāsya, agniṣṭoma, pravargya, cayana, vājapoya, the atirātra aptoryāma and ekādaśinī chapters, the kāṭhakaśūtra, the sautrāmaṇī, the first two dvaidha praśnas, the karmāntasūtra, prayaścitta, śulbasūtra, and finally the dharmasūtra. Some parts of this MS. are very badly written.

4. J. A copy of the MS. belonging to the Mahārāja of Jammu

and Kashmir, mentioned by M. A. Stein in his Catalogue of Sanskrit MSS. of His Highness the Mahārāja of Jammu and Kashmir. The original MS. is written in Devanāgarī, has 135 leaves, 11 lines per leaf, the line 37 akṣaras; leaves 57-68 (the paśubandha) are wanting. This MS. contains the darśapūrṇamāsa, ādhāna, the daśādhyāyika, cāturmāsyā, agniṣṭoma, and pravargya. Professor Hillebrandt of Breslau, for whom this copy was made, allowed me with the greatest generosity the use of this MS. At the end of the copy we find the following notice:—

संवत् १८५२ श्रौशके १८१० ईशासंवत् १८८६ माघशुद्धिदशम्यां ज्येष्ठतौमासस्य पञ्चमिंशे दिने श्रीमच्छ्रीडाक्षर्य श्रीरिष् खैन साहिवाचार्यायैषा तदाश्रितकाश्मीरिका-
पश्चितसदजभट्टेन जम्मुपुरीयरघुनाथमन्दिरस्य पुस्तकालयांतर्बन्धिपुस्तकात्प्रतिदिषन्प्रपञ्च
५१९० संख्यायुक्तादवतारितं बीदायनसूत्रपुस्तकमिदं शोधितं च मूलपुस्तकसादृश्येन
अथामञ्जीत्यस्य ॥

In the handwriting of Stein follow these lines: "Jammu MS. No. 5127 abgeschrieben in Srinagar von Paṇḍits Sahajabhaṭṭa und Nārāyaṇabhaṭṭa, zum zweiten Male collationirt von Paṇḍit Govind Kaul zu Lahore, 6-19 Febr. 1896. Das Original ist dem Papier und der Schrift nach zu urtheilen, etwa 150-200 Jahre alt. Schwere lesbare Stellen sind in der Abschrift durch eine Klammer bezeichnet. Abgesandt an Prof. Dr. A. Hillebrandt Breslau am 19. Februar 1896. (M. A. STEIN).

Although the MS. has been "corrected," the secunda manus proved to have no value and the prima manus to give generally the better reading.

5. **T.** A copy, in Grantha writing, apparently of the Tanjore MS., described by Burnell in his Classified Index of the Sanskrit MSS. in the Palace of Tanjore, page 18, No. 9147, leaves 180, written before 1700. For the use of this copy, too, I am greatly indebted to Professor Hillebrandt, for whom it was procured by Dr. Hultsch. This MS. contains: darśapūrṇamāsa, ādhāna, the daśādhyāyika, paśubandha, cāturmāsyā, pravargya with avāntaradikṣā and the agniṣṭoma. On the whole, the text is preserved tolerably well in this MS., but the numbering of the khaṇḍas is wholly unreliable.

6. **F.** The Fleet MS., belonging to the India Office Library, described by Eggeling in his Catalogue under No. 3186; the copy is modern and the tradition preserved in it is the least good of all the Baudhāyana MSS., known to me.

7. **I.O.** The pravargyapraśna only, given by No. 3009, 1. of the MSS. Collection of the India Office, cp. Eggeling, Catalogue, Part I, 49.

8. **P.** The Paris MS. D 190. To Mr. Aug. Barth I am indebted for "76 feuillets, 10 lignes" of this MS.: "76 feuillets, 10 lignes par ras à la ligne; écriture assez régulière d'aspect, mais peu soignée pourtant, et assez difficile à lire parce que les caractères sont menus et tracés avec un gros calame; i et

ê, par exemple, sont rarement distingués et pa et ya ne le sont pas d'avantage; l'anuvâra se confond parfois avec l'e.—Des corrections faites, les unes dans la ligne, en surcharge, les autres à la marge, avec un crochet de renvoi, paraissent provenir en partie du scribe, mais sont dues le plus souvent à une autre main. Celle-ci, ou une troisième, a ajouté un grand nombre d'additions à la marge, en une écriture cursive et bacleé, très difficile à déchiffrer.—Les mantras sont presque toujours accentués à l'encre rouge.—Le texte est écrit, d'un bout à l'autre, sans alinéa, ni distinction en sūtras, mais avec distinction de paragraphes plus longs, qui sont chiffrés. Ces séries de paragraphes chiffrés sont au nombre de quatre; mais à la fin de la première seulement se trouve l'indication que la série correspond à un prāsna.—Le 1° feuillet recto est en blanc, et porte le titre, d'une autre main que celle du scribe: भौष्यनीयमग्निदोमसूत्रमिदं —This MS. contains the Somasūtra, the first prāsna divided into 32, the second into 20, the third into 8, the fourth into 14 khaṇḍas; the pravargya (without the avāntaradikṣā) consists of 17 khaṇḍas and closes with सहस्रमन्त्रिद्वयं वा । To the greatest kindness of Mr. Aug. Barth I owe a collation of some doubtful or otherwise interesting passages.

9. **Be 11.** No. 11 of the collection of Sanskrit texts belonging to the Government Sanskrit College at Benares (see p. 73 of the Sūcīpatra), containing on 19 leaves the dvādaśāha, rājasūya, and vājapeya; dated Sam. 1877, S. 1742.

10. **Be 4.** No 4 of the same collection; 10 leaves; containing the iṣṭikalpa, written by the same scribe who wrote Nos. 9 and 11; on the last leaf the sahasrabhojanavidhi is added in the same writing.

11. **Be 7.** No 7 of the same collection (see Sūcīpatra, p. 71), gives on 34 leaves the uttarā tatiḥ, viz., the same portion of our Sūtra as given by Be 1 and n. Well written, but preserving a very corrupted tradition.

12. **T.** A copy from No 3796 belonging to the collection of Sanskrit MSS. at the Palace of Tanjore, containing the rājasūya only.

13. **T.** A copy from No. 3798 belonging to the same collection containing the dvādaśāha.

14. **T.** A copy from No. 359 belonging to the same collection, containing the pravarakhaṇḍa. These three copies have been procured for me by Dr. Hultsch.

15. **Brl.** No. xciii. of the Burnell collection preserved at the India Office in London. The pravarakhaṇḍa; cp. p. 35 of the Catalogue of a collection of Sanskrit MSS. by A. C. Burnell.

Other materials that have been used for the construction of parts of our text are;—

Bh. The vivaraṇa of Bhavaṣvāmiu,

Keś. The prayogasāra of Keśavasvāmin.

Sāy. The commentary of Sāyaṇa on the darśapūrnamāsa.

Somapray. The Baudhāyana-somaprayoga by Rudradatta. (I. O. 1262. 3. A).

Mādḥ. The 119 notations from Baudhāyana in Mādḥava's commentary on the Taittirīya Saṃhitā.

Mantramālā. The collection of Mantras used at the agniṣṭoma, I. O. No. 3009 (agniṣṭomamantramālā).

Śrautapadārtha. The śrautapadārthanirvacana by Nāgeśvara-Śāstri Somaṇa, printed at Benares Saṃvat 1944.

Although the number of complete MSS. used for this edition is rather small, this circumstance is counterbalanced to a certain degree by the fact, that all the MSS., which contain the text of this first volume, are wholly independent of each other. The independence of the various textual traditions contained in them shows itself particularly in the numbering of the khaṇḍas and even partly of the praśnas, which in none of the MSS. is the same throughout. This fact increases not a little the difficulty of giving the right numbering. The division in adhyāyas, on the contrary, may be given with absolute security, at the hand of the Bhavasvāmin Vivaraṇa. The discrepancy of the khaṇḍa numbering might perhaps be explained from the fact that this division is obviously of later times. Bhavasvāmin knows no division in khaṇḍas; at least he does not mention it, just as Rudradatta in his commentary on Āpastamba does not reckon with kaṇḍikās, but only with paṭalas.

One of the greatest difficulties, if not the greatest of all, that presents itself to the Editor of the Baudhāyana Kalpasūtra, is the numbering and division of the praśnas. Even at the time of Bhavasvāmin there existed more than one system of counting and dividing the praśnas containing the agniṣṭoma ritual. Bhavasvāmin mentions a *threefold* numbering. *Firstly* he divides the agniṣṭoma portion into *five* praśnas, the first of which contains 10 adhyāyas (comprising the agniṣṭoma up to the prātaranuvāka and closing with the words राजानं गोपायन्ति); the second praśna comprises the prātaḥsavana (5 adhyāyas); the third comprises the mādhyandina savana (2 adhyāyas); the *fourth* comprises the tṛtīya savana (also 2 adhy.); the *fifth* comprises the yajñapuccha (also 2 adhyāyas). This number of five somapraśnas is also found in the Haug MS. *Secondly*, Bhavasvāmin knows a continuous numbering, according to which the whole agniṣṭoma consists of 21 adhyāyas. This system of numbering is also met with in the Haug MS., which gives no division in adhyāyas, but only in khaṇḍas, the numbers of the khaṇḍas being omitted towards the end. The *third* system of division known to Bhavasvāmin comprises two parts: (1) the first praśna containing 10 adhyāyas; and (2) a praśna containing 11 adhyāyas.

Now, as all the MSS. give different divisions, most of them not giving even any praśna numbers, I had to choose that division which seemed to be most in accordance with the rest of the work. The difficulties mentioned above become still more complicated by the question, where the pravargya is to be put in. Bhavasvāmin treats of it *before* the agniṣṭoma and the Bombay and Tanjore MSS. place it before; other MSS. (J, F, P, and the Benares MS. No. 63, mentioned Śūcipattra, page 70) give it *after* the agniṣṭoma. As the analogy of the other Sūtras and the contents of the pravargya section itself seem to point to placing this praśna *after* the soma praśnas, I have not followed in this respect the Vivaraṇa and the Bombay and Tanjore MSS. Another consideration seems to stand for this arrangement; there is more chance that the tradition of the pravargya section became mutilated, when it was put at the close of the agniṣṭoma as it is actually found in most of our MSS., than when it was handed down at the beginning. As the cayana seems to be the 10th praśna, the vājapeya being the 11th (this number is given to the vājapeya in the Haug MS.), there is room left for only four praśnas between the cāturmāsya and the cayana praśnas. Now, if the pravargya section is to be taken as one of these, then the soma proper cannot have contained more than three praśnas. The division adopted by me agrees, as to the 2nd and 3rd soma praśna, with the order given by F and by Keśavasvāmin in his prayogasāra, although in his numbering (according to the MS. of the India Office Library, at least) there are slight inaccuracies. A short note, communicated to me by Mr. A. Venis, found at the end of the agniṣṭoma MS. of the Benares Sanskrit College, gives as numbers of the praśnas (here called adhyāyas) of the agniṣṭoma portion, including the pravargya at the end, the numbers 6, 7, 8, 9, thus agreeing with the arrangement accepted by me. The separate pravargya MS. No. 50 of the same collection bears also the number 9.

The collection of various readings in this edition does not aim at being complete. Wherever the comparison of the Vivaraṇa and the evidence of corresponding passages make the reading evident, I omitted to give the varietas lectionum. The anunāsikā I put only before sibilants and before v and h, although the MSS. do not all agree in this respect. In accordance with the common use in the MSS., I omitted the visarga before the combination of sibilant with tenuis, although the MSS. are always consistent in this. The repetition of the words finishing an adhyāya and the anticipation of the words of the following khaṇḍa at the close of a khaṇḍa have not been taken into account, as these repetitions are only met with sporadically.

As the text of the Baudhāyana Sūtra has been handed down in sandhi form, without any trace of division into sūtras, I have not divided what the ancient Brāhmins had united, and not followed the example of other editors of ritualistic texts. I only separated

the sentences, by placing a little stroke above the line, without being sure, however, to have given always the right interpunction.

The *first* volume of this edition of Bandhāyana is intended to comprise :—

1. The darśapūrnamāsa.
2. The ādhāna.
3. The daśādhyāyika praśna.
4. The paśubandha.
5. The cāturmāsya.
6. The agniṣṭoma, with pravargya and avāntaradikṣā.

The *second* volume will, if the materials prove sufficient, contain the later praśnas from the cayana on, including the aśvamedha. The materials for the cayana, vājapeya, and rājasūya are sufficient.

A *third* volume would contain the so-called uttarā tatiḥ, perhaps the most interesting part of the whole Sūtra. I hope to be able to obtain enough MSS. to publish this text.

A *fourth* volume would comprehend the dvaidha, karmānta, and prāyaścitta praśnas.

In course of time I hope also to be able to publish the grhya-sūtra, for which I have collected already sufficient materials. Of the pravara khaṇḍa four copies are in my possession. The very useful and instructing Vivaraṇa of Bhavasvāmin I also hope to edit, at the advice of Professor Hillebrandt of Breslau not, as I at first intended, in extracts, but the whole of it, as far as it is extant or accessible.

Whether the promises here given will be fulfilled, depends chiefly on the materials I can have access to. Therefore, if there are European or Indian Scholars and Paṇḍits, who might know of more MSS. containing text and commentary than those used by me, they will lay not only me, but also science under deep obligation by communicating to me what they know of them.

Finally, I have to express my thanks to the Trustees of the Libraries of the India Office and at Munich, who lent or caused Manuscripts to be lent to me, to Dr. Hultzsch, Government Epigraphist at Bangalore, who kindly provided me with copies of some parts of the work, to Mr. Albin Venis, Principal of the Government Sanskrit College at Benares, who kindly permitted me the use of the most valuable Benares MSS., to Mr. Aug. Barth, who collated the MS. P, and above all to Professor Hillebrandt, who in the most generous way permitted me the use of the copies originally procured for him by Dr. Hultzsch and Dr. Stein.

UTRECHT (HOLLAND),

BUYS BALLOTSTR. 17; September, 1903.

बौधायनश्रौतसूत्रम् ।

- आमावास्येन वा पौर्णमासेन वा हविषा यक्ष्यमाणो भवति । स पुरस्तादेव हविरातञ्जनमुपकल्पयत । एकाहेन वा द्व्यहेन वा यथर्विथ वै ब्राह्मणं भवति दध्नातनक्ति सेन्द्रत्वाद्याग्नि-होत्रोच्छेषणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य संतत्या इति । चन्द्रमसं वा-
- ५ निज्ञाय संपूर्णं वा विज्ञायाग्नीनन्वादधाति । त्रीणि काष्ठानि गार्हपत्ये ऽभ्यादधाति त्रीण्यन्वाहार्यपचने त्रीण्यहवनीये । परि-समूहन्युपवसथस्य रूपं कुर्वन्त्यथास्य व्रतोपेतस्य पूर्णशाखामा-च्छेति । प्राङ्गोदङ्गा वाचंयमो यत्र वा वेत्स्यन्मन्यते । सा या प्राची वोदीचो वा बह्वर्णा बह्वशाखाप्रतिशुष्काया भवति तामा-
- १० ष्चिनत्तीषे त्वोर्जे वेति । तथा वत्मानपाकरोति वायव स्थोपायव स्थेत्यथैषां मातृः प्रेरयति देवो बः सविता प्रार्पयतु श्रेष्ठतमाय कर्मण आप्यायध्वमग्निं या देवभागमूर्जस्वतीः पथस्वतीः प्रजा-वतीरनमीवा अयच्छा मा व स्तेन ईशत माघश्रमो रुद्रस्य हेतिः परि वो वृणक्लिति । ध्रुवा अस्मिन्गोपतौ स्यात बङ्गीरिद्धि

१ Thus Koś. Sāy. Darśapūrṇ. prayoga by Venkatesvara (MS. Tübingen M.A. 1. 317) and Prayoga Burnell No. 52 (Grantha MS.); comp. बौधायने of the Dvaiddha Sūtra and Bh.; आकारः प्रसाद-पाव इति केचित्. Most MSS. read आह्वेति or आह्वेति; आह्वति B.

यजमानमीचते ^१ ऽथैताः शाखामयेणाहवनीयं पर्याहृत्य पूर्वया
द्वारा प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्यमग्निष्ठे ऽनस्युत्तरार्धं वाग्न्यगार^२-
स्योद्गृहति यजमानस्य पशून्पाहीति^३ तु यदि संनयति^४ यद्यु
वै न संनयति बर्हिः प्रतिपदेव भवति^५ ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ जघनेन गार्हपत्यं तिष्ठन्नसिदं वाश्वपशुं^६ वादत्ते^७
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्या-
मादद इत्यादायाभिमन्त्रयते यज्ञस्य घोषदसीति^८ गार्हपत्ये
प्रतितपति प्रत्युष्ट^९ रक्षः प्रत्युष्टा अरातय इति त्रिर^{१०}था-
हवनीयमभिप्रैति प्रेथमगाद्धिषणा बर्हिरच्छ मनुना कृता
स्वधया वितष्टा त आवहन्ति कवयः पुरस्ताद्देवेभ्यो जुष्ट-^{१०}
मिती^{११}ह बर्हिरासद इति वेदिं प्रत्यवेचते^{१२} ऽथ तां दिशमेति
यत्र बर्हिर्वेत्यन्मन्यते^{१३} दर्भस्तम्भं परिगृह्णाति यावन्तमक्षं
प्रस्तराय मन्यते देवानां परिषूतमसीत्यथैनमूर्धमुन्माष्टिं वर्ष-
दृद्धमसीत्यसिदेनोपयच्छति देवबर्हिर्मा त्वान्वङ्गा तिर्यक्
पर्व ते राध्यासमित्याच्छिनत्याच्छेत्ता ते मा रिषमित्याच्छेद-^{१५}
नान्यभिमृशति देवबर्हिः शतवसुशं विरोहेति^{१४} स्रहस्रवसुश वि
वय^{१५} रुहेमेत्यात्मानं प्रत्यभिमृशते^{१६} सर्वश एवैन^{१७} स्तम्भं
सुनोति^{१८} कृत्वा प्रस्तरं निदधाति पृथिव्याः संपृचः पाहीति^{१९}

१ Thus HT Sāy. Keś. ; वाग्न्यागार• the other MSS.

२ Thus H Sāy. (sec. m.), the other MSS. परशुं

३ त्रिः om. Be TF Sāy. ; comp. III. 5.

४ Thus Be BTH ; सुनोति JF.

तूष्णीमत ऊर्ध्वमयुजो मुष्टींलुनोति^१ ' त्रीन्वा पञ्च वा सप्त
 वा नव वैकादश वा यावतो बालं मन्यते ' ऽथ चिरन्वाहितः
 शुश्रुवं कृत्वापसलेरावेष्टयत्यदित्यै रास्त्रासीति ' तदुदीचीनायं
 निधाय^२ ' तस्मिन् प्रस्तरमभिसंभरति सुसंभृता त्वा संभरामीति '
 ५ संनद्धतीन्द्राण्यै संनहनमिति ' ग्रन्थिं करोति पूषा ते ग्रन्थिं
 यथात्विति ' स ते मास्यादिति पश्चात्प्राञ्चमुपगूहत्यैन्दुद्य-
 ष्कत^३ इन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छ इति ' शीर्षन्नधिनिधत्ते
 वृहस्पतेर्मूर्धा हरामीत्यैत्युर्वन्तरिचमन्विहीत्येत्योत्तरेण गार्ह-
 पत्यमनधः सादयति देवंगममसीति ' तदुपरीव निदधाति
 १० यत्र गुप्तं मन्यते ' तूष्णीं परिभोजनीयानि लुनोति^४ ' सकृदा-
 ष्चिन्नं पितृभ्य आच्छिनत्यथ तथैव चिरन्वाहितः शुश्रुवं
 कृत्वैकविंशतिदारमिधाय संनद्धति यत्कृष्णो रूपं कृत्वा प्रावि-
 शस्त्वं वनस्पतीन् । ततस्त्वामेकविंशतिधा संभरामि सुसंभृतेति '
 वेदं करोति वत्सञ्जं पशुकामस्य मृतकार्यमन्नाद्यकामस्य त्रिवृतं
 १५ तेजस्कामस्योर्ध्वाग्रं स्वर्गकामस्य ' वेदिं करोति प्रागुत्तरात्परि-
 माह्लाद्दधापराङ्गे पिण्डपितृयज्ञेन चरति ' ॥ २ ॥ द्वितीयः ॥

अथेतस्यै शाखायै पर्णानि प्रच्छिद्यायेण गार्हपत्यं निव-
 पत्यैनामधस्तात्परिवास्य जघनेन गार्हपत्यं स्वविमदुपवेष्टाय
 निदधात्यथास्याः प्रादेशमाचं प्रमाद्य दर्भनाडौः प्रवेष्ट्य तत्त्रि-

१ Thus Bo BTH ; लुनति JF. २ Thus Bo BTH ; निदधाति JF.

३ Thus BH Sāy. ; अथैनमु० TFJ Bo.

वृक्षाखापवित्रं करोति त्रिवृत्पलाशे दर्भं इत्यान् प्रादे शंसमितः ।
 यज्ञे पवित्रं पोढतमं पथो हव्यं करोतु म इत्यथ साय५
 ऊते ऽग्निहोत्र उत्तरेण गार्हपत्यं तृणानि स५स्तीर्थं तेषु
 चतुष्टय५ स५सादयति दोहनं पवित्र५ सांनाय्यतपन्यौ
 स्यात्प्रावित्यथैनान्यद्भिः प्रोचति शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे ५
 देवयज्याया इति त्रिरथ जघनेन गार्हपत्यसुपविश्वोपवेशेणो-
 दीचो ऽङ्गाराबिहृहति मातरिश्वनो घर्मा ऽसीति १ तेषु
 सांनाय्यतपनीमधिश्रयन्नि धौरसि पृथिव्यसि विश्वधाया असि
 परनेण धान्ना इ५इस्र मा ज्जारिति १ तस्यां प्राचीनाग्र५
 शाखापवित्रं निदधाति वसूनां पवित्रमसि शतधारं वसूनां १०
 पवित्रमसि सहस्रधारमिति १ तदन्वारभ्य वाचंयम आस्ते १ ऽथ
 गा आसतीः प्रतीचत एता आचरन्ति मधुमद्बुधानाः प्रजा-
 वतीर्यग्रसो विश्वरूपाः । वक्त्रीर्भवन्तीरुपजायमाना इष्ट व
 इन्द्रो रसयतु गाव इति महेन्द्र इति वा यदि महेन्द्रयाजी
 भवत्यथाहोपसृष्टां मे प्रभूतादित्युपसृष्टां प्राज्जर्दीक्षमानामनु- १५
 मन्त्रयते ऊत सोको ऊतो द्रप्सो ऽग्रे वृष्टते नाकाय
 खाद्या द्यावापृथिवीभ्यामित्यथ पुरस्तात्प्रत्यगानयन्तं पृच्छति
 कामधुच इत्यमूमितीतरः प्रत्याह १ तामनुमन्त्रयते सा विश्वा-
 युरिति १ द्वितीयमानयन्तं पृच्छति कामधुच इत्यमूमित्येवेतरः
 प्रत्याह १ तामनुमन्त्रयते सा विश्वव्यचा इति १ तृतीयमानयन्तं २०

पृच्छति कामधुञ्च इत्यमूमित्येवेतरः प्रत्याह ' तामनुमन्त्रयते
 सा विश्वकर्मेति ' तिसृषु दुग्धासु वाचं विसृजते षड् दुग्धी-
 ऋाय देवेभ्यो हव्यमाप्यायतां पुनः । वत्सेभ्यो मनुष्येभ्यः
 पुनर्दोहाय कल्पतामिति महेन्द्रायेति वा यदि महेन्द्रयाजी
 भवति ' विसृष्टवागनन्वारभ्य तृष्णीमुत्तरा दोहयित्वा ' दोहने
 ऽप आनीय संचालनमानयति संपृच्यध्वमृतावरीरुर्मिणी-
 र्मधुमत्तमा मन्द्रा धनस्य सातय इत्यथैनत्तप्तोदगुदास्य शीती-
 क्त्वा^१ तिरः पविचं दध्नातनक्ति सोमेन त्वातनच्चीन्द्राय
 दधीति महेन्द्रायेति वा यदि महेन्द्रयाजी भवति ' यावता
 १० मूर्च्छयिव्यमन्यते तावदानयत्यग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य
 संततिरसि यज्ञस्य त्वा संततिमनुसंतनोमीत्यथैनदुदन्ता
 कप्सेन वा चमसेन वापिदधात्यदस्तमसि विष्णवे त्वा यज्ञा-
 यापिदधाम्यहम् । अङ्गिररिक्तेन पात्रेण याः पूताः परिशेरत
 इति ' तदुपरीव निदधाति यत्र गुप्तं मन्यते विष्णो हव्यः
 १५ रक्षस्वेत्येतस्मिन्काले दर्भैः प्रातर्दोहाय वत्सानपाकरोति
 तृष्णौम् ' ॥ ३ ॥ तृतीयः ॥

अथ प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे हस्तौ संमृशते कर्मणे वां देवेभ्यः
 शक्रेयमिति ' नक्तं परिस्तीर्णा एवैते ऽग्नयो भवन्ति ' यद्यु वा
 अपरिस्तीर्णा भवन्त्याहवनीयमेवाप्ये पुरस्तात्परिसृणुत्वथ
 १० दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरत ' एवमेवान्वाहार्यपचनं परि-

सृणाल्येवं गार्हपत्यमथाग्रेण गार्हपत्यं तृणानि सःस्तीर्य तेषु
 द्वन्द्वं न्यञ्चि यज्ञायुधानि सःसादयति । स्तंभं च कपालानि
 चाग्निहोत्रहवणीं च शूर्पं च कृष्णाजिनं च ग्रन्थां चोत्सूखलं
 च मुसलं च वृषदं चोपलां च जुह्वं चोपभृतं च सुवं च ध्रुवां
 च प्राग्निचहरणं चेडापात्रं च मेक्षणं च पिष्टोदपनीं च ५
 प्रणीताप्रणयनं चाज्यस्थालीं च वेदं च दारुपात्रीं च योक्तं च
 वेदपरिवासनं च धृष्टिं चेषप्रव्रश्चनं चान्वाहार्यस्थालीं च
 मदन्तीं च यानि चान्यानि पात्राणि तान्येवमेव द्वन्द्वः
 सःसाद्य । ब्रह्माणं दक्षिणत उपवेश्य । पृष्ठ्याः सृणाति संततां
 गार्हपत्यादाहवनीयाद्यज्ञस्य संततिरसि यज्ञस्य त्वा संतत्यै १०
 सृणामि संतत्यै त्वा यज्ञस्य सृणामीत्यथ बर्हिषः पवित्रे कुरते
 प्रादेशमात्रे समे अप्रतिच्छिन्नाग्रे अनखच्छिन्ने इमौ प्राणा-
 पानौ यज्ञस्याङ्गानि सर्वशः । आप्याययन्तौ संचरतां पवित्रे
 हव्यशोधने इत्यथैने अङ्गिरनुमार्ष्टिं पवित्रे स्थो वैष्णवी स्थो
 यज्ञिये स्थो वायुपूते स्थो विष्णोर्मनसा पूते स्थो यज्ञस्य १५
 पवने स्थ इत्यथोत्तरेण गार्हपत्यमुपविश्य कःसं वा चमसं
 वा प्रणीताप्रणयनं याचति । तस्मिःस्तिरः पवित्रमप आनय-
 नाह ब्रह्मन्नपः प्रणेष्यामि यजमान वाचं यच्छेति । प्रसूतः
 समं प्राणैर्धारयमाणो ऽविषिञ्चन्द्दलोत्तरेणाहवनीयं दर्भेषु
 सादयित्वा दर्भैः प्रच्छाद्य । [पवित्रमादाय] । प्रदक्षिणमावृत्य २०
 प्रत्यङ्गाद्रुत्यादत्ते दक्षिणेनाग्निहोत्रहवणीः सव्येन शूर्पं वेषाय

त्वेति ^१ गार्हपत्ये प्रतितपति प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरातय
इति चिर^२थ^३ जघनेन गार्हपत्यमग्निष्ठमनो भवति ^१ तस्योत्तरां
धुरमभिमृशति धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं यो ऽस्मान्धूर्वति
तं धूर्व यं वयं धूर्वाम इत्यनो ऽभिमन्त्रयते त्वं देवानामसि
५. सखितमं पप्रितमं जुष्टमं वक्लितमं देवहृतममहृतमसि
हविर्धानं दृष्ट्वस्व मा क्कारिति ^१ ॥ ४ ॥

अथ विष्णोः क्रमो ऽशीति दक्षिणमक्षपालिं क्रमित्वाभ्या-
रुह्य प्रउगे शूर्पं निदधाति^१ शूर्पं सुचं सुचि पवित्रे ^१ अथ
पुरोडाशीयान्प्रेचते मित्रस्य त्वा चक्षुषा प्रेचे मा भेर्मा
१० संविक्ष्या मा त्वा हिष्टिसिषमित्युरु वातायेति त्वणं वा किष्टशाह
वा निरस्यत्यथाप उपसृश्य दशहोतारं व्याख्याय हविर्निर्व-
ष्यामीति यजमानमामन्त्र्य पवित्रवत्याग्निहोत्रहवण्या निर्वपति^१
यद्यु वै नानो भवति^२ जघनेन गार्हपत्यं स्फोरं निदधाति
स्फोरोपरि पात्रीं पात्र्यां पुरोडाशीयानावपत्यथ पूर्वार्धं पात्र्या
१५ अभिमृशति धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं यो ऽस्मान्धूर्वति तं
धूर्व यं वयं धूर्वामस्त्वं देवानामसि सखितमं पप्रितमं जुष्टमं
वक्लितमं देवहृतममहृतमसि हविर्धानं दृष्ट्वस्व मा क्कारि-
त्यथ पुरोडाशीयान्प्रेचते मित्रस्य त्वा चक्षुषा प्रेचे मा भेर्मा
संविक्ष्या मा त्वा हिष्टिसिषमित्युरु वातायेति त्वणं वा
२० किष्टशाह वा निरस्यत्यथाप उपसृश्य दशहोतारं व्याख्याय
हविर्निर्वष्यामीति यजमानमामन्त्र्य पवित्रवत्याग्निहोत्रहवण्या

निर्वपत्यैां निर्वपेति यजमानो ऽनुजानात्यथ निर्वपति । देवस्य
 त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाह्वभ्यां पूषाणो हस्ताभ्यामग्रये जुष्टं
 निर्वपामीति चिरेतेन यजुषा । सङ्गन्तुष्णीमेतामेव प्रतिपदं
 हत्वाग्नीषोमाभ्यामिति पौर्णमास्यामिन्द्राय वैश्वधायेति चेन्द्रा-
 ग्निभ्यामित्यमावास्यायामसंनयत इन्द्रायेति संनयतो महेन्द्रा-
 येति वा यदि महेन्द्रयाजी भवत्यथ निरुत्तानमिन्द्रशतौदं
 देवानामितौदसु नः सहेति ये ऽतिशिष्टा भवन्ति । स्यात्यै
 त्वा नारात्या इत्यथाहवनीयमीचते सुवरभिविस्त्रेषं वैश्वानरं
 व्योतिरित्यथ गृहानन्वीचते दृष्टान्तां दुर्यां चावापृथिव्यो-
 रित्यथैनानादायोपोत्तिष्ठत्यैत्युर्वन्तरिचमन्विहीत्येत्योत्तरेण गा-
 र्हपत्यमुपसादयत्यदित्यास्त्रोपस्थे सादयामीति । गार्हपत्यमभि-
 मन्त्रयते ऽग्ने हव्यः रचस्वेति ॥ ५ ॥ चतुर्थः ॥

अथैतस्यामेव स्रुचि तिरः पवित्रमप आनीथोदीचीना-
 याभ्यां पवित्राभ्यां चिरुत्पुनाति देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छि-
 द्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरिति पच्छो । ऽथैना
 उन्नहयन्नुपोत्तिष्ठत्यापो देवीरग्रेषुवो अग्रेषुवो ऽथ इमं यज्ञं
 नयताग्रे यज्ञपतिं धत्त युष्मानिन्द्रो ऽवृणीत वृचत्वर्यं यूयमिन्द्र-
 मवृणीध्वं वृचत्वर्यं इत्यङ्घ्रिरेवापः प्रोचति प्रोचिता स्य प्रोचिता
 स्येति चिरथ पुरोडाशीयान्प्रोचति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे

१ Be J insert before स्यात्यै the words : तानावपति, [तानावपत्येको-
 करोति ; BHT and Sāy. omit these words, comp. Sāyana's remark :
 अस्य मन्त्रस्य विनियोगो ऽत्रानुक्तो ऽपि आवपनार्थं द्वैधीतकर्मणि ... गम्यते ।

- ऽश्विनोर्वाङ्मभां पूष्णो हस्ताभ्यामग्नये वो जुष्टं प्रोचाम्यग्नीषो-
 माभ्याममुष्मा अमुष्मा इति यथादेवतं चिरत्तानानि पात्राणि
 कृत्वा प्रोचति शुभध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्याया इति
 चिरतिशिष्टाः प्रोक्षणौर्निधाय ^१ कृष्णाजिनमवधूनोतूर्ध्वग्रीव-
 ५ सुदङ्गावृत्त्यावधूतः रक्षो ऽवधूता अरातय इति चिरथेनत्पुर-
 स्तात्प्रतीचीनग्रीवमुत्तरलोमोपसृणात्यदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा
 पृथिवी वेत्ति ^१ तस्मिन्नुलूखलमधूहृत्यधिषवणमसि वानस्यत्यं
 प्रति त्वादित्यास्त्ववेत्ति ^१ तस्मिन् पुरोडागीयानावपत्यग्नेस्तनू-
 रसि वाचो विसर्जनं देववौतये त्वा गृह्णामीति ^१ मुसलमव-
 १० दधात्यद्रिरसि वानस्यत्यः स इदं देवेभ्यो हव्यः सुग्रहि-
 शमिष्वेत्यथ हविष्कृतमाङ्गयति हविष्कृदेहि हविष्कृदेहीति
 चिर ^१ [उच्चैः समाहन्तवा इति च] ^१ अथ दृषदुपले वृषारवे-
 णोच्चैः समाहन्तीषमावदोर्जमावद द्युमददत वयः संघातं
 जेभेत्यवहत्योत्तुषान् कालोत्तरतः शूर्पमुपयच्छति वर्षवृद्धमसीति ^१
 १५ तस्मिन् पुरोडागीयानुद्वपति प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तित्यथोदङ्
 पर्यावृत्त्य परापुनाति परापूतः रक्षः परापूता अरातय इति ^१
 सव्येन तुषानुपहत्येमां दिशं निरस्यति रक्षसां भागो ऽसी-
 त्यथाप उपसृश्य विविनक्ति वायुर्वी विविनक्त्विति ^१ पात्र्यां
 तण्डुलान् प्रस्कन्दयति देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रति-
 २० गृह्णात्वित्यवहन्त्यै प्रयच्छन्नाह त्रिष्फलीकर्तवै त्रिष्फलीकृतान्मे

प्रभ्रतादिति ^१ त्रिष्फलीकृतान् प्राङ्स्त्रिष्फलीक्रियमाणानां यो
न्यङ्गो अवशिष्यते । रक्षसां भागधेयमापस्तत्रवहतादित इति
तण्डुलप्रचालनमन्तर्वदि निनयत्युत्करदेशे वैतस्मिन् काले
प्रातर्दीहं धेनूर्दीहयत्युदगणेण पवित्रेण ^१ नात्रातनक्ति ^१ ॥ ६ ॥
पञ्चमः ॥

अथ प्रोक्तेषु त्रिष्फलीकृतेषु तथैव कृष्णाजिनमवधूनोत्सू-
र्ध्वशीवमुदङ्गावृत्यावधूतः रक्षो ऽवधूता अरातय इति चिरयै-
नत्पुरस्तात्प्रतीचीनशीवमुत्तरलोमोपस्तृणात्यदित्यास्त्वगसि प्रति
त्वा पृथिवी वेत्त्विति ^१ तस्मिन्नुदीचीनकुम्भाः शस्यां निदधाति
दिव स्क्वभनिरसि प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्त्विति ^१ तस्यां प्राचीं १०
दृषदमध्यहृति धिषणासि पर्वत्या प्रति त्वा दिव स्क्वभनिर्वे-
त्त्विति ^१ दृषद्युपलामध्यहृति धिषणासि पार्वतेयी प्रति त्वा पर्व-
तिर्वेत्त्विति ^१ तस्यां पुरोडाशीयानधिवपति देवस्य त्वा सवितुः
प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्गभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामग्नये जुष्टमधिवपास्यग्नी-
षोमाभ्याममुष्मा अमुष्मा इति यथादेवतम^१धिवदते^१ धान्य- १५
मसि धिनुहि देवान्धिनुहि यज्ञं धिनुहि यज्ञपतिं धिनुहि
मां यज्ञनियमिति ^१ पिष्पति प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय
त्वेति ^१ बाह्व अन्ववेक्षते दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धामिति ^१
कृष्णाजिने पिष्टानि प्रस्कन्दयति देवो वः सविता हिरण्य-

१ यथादेवत० most MSS.

१ Thus HB and Sāyana, who comments: अधिवाप्य जपति; अधि-
वदती T, अधिवपते J, अधिवपतेऽभिस्वस्य जपति Be Kes.; अधिस्वस्य जपति J^१.

पाणिः प्रतिगृह्णाति ' हविःपेष्यै प्रयच्छन्नाहासंवपन्ती
 पिष्णाणूनि कुरुतादिति ' पिष्णन्ति' पुरोडाशीयान्नि चर-
 व्यान्दधति ' यदि चरुं करिष्यन्भवति प्रागधिवपनाच्चरुपुरो-
 डाशीयान्निभजेरन् ' ॥ ७ ॥ षष्ठः ॥

- ५ अथैतानि कपालानि प्रक्षालितानि जघनेन गार्हपत्य-
 सुपसादयत्यष्टौ दक्षिणत एकादशोत्तरतो ' ऽथ जघनेन गार्ह-
 पत्यसुपविश्य धृष्टिमादत्ते धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छेति ' गार्हपत्य-
 मभिमन्त्रयते ऽपाम्ने ऽग्निमामादं जहीति ' निष्क्रव्यादः सेधेति
 दक्षिणाङ्गारं निरस्यत्यथान्यमावर्तयत्या देवयजं वहेति ' तं
- १० दक्षिणेषां कपालानां मध्यमेनाभ्युपदधाति ध्रुवमसि पृथिवीं
 दृष्ट्वायुर्दृष्ट्वा प्रजां दृष्ट्वा सजातानस्मै यजमानाय पर्युहेत्य-
 ङ्गारमधिवर्तयति निर्दग्धः रक्षो निर्दग्धा अरातय इत्यथ
 पूर्वार्धमुपदधाति धर्ममस्यन्तरिचं दृष्ट्वा प्राणं दृष्ट्वापानं
 दृष्ट्वा सजातानस्मै यजमानाय पर्युहेत्यथापरार्धमुपदधाति
- १५ धरुणमसि दिवं दृष्ट्वा चक्षुर्दृष्ट्वा ओचं दृष्ट्वा सजातानस्मै
 यजमानाय पर्युहेत्यथ दक्षिणार्धमुपदधाति धर्मासि दिशो
 दृष्ट्वा योनिं दृष्ट्वा प्रजां दृष्ट्वा सजातानस्मै यजमानाय
 पर्युहेत्यथ पूर्वमुपधिसुपदधाति चित स्य प्रजामस्मै रयिमस्मै
 सजातानस्मै यजमानाय पर्युहेत्यथापरमेवमेव ' द्वे उत्तरतः

१ Thus only Bh., Sây., Keś.; T पिंक्षन्ति, the other MSS. पिष्णन्ति ।

२ Thus H Sây.; एवमेवं F; एवं J; एव Be BT.

सः सृष्टे उपदधाति चित् स्य प्रजामसौ रधिमसौ सजातानसौ
 यजमानाय पर्युहेत्यथैनान्यङ्गारैरधिवासयति भृगूष्णामङ्गिरसां
 तपसा तप्यध्वमित्यथैनानि योगेन युनक्ति यानि घर्म कपा-
 लान्युपचिन्वन्ति वैधसः । पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू युङ्गा-
 मित्येवमेवोत्तराणि कपालान्युपदधात्यभौन्वते कपालान्युपेन्वते ५
 स्रस्त्रालीमध्यस्थन्ति अपणानि तपन्ति पिष्टसंघवनीया
 आपः ॥ ८ ॥ सप्तमः ॥

अथोत्तरेण गार्हपत्यमुपविश्य वासंयमस्तिरः पवित्रं पाश्चा
 कृष्णाग्निनात्पिष्टानि संवपति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
 ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामग्रये जुष्टः संवपास्यग्नीषोमाभ्या- १०
 ममुष्णा अमुष्णा इति यथादेवतमथ परिकर्मिणमाद्याहाराप
 आनयेत्याहरति प्रैषकारः प्रणीताभ्यः सुवेणोपहृत्य वेदेनोप-
 यम्य पाणिं वान्तर्धायैवं मदन्तीभ्यस्ता उभयीरानीयमानाः
 प्रतिमन्त्रयते समापो अङ्गिरग्मत समोषधयो रसेन सः
 रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमित्यथानुपरि- १५
 ज्ञावयत्यङ्गः परि प्रजाता स्य समङ्गिः पृथ्यध्वमिति संयौति
 जनयत्यै त्वा संयौमीति संयुत्य व्यूह्याभिमृशत्यग्रये त्वाग्नीषो-
 माभ्याममुष्णा अमुष्णा इति यथादेवतं पिष्टं करोति मस्रस्य
 शिरो ऽसीति तं दक्षिणेषां कपालानां प्रत्यूह्याङ्गाराः स्ते-
 स्वधिपृष्णक्ति घर्मो ऽसि विश्वायुरिति प्रथयत्युरु प्रथस्त्रोरु ते २०

१ Thus Be J Sāy. The other MSS, more or less corrupt.

यज्ञपतिः प्रथतामिति ^१ तं तन्वन्तं कूर्मप्रकारं करोति ^१ सर्वाणि
कपालान्यभिप्रथयतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ ६ ॥

- अथ तिरः पवित्रमाज्यस्याख्यामाज्यं निर्वपति महीनां
पथो ऽस्योषधीनाः रसस्तस्य ते ऽचीयमाणस्य निर्वपामि
५ देवयज्याया इत्यथोत्तरतो भस्मभिआनङ्गरान्निरुह्य तेष्वधि-
अयत्येवमेवोत्तरं पुरोडाशमधिष्ठणत्थ्य षट्मथ द्ध्यथ पात्रा-
मप आनीय दक्षिणस्य पुरोडाशस्य त्वचं ग्राहयति त्वचं
गृह्णीष्व त्वचं गृह्णीष्वेति त्रिरथोत्तरस्थाय पर्यग्निं करोत्यन्त-
रितः रचो ऽन्तरिता अरातय इति त्रिरथ दक्षिणं पुरो-
१० डाशः अपयति देवस्त्वा सविता अपयतु वर्षिष्ठे अधि नाके
ऽग्निस्ते तनुवं माति धागिति ^१ गार्हपत्यमभिमन्त्रयते ऽग्ने
इव्यः रचस्तेत्येवमेवोत्तरं पुरोडाशः अपयत्यथ दक्षिणं
पुरोडाशं भस्मनाभिवास्य वेदेनाभिवासयति सं ब्रह्मणा पृथ्यस्य
सं ब्रह्मणा पृथ्यस्वेति त्रिरथोत्तरमविदहन्त^१ अपयतेति वाचं
१५ विस्ृजते ^१ ऽचैतत्पात्रीसंचालनं गार्हपत्यादङ्गारेणाभितप्य ह्ला-
न्तर्वेदिं प्रतीचीनं तिसृषु खेवासु निनयत्येकताय स्वाहा
द्विताय स्वाहा त्रिताय स्वाहेत्यथ वेदमादत्ते ऽयं वेदः
पृथिवीमन्वविन्दद्गुहा सतीं गहने गङ्गरेषु । स विन्दतु
यजमानाय लोकमच्छिद्रं यज्ञं भूरिकर्मा करोत्विति ^१ वेदेन
२० वेदिं त्रिः संमार्ष्टिं वेदेन वेदिं विविदुः पृथिवीः सा पप्रथे

पृथिवी पार्थिवानि । गर्भं विभर्ति भुवनेष्वन्तस्ततो यज्ञो
जायते विश्वदानिरिति ^१ ॥ १० ॥ अष्टमः ॥

अथ जघनेन वेद्यै तिष्ठन्स्फ्यमादत्ते देवस्य त्वा सवितुः
प्रसवे ऽश्विनोर्बाह्णभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामादद् इत्यादायाभि-
मन्त्रयत इन्द्रस्य बाह्वरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टिः श्रततेजा ५
इत्यथैनं बर्हिषा स॒स्यति^१ वायुरसि तिग्मतेजाः श्रतभृष्टिरसि
वानस्यत्यो द्विषतो वध इत्यथान्तर्वेद्युदौचीनायं बर्हिर्निदधाति
पृथिव्यै वर्मासि वर्मं यजमानाय भवेति ^१ तस्मिन् स्फ्येन प्रहरति
पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा द्वि॒सिषमित्यपहतो ऽरुः
पृथिव्या इत्यादत्ते ^१ ब्रजं गच्छ गोस्थानमिति हरति ^१ वेदिं १०
प्रत्यवेचते वर्षतु ते द्यौरिति ^१ ह्रलोत्करे निवपति बधान देव
सवितः परमस्यां परावति श्रतेन पाश्र्वेयीं ऽस्मान्देष्टि यं च
वयं द्विभ्रस्तमतो मा मौगिति ^१ द्वितीयं प्रहरति पृथिवि
देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा द्वि॒सिषमित्यपहतो ऽरुः पृथिव्यै
देवयजन्या इत्यादत्ते ^१ ब्रजं गच्छ गोस्थानमिति हरति ^१ वेदिं १५
प्रत्यवेचते वर्षतु ते द्यौरिति ^१ ह्रलोत्करे निवपति बधान देव
सवितः परमस्यां परावति श्रतेन पाश्र्वेयीं ऽस्मान्देष्टि यं च
वयं द्विभ्रस्तमतो मा मौगिति ^१ द्वितीयं प्रहरति पृथिवि देव-
यजन्योषध्यास्ते मूलं मा द्वि॒सिषमित्यपहतो ऽरुः पृथिव्या
अदेवयजन इत्यादत्ते ^१ ब्रजं गच्छ गोस्थानमिति हरति ^१ वेदिं २०

१ Thus BJT Sāy., संह्रति F, स॒स्यति Mādth.; स॒स्यति Be.

- प्रत्यवेचते वर्षतु ते द्यौरिति^१ ह्रत्वोत्करे निवपति बधान देव
 सवितः परमस्थां परावति शतेन पाशैर्यो ऽस्मान्द्वेष्टि यं च
 वयं द्विभस्तमतो मा भौगररुस्ते दिवं मा स्कानित्यचानु-
 वर्तयति^१ तृष्णीं चतुर्थं हरति सह बर्हिषाय पूर्वं परिग्राहं
 ५ परिगृह्णाति वसवस्त्वा परिगृह्णन्तु गायत्रेण कन्दसेति
 दक्षिणतो रुद्रास्त्वा परिगृह्णन्तु वैष्टुभेन कन्दसेति पश्चादादि-
 त्यास्त्वा परिगृह्णन्तु जागतेन कन्दसेत्युत्तरतो^१ ऽथ करणं
 जपतीमां नराः कृणुत वेदिसेत्य वसुमतीं रुद्रवतीमादित्य-
 वतीं वर्षान्दिवो नाभा पृथिव्या यथायं यजमानो न रिथ्ये-
 १० दित्यथ प्राचीं ऽप्येन वेदिसुद्धन्ति देवस्य सवितुः सवे कर्म
 कृण्वन्ति वेधस इत्यथाम्नीभ्रमाहाम्नीदितस्त्रिहरेति^१ ततस्त्रि-
 राम्नीभ्रो हरति^१ यदाम्नीभ्रस्त्रिहरेत्यथ संप्रैषमाह ब्रह्मजुत्तरं
 परिग्राहं परिग्रहीष्यामीति^१ प्रसूत उत्तरं परिग्राहं परि-
 गृह्णात्युत्तरमसीति दक्षिणत ऋतसदनमसीति पश्चाद्दुतश्रीरसी-
 १५ त्युत्तरतो^१ ऽथ प्रतीचीं ऽप्येन वेदिं योयुयते धा अग्नि
 स्वधा अस्युर्वी चाग्नि वस्वी चाग्नि पुरा क्रूरस्य विसृपो
 विरग्निनुदादाय पृथिवीं जीरदानुर्यामैरयञ्चन्द्रमग्नि स्वधा-
 भिस्तां धौरासो अनुदृश्य यजन्त इत्यथान्तर्वेदि तिर्यञ्च
 ऽप्यं स्तब्धा संप्रैषमाह प्रोचणीरासादयेभाबर्हिषसादय
 २० सुवं च सुचश्च संमृद्धि पत्नीं संनह्याज्येनोदेहीत्याहरन्थेताः

१ अचानुवर्तते BH; T omits these two words.

२ Thus HBT Sāy. Mādih., प्राचीं FJ.

प्रोक्षणीरभिपूर्य^१ दक्षिणेनाध्वर्युस्ता^२ स्फ्य उपनिनीय स्फ्यस्य
वर्तन्सादयत्यथोत्करे स्फ्यं निरुन्ति यो मा हृदा मनसा यश्च
वाचा यो ब्रह्मणा कर्मणा द्वेष्टि देवाः । यः श्रुतेन हृदयेने-
ष्णता च तस्येन्द्रवज्रेण शिरश्चिह्नन्तीति^३ हसौ प्रचास्य
स्फ्यं च प्रचास्यत्युपसादयन्तेतदिध्मावर्हिर्दक्षिणभिभ्रमुत्तरं ५
वर्हिः^१ ॥ ११ ॥ नवमः ॥

अथैताः सुवः समादत्ते दक्षिणेन सुवं जुह्वपमृतौ सव्येन
ध्रुवां प्राग्निचहरणं वेदपरिवासनानीति^१ गार्हपत्ये प्रतितपति
प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो ऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा निष्ट-
पामीत्यथ सुवः संमार्ष्टिं गोष्ठं मा निर्मृचं वाजिनं ता १०
सपत्नसाहः संमाज्मीति^२ त्रिरन्तरतस्त्रिर्वाह्यतस्त्रिरेवं मूलै-
र्दण्डः संमृज्याद्भिः सःस्यर्शं^३ प्रतितप्योत्प्रयच्छत्यथ जुह्वः
संमार्ष्टिं वाचं प्राणं मा निर्मृचं वाजिनीं ता सपत्नसाहोः
संमाज्मीति^१ तथैव संमृज्याद्भिः सःस्यर्शं प्रतितप्योत्प्रयच्छत्य-
थोपमृतः संमार्ष्टिं चक्षुः श्रोत्रं मा निर्मृचं वाजिनीं ता १५
सपत्नसाहोः संमाज्मीति^२ तथैव संमृज्याद्भिः सःस्यर्शं प्रति-
तप्योत्प्रयच्छत्यथ ध्रुवाः संमार्ष्टिं प्रजां योनिं मा निर्मृचं
वाजिनीं ता सपत्नसाहोः संमाज्मीति^३ तथैव संमृज्याद्भिः
संस्यर्शं प्रतितप्योत्प्रयच्छत्यथ प्राग्निचहरणः संमार्ष्टिं रूपं वर्षी
पशुभ्यो मा निर्मृचं वाजिनं ता सपत्नसाहः संमाज्मीति^१ २०

१ अध्वर्युस्ता JF Sây., अध्वर्युः ताः Be, अध्वर्युंता HBT.

२ Thus BJ Sây.; एव HFT Be.

३ Here and further on the MSS. have •स्यर्शं and •सुश्रं ।

तथैव संमृज्याद्भिः सःस्यर्धं प्रतितपोत्प्रयच्छत्यथैतानि सुक्वं-
 मार्जानान्यद्भिः सःस्यर्धं गार्हपत्ये ऽनुप्रहरति दिवः शिष्यमवततं
 पृथिव्याः ककुभिः श्रितं तेन वयः सहस्रवल्ग्वेन सपत्नं
 नाशयामसि स्वाहेत्यथारोत्करं ढणानि सःस्यर्धं तेषु सुचः
 ५ सादचित्वाथैतां पत्नीमन्तरेण वेद्युत्करौ प्रपाद्य जघनेन
 दक्षिणेन गार्हपत्यमुदीचीमुपवेश्य योक्त्वेण संनहत्याग्राशाना
 सौमनसं प्रजाः सौभाग्यं तनूमग्नेरनुव्रता भूत्वा संनह्ये सुहृताय
 कमिति^१ [अथैनां वाचयति युक्तं क्रियाता आशीः कामे
 युज्याता इति]^२ अथैनां तिरः पवित्रमप आचामयति पय-
 १० स्वतूरीषधयः पयस्वद्वौरुधां पयः । अपां पयसो यत्पयस्तेन
 मामिन्द्र सःसृजेत्यथैनां गार्हपत्ये समिध आधापयत्यग्ने
 व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताः स्वाहा
 वायो व्रतपत आदित्य व्रतपते व्रतानां व्रतपते व्रतं चरि-
 ष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताः स्वाहेत्यथ जघनेन गार्हपत्य-
 १५ सुपसीदति सुप्रजसस्त्वा वयः सुपत्नीरूपसेदिम । अग्ने
 सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम् ॥ इन्द्राणीवाविधवा भूया-
 समदितिरिव सुपुत्रा । अस्थूरि त्वा गार्हपत्योपनिषदे
 सुप्रजास्त्वाय ॥ मम पुत्राः शत्रुहणो ऽथो मे दुहिता विराट्^३
 उताहमस्मि संजया पत्युर्मै श्लोक उत्तम इति^४ [अथैनां

१ The passage enclosed in brackets is only found in BF; Sāyana remarks about it: अत्र सुहृताय कमित्यस्यानन्तरं युक्तं... युज्याता इत्यस्यापि पत्न्या वाचनं ब्राह्मणप्रमाणकम् ।

वाचयत्यूने ऽतिरिक्तं धीयाता इति च]१ । अथैनां गार्हपत्य-
मीचयत्यग्ने गृहपत उप मा ऋथस्व देवानां पत्नीरुप मा
ऋथध्वं पत्नि पत्न्येष ते लोको नमस्ते अस्तु मा मा हिः-
मोरित्यथैनामाज्यमवेचयति महीनां पयो ऽश्लोषधीनाः रसो
ऽदम्भन त्वा चक्षुषावेचे सुप्रजास्वायेत्यथैनद्गार्हपत्ये ऽधिअयति ५
तेजो ऽसौति । समिधमुपयत्य प्राङ् हरति तेजो ऽनु प्रेहीत्यथैन-
दाहवनीये ऽधिअयत्यग्निस्ते तेजो मा विनैदित्यथैताः समिधं
मध्यत आहवनीयस्याभ्यादधाति [स्त्राहेति]२ । अथैनदघेण
प्रोक्षणीः पर्याङ्गत्य दक्षिणार्धं वेद्यै निधाय यजमानमाज्य-
मवेचयति निमील्यावेचेतेति३ ब्राह्मणमथैनद्यथाहृतं प्रति- १०
पर्याङ्गत्योत्तरार्धं४ वेद्यै निधायार्धर्युरवेचते ऽग्नेर्जिह्वासि सुभू-
र्देवानां धान्नेधान्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे भवेत्यथैनदुदीचीना-
ग्राभ्यां पवित्राभ्यां पुनराहारं चिरुत्पुनाति शुक्रमसि ज्योति-
रसि तेजो ऽसीत्यथ प्रोक्षणीरुत्पुनाति देवो वः सवितोत्पुना-
त्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरिति पष्कः । १५
प्रोक्षणीषु पवित्रे अवधायादत्ते दक्षिणेन सुवं सव्येन जुह्वं

१ The sentence enclosed in brackets is found in EJ Be and B (here however without अथैनां वाचयति), omitted by TH Sây., cp. Sâyana's remark: अत्रापि कनेतिरिक्तं धीयाता इत्यन्ते उपः पूर्ववत्प्रमाणकः गोपालश्च ।

२ Be TB Sây. om.

३ Thus only H Sây. ; the other MSS., are here corrupt.

४ प्रति om. Be BJ, read by TFH Sây., Mādih.

वेदे प्रतिष्ठाप्य तस्यां गृहीते शुक्रं त्वा शुक्रायां धान्नेधान्ने
 देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामीत्येतेन यजुषा चतुर्गृहीतं गृहीत्वा
 संमृश्योत्प्रयच्छत्यथोपभृति गृहीते ज्योतिस्त्वा ज्योतिषि
 धान्नेधान्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामीत्येतेन यजुषाष्टगृहीतं
 ५ गृहीत्वा भूयसो यद्वाग्दृष्टानः कनीय आज्यं गृहीते ' तथैव
 संमृश्योत्प्रयच्छत्यथ ध्रुवायां गृहीते ऽर्चिस्त्वाऽर्चिषि धान्नेधान्ने
 देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामीत्येतेन यजुषा चतुर्गृहीतं गृही-
 त्वाभिपूर्य तथैव संमृश्योत्प्रयच्छति ' ॥ १२ ॥ दशमः ॥

अथैतामाज्यस्थालीं सस्रुवां जघनेन वेद्ये निधाय
 १० प्रोचणीरुन्महयन्नुपोत्तिष्ठत्यापो देवीरग्नेषुवो अग्नेषुवो ऽय इमं
 यज्ञं नयताग्ने यज्ञपतिं धत्त युष्मानिन्द्रो ऽवृणीत वृचद्वयं
 यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृचद्वयं इत्यङ्घ्रिरेवापः प्रोचति प्रोचिता स
 प्रोचिता स्येति चिरथेभं विस्त्रस्य प्रोचति कृष्णो ऽस्याखरेष्ठो
 ऽग्नये त्वा स्वाहेति ' वेदिं प्रोचति वेदिरभि बर्हिषे त्वा
 १५ स्वाहेति ' बर्हिः प्रोचति बर्हिरभि सुग्भ्यस्त्वा स्वाहेत्याहरन्त्ये-
 तद्बर्हिरन्तरेण प्रणीतास्त्राहवनीयं च ' तदन्तर्वेदि पुरोगन्था-
 षाद्य प्रोचति दिवे त्वेद्यग्राण्णन्तरिचाय त्वेति मध्यानि पृथिव्यै
 त्वेति मूलानि ' सह स्रुचा पुरस्तात्प्रत्यङ्गं यन्धिं प्रत्युच्छ्याति-
 शिष्टाः प्रोचणीर्निनयति दक्षिणायै ओणोरोत्तरायै ओणेः
 २० स्वधा पितृभ्य ऊर्गभव बर्हिषद्भ्य ऊर्जा पृथिवीं गच्छतेत्यदूह्य
 प्रोचणीधानं बर्हिर्विस्त्रस्य पुरस्तात्प्रस्तरं गृह्णाति विष्णो

स्त्रपो ऽसीति ^१ तस्मिन्विविधे अपिसृजति यजमाने प्राणापानौ
 दधामीति वा तूष्णीं वा ^१ तं यजमानाय वा ब्रह्मणे वा
 प्रयच्छत्यैतानि बर्हिःसंहनान्यायातयति दक्षिणायै ओषे-
 रोत्तरादःसादय दक्षिणे वेद्यन्ते बर्हिःसृष्टिः सृणाति देव- ५
 बर्हिरूणांघदसं त्वा सृणामि स्वासस्यं देवेभ्य इति ^१ तां
 बद्धलां पुरस्तात्प्रतीचीं चिद्वतमनतिदृशः ^१ सृणात्यथ प्रस्तर-
 यासिः प्राङ्भिसृष्य परिधीन्परिदधाति अश्वर्वा ऽसि विश्वा-
 वसुर्विश्वसादीषतो यजमानस्य परिधिरिड ईडित इति
 मध्यममिन्द्रस्य बाङ्गरसि दक्षिणे यजमानस्य परिधिरिड १०
 ईडित इति दक्षिणं मित्रावरुणौ लोत्तरतः परिधत्तां ध्रुवेण
 धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड ईडित इत्युत्तरमथ सूर्येण
 पुरस्तात्परिदधाति सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्याश्चिदभिग्रस्था
 इत्यूर्ध्वं समिधावादधाति वीतिहोत्रं त्वा कवे शुमन्तः समि-
 धीमह्वये बृहन्तमध्वर इति दक्षिणां तूष्णीमुत्तरामभाधायी- १५
 न्तर्वेद्युदीचीनाये विष्टती तिरश्ची सादयति विशो यन्त्रे स्य
 इति ^१ विष्टत्योः प्रस्तरं वसूनाः रुद्राणामादित्यानाः सदसि
 सीदेति ^१ प्रस्तरे जुहं जुह्वरसि घृताची नाम्ना प्रियेण नाम्ना
 प्रिये सदसि सीदेत्युत्तरामुपभृतमुपभृदसि घृताची नाम्ना
 प्रियेण नाम्ना प्रिये सदसि सीदेत्युत्तरां ध्रुवां ध्रुवासि २०
 घृताची नाम्ना प्रियेण नाम्ना प्रिये सदसि सीदेत्यथ सुचः
 सन्ना अभिसृशत्येता असदनसुकृतस्य लोके ता विष्णो पाहि

१ Thus HJF Kes., Sāy. ; अनतिदृशः BT Be.

पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनियमित्यथ
विष्णूनि स्य वैष्णवानि धामानि स्य प्राजापत्यानीत्याज्या-
न्यभिमन्त्रयते ' ॥ १३ ॥ एकादशः ॥

- अथादत्ते दक्षिणेनाज्यस्यालौः सस्रुवाः सव्येन पात्रीं
- ५ वेदमित्येतत्समादाय प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य जघनेन
गार्हपत्यमुपविश्य पात्र्यां द्वेषोपसृणीते स्थोनं ते सदनं
करोमि हतस्य धारया सुश्रेवं कल्पयामि । तस्मिन्सौदाम्यते
प्रतितिष्ठ त्रीह्रीणां मेध सुमनस्यमान इत्यथ धृष्टिमादाय
दक्षिणस्य पुरोडाशस्याङ्गारानपोहतौदमहः सेनाया अभौत्वर्थे
- १० सुखमपोहामीत्यथैनं विदर्शयति सूर्यं ज्योतिर्विभाहि महत
इन्द्रियायेति ' वेदेन विरजसं कृत्वाभिघारयत्याप्यायतां
हतयोनिरग्निर्हव्यानुमन्यताम् । खमङ्क्ष्व लचमङ्क्ष्व सुहृपं त्वा
वसुविदं पशूनां तेजसाग्नये जुष्टमभिघारयामीति ' यद्देवत्यो
वा भवत्यथैनमुद्वासयति शृत उत्स्राति जनिता मतीनामि-
- १५ त्याज्येन सुसंतर्पयत्यार्द्रः प्रथस्रुर्भुवनस्य गोपा इत्युपरिष्ठादभ्य-
ज्याधस्तादुपानक्ति यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टस्तमङ्क्ष्वेत्येव-
मेवोत्तरं पुरोडाशमुद्वासयत्यथ शृतमथ दक्षथ सांनाय्ये
अलं करोति यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टो देवानां विष्टामनु
यो वितस्ये । आत्मन्वान्सोम हतवान्हि भूत्वा देवान्गच्छ
- १० सुवर्विन्द यजमानाय मह्यमिति ' प्रत्यज्य कपालान्युद्वासय-
तीरा भूतिः पृथिव्यै रसो मोक्षमीदिति ' संख्यायोद्वासयति

यजमानस्य गोपौथायेति ब्राह्मणमधेनः^१ सुवमाज्यस्य पूरयि-
 त्वान्तरेण पुरोडाशाववदधात्यथैनानि^२ संपरिगृह्णान्तर्वेद्या-
 सादयति भूर्भुवः सुवरित्येताभिर्वाहतीभिर्मध्यतः पुरोडाशा-
 वासादयति दक्षिणतः श्रुतमुत्तरतो दध्यथैनः^३ सुवमपेण
 सुचः पर्याहृत्य दक्षिणेन जुह्वं प्रस्तरे सादयति स्योनो मे ५
 सौद सुषदः पृथिव्यां प्रथयि प्रजया पशुभिः सुवर्गे स्रोक्ते ।
 दिवि सौद पृथिव्यामन्तरिक्षे ऽहमुत्तरो भूयासमधरे मत्सपत्न्या
 इत्यथैनं यथाहृतं^४ प्रतिपर्याहृत्य ध्रुवायामवदधात्यृषभो ऽधि
 गाकरो हृताचीनाः सूतुः प्रियेण नाम्ना प्रिये सदधि
 सौदेति^१ ॥ १४ ॥ द्वादशः ॥ १०

अथेधात्समिधमाददान आहाग्रये समिधमानायानुब्रूही-
 त्यथ यत्र होतुरभिजानाति प्र वो वाजा अभिद्यव इति
 तत्रयमामभ्यादधाति^१ प्रणवेप्रणवे ऽभ्यादधात्यथ यत्र होतु-
 रभिजानाति समिद्धो अग्न आहुतेति तदन्ततो ऽभ्यादधाति^१
 परि समिधः शिनश्च्यथ यत्र होतुरभिजानात्याजुहोतादुवस्य- १५
 तेति तदेतेन^४ वेदेन चिराहवनीयमुपवाजयत्यनूक्तासु सामि-
 धेनीषु ध्रुवाज्यात्सुवेणोपहृत्य वेदेनोपयम्य प्राजापत्यं तिर्यञ्च-

१-१ एनः all MSS., also Prayoga Burnell, Keś. the second time
 and Sāyaṇa.

१ Thus Be HT Sāy. (sc. इवीःपि); अथेतानि J, अथैनं B,

२ Thus Be JF; अथैनमथा B; अथैनमथा TH.

४ तदेतेनैव Be J Sāy. (sec. m.)

माघारमाघारयति प्रजापतये स्वाहेति मनसाथ संप्रैष-
 माहाग्नीदग्नीःस्त्रिस्त्रिः संमृद्धीत्यथैष आग्नीध्र इधसंनहनानि
 स्फ्य उपसंगृह्य परिधीन्संमार्ष्टि चिर्मध्यमं चिर्दक्षिणार्धं
 चिरुत्तरार्धं चिराहवनीयमुपवाजयत्यग्ने वाजजिद्वाजं त्वाग्ने
 ४ सरिथ्यन्तं वाजं जेथ्यन्तं वाजिनं वाजजितं वाजजित्याथै
 संमाज्म्यग्निमन्नादमन्नाद्यायेत्यथामेण जुह्वपभृतौ प्राञ्चमञ्चलिं
 करोति भुवनमसि विप्रथस्वाग्ने यष्टरिदं नम इत्यथादत्ते
 दक्षिणेन जुह्वं जुह्वेह्यग्निस्त्रा ऋयति देवयज्याया इति १
 सव्येनोपभृतमुपभृदेहि देवस्त्रा सविता ऋयति देवयज्याया
 १० इति १ सव्येनात्याक्रामञ्चपत्यग्नाविष्णू मा वामवक्रमिषं विजि-
 हाथां मा मा संताप्तं लोकं मे लोककृतौ ह्यणुतमिति १ स्थानं
 कल्पयते १ विष्णो स्थानमसीत्यन्वारभ्ये यजमाने मध्यमे
 परिधी सःस्पर्शजुमाघारमाघारयति १ संततं प्राञ्चमव्यवच्छि-
 न्दन्नित इन्द्रो अह्वणोद्दीर्याणि समारभ्योर्ध्वो अध्वरो दिवि-
 १५ सृष्टमहृतो यज्ञो यज्ञपतेरिन्द्रावान्स्वाहेति १ वृहद्वा इति
 सुचमुद्गृह्णात्यथासःस्पर्शयन्सुचाबुदङ्कृत्याक्रामञ्चपति पाहि माग्ने
 दुश्चरितादा मा सुचरिते भजेति १ जुह्वा ध्रुवाः समनक्ति
 मखस्य शिरो ऽसि सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्गामिति चिरथ
 यथायतनः सुचौ सादयिला प्रवरं प्रवृणीत १ उत्कर इध-

१ कल्पयति F Be Mād., the other MSS., also Sāy. have the
 Ātmanepadam.

१ Thus BH; सःस्पर्श Be TJ Kes., संदृश्य F.

संहनानि स्फ्य उपसंगृह्य प्रथमाग्नीध्रो ऽनूपक्षिष्यत्यथाश्रावयत्यो^१
 श्रावयास्तु श्रौषडग्निर्देवो होता देवान्यचद्विदाः^२सिकित्वात्म-
 तुस्वङ्गरतवदमुवदमुवद्ब्रह्मण्यदेह वचद्ब्राह्मणा^३ अस्य यज्ञस्य
 प्रावितार इत्यसौ मानुष इति होतुर्नाम गृह्णात्युपोत्याथ
 होता विमुञ्चति^४ विमुक्तो ऽध्वर्युरपविशति^५ प्रसवमाकाङ्क्ष- ५
 नास्ते^६ ॥ १५ ॥ त्रयोदशः ॥

अथ यत्र होतरभिजानाति घृतवतीमध्वर्यो सुचमास्यस्वेति
 तञ्जुहोतमभ्युत्तावादायात्याक्रम्याश्राव्याह समिधो यजेति^१ वषट्कृते
 जुहोति यज यजेति^२ चतुर्थं यच्छ्यन्नर्धमौपभृतस्याज्यस्य^३ जुह्वाः
 समानयते^४ पञ्च प्रयाजानिद्वोदङ्कृत्याक्रम्य सः^५सावेणानुपूर्वः^६ १०
 हवीः^७यभिघारयति ध्रुवामेवाग्रे ऽथ दक्षिणं पुरोडाशमथ ध्रुवा-
 मथोत्तरं पुरोडाशमथ षट्मथ दध्युपभृतमन्ततो^८ ऽथ चतुर
 आज्यस्य गृह्णान आहाग्नये ऽनुब्रूहीत्यत्याक्रम्याश्राव्याहाग्निं यजेति^९
 वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धं प्रतिमुखं प्रवाङ्गजुहोत्यथोदङ्कृत्याक्रम्य
 चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह सोमाथानुब्रूहीत्यत्याक्रम्या- १५
 श्राव्याह सोमं यजेति^{१०} वषट्कृते दक्षिणार्धपूर्वार्धं प्रतिमुखं
 प्रवाङ्गजुहोत्यथोपस्तीर्य दक्षिणस्य पुरोडाशस्य पूर्वार्धादवद्य-
 न्नाहाग्नये ऽनुब्रूहीत्यथैनमुपतिष्ठते मा भेर्मा संविकथा मा त्वा

१ Thus J Sāy.; नूपक्षि. Be BF; नपक्षि. H; T omits नू alto-
 gether.

२ Instead of एह वचद् J has: आववचद् i.e. आ व वचद् (as
 Bhār. Āpast. and Hir.)

३ Thus BH Sāy.; श्रौपभृतमाज्यं F; श्रौपभृतमाज्यस्य Be J.

४ नुपूर्वः all the MSS. and Sāy. except T, which has •पूर्व

- द्विःषिषं मा ते तेजो ऽपक्रमीदित्यथैनमभिमृशति भरतमुद्ध-
 रेमनुषिञ्चावदानानि ते प्रत्यवदास्यामि नमस्ते अस्तु मा मा
 द्विःसीरिति ' पूर्वार्धादवदायापरार्धादवद्यत्यभिघारयति प्रत्य-
 नक्ति यदवदानानि ते ऽवद्यन्विलोमाकार्षमात्मनः । आञ्जेन
 ५ प्रत्यनञ्जेनत्तत्त आयायतां पुनरित्यत्याक्रम्याश्राव्याहाग्निं यजेति '
 वषट्कृते जुहोत्यथ चतुर आञ्जस्य गृह्णान आह प्रजापतय इत्युपा-
 श्रनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्राव्याह प्रजापतिमित्युपा-
 श्र यजेत्युच्चै-
 वषट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्योत्तरस्य पुरोडाशस्यापरार्धादवद्यन्ना-
 हाग्नीषोमाभ्यामिति पौर्णमास्यामिन्द्राय वैमृधायेति चेन्द्राग्नि-
 १० भ्यामित्यमावास्यायामसंनयत इन्द्रायेति संनयतो महेन्द्रायेति
 वा यदि महेन्द्रयाजी भवति ' ॥ १६ ॥

- समान उपस्थानः ' समानो ऽभिमर्शनो ' ऽपरार्धादवदाय
 पूर्वार्धादवद्यत्यभिघारयति ' समानः प्रत्यञ्जनो ' ऽत्याक्रम्याश्रा-
 व्याहाग्नीषोमौ यजेति ' वषट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्य द्विः पुरोडाश-
 १५ स्यावद्यन्नाहेन्द्रायानुब्रूहीति महेन्द्रायेति वा यदि महेन्द्रयाजी
 भवति ' द्विः पुरोडाशस्यावद्यति द्विः शृतस्य द्विर्दध्नो ' ऽभि-
 घारयति ' प्रत्यनक्त्यत्याक्रम्याश्राव्याहेन्द्रं यजेति महेन्द्रमिति वा
 यदि महेन्द्रयाजी भवति ' वषट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्य दक्षि-
 णस्य पुरोडाशस्योत्तरार्धादवद्यन्नाहाश्रये स्विष्टकृते ऽनुब्रूहीति '
 २० सकृद्दक्षिणस्य पुरोडाशस्योत्तरार्धादवद्यति सकृद्दुवाज्यासकृदुत्त-
 रस्य पुरोडाशस्य सकृच्छृतस्य सकृद्दध्नो ' द्विरभिघारयति ' न
 प्रत्यनक्त्यवत्ते स्विष्टकृति सुवेण पार्वणौ होमौ जुहोत्यृषभं वाजिनं

वयं पूर्णमासं यजामहे । स नो दोहताः सुवीर्यः रायस्योषः
 सहस्रिणम् । प्राणाय सुराधसे पूर्णमासाय स्वाहेति पौर्णमा-
 स्याममावास्या सुभगा सुभवा धेत्तुरिव भूय आप्यायमाना ।
 सा नो दोहताः सुवीर्यः रायस्योषः सहस्रिणम् । अपानाय
 सुराधसे ऽमावास्यायै स्वाहेत्यमावास्यायामत्याक्रम्याश्राव्याहाग्निः ५
 खिष्टकृतं यजेति ^१ वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वा
 आहुतीर्जुहोत्यत्रैतन्नेक्षणमाहवनीये ऽतुप्रहरत्यथैनस्यः स्वावेणा-
 भिजुहोत्यथोदङ्कृत्याक्रम्य जुक्कामप आनीय संक्षालनमन्तःपरिधि
 निनयति वैश्वानरे हविरिदं जुहोमि साहस्रमुत्सः शतधारमे-
 तम् । स नः पितरं पितामहं प्रपितामहः सुवर्गं लोके गच्छतु १०
 पितृमानः स्वधा नम इति ^१ निर्णिज्य सुचं निष्टयाद्भिः पूर-
 यित्वा बहिःपरिधि निनयतीमः समुद्रः शतधारमुत्सं व्यच्य-
 मानं भुवनस्य मध्ये । एतं दुहानामदितिं जनायाग्ने मा हिःषीः
 परमे व्योमन्नित्यत्रैतदौपश्रितमाज्यः सर्वश एव जुक्काः समान-
 यते ^१ ऽय ययायतनः सुचौ सादयित्वा प्राशिक्षमवयति दक्षि- १५
 णस्य पुरोडाशस्योत्तरार्धाद्यवमाचमज्यायो यवमाचादाव्याधात्क-
 त्यतामिदम् । मा रूहपाम यज्ञस्य शुद्धः खिष्टमिदः हवि-
 रित्यथैनत्सुवदण्डेनाभिघार्य जघनेन प्रणीताः सादयित्वाद्भिः
 सुवदण्डः सः स्यावदधाति ^१ ॥ १७ ॥ चतुर्दशः ॥

अथ कः सं वा चमसं वेडोपहवनं याचति ^१ तमन्तर्वेदि निधाय २०
 तस्मिन्नुपस्तीर्य दक्षिणस्य पुरोडाशस्य दक्षिणार्धात्प्रहज्यावद-

धाति मनुना दृष्टां दृत्तपदीं मित्रावरुणसमीरिताम् । दक्षि-
 णार्धादसंभिन्दन्नवद्याम्येकतोमुखामिति ^१ द्वितीयनवदानानि
 संभिद्यावदधात्यथ ^२ दक्षिणस्यैव पुरोडाशस्य पूर्वार्धात् व्यङ्गुलं वा
 चतुरङ्गुलं वाज्येन सुसंत्पत् संतर्प्याग्नेण ध्रुवां यजमानभागं
 ५ निदधाति ^३ द्विध्रुवाज्यादवद्यति दिरुत्तरस्य पुरोडाशस्य द्विः
 श्रुतस्य दिर्दध्नो ^४ ऽभिघारयत्यथ होतुर्दिरङ्गुलावनक्ति ^५ जिघ्रेण
 भक्षयित्वा ^६ चतुरवान्तरेडामवद्यत्युपसृणाति ^७ द्विरादधात्यभि-
 घारयति ^८ समन्वारभन्ते ऽध्वर्युश्च यजमानश्च ब्रह्मा चाग्नीध्र-
 श्चाथ यत्र होतुरभिजानाति दैव्या अध्वर्यव उपहृता उपहृता
 १० मनुष्या इति तद्दक्षिणं ^९ पुरोडाशं चतुर्धा कृत्वा बर्हिषदं करो-
 त्यथ यत्र होतुरभिजानात्युपहृतो ऽयं यजमान इति तर्हि
 यजमानो होतारमीक्षमाणो वायुं मनसा ध्यायेदित्युपहृताया-
 मिडायामग्नीध आदधाति षडवन्तमुपसृणात्यादधात्यभिघारय-
 त्युपसृणात्यादधात्यभिघारयति ^{१०} प्राञ्जन्ति ^{११} मार्जयन्ते ^{१२} ऽथाह
 १५ ब्रह्मणे प्राग्नित्रं परिहरेति ^{१३} परि प्राग्नित्रं हरन्त्यन्वयो
 ऽनु वेदेन ब्रह्मभागमथान्वाहायं याचत्युद्वासयन्त्येतद्भुवि-
 ष्छिष्टम् ^{१४} ॥ १८ ॥ पञ्चदशः ॥

अथ संप्रैषमाह ब्रह्मन् प्रस्थास्यामः समिधमाधायग्नीदग्नीन्
 सकृत्सकृत्संभृद्भूति ^{१५} प्रसूतो ऽत्रैतां समिधं मधत आहवनी-

१ संभिद्यैवावद० Sây.; अथ om. JT.

२ Thus Be BH Sây., the other MSS. are more or less corrupt.

३ Thus H Sây.; तंदक्षिणं TJP; तदातदक्षिणं B; अथ दक्षिणं Be.

यस्याभ्यादधात्यथैष आग्नीध्रो ऽस्फैरेवेधसंनहनैः परिधीन्
 संमार्ष्टिं सक्तन्मध्यमं सक्तदक्षिणार्थं सक्तदुत्तरार्थं^१ सक्तदा-
 हवनीयमुपवाजयत्यग्ने वाजजिद्वजं त्वाग्ने ससृवांसं वाजं
 जिगिवांसं वाजिनं वाजजितं वाजजित्यायै संमार्ग्यग्निमन्त्रा-
 दमन्त्राद्यायेत्यैतानीधसंनहनान्यद्भिः सस्यर्शाहवनीये^१ ऽनुप्रह- ५
 रति यो भूतानामधिपती रुद्रस्तन्निचरो वृषा । पशूनस्माकं
 मा द्विसौरेतदस्तु ऊतं तव स्वाहेत्यथ जुह्वपभ्यतावादायात्या-
 क्रम्याश्राव्याह देवान्यजेति^१ वषट्कृते जुहोति यज यजेति^१
 चीन् प्रतीचो ऽनूयाजान्यजति^१ प्राचान्ततः संभिनस्यथोदङ्कत्या-
 क्रम्य यथायतनं सुचौ सादयित्वा वाजवतीभ्यां सुचौ व्यूहति १०
 वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदिति^१ दक्षिणेन जुह्वमुद्गृह्णा-
 त्यथा सपत्नां इन्द्रो मे निग्राभेणाधरां अकरिति सव्येनो-
 पभृतं निगृह्णात्युद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीष्टभक्ति
 प्राचीं जुह्वमूहत्यथा^१ सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान् व्यस्रता-
 मिति प्रतीचीमुपभृतं प्रत्यूहति^१ प्राच्या^१ परिधीननक्ति वसु- १५
 भ्यस्वेति मध्यमं रुद्रेभ्यस्वेति दक्षिणमादित्येभ्यस्वेत्युत्तरमथो-
 पभृतमद्भिः सस्यर्शं यथायतनं सुचौ सादयित्वा सुक्तु प्रस्त-
 रमनक्त्यक्तं रिहाणा इति जुह्वामयाणि वियन्तु वय इत्युपभृति
 मध्यानि प्रजां योनिं मा निर्मृक्षमिति ध्रुवायां मूलान्यथ प्रस्त-

१ Thus Sây., संस्पृश्य or संसृश्य MSS.

२ Thus Be T Sây.; [उच्यते० HJ Kes.; in BF this whole passage is wanting.

३ Instead of प्राच्या (thus TF Be Sây.) the other MSS. have जुह्वा ।

- रान्तृणं प्रच्छिद्य जुह्वामवदधात्यथाश्रावयत्यो श्रावयास्तु औष-
 डिषिता दैव्याहोतारो भद्रवाच्याय प्रेषितो मानुषः सूक्तवाकाय
 सूक्ता ब्रूहीति^१ तमुपरीव प्राञ्चं प्रहरति नात्ययं प्रहरति न
 पुरस्तात्प्रत्यस्यति न प्रतिशृणाति न विष्वञ्चं^१ विद्यौतूर्ध्वमुद्यौ-
 ५ त्याप्यायन्तामाप ओषधयो मरुतां पृषतथ स्थ दिवं गच्छ
 ततो नो वृष्टिमेरयेत्यथाम्नीध्रमीचते ऽग्नीदिति^१ तमाहाग्नीध्रः
 संवदस्वेत्यंगानग्नीदित्याहाध्वर्युरंगन्नित्याहाग्नीध्रः^१ श्रावयेत्याहा-
 ध्वर्युः^१ औषडित्याहाग्नीध्र^१ इदं ब्रूहीत्याहाध्वर्युरनुप्रहरेत्याहा-
 ग्नीध्रो^१ ऽनुप्रहरति^१ स्वगा दैव्याहोदभ्यः स्वस्तिर्मानुषेभ्यः ग्रंथो-
 १० ब्रूहीत्यथोपोत्यायाहवनीयमुपतिष्ठत आयुष्या अग्ने ऽस्थायुर्म
 पाहि चक्षुष्या अग्ने ऽसि चक्षुर्म पाहीत्यथेमामभिमृशति ध्रुवा-
 सीति^१ मध्यमं परिधिमनुप्रहरति थं परिधिं पर्यधत्या अग्ने देव
 पणिभिर्वीथमाणः । तं त एतमनु जोषं भरामि नेदेष त्वद-
 पचेतयाता इत्यथेतरावुपसमस्यति यज्ञस्य पाथ उप समितमि-
 १५ त्यथैनान्स्रस्त्रावेणाभिजुहोति^१ जुह्वामुपमृतः संप्रस्त्रावयति
 स्रस्त्रावभागा स्त्रेषा वृहन्तः प्रस्तरेष्ठा बर्हिषदस्य देवा इमां
 वाचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वः स्वाहे-
 त्यथ प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य धुरि सुचौ विमुञ्चत्यग्नेर्वाम-
 पन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुन्नाय सुन्निनी सुन्ने मा धत्तं
 २० धुरि धुर्यौ पातमिति^१ यद्यु वै नानो भवत्युत्कर एवैने स्प्ये
 विमुञ्चत्येतेनैव मन्वेण^१ ॥ १६ ॥ षोडशः ॥

१ Thus (विद्यौति) Be JF Sāy. Mādih., ब्रूहति B, ब्रूति H, जहति T.

अथादत्ते दक्षिणेनाज्यस्थालीः सस्रुवाः सव्येन जुह्वं होत्रे
वेदं प्रदाय^१ प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गावाद्भवतो^१ दक्षिणेनाध्वर्यु-
गार्हपत्यं परिक्रामत्युत्तरेण होता^१ तौ जघनेन गार्हपत्यं पश्चा-
त्प्राङ्गावुपविशतो दक्षिण एवाध्वर्युरुत्तरो होता^१थाध्वर्युर्विदसुप-
भृतं कृत्वा चतुर आज्यस्य गृह्णान आह सोमायेत्युपाःश्वनुब्रू-
हीत्युच्चैराश्राव्याह सोममित्युपाःश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते जुहोति^१
चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह त्वष्ट इत्युपाःश्वनुब्रूहीत्युच्चैरा-
श्राव्याह त्वष्टारमित्युपाःश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते जुहोति^१ चतुर
एवाज्यस्य^१ गृह्णान आह देवानां पत्नीभ्य इत्युपाःश्वनुब्रूही-
त्युच्चैराश्राव्याह देवानां पत्नीरित्युपाःश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते^१
परिश्रिते देवानां पत्नीर्जुहोत्यथ चतुर एवाज्यस्य^१ गृह्णान
आहाग्नये गृहपतय इत्युपाःश्वनुब्रूहीत्युच्चैराश्राव्याहाग्निं गृह-
पतिमित्युपाःश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वा
आहुतीर्जुहोत्यथापेण होतारमुपातीत्य होतुर्द्विरङ्गुष्ठावनक्ति^१
जिघ्रेण भक्षयित्वा^१ चतुर्हस्तेडाः^१ संपादयत्याज्यस्यैव^१ समन्वा-
रभेते अध्वर्युस्यैव पत्नी चापह्नतायामिडायामग्नीध आदधाति
षडवत्तं^१ प्राश्रीतो^१ मार्जयेते^१ अथ सुचि चतुर्गृहीतं गृही-
त्वापसलैः पर्यावृत्यान्वाहार्यपचने प्रायश्चित्तं जुहोत्युल्लखले सुसले

१ Thus BT Sây., the other MSS. omit एव; Be throughout चतुराज्यस्य ।

२ Thus B Be JH Kôs. Sây. (pr. m.); चतुरहस्ते TF; चतुर्हस्ते Sây. sec. m.

३ Corrected; मार्जयेतेथ Be JFHT; मार्जयेतेथ B.

यच्च शूर्पं आग्निश्लेष दृषदि कृष्णाजिने यत्कपाले । अवप्रुषो
विप्रुषः संयजामि विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् । यज्ञे या
विप्रुषः सन्ति बङ्गौरग्नौ ताः सर्वाः स्विष्टाः सङ्गता जुहोमि
स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वान्वाहार्यपचन एवेधप्रव्रश्चना-
५ न्यभाधाय फलीकरणानोप्य फलीकरणहोमं जुहोत्यग्ने
ऽदभाधो ऽग्नौततनो पाहि माद्य दिवः पाहि प्रसित्यै पाहि
दुरिश्चै पाहि दुरद्वन्यै पाहि दुश्चरितादविषं नः पितुं कृणु
सुषदा योनिः स्वाहेत्यथैतेनैव यथेतमेत्य [वेदे यजमानं
वाचयति वेदो ऽसि वित्तिरषीत्यान्तादनुवाकस्य]^१ होत्रे वेदं
१० प्रदाय पत्नीं^२ विध्यतीमं विध्यामि वरुणस्य पाशं यमबध्नीत
सविता सुकेतः । धातुश्च योनौ सुकृतस्य लोके स्थोनं मे
सह पत्या करोमीत्यथास्यै ओक्लमञ्जलावाधाद्योदपाचमानयति
समायुषा सं प्रजया समग्ने वर्चसा पुनः । सं पत्नी पत्याहं
गच्छे समात्मा तनुवा ममेत्यथ सुखं विमृष्टे यदप्सु ते
१५ सरस्वति गोखशेषु यन्मधु । तेन मे वाजिनीवति सुखमङ्घ्रि
सरस्वतीत्यपो निनयत्यवष्टयस्यैव रूपं कृत्वोत्तिष्ठतीति ब्राह्मणम्^१
॥ २० ॥

अथैनां तथैव^२ तिरः पविचमप आचामयति पयस्वतीरोष-

१ The words enclosed in brackets found only in BH; om. Be JFT Sāy.

२ Sāyaṇa has पत्नी and defends this reading, but knows also the reading पत्नी ।

३ om. J Be; तथैव B.

धयः पयस्वद्वीरुधां पयः । अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र
 स०सृजेत्यथैनां^१ गार्हपत्ये समिध आधापयत्यग्ने व्रतपते व्रतम-
 चारिषं तदग्रकं तन्मे ऽराधि स्वाहा वायो व्रतपत आदित्य
 व्रतपते व्रतानां व्रतपते व्रतमचारिषं तदग्रकं तन्मे ऽराधि स्वा-
 हेत्यथ यथाप्रपन्नं निष्कामयत्यथ^२ प्राडेत्य ध्रुवामाष्याययत्याष्या-
 यतां ध्रुवा एतेन यज्ञंयज्ञं प्रति देवयज्ञः । सूर्याया ऊधो
 ऽदित्या उपस्य उरुधारा पृथिवी यज्ञे अस्मिन्नित्यथाज्यस्याध्याः
 सुवेषोपघातं प्रायश्चित्तानि जुहोत्याश्रावितमत्याश्रावितं वषट्क-
 तमत्यनूक्तं च यज्ञे । अतिरिक्तं कर्मणो यज्ञ हीनं यज्ञः पर्वाणि
 प्रतिरन्नेति कल्पयन् । स्वाहाकृताहुतिरेतु देवानस्वाहेत्यथ यज्ञ- १०
 समृद्धीर्जुहोतीष्टेभ्यः स्वाहा वषडनिष्टेभ्यः स्वाहा भेषजं दुरिष्ठी
 स्वाहा निष्कृत्यै स्वाहा दौराद्धौ स्वाहा दैवीभ्यस्तनूभ्यः स्वाहा
 ऋद्धौ स्वाहा समृद्धौ स्वाहा सर्वसमृद्धौ स्वाहा भूः स्वाहा भुवः
 स्वाहा सुवः स्वाहा भूर्भुवः सुवः स्वाहेमं मे वरुण तत्त्वा
 यामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने त्वमग्ने अयास्यथासन्नानसा- १५
 हितः । अयासन्हव्यमूहिषे ऽया नो धेहि भेषजं स्वाहायास्याग्ने
 ऽस्यनभिग्रस्तीश्च सत्यमित्तमया असि । अयसा मनसा धृतो
 ऽयसा हव्यमूहिषे ऽया नो धेहि भेषजं स्वाहा यदस्मिन्
 कर्मण्यन्तरगाम मन्त्रतः कर्मतो वा । अनयाहुत्या तच्छ्रमयामि
 सर्वं तप्यन्तु देवा आवृषन्तां एतेन स्वाहा यदस्य कर्मणो ऽत्य- २०

१ TF insert तथैव .

२ निष्कामत्यथ Be Sāy. ; क्रमयत्यथ J.

रीरिचं यद्वा न्यूनभिहाकरम् । अग्निष्टत् स्विष्टकृद्विद्वान्सर्वः
स्विष्टः सुज्जतं करोतु मे । अग्नये स्विष्टकृते सुज्जतज्जत आङ्ग-
तीनां कामानाः समर्धयिचे स्वाहा । प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो
विश्वा जातानि परि ता बभूव । यत्कामास्ते जुज्जमस्तन्नो असु
५ वयः स्याम पतयो रयीणाः स्वाहेत्यथ बर्हिषो धातूनाः
संप्रक्षुप्य भ्रुवायाः समनक्ति समङ्गं बर्हिर्हविषा घृतेन समा-
दित्यैर्वसुभिः सं मरुद्भिः । समिन्द्रेण विश्वेभिर्देवेभिरङ्गामित्य-
थेनदाहवनीये ऽनुप्रहरति दिव्यं नभो गच्छतु यत्स्वाहेत्यथो-
पोत्याय दक्षिणेन पदा वेदिमवक्रम्य^१ भ्रुवया समिष्टयजुर्जुहोति
१० देवा गातुविदो गातुं विच्चा गातुमित मनसस्यत इमं नो देव
देवेषु यज्ञः स्वाहा वाचि स्वाहा वाते धाः स्वाहेत्युदूहति
सुचं^१ निनयति प्रणीता^१ उपोत्याय यजमानो दक्षिणेन पदा
विष्णुक्रमान्क्रमते^१ संतिष्ठत आमावासं वा^१ पौर्णमासं वा
हविः^१ ॥ २१ ॥ सप्तदशः ॥

इति प्रथमः प्रश्नः ॥

१ अतिक्रम्य Be H, आक्रम्य T.

१ om. JB; वा om. both times Be.

अथोपव्याहरणं^१ विज्ञायते क्रत्वादौ क्रतुकामं कामयौत^१
यज्ञाङ्गादौ यज्ञाङ्गकाममिति^१ प्राक्तूलान्दर्भान्स्त्रीर्य^१ तेषु
प्राङ्मुखो यजमान उपविश्य जपति याः पुरस्तात्प्रसवन्त्युपरि-
ष्टात्सर्वतश्च याः । ताम्भौ रश्मिपवित्राभिः अङ्गी यज्ञमारभे ॥
देवा गातुविदो गातुं यज्ञाय विन्दत । मनसस्पतिना देवेन
वाताद्यज्ञः प्रयुज्यतामिति^२ अद्भ एहि^२ सत्येन त्वा ऋयामौत्या-
कृत्या वेदनं करोत्याकृत्यै त्वा कामाय त्वा समृधे त्वा पुरो
दधे । अमृतत्वाय जीवसे ॥ आकृतिमस्यावसे काममस्य समृधे ।
इन्द्रस्य युञ्जते धियः ॥ आकृतिं देवीं मनसः पुरो दधे यज्ञस्य
माता सुहवा मे असु । यदिच्छामि मनसा सकामो विदेय-
मेनद्भृदये निविष्टमिति^३ मनसा त्रिः संकल्पयते त्रिरुच्चैः^३ सर्व-
कामो ऽग्नीनाथास्य इत्यग्न्याधेये^४ स्वर्गकामो दर्शपूर्णमासाभ्यां
यच्छ इति दर्शपूर्णमासयोः^४ स्वर्गकामश्चातुर्मासैर्व्यच्छ इति
षातुर्मास्येषु^४ स्वर्गकामः पशुना यच्छ इति पशुबन्धे^४ स्वर्गकामः
सोमेन यच्छ इति सोमे^४ स्वर्गकामो ऽग्निं चेष्य इत्यग्निचये^४ १५
/ ऽहीने ऽहर्गणे वा यथाकामो यत्कामो वा यजते^५ तन्म
सृध्यतां तन्मे समृध्यतां तन्मे संपद्यतां काम इत्यथर्विजां^५ प्रति-
वचनं तत्त सृध्यतां तत्ते समृध्यतां तत्ते संपद्यतां काम इत्यौ
तथेति प्रतिवचनम्^५ ॥ १ ॥

१ Thus Bo JF Kos. ; कामयेत BT ; H corrupt.

२ After इति B has अज्ञामाङ्गयते .

३ Thus HBT ; एहीति JF ; एहि इति Bo.

४ Thus BET, अथ ऋत्विजां the other MSS.

- अथत्विजो^१ देवयजनं याचते^१ ऽध्वर्यो देवयजनं मे देही-
 त्यध्वर्युमादित्यो देवो दैवो ऽध्वर्युः स ते देवयजनं ददात्वित्यो
 तथेति प्रतिवचनं^१ ब्रह्मन्देवयजनं मे देहीति ब्रह्माणं^१ इन्द्रमा
 देवो दैवो ब्रह्मा स ते देवयजनं ददात्वित्यो^१ तथेति प्रति-
 ५ वचनं^१ होतर्देवयजनं मे देहीति होतारमग्निर्देवो दैवो होता
 स ते देवयजनं ददात्वित्यो^१ तथेति प्रतिवचनमुद्गातर्देवयजनं मे
 देहीत्युद्गातारं^१ पर्जन्यो देवो दैव उद्गाता स ते देवयजनं
 ददात्वित्यो^१ तथेति प्रतिवचनं^१ सदस्य देवयजनं मे देहीति
 सदस्यमाकाशो देवो दैवः सदस्यः स ते देवयजनं ददात्वित्यो^१
 १० तथेति प्रतिवचनं^१ होत्रका देवयजनं मे दत्तेति होत्रकानापो
 देव्यो दैव्या होत्राणं^१ सिन्धुस्तास्ते देवयजनं ददत्वित्यो^१ तथेति
 प्रतिवचनं^१ चमसाध्वर्यवो देवयजनं मे दत्तेति चमसाध्वर्युव-
 ञ्मयो देवा दैवाश्चमसाध्वर्यवस्ते^१ ते देवयजनं ददत्वित्यो^१ तथेति
 प्रतिवचनमपि वा न देवयजनं याचत^१ आदित एव तीर्थं
 १५ स्वात्विदेत्याहतं वासः परिधाय^१ ऋद्धो ह्रैव शुचिः पूतो मेधो
 विपाप्मा ब्रह्मचारी सहकारिप्रत्यय आ चतुर्थात्कर्मणो ऽभिस-
 मीक्षमाणो वेदकर्माणि प्रयोजयेत्प्रागपवर्गाण्युदगपवर्गाणि वा
 प्राङ्मुखः प्रदक्षिणं यज्ञोपवीती दैवानि कर्माणि करोति^१
 दक्षिणामुखः प्रसव्यं प्राचीनावीती पित्र्याणि^१ तिष्ठन्नासीनः
 २० प्रङ्गो वा यथान्याथं^१ कन्दोगब्राह्मणं यथा वै दक्षिणः पाण्डिरेवं

१ Thus HJT Be, अथ ऋत्विजो BJ.

२ Thus T, दैव्याश्च० the other MSS.

देवयजनं^१ यथा सव्यस्तथा पितृयजनं^१ यथा पितृयजनं तथा
 अग्निगणकरणं^१ यथा अग्निगणकरणं तथाभिचरणीयेष्विष्टि-
 पशुसोमेष्वादित एव^१ पुरोदकं देवयजनं यस्मादन्यत्पुर-
 स्नात्समन्तिकं देवयजनं न विन्देयुरुत्तरतो देवयजनमाचमति-
 श्चिनष्टि^१ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथर्विजां वरणं^१ विज्ञायते ब्राह्मणा^२ ऋत्विजो योनिगोच-
 श्रुतवृत्तसंपन्ना^३ अविगुणाङ्गा^४ अत्रिकिणिनो^५ न परिखाति-
 क्रान्ता नान्तगा नान्यजा नाननूचाना^६ हासेयवासेयपुचि-
 कापुत्रपरचेचसहोढकानीनानुजावरद्विप्रवरान्परिहाय्याङ्गिरसो^७
 ऽध्वर्युर्वासिष्ठो ब्रह्मा वैश्वामित्रो होतायास्य उद्गाता कौषीतकः १०
 सदस्यो^८ ऽवशिष्टा^९ भृगवो ऽङ्गिरसो वा^१ योनिर्वृत्तं विद्या च
 प्रमाणमित्येके^१ तांश्चेद्वृणीताव्यापन्नाङ्गानेव वृणीताकुनखिनम-
 ध्वर्युमकिलासिनं ब्रह्माणमखण्डं^{१०} होतारमकरासुद्गातारम-
 शिपिविष्टं सदस्यमथ^{११} प्रतिप्रस्थाता नेष्टोक्तेत्यध्वर्युपुरुषा^१
 ब्राह्मणाच्छंस्याग्नीध्रः पोतेति ब्रह्मणो^१ भैत्रावरुणो ऽच्छावाको १५

१ आदित एव found only in Be F, but commented on by Bh.

२ Thus HBe BF, •णान् the other MSS.

३ Thus Be BHF; संपन्नां T; संपन्नान् J.

४ Thus all except J which has •णांगान् ।

५ Thus H Be BT, नाननूचानान् J, नाननूचानां F.

६ Thus, or परिहाय्य Be HFJ, परिहाय्य T, परिहाय्यं B.

७ Thus Venk. in his bhāṣya on the Karmānta; the MSS. have वशिष्टा or वसिष्टा except F, which has वशि ।

८ Thus BT and J (sec. m.); अपण्डं Be HFJ (pr. m.)

९ अथ om. BT Be.

ग्रावस्तुदिति होतुः^१ प्रस्तोता प्रतिहर्ता सुब्रह्मण्य इत्युद्गातरभि-
 गरो ध्रुवगोपः सञ्चाव इति^२ सदस्यस्य^३ स्वप्रधाना^४ अस्व-
 प्रधाना^५ इत्येके^६ दश वैकादश वा चमसाध्वर्यवो^७ अन्यदक्षि-
 णाभिः परिक्रीता भवन्तीति विज्ञायते^८ तस्मादग्निहोत्रस्य
 ५ यज्ञक्रतोरेक ऋत्विग्दर्शपूर्णमासयोश्चत्वार ऋत्विजो ऽध्वर्युर्ब्रह्मा
 होताग्नीध्र इति^९ चातुर्मास्येषु प्रतिप्रस्थाता पञ्चमः^{१०} पशुबन्धे
 मैत्रावरुणः षष्ठः^{११} सर्वे सौम्ये ऽध्वरे^{१२} तान्कर्मणःकर्मणो वृणीते^{१३}
 कैकमुपसंगृह्य चोदयेदसावहमाध्वर्यवेण त्वा गच्छामि याजयतु
 मां भवानिति^{१४} ब्रह्मत्वेन होत्रेणोद्गात्रेण सादस्येनेति^{१५} न सदस्यो
 १० विद्यत इत्येके^{१६} स्वेनस्वेन कर्मणा होत्रकान्^{१७} होत्रकानित्येके^{१८}
 तत्पुरुषा होत्रकाश्चमसाध्वर्यवश्चाध्वर्युर्वा ऋत्विजां प्रथमो युज्यते
 तेन सोमो योक्तव्य इति^{१९} ॥ ३ ॥

आदित्यो देवो देवो ऽध्वर्युः स मे ऽध्वर्युरध्वर्यो ऽध्वर्यु
 वा वृण इत्यध्वर्युमादित्यो देवो देवो ऽध्वर्युः स ते ऽध्वर्युस्ते-
 १५ नानुमतः कर्मैवाहं करिष्यामीत्येते तथेति प्रतिवचनं^{२०} चन्द्रमा
 देवो देवो ब्रह्मा स मे ब्रह्मा ब्रह्मन् ब्रह्माणं वा वृण इति
 ब्रह्माणं^{२१} चन्द्रमा देवो देवो ब्रह्मा स ते ब्रह्मा तेनानुमतः
 कर्मैवाहं करिष्यामीत्येते तथेति प्रतिवचनमग्निर्देवो देवो होता

१ सञ्चाव B Be JH, संचावयति T, सञ्चावयति F, with च Bh.

२ Thus Be, स्वप्रधानाः स्वप्रधाना इत्येके J; स्वप्रधान अस्वप्रधान इत्येके B;
 स्वप्रधान अस्वप्रधाना इत्येके F; स्वप्रधाना इत्येके H; स्वस्वप्रधाना इत्येके T.

३ Thus B; होत्रकान् होत्रका इत्येके T; होत्रकान् होत्रकानित्येके JHF; Be
 om. न होत्रकान् ।

स मे होता होतर्होतारं त्वा वृण इति होतारमग्निर्देवो देवो
 होता स ते होता तेनानुमतः कर्मैवाहं करिष्यामीत्यौं तथेति
 प्रतिवचनं^१ पर्जन्यो देवो देव उद्गाता स म उद्गातोद्गातरुद्गा-
 तारं त्वा वृण इत्युद्गातारं^१ पर्जन्यो देवो देव उद्गाता स त
 उद्गाता तेनानुमतः कर्मैवाहं करिष्यामीत्यौं तथेति प्रतिवचन-
 माकाशो देवो देवो सदस्यः स मे सदस्यः सदस्य सदस्यं त्वा
 वृण इति सदस्यमाकाशो देवो देवः सदस्यः स ते सदस्यस्तेनानु-
 मतः कर्मैवाहं करिष्यामीत्यौं तथेति प्रतिवचनमापो देव्यो
 देव्या होत्राग्निं स्या मे होत्राग्निं स्या होत्रका होत्रकान्यो
 वृण इति होत्रकानामपो देव्यो देव्या होत्राग्निं स्यास्ते हो- १०
 त्राग्निं स्याभिरनुमताः कर्मैव वयं करिष्याम इत्यौं तथेति
 प्रतिवचनं^१ रश्मयो देवा देवाश्चमसाध्वर्यवस्ते मे चमसाध्वर्यव-
 चमसाध्वर्यवश्चमसाध्वर्युन्वो वृण इति चमसाध्वर्युन्वश्मयो देवा
 देवाश्चमसाध्वर्यवस्ते ते चमसाध्वर्यवस्तेरनुमताः कर्मैव वयं करि-
 ष्याम इत्यौं तथेति प्रतिवचनं^१ वृतोवृतो जपति महन्मे ऽवोचो १५
 यशो मे ऽवोचो भगो मे ऽवोचो भर्गो मे ऽवोचमपो मे
 ऽवोच स्तोमं मे ऽवोचः क्लृप्तिं मे ऽवोचो भुक्तिं मे ऽवोचो
 विश्वं मे ऽवोचः सर्वं मे ऽवोचः सर्वं मे कल्याणमवोचस्तन्मावतु^१
 तन्माविशतु तन्मा जिञ्चतु तेन भुञ्चिषीय देवो देवमेतु^१
 सोमः सोममेत्वित्यौं तथेति प्रतिवचनम् ॥ ४ ॥ १०

१ Thus only T, the other MSS. : तन्मावतु ।

१ Thus only E, the other MSS. have here and further on इति instead of एतु, TB omit the whole passage ; cp. Pañc. Br. I. 1. 2.

१ सि० हे मे मन्युर्धात्रे मे उत्तरामयो १ वृके मे चुद० शे मे
घसिर्धन्वनि मे पिपासा १ राजगृहे मे श्रानायाश्मनि मे तन्दि-
र्गद० मे मे ऽग्निः १ १ ग्रन्थके १ मे ह्रीर० श्वत्ये मे वेपथुः १ कूर्मे मे
ऽङ्गरोगो १ बस्ते मे ऽपसर्थाप्रिये मे मृत्युर्भा० त्व्ये मे पाप्मा १
५ सपत्ने मे निर्घृतिर्दुष्कीर्ती मे व्युद्धिः १ परस्वति मे ऽसमृद्धिः १
खड्गे म आर्तिर्गवये म आन्ध्यं १ गौरे मे बाधिर्यमृचे मे
शोको १ गोधायां मे खेदो १ जरायां मे हिमः १ कृष्णशकुनौ
मे भीरुता १ कशे मे पापो गन्ध १ उलूके मे श्वभ्रशः १ क्लोके
म ईर्ष्या १ मर्कटे मे दुर्धृद्धिः १ कुलले मे म० खोलले मे
१० प्रधो० १ मे तृष्णार्थं मे अमो १ ऽव्यां म आथं १ कोशे मे
गन्धः १ कुमार्थां मे ऽलङ्कारः १ सूकरे मे क्लदथुः १ १ ददाकुनि १

१ The construction of the text of this khaṇḍa is extremely difficult. I compared also the printed Prayogamālā of Veṅkaṭeśvara (Vol. II, fol. 36), the MS. I. O. 288, fol. 12, a very old MS., corrected, and the Gṛhyaprayoga according to the MS. of Burnell's collection. The MSS. have, of course, nowhere the avagraha.

१ Thus only B and Pray. Mālā, मेरिशः the other MSS.

१ Thus Be, शस्पके IO, शन्थके H, शय्यके F^T, शल्लके J, शंथके B, शंथुके Pray. M.

४ Thus Be, the other MSS. खेदो ।

५ Thus all except T which has भ्रशः ।

६ प्रधो० TB, IO, प्रोधो F, प्रधो Be, प्रधो H, प्रधो J. Perhaps प्रध्या is to be read ?

७ Thus H ; कदथुः IO, कदथुः Pray. M. ; क्लदथुः the other MSS.

८ Thus all except Pray. M. : ददाकुनि. Probably ददाकुनि is to be read.

मे खग्नो^१ ऽजगरे मे दुखग्नो^२ विद्युति मे स्रग्नो^३ लोभायां
 मे क्रोदः^४ शलभे^५ मे पाप्मालक्ष्मी^६ स्त्रीषु मे ऽनृतमजासु मे
 कर्कशो^७ व्रात्ये म ईत्या^८ शूद्रे मे स्तेयं^९ वैश्वे मे ऽकार्मकृत्य^{१०}
 राजन्यबन्धुनि मे ऽज्ञानं^{११} नैषादे मे ब्रह्महत्या^{१२} कुलिङ्गे मे
 चवयुरुल्लक्षे^{१३} मे विश्वास^{१४} उद्रिणि मे वसतिः^{१५} किंपुषे मे
 रोदो^{१६} दीपिनि मे निष्टपद्मस्तिनि मे किक्षासः^{१७} शूनि मे
 दुरिप्र^{१८} स्वावन्धेषु^{१९} मे खेच्छो^{२०} विदेहेषु मे शीपयो^{२१} महा-
 वर्षेषु मे ग्लौमूजवत्सु मे तप्ना^{२२} दुन्दुभौ मे काशिके^{२३} व्वाकुषु^{२४} मे
 पित्तं^{२५} कलिङ्गेषु मे ऽमेध्यमश्वतर्था मे ऽप्रजस्ता^{२६} पुंश्चर्यां मे
 दुश्चरितमाखुनि मे दन्तरोगो^{२७} मचिकायां मे श्वक्कशः^{२८} १०
 शूके मे हरिमा^{२९} मयूरे मे जल्प्या^{३०} वृषे मे जरा^{३१} चाषे मे
 पापवादो^{३२} ऽपु मे श्रमो^{३३} ब्रह्मोज्जे मे किलिबषमपेहि पाप-
 न्पुनरपनाशितो भवानः पापसुकृतस्य लोके पापन्धेच्छाविद्धतो^{३४}

१ Thus Be BHT, स्रग्नो F, स्रग्नो J, स्रग्नो Pray. M.

२ Thus BJT Pray. M., Prayoga Burnell; शलभे H, शरभे Be F, IO.

३ Thus (without avagraha) Be BHJT; कर्कशत्वं F, Pray. M.

४ Thus Be BJHT, IO, Pray.; उल्लक्षे F; कुल्लक्षे Pray. M.

५ वसतिः Be BHFT, IO, Pray.; वसतिः J, Pray. M. Is the word अवसतिः or a subst. connected with वसिति ?

६ Thus Be BHFT, Pray., Pray. M.; स्वाव० J, IO.

७ Thus Be JT; शीपयो F, शीपयर् B, H uncertain, शिपयुः Pray., शपयो IO, पपयो Pray. M.

८ Thus BT Pray., the other MSS. काशिके ।

९ Thus Be BJHF, अभ्यशः T, श्वक्कशः Pray. M.

१० Without the least doubt the tradition of these verses according to the Baudhāyānī is corrupt. A comparison with Ath. Samh. VI. 26 proves that we ought to read चवयुरुल्लक्षे (comp. नः) instead of चविद्धतो and जराषि instead of जराति ।

- यो नः पापन्न जहाति तसु त्वा जहिमी वयमन्यचास्मान्नि-
विशताः^१ सहस्राचो अमर्त्यो यो नो देष्टि स रिष्यतु धसु
द्विभस्तसु जहीत्यथाञ्जिनाप उपहन्ति सुमित्रा न आप
श्रोषधयः सन्विति^१ तां दिग्निः अप उत्सिञ्चति^१ यस्यामस्य
५ दिग्नि द्वेष्यो भवति दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं
द्विभ इत्यथाप उपसृश्य यथेतं प्रविशन्ति^१ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥
अथेदमग्न्याधेयं^१ तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीत्युक्ता-
नृतुनचत्राण्युक्तमात्मनः पुरश्चरणं^१ कथमत्रानुपूर्व्यं^२ भवति^१
स्नानपवनमन्त्राचमनमन्त्रप्रोक्षणपुण्याहवाचनानि अद्भामाह्वया-
१० कृत्या वेदनं कृत्वोपव्याहृत्यत्विजो^३ वृत्वार्हयित्वा देवयजनं
याचित्वा देवयजनमादाय स्फ्यमादायान्तरेण वेद्युत्करावुद्देशेन
प्रपद्य जघनेन गार्हपत्यं तिष्ठन्प्राचीनः^४ स्फ्येन गार्हपत्यस्याय-
तनमुद्धृत्युद्धृत्यमानमस्या अमेध्यमप पापानं यजमानस्य हन्तु ।
शिवा नः सन्तु प्रदिशश्चतस्रः शं नो माता पृथिवी तोकसा-
१५ तेत्यथैनदङ्घ्रिवोचति शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु
पीतये । शं योरभिस्त्वन्तु न इत्येवमेवान्वाहार्यपचनस्यायतन-
मुद्धृत्येवमेवाहवनीयस्यैवमितरयोर्धदि करिष्यन्भवत्यथान्तरेण

१ Thus Be HF, 10 ; the other MSS. •चास्मिन्नि• or •चास्माद्भिः• ।

२ Thus only B Be and partially T, cp. Pray. M. loc. cit. the other MSS. have this passage as infra IV. 7, s. f.

३ Thus all except H, which has पूर्वं ।

४ Thus BTJ, कृत्यात्विजो F, इत्य चत्विजो Be H.

५ Thus BT, the other MSS. प्राचीः ।

वेद्युत्कराबुद्देशेनोदङ्गुपनिष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यत्रास्य संभारा
उपकृता भवन्त्यपि वोत्तरेण शाखायाः सर्वे संभारा उपकृता
भवन्त्यपि वान्तर्वेदि प्राचीनं ताः शाखात्पूर्वमेकैकः संभारमे-
कैकेन यजुषा संभरति । ~~वोत्तरेण रूपं पृथिव्यां परिस्त्रया ।~~
स्थोनमाविशत् न इति सिकताः संभृत्य निदधात्येवमेवोत्तर-
मुत्तरः संभारमुत्तरेणोत्तरेण यजुषा संभृत्य संभृत्यैव^१ निद-
धात्युषाश्च सिकताश्चाखूत्करं च वल्मीकवपां च सूदं च वरा-
हविहतं च पुष्करपर्णं च शर्कराश्चेत्यष्टौ पार्थिवा^१ अथोत्तरेण
यजुषा षड्विंशत्यश्वत्थानाहरत्य^२ वानस्पत्याभिर्वा नस्पत्याः^१
शाखा आद्राः सपलाशाः सप्रारोहाः प्रादेशमाचीरप्रतिशष्काया १०
आहरत्यपि वा यथाज्ञानं^१ पर्णं द्वाभ्यां^१ चित्रियस्याश्वत्यस्य
तिस्रः सभिध आद्राः सपलाशाः सप्रारोहाः प्रादेशमाचीरप्र-
तिशष्काया आहरति चित्रियादश्वत्यात्संभृता वृहत्यः शरीर-
मभिसंस्कृता स्त । प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमितास्त्रिस्त्रि-
वृद्धिर्मिथुनाः प्रजात्या इत्यथ मुञ्जकुलायमाहरति या त अग्न १५
ओजस्विनी तनूरोषधीषु प्रविष्टा । तां त इह संभरामीत्य-
थास्मा अरणी आहरत्याश्वत्यीः शमीगर्भीमयशमीगर्भी^१ वा

१ Thus only BJ; संभृत्यसंभवत्येव Be; the other MSS. omit the second संभृत्य ।

२ Thus B Be, शल्कन् T, शल्कानि F, शकलान्. HJ.

३ Thus Be F, Bh., Kes.; JTH both times with long vowel (शमी०); B the first time with short, the second time with long vowel.

चतुरङ्गुलमुत्सेधां द्वादशाङ्गुलं^१ विस्रीणां^२ षोडशाङ्गुलमाय-
तामपि वा प्रादेशमाचीं^३ सर्वतः समां चतुरङ्गुलमेवोत्सेधां^४ ।
तस्या उत्तानाया "अनुलोममघस्तात्प्रतीचीनप्रवणं प्रजननं
कुर्वन्ति" तावतीमेवोत्तरारणिमथैने^५ आहरत्यश्वत्याङ्गुव्यवा-
५ हाङ्गि जातामग्नेस्तनूं यज्ञियां संभरामि । श्रान्तयोनिं
शमीगर्भमग्नये प्रजनयितवे ॥ यो अश्वत्यः शमीगर्भं आरूरोह
त्वे सचा । तं ते हरामि ब्रह्मणा यज्ञियैः केतुभिः सहेत्यै-
तान्सुसंभृतान्संभारान्पुनरेव संभरति यं त्वा समभरं जातवेदो
यथा शरीरं भूतेषु न्यक्तम् । स संभृतः सौद शिवः प्रजाभ्य
१० उहं नो लोकमनुनेषि विदानिति ॥ ६ ॥

अथ वै भवतीन्द्रो वृत्रं हत्वासुरान्पराभाव्य सो ऽमावास्यां
प्रत्यगच्छन्ते पितरः पूर्वद्युरागच्छन्पितृभ्यो ऽगच्छन्तं देवाः
पुनरयाचन्त^१ तमेभ्यो न पुनरददुस्ते ऽब्रुवन्वरं वृणामहा अथ
वः पुनर्दास्यामो ऽस्मभ्यमेव पूर्वद्युः क्रियाता इति^२ तमेभ्यः
१५ पुनरददुस्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वद्युः क्रियते^३ यत्पितृभ्यः पूर्वद्युः
करोति पितृभ्य एव तद्यज्ञं निष्क्रीय यजमानः प्रतनुत इति
ब्राह्मणमथ यदि गां न लभते नेषमजं वा लभते^४ ऽपि वा
द्यूतमोदनं पक्त्वा तस्योपरिष्टात्प्रभृतमाज्यं पयो वानीय तस्मा-
देतत्सर्वं करोति यद्गवा कार्यं^५ विज्ञायते च धेन्वै वा एतद्रेतो

१ MSS. द्वादशाङ्गुलविस्रीं • but cp. Rudradatta on Āpast. śrs. V. 1. 2.

२ एव om. BT.

३ •रणीम• FJT.

यदाज्यं पयो वानडुहस्तण्डुला इति^१ गौरैवाङ्गसामान्यात्संप्र-
 ष्कन्ना^२ अश्वरीषं वीक्ष्यपनीयं वाभिप्रव्रजन्त्यपि वीपासनमेवा-
 भिप्रव्रजन्त्यर्धमौपासनं कुर्वन्ति सर्वं वा^३ ब्राह्मणैर्दैनिकमौपा-
 सनं कुर्वन्ति^४ सो ऽत्र वैव हि ह्यत इति^५ समानं कर्मा
 संभारनिवपनादथ तृतीयः संभाराणां वेधा विभज्य सभ्याव-
 सथ्ययोराहवनीये वा सभ्यावसथ्ययोः संकल्पः^६ समानं कर्मा
 समिदाधानात्पञ्चपञ्च नानावृत्तीयाः समिधो ऽभ्यज्यादधाति^७
 कथमत्रानुपूर्व्यं भवत्यश्वत्थस्योदुम्बरस्य पर्णस्य शमी च विकङ्कत-
 स्येत्येतदत्रानुपूर्व्यं भवति^८ कथमु खल्वैन्द्राग्नादित्यथोरन्त इत्यै-
 न्द्राग्नादित्यथोरन्त^९ उदश्वपदिकः सृजेत्ततो ऽन्यं दशहोत्रार्थ-
 मुद्धरेदिति^{१०} तन्नसमाप्त^{११} एवैतदुपपद्यते नान्यत्र प्रणीतस्याग्ने-
 लौकिकत्वाद्यस्मिन्होत्रा ऊतः^{१२} स्यात्सो ऽग्निः^{१३} कर्मान्तं^{१४} तस्य
 धारणमित्यपवृत्ते कर्मणि लौकिकः संपद्यते^{१५} प्रसिद्धानि तनू-
 हवीः^{१६} प्रसिद्धा अग्न्याधेयदक्षिणा ददाति^{१७} तास्येन्नाधिग-
 ष्केदासाः^{१८} स्येतावन्ति मन्यान्वौदनान्वैतावतो दद्यात्तेनो ह्वैतं^{१९}

१ Thus HTJ; गौरैव सामान्यात् B; गौरैवाङ्गसामान्यात् F; गौरैवाङ्गसमा-
 सान्यात् Be.

२ Thus only T; Be °थोरंत्य (the first time); J कथमर्धेन्द्राग्ना etc.
 as T; B om. इत्यैन्त; H incomplete here; F इतीन्द्रा° instead of
 इत्यैन्द्रा° ।

३ तत्र or तन्न Be BTJ; तत्र HF.

४ Thus HB Be; स्यात् om. T.

५ अग्निकर्मा° FT.

काममवाप्रोतीत्येकां गां दक्षिणां दद्यादिति पैङ्गलायनि-
ब्राह्मणं भवति^१ न त्वेवानाहिताग्निः स्याद्विज्ञायते^२ च देवानां
वा एषो ऽन्यतमो य आहिताग्निरित्यय यदस्याग्निमुद्धरति
सहस्रं तेन कामदुघो ऽवसृद्धे^३ ऽथ यदग्निहोत्रं जुहोति
५ सहस्रं तेनेत्यपरिमितमेवेदमुक्तं भवति^४ ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

अथान्याधेयस्योपवसथ इत्युपकल्पयते गां मा०सलामहत्तं
वासश्चतुर उदकुम्भा०स्त्रीनौदुम्बराञ्छूलानौदुम्बरी^५ दर्वीनेकां
वपाश्रपणीमविशाखामौदुम्बरीमेव सर्वानेवान्यान्स्थालीपाकात्पै-
तयञ्जिकान्संभारानेरकोपवर्हणे^६ आञ्जनाभञ्जने आञ्जं तण-
१० सुष्टिः स्फ्यः सूत्रमिति^१ दक्षिणत एतत्परिश्रितं भवति^१
तस्यैतस्मिन्परिश्रिते प्राङ्गावृत्तस्य केशान्तं करोति तूष्णीं^१ त्रीणि
दर्भपुञ्जीलान्युपनियत्य वपति वपे^२ प्रवपे^३ देवेन सविचा
प्रसूतो ब्रह्मणा स०श्रितो ऽहं यानि म इत ऊर्ध्वं लोमानि
तानि मे स्वस्ये सन्वित्यथैनमुत्तकेशश्मश्रुं^४ निरुत्तनखमुदकु-

१ The words बले० ... स्यात् are omitted by BT.

२ Be HFJ repeat the last clause: अपरि० ... भवति; BT om.
अपरिमितं।

३ Thus Be H; •वराञ्छडान् T; •वराञ्छूलान् BJ; •वराञ्छकलान् F.

४ स्थालीपाकात् corrected acc. to Bh.; MSS. •कान्।

५ Thus T, वपेत् the other MSS., also Keś.

६ Thus F, प्रवपेत् the other MSS. except H, which omits the
syllable पे. The yajus seems to begin with वपे।

७ Thus only Be, निरुत्त the other MSS.

श्मेनाभवनयन्वाचयतीमा मं आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं प्रवहन्तु
 मे । शुद्धाः प्रयुञ्जीमहि क्रतुनिति ^१ स्नातः प्राङ्मुख्याहृतं
 वामः परिधायालङ्कृत्याङ्गे ^२ ऽथैनमेकविंशत्या दर्भपुञ्जीलैस्त्रेधा
 विभक्तैः सप्तभिःसप्तभिस्त्रुष्णी ^३ पवयित्वोदपाचमादाथेमां दिशं
 नीत्वा चतुष्यथ एतस्त्रिन्नेवोदपाचे ऽवेचमाणं पापानो विनि- ५
 धीन्वाचयति सिंहे मे मन्युर्व्याघ्रे मे ऽन्तरामथ इत्यान्तमे-
 तमनुवाकं निगद्य निनीयापः परास्य पाचमनवेचमाणा
 आयन्ति ^४ हस्तपादान्प्रवाख्यैतेनैव यथेतमेत्य पवमानः सुवर्जन
 इत्येतमनुवाकं यजमानं वाचयन्नङ्गिर्माज्यत्या ^५ मात्यादिभ्र-
 मादीयान्वाहार्यपचनवेलायां सादयित्वा शोधयित्वा बर्हिषा १०
 परिसीर्याज्यं विस्राप्योत्पूयोत्तरत एतानुपसादयति ^६ चतुर
 उदकुम्भात्स्त्रीनौदुम्बराञ्जलानौदुम्बरी ^७ दर्वीमेकां वपाश्र-
 पणीमविशाखाभौदुम्बरीमेव दक्षिणतः सर्वानेवान्यान्वयास्त्री-
 पाकात्पैतृयञ्चिकान्भारानेरकोपवर्हणे ^८ आञ्जनाभञ्जने आञ्जं
 ढणमुष्टिं स्फ्यं सूत्रमिति ^९ दक्षिणतो ऽधिदेवनं करोति ^{१०}
 तदेकान्नपञ्चाशतो ^{११} ऽचाञ्चिवपत्यथ ^{१२} स्फ्यमादाथ सकृदेव

१ Before दूष्णी T Be ins. चिस् ।

२ Thus Be HBT ; त चासा० JF.

३ ०सादयति BT.

४ Thus BTH Be ; खूलान् J ; इकलान् F. ५ cp. page ४५, note ४.

६ Thus Be FJ and Keś. sec. m. ; एकस्मान्नपंचा० BT and Keś.
pr. m. ; एकस्मात्पंचा० H.

७ Thus JFH ; ०पंत्यथ BT Be.

दक्षिणोद्धृत्यपहता असुरा रचांसि पिशाचा ये क्षयन्ति
 पृथिवीमनु । अन्यत्रेतो गच्छन्तु यत्रैषां गतं मन इत्यथैनदङ्गि-
 रवोक्षत्युदीरतामवर उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः ।
 असुं य ईयुरवृका ष्टतज्ञास्ते नो ऽवन्तु पितरो
 * हवेस्मिति ^१ ॥ ८ ॥

अथोल्मुकमादत्ते य आददानाः स्वधया नवानि पित्र्याणि
 रूपाण्यसुराश्चरन्ति । परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निष्टानस्मा-
 त्प्रणुनोक्तुं यज्ञादिति ^१ तेनोद्धृतमभितपत्यग्निः पावकः
 सुदिनानि कृण्वन्नितो ऽसुरास्तुदतादूरमोकसः । पितृणां ये
 १० वर्षे कृत्वेह भागमिच्छन्त इति ^१ तदत्रैव व्यन्तं करोति ^१
 तस्मिन्नुल्मुक आज्यस्तोकं प्रश्नोतयति ^१ तद्दक्षिणाद्यं बर्हिं
 क्षृणाति सक्तदाच्छिन्नं बर्हिंरूपांमृदु स्योनं पितृभ्यस्त्वा भरा-
 म्यहम् । अस्मिन्सीदन्तु मे पितरः सोम्याः पितामहाः
 प्रपितामहाश्चानुगैः सहेत्यथ पितृनावाहयत्युदीराणा इह
 १५ सन्तु नः सोम्याः पितरः पितामहाः प्रपितामहाश्चानुगैः
 सह । असुंगमाः सत्ययुजो ऽवृकास आ नो हवं पितरो
 ऽद्यागमन्तु ॥ एह गच्छन्तु पितरो हविषे अन्तवे । अस्मिन्यज्ञे
 बर्हिष्यानिषद्य मा वीरः प्र मा युनगित्यथैभ्य एरकोपबर्हणे
 निवेदयत आसनं शयनं चेमे तयोः सोम्यास आगताः ।
 २० प्रिया जनाय नो भूत्वा शिवा भवत शंकरा इत्यथैभ्यः

पानान्याहरति^१ मधुपानं चीरपानं सक्तुपानं यदा भवत्यन्य-
 द्वाङ्गणेभ्यो ददात्यन्यदुपनिनयत्येतद्दः पितरः पितामहाः
 प्रपितामहाः पानमित्येकेनोदकुम्भेन मार्जयति त्वष्णी^१
 तदचान्यर्थुपविशन्ति चत्वारः पितापुत्राः^१ पिता पुरस्ताच्छेषो
 दक्षिणतो ऽनुजः पश्चात्कनिष्ठ^१ उत्तरतो^१ द्वादशाङ्गुलिपिता
 प्रच्छिनन्ति^१ तद्विजयते^१ द्वादश ज्येष्ठस्तद्विजयते^१ द्वादशा-
 नुजस्तद्विजयते^१ ऽथ ये ऽतिशिव्यन्ते ताङ्कनीयाः^१ समुप-
 समूहन्यथ^१ यदि द्वौ भवतो द्विरायामः पिताथ यथेको
 जाया तृतीयाथ यदि नैव भवन्धुभौ द्विरायामौ जायापतौ^१
 एष एव त्रिषु न्याय^१ एष एव^१ द्वयोः^१ कृतं कृतमित्येव^१ १०
 व्यपगच्छन्ति^१ द्यूता गौरित्युक्त्वोत्तिष्ठन्त्येभ्यो बर्हिंरादाय
 गामुपाकरोति पितृभ्यस्त्वा पितामहेभ्यस्त्वा प्रपितामहेभ्यस्त्वा
 जुष्टामुपाकरोमीति^१ त्वष्णीमित्येके^१ ऽथैनामद्भिः प्रोचति
 पितृभ्यस्त्वा पितामहेभ्यस्त्वा प्रपितामहेभ्यस्त्वा जुष्टां प्रोचा-
 मीति^१ त्वष्णीमित्येके^१ तामचैव प्रतीचीनशिरसी^१ दक्षिणा- १५
 पदीः संज्ञपयन्ति^१ तस्यै संज्ञप्ताया अङ्गिरभिषेकं प्राणाना-
 याययति त्वष्णीं^१ त्वष्णीं वपामुन्निद्य च्चदयमुद्गरति प्रज्ञा-

१ Thus BF and Keś. sec. m.; आचारयति Be HJ, Keś. pr. m.;
 आचारानयति T.

२ Thus B Be J and Keś.; कभिष्ट H; कनीयान् the other MSS.

३ Thus TBJ, the other MSS. more or less corrupt.

४ एष only in B Be H Bh,

५ एष B Be HF, एवं TJ.

६ Thus all the MSS.

तानि चावदानानि प्रजातौ च मतसू^१ तान्येतेष्वेव शूलेषूप-
निच्छैतस्मिन्नेवाग्नौ^२ अपयन्ति । शृतायां वपायां पञ्च सुवा-
ऊतीर्जुहोति ॥ ६ ॥

याः प्राचीः संभवन्त्याप उत्तरतश्च याः । अद्भिर्विश्वस्य
५ भुवनस्य धर्त्रीभिरन्तरन्यं पितुर्दधे स्वधा नमः स्वाहा ॥
अन्तर्दधे पर्वतैरन्तर्मह्या पृथिव्या । दिवा दिग्भिरनन्ताभि-
रुतिभिरन्तरन्यं पितामहाद्दधे स्वधा नमः स्वाहा ॥ अन्तर्दधे
ऋतुभिः सर्वैरहोरात्रैः सुसन्धिकैः । अर्धमासैश्च मासैश्चान्तरन्यं
प्रपितामहाद्दधे स्वधा नमः स्वाहा ॥ यन्मे माता प्रभुस्त्रोभ
१० चरत्यननुव्रता । तन्मे रेतः पिता वृङ्क्षामाभुरन्योपपद्यताः
स्वधा नमः स्वाहा ॥ यदः क्रव्यादङ्गमदहल्लोकात्रयन्प्रणयञ्जात-
वेदाः । तदो ऽहं पुनरावेशयाम्यरिष्टाः सर्वैरङ्गैः संभवत पितरः
स्वधा नमः स्वाहेति । त्रेधा वपां विच्छिद्यौदुम्बर्या दव्या
जुहोति सोमाय पितृमते शुश्रिणे जुहुमो हविः । वाजि-
१५ त्तिदं जुषस्व नः स्वजा हव्यं देवेभ्यः पितृभ्यः स्वधा नमः
स्वाहा ॥ अङ्गिरस्वन्तमूतये यमं पितृमन्तमाङ्गवे । वैवस्वते
दमद्भि नः स्वजा हव्यं देवेभ्यः पितृभ्यः स्वधा नमः स्वाहा ॥
यदग्ने कव्यवाहन पितृन्यच्छृतावृधः । प्र देवेभ्यो वहार^३ हव्यं
पितृभ्यश्च स्वजा हव्यं देवेभ्यः पितृभ्यः स्वधा नमः स्वाहेति ।

१ Thus all the MSS.

२ Thus only TJ, the other MSS. corrupt; comp. Baudh.
grhs. I. 1. ३ वच BF.

तुष्णीं दर्वीमभ्याधाय पिण्डानामावृतैतान्यवदानानि ददाति
 हृदयमेवाये ऽथ सव्यं मतस्त्रुमथ दक्षिणमेतत्ते ततासौ ये च
 त्वामनु याऽस्य त्वमत्रान्वस्त्रेषा^१ ते तत स्त्रधाच्चितिर्यावती
 पृथिवी तावती ते मात्रा तावतीं त एतां मात्रां भृतां
 ददामि पृथिव्या मितमसि तताय मा चेष्टा इति^१ द्वितीयं ५
 ददात्येतत्ते पितामहासौ ये च त्वामनु याऽस्य त्वमत्रान्वस्त्रेषा
 ते पितामह स्त्रधाच्चितिर्यावदन्तरिचं तावती ते मात्रा
 तावतीं त एतां मात्रां भृतां ददाम्यन्तरिक्षेण मितमसि
 पितामहाय मा चेष्टा इति^१ तृतीयं ददात्येतत्ते प्रपिता-
 महासौ ये च त्वामनु याऽस्य त्वमत्रान्वस्त्रेषा ते प्रपितामह १०
 स्त्रधाच्चितिर्यावती द्यौस्तावती ते मात्रा तावतीं त एतां
 मात्रां भृतां ददामि दिवा मितमसि प्रपितामहाय मा चेष्टा
 इत्यथ पितरो यथाभागं मन्ध्वमित्युक्त्वात्रैकेनोदकुम्भेन
 मार्जयति त्वष्णीमथैभ्यो गामुपपरेत्य लोहितमुपप्रवर्तयति
 यानि रक्षाऽस्यसृग्भागानि ये चापि पितरो हरन्तां १५
 विहरन्तां त्व्यन्तु रुधिरस्य ते ॥ ये नः पतिता गर्भा
 असृग्भाज उपासते । तेभ्यः स्त्रजा स्त्रधा नमस्तृणुवन्तु मदन्तु
 च ॥ य आमा ये च^१ पक्वा ये च दुष्टाः पतन्ति नः । तेभ्यः
 स्त्रजा स्त्रधा नमस्तृणुवन्तु मदन्तु च ॥ ये कुमारा या स्त्रियो

१ Here and in the corresponding passages further on the MSS. have •न्वस्त्रेषा instead of •न्वस्त्रेषा ।

१ om. BT and two MSS. of the gṛhya-sūtra.

ये ऽविज्ञाताः पतन्ति नः । तेभ्यः स्वजा स्वधा नमस्तृणुवन्तु
 मदन्तु चेत्यागत्याञ्जनं ददात्यथाभ्यञ्जनं ददात्यथ वसाऽसि
 ददात्यथ षड्भिर्नमस्कारैर्विपर्यासमुपतिष्ठते ' ऽथ वीरं थाचते '
 ऽथैनान्तुत्याप्य प्रवाह्य तिसृभिर्मन आकथते मनो न्वाङ्गवामह
 ५ आ न एतु मनः पुनः पुनर्नः पितरो मन इत्यचैतदहत्तं
 वास एवंविदे ब्राह्मणाय दत्त्वान्यदसनीयं^१ वासः परिधाय
 दक्षिणोपपरेत्याङ्घ्रिर्माज्जयते ॥ १० ॥

यासु गन्धा रसा वर्णा बलं च निहिते^२ उभे । ता म
 आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं प्रवहन्तु मे ॥ या ऊर्जमभिषिञ्चन्ति
 १० देवप्रेषिता महीम् । ता म आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं
 प्रवहन्तु मे ॥ यासां निष्क्रमणे सर्वमिदं जायते जगत् । ता
 म आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं प्रवहन्तु मे ॥ यासामिमे त्रयो
 लोकास्तेजसा यशसावृताः । ता म आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं
 प्रवहन्तु मे ॥ याः प्राचीर्या दक्षिणा याः प्रतौचीर्या उदौचीर्या
 १५ ऊर्ध्वा रेवतीर्मधुमतीरापः स्रवन्ति शुक्राः । ता म आपः
 शिवाः सन्तु दुष्कृतं प्रवहन्तु म इत्यचैतदसनीयं वासो
 विमुच्यान्यत्परिधाय प्राजापत्ययचाग्नेरुदेति प्रजापते न
 त्वदेतान्यन्य इत्यथोल्मुकमपिसृजत्यभूदती^३ हविषो जातवेदा

१ Thus H Be J ; वसनीयं the other MSS.

२ Thus Be HTF ; निचिचिते B ; निचितेत् J.

३ Thus HBTJ Be ; F reads with Āp. Hir. Bhār. the mantra
 with नो ।

अवाङ्मुखाणि सुरभीणि कृत्वा । प्रादाः^१ पिहृभः स्वधया ते
 अचग्रजानन्नग्रे पुनरयेहि देवानित्यचैतान्यवदानानि ब्राह्मणेभ्यो
 ददाति हृदयमेवापे ऽथ सव्यं मतस्तुमथ दक्षिणं यथाश्रद्धमन्नं
 कुरुते । गामेतामग्रग्नः कृत्वा ब्राह्मणेभ्यो वरं^२ ददाति । स^३
 ये ह के चैतस्यै मां^४सं लभन्ते सर्वे ह वा अस्यै ते गोभाजशो
 भवन्त्यामात्ये^५ जयानभ्यातानान्नाद्भृत इति कृत्वामात्यशोमा-
 क्षुहोत्येष ह वा उपवसथ । उप ह्यस्मिन्देवा वसन्ति प्रात-
 र्ज्यामो वामं वस्त्रित्येतद्भू वै देवानां वामं वसु यदाग्नेयो
 ऽष्टाकपाल । उप हैनं वामं वसु गच्छति यस्य ह वा एता-
 मेवंविदाग्नां कल्पयते^६ । सर्वं पाप्मानं तरति । तरति ब्रह्म- १०
 हृत्यामप पुनर्हृत्यं जयतीति होवाच प्रजापतिस्तानि ह वा
 एतानि कृष्णाण्डानीत्याचक्षते काजवानीति^७ वामात्यशोमा
 इति वातीमोचा^८ इति वा । स यत्किं चास्मिन्श्लोके पापं

१ प्रादात् Be only.

२ om. Be H.

३ Thus T only; F ददाति स ये हेकेचैतस्यै; B Bo H: ददात्यथेचयेके-
 चैतस्यै; J ददातिथेहकेचैतस्यै; Bh. reads *with* स ।

४ Thus T; B: गोभाजशो भवंसमात्ये; FH: गोभाजशोभव (or वं) त्यमात्ये;
 J: गोभाजोतस्मिन्नेवाग्नौभवत्याजशोमात्ये; Be presents the same reading
 as T, but चसमात्ये instead of चामात्ये ।

५ Thus B Be TH, the other MSS. कल्पयति ।

६ Uncertain. The above given is the reading of T; काजवानीति
 J; काजपानिति F; काजवानीति HB Be; probably Maitr. S. II. 1. 4
 काजवं is to be compared.

७ Thus T J F; वातीमोचा B Be H.

कर्म करोति सर्वस्मान्तस्मान्निर्मुच्यानृणः स्वर्गं लोकमेतीति
होवाच प्रजापतिः ^१ ॥ ११ ॥ चतुर्थः ॥

अग्नीनाधास्यमानो भवति स उपकल्पयत ऊषाश्च सिक-
ताश्चाखूत्करं च वल्मीकवपां च सूदं च वराहविहतं च
१ पुष्करपर्णं च शर्कराश्चेत्यष्टौ पार्थिवा ^१ अथ वानस्यत्या
अश्वत्यस्योदुम्बरश्च पर्णश्च शमी च विकङ्कतश्चाग्निहतश्च
शमीगर्भावरणी ^१ मुञ्जकुलायं चित्रिग्रस्तश्चत्यस्य तिस्रः समिध
आर्द्राः सपलाशाः सप्रारोहाः प्रादेशमाचीरप्रतिशुष्काद्याः
षड्विरण्यशक्ताः स्त्रीन्सौवर्णाः स्त्रीन्वाजतानश्वं पूर्ववाहः रथचक्रं
१० ब्राह्मौदनिकान्त्रीहीन्सर्वौषधः रोहितं चर्मानडुहं नवानि
यज्ञपात्राणीत्यास्मा ^१ अरणी आहरति यो अश्वत्यः शमीगर्भ
आरुरोह त्वे सचा । तं ते हरामि ब्रह्मणा यज्ञियैः केतुभिः
महेत्यातो नचत्राणामेव मीमांसा ^१ कृत्तिकास्त्रग्निमा-
दधीत ^१ रोहिण्यामग्निमादधीत ^१ पुनर्वखोरग्निमादधीत ^१
१५ पूर्वयोः फल्गुण्योरुत्तरयोः फल्गुण्योश्चित्रायामित्यात चतूना-
मेव मीमांसा ^१ वसन्ते ब्राह्मणो ऽग्निमादधीत ^१ ग्रीष्मे
राजन्यः ^१ शरदि वैश्वो ^१ वर्षासु रथकार इत्यथो खलु
यदेवैन ^१ अद्भोपनमेदथादधीत ^१ सैवाख्यर्द्धिरिति ^१ तदेतदा-

१ Thus B Be HF ; शमी० TJ.

१ इति om. JF (H is defect here).

२ Thus BT Keś. : यदेवैनः JIF Be, but cp Sāyaṇa on T. Br. I.

1 2. 8 (page 13 of the commentary).

तस्यातिवेलं वा अद्वायुक्तस्याय^१ वै ब्राह्मणं भवति यो
 रोहिण्यामग्निमाधत्त^२ ऋध्नोत्येव सर्वान्नोहान्नोहतीति^३ सा या
 वैशाखाः पौर्णमास्या उपरिष्टादमावास्या भवति सा सप्तसं-
 वत्सरस्य रोहिण्या संपद्यते तस्यामादधीतेत्यथास्यैतत्पुरस्तादेव
 जुष्टे देवयजने ऽगारं वा विमितं वा कारितं भवति^४ तस्य
 द्वे द्वारौ कुर्वन्ति प्राचीं च दक्षिणां च^५ मध्ये गार्हपत्यस्याय-
 तनं कुर्वन्ति^६ पुरस्ताद्वादशसु विक्रामेस्वा^७हवनीयस्यापि वा
 चक्षुर्निमिते^८ दक्षिणतो विषुवत्यन्वाहार्यपचनस्यापि वा यथा
 दौ भागौ प्राक् स्यातामेकः पश्चादित्येवं^९ जेधोद्धृत्यावोच्छ्र
 केशशश्रु वपते^{१०} नखानि निहन्तत^{११} एवं पत्नी केशवर्जमुभौ
 मानुषेणालङ्कारेणालङ्कृतौ भवतो ऽहतवाससार्वथाभ्यां व्रतो-
 पायनीयं पाचयति^{१२} तस्याग्निता भवतः सर्पिर्मिश्रस्य
 पयोमिश्रस्य^{१३} ॥ १२ ॥

अथाधिवृत्सूर्ये याचति सर्वेषधमाज्यस्थालीः सञ्जुवाः
 सुचं बर्हिर्वासो दीप्याःककलाभित्येतत्समादाय संपञ्चसा १५
 अम्बरीषं वीक्षपनीयं वाभिप्रव्रजन्ति^१ तस्मिन्दीप्याःककलासं-
 प्रकीर्य बर्हिषा परिस्तीर्याज्यं विलाप्योत्पूयाञ्जलिनीपस्ती-

१ Thus J (omitting एतद्) and H; T: आर्तस्यवातिवेलंवाअद्वायुक्तस्याय;
 B Be F: •तिवेलं (or लायां) अद्वायुक्तस्यादय ।

२ Thus HJT; आदधीत the other MSS.

३ Thus BJT (the last विक्रामे०); विक्रामे० FH Be.

४ Thus Be HJ; वाचयति T (grantha!) and F; पाचयति B.

- र्णाभिघारितः सर्वाषधं जुहोत्यग्नये सर्वाषधाय पुष्टौ प्रजन-
नाय स्वाहेत्यथ जयानभ्यातानात्राद्भृत इति ऊत्वामात्य-
होमाञ्जुहोत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा प्राजापत्यां जुहोति
प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वानुख्यां
१ जुहोत्यन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः । अनु
सूर्यस्य पुरुचा च रग्नीननु द्यावापृथिवी आततान स्वाहे-
त्यथैतानङ्गाराग्न्सते वा शरावे वा यजमानो गृह्णात्यायुषे
वो गृह्णामि तेजसे वो गृह्णामि तपसे वो गृह्णामि^१ वीर्याय
वो गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय वो गृह्णामीत्यथैनानादायोपोत्तिष्ठ-
१० त्यायुर्मांमाविशतु भूतिर्मांमाविशतु ब्रह्मवर्चसं मामाविश-
त्विति^१ तानध्वर्यवे संप्रदायोदायन्धन्वारभ्ये यजमान^१ एतेनैव
यथेतमेत्योत्तरेणागारं परीत्य^२ पूर्व्या द्वारा प्रपाद्य गार्ह-
पत्यस्यायतने न्युषोपसमादधाति^१ परिसृणन्ति^१ दक्षिणत
उपविशतो ब्रह्मा च यजमानश्चाथैतद्द्रोहितं चर्मानुहुहं जघने-
१५ नाग्निं प्राचीनधीवमुत्तरलोमोपसृणाति^१ तस्य वहसः काले
चतुरः पात्राग्नीहीन्निर्वपति^२ ब्रह्मणे जुष्टं निर्वपामीति वा
तृष्णीं वाथ निरुप्तानभिमृशत्याकृत्यै त्वा कामाय त्वा समृधे^३
लेत्यथैताग्नीहीङ्कूर्पे समुष्याद्भिरभ्युक्ष्य चर्मोदूहत्यथैतस्मिन्नेव^४

१ Before वीर्याय B ins. : योजसे वो गृह्णामि । २ प्रतीत्य B Be.

३ T and Ke's, perhaps rightly, त्रीहीणां i. s. of त्रीहीन् ।

४ Thus all except T, which has समृद्धौ, but cp. T. Br. II. 5. 3. 2.

५ उदुक्षति B.

वर्मण्युलूखलमुसले निधायावहन्यथैतेनैव पात्रेण चतुर उद-
पाचानानयति यदि वीडिता स्थाली भवति । यद्यु वा
अवीडिता पञ्च वा भूयसो वा । स समोदकः संपद्यते ॥१३॥

तं य एव कश्च^१ कुशलः परीन्नेन^२ अपयित्वाभिघार्थी-
दञ्चमुदासयत्यथैनमायतिगव^३ स्रस्त्रिग्भ्यः प्राङ्ङरूपसंगच्छन्त ५
एनमेत स्रस्त्रिजो^४ । ऽथैतां पात्रीं निर्णिज्योपस्त्रीर्यं तस्मान्मेन-
मसंभ्रन्निवोद्धरति । सर्पिरासेचनं कृत्वा प्रभूतमाज्यमानौयाथै-
तस्त्रैवौदनस्योपघातं^५ जुहोत्युपतिष्ठते वा प्र वेधसे कवये
मेधाय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे । यतो भयमभयं तस्त्रो
अस्त्रव देवान्यजे हेद्याःस्त्राहेत्यथैताःश्चतुर आर्षेयानुत्तरतो १०
ऽनुदिग्रमुपवेश्य ताननुपूर्वमाचमय्य^६ तेभ्य एनं भूमिः सृशस्रनु-
च्छिन्दन्निवोपोहति । त्रिः प्राश्य प्रशःसन्ति^७ राङ्ङस्ते ब्रह्मौदन
इति । तेभ्यः साण्डं वत्सतरं ददात्यथैष उत्तरत आसीनो
ब्राह्मणः चामकाषं प्राश्नाति । तस्त्रै यदस्योपकल्पते^८ तद्ददात्यथ

१ कश्चन B Be and Kes. ; कश्चित् T ; कश्च the other MSS.

२ Thus HJ Be ; परीन्नेन B ; परिन्नेन T ; परिन्नेन F.

३ Thus H Bh., Kes. ; आयतिगवम् B ; आयतीगव Bo J ; आयतिगवे
कासे F ; आयतिगं T.

४ Thus Be F ; एतदस्त्रिजो HBJ ; T om. एत ।

५ Thus H ; •वोदन• the other MSS.

६ अनुपूर्वमं J.

७ Thus H Be T F, Kes. ; प्रशःसन्ति the other MSS.

८ Thus F only ; the other MSS. •कल्पयते ।

यदाज्यमुच्छिष्यते तेन समिधो ऽभ्यज्यादधाति समिधाग्निं
दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन्हव्या जुहोतन स्वाहा ॥

उप त्वाग्ने हविष्मतीर्घृताचीर्यन्तु हर्यत । जुषस्व समिधो मम
स्वाहा ॥ तं त्वा समिद्धिरङ्गिरो घृतेन वर्धयामसि । वृहच्छोचा

५ यविष्य स्वाहेति ^१ गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य त्रिष्टुग्भौ राजन्यस्य
जिघर्म्यग्निमा त्वा जिघर्म्यायुर्दा अग्ने हविषो जुषाण इति
जगतीभिवैश्वस्य जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविस्त्वांमग्ने
मानुषीरीडते विग्रः सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिज्ञा इति ^१
समित्सु वत्सतरीं ददाति ^१ ॥ १४ ॥

१० अथास्मा अरणी प्रयच्छन्नाह वाचंयमो भविष्यसि
सःशाधि यत्ते सःशिव्यमिति ^१ स आह ब्राह्मणानाश्रयताश्वं
गोपायत संभारान्निधत्तेति ^१ तस्य सुभिन्नमग्न्याधेयं भवति ^१

साम्न्याधेयस्य समृद्धिस्तदाङ्गनाग्न्याधेये गां कुर्वीत घोररूप-
मिति ^१ कुर्वीतैवापि ^१ त्वेव न कुर्वीतापि बक्कीरपि कुर्वीतानु

१५ चैतस्य भवेत्पुण्या प्रशःसेति कात्यो ^२ ^१ ऽथास्मा अरणी
प्रयच्छति ^१ ते प्रतिगृह्णाति मही विष्पत्नी सद्ने चतस्या-
र्वाची एतं धरुणे रघीणाम् । अन्तर्वन्ती जन्यं जातवेदसम-
ध्वराणां जनयथः पुरोगाम् ॥ आरोहतं दशतः शक्नरीर्मम-

२० दर्शमहं पूर्णमासं यज्ञं यथा यजा इत्यधेने उपनिगृह्णात्कृत्विय-

१ Thus JFH Be; कुर्वीतैवापि B; T totally corrupt.

२ cp. Dvaidha I, 16.

वती स्थो अग्निरेतसौ गर्भं दधाथां ते वामहं ददे । तत्सत्यं
 यदीरं विभृयो वीरं जनयिष्यथः । ते मत्प्रातः प्रजनिष्ये
 ते मा प्रजाते प्रजनयिष्यथः । प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन
 सुवर्गं लोक इत्यथैनमनृतात्सत्यमुपनयति मानुषादैव्यमुप-
 नयतीदमहमनृतात्सत्यमुपैमि मानुषादैव्यमुपैमि दैवीं वाचं
 यच्छामीति ^१ तं वाचंयमः रात्रिं जागरयन्त आसते
 शक्नैस्ताः रात्रिमग्निमिन्धते शक्नैरग्निमिन्धान उभौ लोकौ
 सनेमहम् । उभयोर्लोकयोर्क्वधाति मृत्युं तराम्यहमित्युत्तरेण
 गार्हपत्यस्यायतनं कल्पाषमजं बध्नाति तेनैनमाधास्यमानः
 संख्यापयति प्रजा अग्ने संवासयाशाश्च पशुभिः सह । रात्रा-
 ण्यस्मा आधेहि यान्यासन्मवितुः सव इति ^१ ॥ १५ ॥
 पञ्चमः ^२ ॥

अथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्यारणी निष्टपति जातवेदो
 भुवनस्य रेत इह सिद्ध तपसो यज्जनिष्यते । अग्निमश्रत्यादधि
 हव्यवाहः शमीगर्भाञ्जनयन्तो मयोभूः ॥ अयं ते योनिर्द्धत्वियो
 यतो जातो अरोचयाः । तं जानन्नग्निं आरोहाया नो वर्धथा
 रयिमित्यथैतमग्निः सते समुष्य दक्षिणतो ज्वलयन्त आसते ^१

१ According to Bhavasvāmin, who divides our second prāṇa in two parts (the second beginning after khaṇḍa 11), the adhyāya number is प्रथमः; the khaṇḍa number according to T, which has the same division, is 4, in B: 16, but the adhyāya number here also is प्रथमः

- ऽथैतान्यग्न्यायतनानि शकृत्पिण्डेन परिलेपयत्यथ तृतीयः
 संभारणामादाय गार्हपत्यस्यायतने निवपति यत्पृथिव्या
 अनामृतः संभवत्वे सचा । तदग्निरग्नये ऽददात्तस्मिन्ना-
 धीयतामथमिति ' स यत्रोषानुपाधिगच्छति तज्जपति यद्-
 ५ ददस्वन्द्रमसि कृष्णं तदपीहेत्यथैनानादधाति दिवस्त्वा वीर्येण
 पृथिव्यै महिम्ना । अन्तरिक्षस्य पोषेण सर्वपशुमादध इत्यथैना-
 न्संप्रयौति सं वः सृजामि हृदयानि सः सृष्टं मनो अस्तु वः ।
 सः सृष्टः प्राणो अस्तु वः ॥ सं या वः प्रियास्तनुवः संप्रिया
 हृदयानि वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो
 १० ममेत्यथैनांकल्पयति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप
 ओषधीः । कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सत्रताः ॥ ये
 ऽग्नयः समनसो ऽन्तरा द्यावापृथिवी । वासन्तिकावृत्तू अभि-
 कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्वित्यथातिशिष्टानाः
 संभारणामर्धानादाय दक्षिणया द्वारोपनिर्हृत्यान्वाहार्थपचन-
 १५ स्यायतने निवपति यदन्तरिक्षस्यानामृतः संभवत्वे सचा ।
 तद्वायुरग्नये ऽददात्तस्मिन्नाधीयतामथमिति ' स यत्रोषानु-
 पाधिगच्छति तज्जपति यद्ददस्वन्द्रमसि कृष्णं तदपीहेति ।
 तथादधाति ' तथा संप्रयौति ' तथा कल्पयत्यथैतेनैव यथेत-
 मेत्यातिशिष्टान्संभारानादाय पूर्वया द्वारोपनिर्हृत्याहवनीय-
 २० स्यायतने निवपति यद्विवो ऽनामृतः संभवत्वे सचा ।
 तदादित्यो ऽग्नये ऽददात्तस्मिन्नाधीयतामथमिति ' स यत्रो-
 षानुपाधिगच्छति तज्जपति यद्ददस्वन्द्रमसि कृष्णं तदपीहेति '

तथादधाति ' तथा संप्रयौति ' तथा कल्पतत्पथ गोभारं
 समादिशति ' स आह विहता अग्नयो मा कश्चनान्तरेण
 संचारीदित्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य^१ गार्हपत्य-
 स्थायतन उपरि संभारेषु मुञ्चकुलायं निदधाति ' तस्मिन्प्रती-
 चीनप्रजननामरणिं^२ निधाय दशहोत्रोत्तरारणिमवदधाति ' ।
 स आह मन्यतेति ' यजमानः प्रथमो मन्यति ' यजमान
 उत्तमो मन्यति ' जनयति ' जाते वरं ददामीति वाचं
 विसृजते ' ऽथैनमुपतिष्ठते ऽजीजनन्नमृतं मर्त्यासो ऽस्मेमाणं
 तरणिं वीडुजम्भम् । दश खसारो अयुवः समीचीः पुमांश्च
 जातमभिसंभ्रमन्तामित्यथैनमभिप्राणिति प्रजापतेस्त्वा प्राणे- १०
 नाभिप्राणिमि पूष्णः पोषेण मङ्गम् । दीर्घायुत्वाय शत-
 शारदाय शतं शरद्भ्य आयुषे वर्चसे जीवात्सै पुष्पाय ॥ प्राणे
 त्वामृतमादधात्सन्नादमन्नाद्याय गोभारं गुह्या इत्यथोद्गातार-
 माह रथन्तरं ब्रूहीत्यथैनमादधाति ' भूर्भुवो घर्मः शिरस्त-
 दयमग्निः संप्रियः पशुभिर्भुवत् । कर्दिस्तोकाय तनयाय ५
 यच्छ ॥ भृगूणां त्वाङ्गिरसां व्रतपते व्रतेनादधामीति भृग्वङ्गि-
 रसामादध्यादादित्यानां त्वा देवानां व्रतपते व्रतेनादधामी-
 त्यन्यासां ब्राह्मणीनां प्रजानां ' वरुणस्य त्वा राज्ञो व्रतपते
 व्रतेनादधामीति राज्ञ ' इन्द्रस्य वेन्द्रियेण व्रतपते व्रतेना-
 दधामीति राजन्यस्य ' मनोस्त्वा ग्रामण्यो व्रतपते व्रतेना- १०

१ After आद्रुत्य HFJ ins. जघनेन

२ Instead of अरणिं B has अधरारणिं, Be अधरारणीं, H अरणीं

- दधामीति वैश्वस्य ' ऋभूणां त्वा देवानां व्रतपते व्रतेना-
दधामीति रथकारस्येति ' यथर्षि यथागोचं ' गायत्रेण
कन्दसेत्युत्तरतो हिरण्यगल्कमुपास्यति स्वया तनुवा संभवेत्य-
थैतः राजतं वृषलाय वाज्ञाताय वातिप्रयच्छत्यातिमेवाति-
४ प्रयच्छतीति ब्राह्मणमथैनमुपतिष्ठते अहं त्वदस्मि मदसि
त्वमेतन्मामसि योनिस्तव योनिरस्मि । ममैव सन्वह हव्या-
न्यग्ने पुत्रः पित्रे लोककृञ्जातवेदः ॥ सुगार्हपत्यो विदहस्र-
रातीरुषसः श्रेयसीःश्रेयसौर्दधत् । अग्ने सपत्नाः अपवाधमानो
रायस्योषभिषमूर्जमस्मासु धेहीति ' ॥ १६ ॥
- १० अथैतमग्निमाददते य एष सते समुप्तो भवति ' तं
दक्षिणया द्वारोपनिर्द्धत्यान्वाहार्यपचनमादधाति भूर्भुवो वातः
प्राणस्तदथमग्निः संप्रियः पशुभिर्भुवत् । स्वदितं तोकाय
तनयाय पितुं पच ॥ अमीषां त्वा देवानां व्रतपते व्रतेना-
दधामीति ' यथर्षि यथागोचं ' गायत्रेण कन्दसेत्युत्तरतो
१५ हिरण्यगल्कमुपास्यति स्वया तनुवा संभवेत्यथैतः राजतं
वृषलाय वाज्ञाताय वातिप्रयच्छत्यातिमेवातिप्रयच्छतीति
ब्राह्मणमपि वा गार्हपत्यादेवान्वाहार्यपचनमादधाति ' प्रजा-
पतिरग्निमसृजत सो ऽविभेत्प्र मा धक्ष्यतीति तस्य त्रेधा
महिमानं व्यौहच्छान्त्या अप्रदाहायेत्येतस्माद्ब्राह्मणादथैनमुप-
१० तिष्ठत इमा उ मासुपतिष्ठन्तु राय आभिः प्रजाभिरिह
संवसेय । इहो इडा तिष्ठतु विश्वरूपी मध्ये वसोर्दीर्घिदिहि
जातवेद इत्यथैतेनैव यथेतमेत्याभ्यादधातीधं प्रणयनीयं ' तं

तथाभ्यादधाति यथा मन्यते ऽर्धादिते सूर्य आहवनीय^१
 आधीयमानः संपत्स्यत इति^१ तस्य तथा संपद्यत^१ उपोपय-
 मनीः कल्पयन्त्यश्च एष पूर्ववाट् पत्नूक्तिः पुरस्तात्तिष्ठत्यथो-
 द्गातारमाह वांमदेयं ब्रूहीत्यथैनमुद्यच्छत ओजसे बलाय
 त्वोद्यच्छे वृषणे शुभायायुषे वर्चसे । सपत्नत्वरसि वृत्तः ॥ ५
 यस्ते देवेषु महिमा सुवर्गो यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टः ।
 पुष्टिर्या ते मनुष्येषु पप्रथे^२ तथा नो अग्ने जुषमाण एहि ॥
 दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिचाद्वातात्पशुभ्यो अद्योषधौभ्यः । यत्र-
 यत्र जातवेदः संवभृथ ततो नो अग्ने जुषमाण एहीतीय-
 त्यगे हरत्यथेयत्यथेयत्यधोऽधः शिरो हरतीति ब्राह्मणमाद- १०
 दान एवैता मात्रा अभिसंपादयेदित्येतदपरमंश्च पूर्वं नयन्ति^१
 तमनुमन्त्रयते प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो
 अग्निर्भवेह । विश्वा आग्ना दीद्यानो विभाञ्चूर्जं नो धेहि
 द्विपदे चतुष्पद इति^१ विषुवत्युपरमन्ति विक्रमस्य महाः
 असि वेदिषन्मानुषेभ्यस्त्रिषु लोकेषु जागृहीत्यथोपाति यन्त्यन्व- ५
 ग्निषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यस्य
 पुरुचा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आततानेत्यथैतेनाश्वेन
 प्राचोत्तरतः पार्श्वतः संभाराणामाक्रमयति यथाहितस्याग्नेर-
 ज्जारा अभ्यववर्तैरन्नित्यथैनं प्रदक्षिणमावर्त्याङ्गिरभ्युत्सोदञ्च-
 मुत्सृजति^२ १ स एषो ऽध्वर्योर्भवत्यन्यं ब्रह्मणे ददात्यथ १०

- प्रदक्षिणमावृत्येधं प्रतिष्ठापयति यदिदं दिवो यददः पृथिव्याः
 संविदाने रोदसी संभवतुः । तयोः पृष्ठे सीदतु जातवेदाः
 शम्भूः प्रजाभ्यस्तनुवे स्थोनः ॥ प्राणं त्वामृत आदधाम्यन्नाद-
 मन्नाद्याय गोप्तरं गुह्या इत्यथोद्गातारमाह बृहदारवन्तीयः
 ५ श्येतमिति^१ गायेति^१ सर्वाणि संप्रेष्यति^२ बृहति गीयमान
 आहवनीयमादधाति भूर्भुवः सुवरकश्चक्षुस्तदभौ सूर्यस्तदय-
 मग्निः संप्रियः पशुभिर्भुवत् । यत्ते शुक्रं शुक्रं वर्चः शुक्रा
 तनूः शुक्रं ज्योतिरजस्रं तेन मे दीदृहि तेन त्वादधे
 ऽग्निनाग्ने ब्रह्मणा अमीषां त्वा देवानां व्रतपते व्रतेनादधा-
 १० मीति^१ यथर्षिं यथागोत्रं^१ गायत्रेण कन्दसेत्युत्तरतो हिरण्य-
 शक्नुमुपास्यति स्वया तनुवा संभवेत्यथैतः^२ राजतं वृषलाय
 वाज्ञाताय वातिप्रयच्छत्यातिमेवातिप्रयच्छतीति ब्राह्मणमथैन-
 सुपतिष्ठत आनग्ने व्यानग्ने सर्वमायुर्व्यानश्च इत्यत्रैतावग्नी
 आदधाति सभ्यं चावसथीयं च^३ रयचक्रं प्रवर्तयति संततं^४
 १५ गार्हपत्यादाहवनीयात् ॥ १७ ॥

सर्वौषधेन व्याहृतीभिरग्नीञ्जमयित्वा^५ पञ्चपञ्च नाना-
 वृक्षीयाः समिधो ऽभ्यज्याभिदधाति समिध्यमानः प्रथमो तु
 धर्म इत्येताभिः पञ्चभिरायुर्दा अग्ने हविषो जुषाण इत्येता-

१ B Bo ins. साम before गायेति, T : श्येतधीतसामगायेत

२ Thus B Bh. ; the other MSS. संप्रेष्य

३ BH चाय ४ Thus HB Be J ; संततं the other MSS.

५ Thus only J, the other MSS. व्याहृतिभिः

मपोद्धृत्याथ प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य जघनेन गार्हपत्यं
 तिष्ठ॥स्तनूभिरुपतिष्ठते ये ते अग्ने शिवे तनुवौ विराट् च
 खराट् च ते मा विशतां ते मा जिन्वताम् । ये ते अग्ने शिवे
 तनुवौ सम्राट् चाभिभूश्च ते मा विशतां ते मा जिन्वताम् ।
 ये ते अग्ने शिवे तनुवौ विभूश्च परिभूश्च ते मा विशतां ते
 मा जिन्वताम् । ये ते अग्ने शिवे तनुवौ प्रभ्वी च प्रभूतिश्च
 ते मा विशतां ते मा जिन्वताम् । यास्ते अग्ने शिवास्तनु-
 वस्ताभिस्त्वादध इति ' सर्वाभिर्गार्हपत्यः ' सर्वाभिरन्वाहार्य-
 पचनः ' सर्वाभिराहवनीयमथ घोरास्तनूरनुदिशति यास्तं
 अग्ने घोरास्तनुवस्ताभिरसुं गच्छेत्यत्र यं यजमानो वेष्टि तं १०
 मनसा ध्यायत्यथाप^१ उपस्पृश्य विराजक्रमैरुपतिष्ठते ' नर्यः
 प्रजां मे गोपाय । अमृतत्वाय जीवसे । जातां जनिष्यमाणां
 च । अमृते सद्ये प्रतिष्ठितामिति गार्हपत्यमथर्वं पितुं मे
 गोपाय । रसमन्नमिहायुषे । अदब्धायो ऽग्रीततनो । अविषन्नः
 पितुं कृषित्वन्वाहार्यपचनः ' गःस्य पशून्मे गोपाय । द्विपादो १५
 ये चतुष्पदः । अष्टाशफाश्च य इहामे । ये चैकशफा आशुगा
 इत्याहवनीयः ' सप्रथ सभां मे गोपाय । ये च सभ्याः
 सभासदः । तानिन्द्रियावतः कुरु । सर्वमायुरुपामतामिति
 सभ्यमहे बुध्निय मन्त्रं मे गोपाय । यमृषयस्त्रयिविदा विदः ।
 ऋचः सामानि यजूषि । सा हि श्रीरमृता सतामित्यव- २०

१ ध्यायेदित्यथाप B Co.

२ Of these mantras J gives only the pratikas.

सथीयमथ गार्हपत्य आज्यं विस्राप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वा समिदत्याहवनीये पूर्णाहुतिं जुहोति सप्त ते अग्ने
 समिधः सप्त जिह्वा इति ^१ पूर्णाहुतौ वरं ददात्यथैतान्यग्नि-
 होत्रपात्राणि प्रचाखितान्युत्तरेण गार्हपत्यमुपसादयति कूर्चं
 वा सूनायां वा स्थालीः ^२ ससुवाः सुचमभिद्योतनः समिध-
 मित्यथैतामग्निहोत्रीं दक्षिणत उदीचीः ^३ स्थापयित्वा ब्राह्मणोः
 दोग्धि ^४ पूर्वे दुह्यादपरौ दुह्यान् संश्रेद्द्वयोर्दुह्यात्पशुकाम-
 स्तेत्यधिश्रित्योत्तरमानयत्यथैतदग्निहोत्रमग्रेणाहवनीयं पर्याहृत्य
 पूर्वया द्वारा प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्यमुपसाद्य तस्मिन्नग्नि-
 होत्रविधिं चेष्टित्वा समिधमुपयत्य प्राङ् हरति ^५ जघनेनाह-
 वनीयमुपसादयति कूर्चं ^६ ऽत्रैताः समिधं मध्यत आहवनीय-
 स्थाभ्यादधाति तूष्णीं ^७ तस्यामादीप्रायां प्रतिमुखं द्विर्जुहोत्युच्यते
 मार्श्वं ^८ च मार्श्वुभयमवाप्नोतीति ब्राह्मणं ^९ द्विरजुस्त्या
 प्राश्लोदङ् पर्यावृत्य प्राचीनदण्डया सुचा भक्षयति ^{१०} निर्णिज्य
 सुचं निष्टथाङ्गिः पूरयित्वाद्गुह्यिगति ^{११} सप्तर्षीनेव ^{१२} प्रीणातीति
 ब्राह्मणः ^{१३} ऊत्वोपममिद्धे ब्रह्मवर्चसस्य समिध्या ^{१४} अपो
 निजयत्यवभृथस्यैव रूपमकरिति ^{१५} ब्राह्मणम् ^{१६} ॥ १८ ॥

१ आज्यस्थालीः H.

२ Thus BT; ब्राह्मणे F; ब्राह्मणोवा Bo; ब्रह्मणोवा J; ब्राह्मणोर्वे H.

३ Thus JT and Venk. on Karmānta I. 17; ऊर्ध्वंमार्शिं Be; ऊर्ध्वंमार्शिं
 JB; उर्ध्वार्शिं F.

४ Thus B Bo HF; सप्तर्षीनेव TJ.

५ Thus corrected; समिध्या अपो B Bo HF; समिध्या अपो J; समिध्यापो T.

६ Thus only B Bo, cp. Taibh. Br. II 1 4. 9. The other MSS. have
 ऊत्वोपममिद्धे instead of अकरिति ।

अथ परिकर्मिणं वर्हिर्त्वा^१ प्रहिणोत्याहृतं^२ वा यजुषा
 करोत्यथ पृष्ठ्याः स्त्रीर्त्वापः प्रणीयाग्नेयमष्टाकपालं निर्वस्य-
 न्दशहोतारं व्याचक्षीत । सामिधेनीरनुवक्ष्यन्दशहोतारं व्याच-
 क्षीत । अपथित्वासादयति । तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च
 प्रयाजा वार्चन्नावाज्यभागावथ हविषो ऽग्निर्मूर्धा भुव^३ इति ।
 त्रिष्टुभौ संयाज्ये । अन्वाहार्यमासाद्याम्याधेयदक्षिणा ददात्या
 द्वादशभ्यो ददाति । कामं भूयसीर्ददाति । संतिष्ठत एषेष्टिः
 सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा । विसृजते व्रतमथ तदानीमेव पृष्ठ्याः
 स्त्रीर्त्वापः प्रणीयैन्द्राग्नेकादशकपालं निर्वपत्यादित्यं चरुं । इत
 एष चरुर्भवति । इत्येते नेदीयसि^३ वाज्यमानयति । अपथित्वा- १०
 सादयति । तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्चन्ना-
 वाज्यभागावथ हविषोरिन्द्राग्नी रोचना दिवः अथहृचमित्यै-
 न्द्राग्न्यादितिर्न उरुव्यतु महीमू षु मातरमित्यादित्यस्य ।
 त्रिष्टुभौ संयाज्ये । अन्वाहार्यमासाद्याथैतं चरुं व्युद्धृत्य चत्वार
 आर्षेयाः प्राश्नन्ति । दिशामेव ज्योतिषि जुहोतीति ब्राह्मणः । १४
 संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा । विसृजते व्रतम् ॥ १६ ॥

अत्रैतद्वादशाहं व्रतं चरति । तस्यैतद्व्रतं । नानृतं वदति ।
 न माऽसमश्नाति । न स्त्रियमुपैति । नास्य पत्न्यस्यनेन वासः
 पत्न्यस्यन्यमृन्मयपाय्यशूद्रोच्छिष्टी । स्वयं पादौ प्रचालयते ।

१ अन्वाहृतं Be H.

२ Instead of भुव F: अथमग्निः सचक्षिण ।

३ Thus BJ; नेदीयसी Bo TF.

- न कवणमभ्राति^१ न कौशीधान्यमन्यत्र तिलेभ्यः^१ प्राडुःचारः
 स्वयं^१ समिध आहरमाणो ऽग्नीनामन्ते संविशत्यजसा अस्मैते
 दादशाहमग्रयो भवन्ति^१ नास्य ब्राह्मणो ऽनाश्राग्दहे वस-
 त्यग्निहोत्रोच्छेषणप्रतो वा यजमानो भवति^१ भक्तसु^१ पत्न्या^१
 ॥ आहरन्त्यथ^१ दादशसु व्युष्टासु पृष्ठ्याः स्त्रीर्त्वापः प्रणीयाग्रये
 पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति^१ अपथित्वासादयति^१
 तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्चन्नावाज्यभागावथ
 हविषो ऽग्न आचूषि पवसे ऽग्ने पवस्विति^१ त्रिष्टुभौ संयाज्ये^१
 अन्वाहार्यमासाद्य त्रिःशन्मानः^१ हिरण्यं ददाति^१ संतिष्ठत
 १० एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा^१ विसृजते व्रतमथ तदानीमेव
 पृष्ठ्याः स्त्रीर्त्वापः प्रणीयाग्रये पावकाय पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपत्यग्रये शुचये^१ अपथित्वासादयति^१ तस्याः पञ्चदश
 सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्चन्नावाज्यभागावथ हविषोरग्ने
 पावक स नः पावकाग्निः शुचिव्रततम उदग्ने शुचयस्त्विति^१
 १५ त्रिष्टुभौ संयाज्ये^१ अन्वाहार्यमासाद्य त्रिःशन्मानचत्वारिःश-
 न्माने हिरण्ये ददाति^१ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा^१
 विसृजते व्रतम्^१ ॥ २० ॥

अथातो ऽन्वारम्भस्त्वैव मीमांसान्धारम्भं पौर्णमास्याः
 समानोपवसथं करोत्यथ प्रातर्ज्जते ऽग्निहोत्रे पुरापां प्रणय-
 १० नाद्गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा

१ Thus JF, cp. Rājasūya 20; भक्तसुपत्न्याहरति B; ०पत्याहरति T;
 भक्तसुपत्न्याषाहरति(र)ति Be H.

चतुर्होतारं मनसानुद्रुत्याहवनीये जुहोत्यन्वारम्भे यजमाने
 स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सारस्वतौ होमौ जुहोति ।
 पूर्णां पश्वादित्यनुद्रुत्याग्नौषोमाविति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वा निवेशनौ संगमनौ वसूनामित्यनुद्रुत्य यत्ते देवा
 अद्भुर्भागधेयमिति जुहोत्यथ षष्ठ्याः स्तोत्रापः प्रणीयाम्ना- १०
 वैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति सरस्वत्यै चरुः सरस्वते
 द्वादशकपालमिति । अपयित्वासादयति । तस्याः पञ्चदश
 सामिधेयः पञ्च प्रयाजा वार्ध्नावाज्यभागावथ हविषामग्नाविष्णु
 अग्नाविष्णु प्र णो देव्या नो दिवः पीपिवाः सरस्वत स्तनं
 ये ते सरस्व ऊर्मय इति । त्रिष्टुभौ संयाज्ये । अन्वाहार्य- १५
 मासाद्य मियुनौ गावौ ददाति । संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्र-
 विष्णुक्रमा । विसृजते व्रतमथ पौर्णमासवैश्वधाभ्यां यजते ।
 संतिष्ठते जग्याधेयः संतिष्ठते जग्याधेयम् ॥ २१ ॥ षष्ठः ॥ ✓

॥ इति द्वितीयः प्रश्नः ॥

१ The numbering of the khaṇḍas differs materially in the different MSS. The one accepted in this edition is found in J and, up to kh. 18, also in HF. The numbers of the last two adhyāyans have been added after the Bhāṣya, which however commences, as does also T, a new praśna after khaṇḍa 11. According to B the whole second praśna comprises 22, according to J (where the last but one, though marked, is not numbered) 20, according to F and H 19 and according to T 21 (10+11) khaṇḍas. Be numbers 22 khaṇḍas, but as one number is omitted, viz., kh. 14, there are in fact only 21 khaṇḍas also in this MS.

अग्नीन्पुनराधास्यमानो भवति ^१ तदाहुः कृतयजुः संभृत-
 संभारो भवति न संभृत्याः संभारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो
 खलु संभृत्या एव संभाराः कर्तव्यं यजुः पुनराधेयस्य समृद्ध्या
 इति ^१ स उपकल्पयते पुनर्निष्कृतं रथं पुनरुत्थूतं वासः
 पुनरुत्सृष्टमनङ्गाहं दर्भकुलायं तिस्रो दर्भमयीर्विस्रुर्मिकाः ^१
 प्रज्ञाता आग्न्याधेयिकाः संभाराः ^१ सा याषाढ्याः पौर्णमास्याः
 पुरस्तादमावास्या भवति सा सकृत्संवत्सरस्य पुनर्वसुभ्यां
 संपद्यते तस्यामादधीतेति ^१ तस्या उपवसथे ऽरण्योरग्नीन्समा-
 रोह्योदवसाय मथिलाग्नीन्विद्धत्याग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति
 वैश्वानरं द्वादशकपालमग्निमुद्वासयिष्यन्निति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ^१ ऽथ तदानीमेवाङ्गिरग्नीन्समुच्य ब्रह्मौदनं अप-
 थिलोपवसत्यथ प्रातराग्न्याधेयिकं कर्म ताथत ^१ एतावदेव
 नाना ^१ यदमुत्र मुञ्जकुलायं तदिह दर्भकुलायं ^१ यो ऽमुत्रेषः
 प्रणयनीयः स इह दर्भमयीर्विस्रुर्मिका ^१ दर्भैर्गार्हपत्यमाद-
 धाति ^१ दर्भैरन्वाहार्यपचनं दर्भैराहवनीयं ^१ दर्भैर्गार्हपत्यमा-
 दधात्याधाने ^१ सर्पराज्ञीर्च्चो ^१ ऽनुवर्तयति ^१ ॥ १ ॥

भूमिर्भूना द्यौर्वरिणेति चतस्रो गार्हपत्ये तिस्र आह-

१ आदधानि om. Be FJ.

२ Thus Be H; instead of आदधात्याधाने J has आदधन्नित्याधाने
 and F: आदधाने; T om. दर्भैर्गार्हपत्यम् and B is defective.

३ Thus H; सर्पराज्ञीर्च्चो Be; सर्पराज्ञीर्च्चो F; सर्पराज्ञीर्च्चो J; सर्प-
 राज्ञीयार्च्चो T; B defective.

वनीये^१ समानं कर्मा रथचक्रादेतावदेव नामा^२ यदसुत्र
 तृष्णीमग्निहोत्रं^३ तदिह सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इति
 जुहोति^४ यो ऽसुत्राग्नेयो ऽष्टाकपालः स इहाग्नेयः पञ्चकपाल-
 स्तस्य प्रयाजेषु चतस्रो^५ विभक्तौर्दधात्यग्र आयाहि वीतये
 समिधो^६ अग्र आज्यस्य वियन्त्वग्निं दूतं वृष्णीमहे तनूनपादग्र
 आज्यस्य वेत्वग्निनाग्निः समिधत इहो अग्र आज्यस्य वियन्त्वग्नि-
 र्वृचाणि अन्नद्वर्हिरेग्र आज्यस्य वेत्विति^७ स्वयं संपन्न उत्तमः
 प्रयाजो^८ ऽथात आज्यभागयोरेव मीमांसा^९ वार्चन्नावाज्य-
 भागौ स्यातामित्येके^{१०} वृधन्वन्तावाज्यभागौ स्यातामित्येके^{११}
 ऽग्निं स्तोमेन बोधय त्वं नः स्तोमेत्येतौ स्यातामित्येके^{१२} ऽग्र
 आवृषि पवसे ऽग्ने पवसेत्येतौ स्यातामित्येके^{१३} यत्पवमानं
 तसोमरूपं^{१४} पङ्क्त्यौ^{१५} हविषो ऽग्ने तमयाधा ह्यग्र इत्यय
 पुनह्वर्जा सह रथेत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोत्यग्निं प्रति
 खिष्टकृतं निराहाभिष्टे अथ एभिर्नो अर्कैरिति संयाज्ये^{१६}
 अन्वाहार्यमासाद्य ॥ २ ॥

पुनराधेयदक्षिणा^१ ददाति पुनर्भिकृतं^२ रथं पुनरस्युतं
 वासः पुनरस्युष्टमनद्वाहं^३ तस्यानूयाजेषु^४ विभक्तौ^५ दधात्यग्रा
 यो मर्त्यां दुवो धियं जुजोष धीतिभिः । भसन्नु ष प्र पूर्व

१ BH insert जुहोति ।

२ om. TJ.

३ समिधः समिधो Be BH.

४ Thus BH, *मासश्च the other MSS.

५ Thus BJ Be; पङ्क्त्यो T; पङ्क्तौ H; F totally corrupt.

६ दक्षिणां JF.

७ अनुयाजेषु all except T Be.

८ Thus HB; विभक्तौर्द the other MSS.

इषं वुरीतावसे । देवं बर्हिर्वसुवने वसुधेयस्य वेत्वग्ने स्तोमं
 मनामहे सिध्रमद्य दिविस्यृशः । देवस्य द्रविणस्यवो देवो
 नराग्रस्यो वसुवने वसुधेयस्य वेत्विति^१ स्वयं संपन्न उत्तमो
 ऽनूयाजः^२ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा^३ विसृजते
 ५ व्रतमथ तदानीमेव पृष्ठ्या^४ स्त्रीर्त्वापः प्रणीयाग्निवारुणमेका-
 दशकपालमनुनिर्वपति^५ अपयित्वासादयति^६ तस्याः पञ्चदश
 सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्चन्नावाज्यभागवथ हविषस्तं नो
 अग्ने स त्वं नो अग्र इति^७ त्रिष्टुभौ संयाज्ये^८ अन्वाहार्य-
 मासाद्यानद्वाहं ददाति^९ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णु-
 १० क्रमा^{१०} विसृजते व्रतं^{११} संतिष्ठते पुनराधेयमिति^{१२} वृद्धि-
 पुनराधेयमथ^{१३} वै भवति यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमाद-
 धीत स एतान्होमाञ्जुज्यादिति^{१४} तृतीयं^{१५} आधानं^{१६} अग्नेयस्य
 पञ्चकपालस्य पुरस्तात्खिष्टकृतः सुवाहुतीरुपजुहोति लोकः
 सलोकः सुलोकस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु स्वाहा ।
 १५ केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु
 स्वाहा । विवस्वा^{१७} अदितिर्देवजूतित्से न आदित्या आज्यं
 जुषाणा वियन्तु स्वाहेति^{१८} संतिष्ठते तृतीयमाधानमथाप-

१ With u Be JF.

२ अनु om. BH.

३ वृद्धिः B Be JF; दधिः H; om. T; Bh. seems to have read
 (perhaps rightly) वृद्धिं (var. 16. वृद्धिं), comp. T S. I 5. 4. 4.

४ Thus B Be H; तृतीयाधान T; तृतीयमाधान J; तृतीय आधान F.

५ Thus H Be JF; तृतीयाधेयमः T; तृतीयाधानमः B.

हताग्नेर्नष्टारणीकस्य च^१ ब्रह्मोदनेनैव प्रतिपद्यते^१ सिद्धमग्न्या-
धेयम्^१ ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥

पुरादित्यस्यास्तमयाद्गार्हपत्यमुपसमाधायान्वाहार्यपचनमा-
हृत्य^२ ज्वलन्तमाहवनीयमुद्धरति सायमाहुतये^१ पुरादित्य-
स्योदयाद्गार्हपत्यमुपसमाधायान्वाहार्यपचनमाहृत्य^२ ज्वलन्तमाह-
वनीयमुद्धरति प्रातराहुतये^१ वाचा त्वा होत्रा प्राणेनोद्गात्रा
चक्षुषाध्वर्युणा मनसा ब्रह्मणा श्रोत्रेणाग्नीधैतैस्त्वा पञ्चभिर्देवैः
र्चाविग्भिरुद्धरामि भूर्भुवः सुवद्विद्यमाण उद्धर पाप्मनो मा
यदविद्वान्यश्च विद्वाःश्चकार । अज्ञा यदेनः हतमस्ति पापः
सर्वस्मान्मोद्धृतो मुञ्च तस्मादिति सायः^३ रात्रिया^२ यदेनः^{१०}
हतमस्ति पापः सर्वस्मान्मोद्धृतो मुञ्च तस्मादिति प्रातरग्निं
निदधात्यमृताहुतिममृतायां जुहोम्यग्निं पृथिव्याममृतस्य जित्यै ।
तयानन्तं^४ काममितो जयेम प्रजापतिर्धे प्रथमो जिगाद्याग्नि-
मग्नौ वैश्वानरे ऽमृतं जुहोमि स्वाहेति सायः^३ सूर्यमग्नौ
वैश्वानरे ऽमृतं जुहोमि स्वाहेति प्रातः^१ सायंप्रातरेवैषा^{१५}
पत्यन्वास्ते^१ सायःसायमित्येके^१ ऽथैतान्यग्निहोत्रपात्राणि
प्रक्षालितान्युत्तरेण गार्हपत्यमुपसादयति कूर्चं वा सूनायां वा
स्यालीं ससुवाः सुचमभिद्योतनः समिधमित्यथैतामग्निहोत्रौ

१ Thus Be T, cp. Rudradatta on Āpast. V. 29. 12. The other MSS. insert प्रणयनं before ब्रह्मोद० and BH om. च ।

२ उद्धृत्य F.

३ रात्र्या T.

४ Thus BII, तेन instead of तथा the other MSS.

दक्षिणत उदीचीः स्थापयित्वा ब्राह्मणो दोग्धि^१ पूर्वो दुह्या-
ज्येष्ठस्य ज्येष्ठिनेयस्य यो वा गतश्रीः स्याद^१परौ दुह्यात्कनिष्ठस्य
कानिष्ठिनेयस्य यो वा बुभूषेन्न^१ संमृगोद्द्वयोर्दुह्यात्पशुकामस्ये-
त्यधिश्रित्योत्तरमानयत्यथैतदग्निहोत्रमघेणाहवनौयं पर्याहृत्य
५ पूर्वाया^१ द्वारा प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्यमुपसाद्याथ^१ परिषि-
ञ्चति^१ ॥ ४ ॥

श्चतं त्वा सत्येन परिषिञ्चामीति सायं परिषिञ्चति^१ सत्यं
वर्तनं परिषिञ्चामीति प्रातरैवमेव ऊत्वा परिषिञ्चत्यथ प्रद-
क्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य जघनेन गार्हपत्यमुपविश्योदीचो ऽङ्गा-
१० रान्निरूह्य व्यन्तान्कृत्वा तेष्वधिश्रित्याभिद्योतनेनाभिद्योतयत्य-
ग्निस्ते तेजो मा प्रतिधाचीदिति^१ सुवेणापः प्रत्यानयत्यमृतम-
शीति^१ पुनरेवाभिद्योत्य त्रिः पर्यग्निं करोत्यन्तरितः रक्षो ऽन्त-
रिता अरातय इति^१ वर्त्म कुर्वन्नुदगुदास्य प्रत्यूह्याङ्गारानादन्ते
दक्षिणेन सूत्रः सभिधं च सव्येनाग्निहोत्रहवणी^१ देवस्य त्वा सवितुः
१५ प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्गभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामादद् इति^१ गार्हपत्ये
प्रतितपति प्रत्युष्टः रक्षः प्रत्युष्टा अरातय इति चिरथं कूर्चं
सुचं निधाय यजमानमामन्त्रयत ओमुन्नेष्यामीत्योमुन्नयेति^१
यजमानो ऽनुजानात्यथ चतुरः सुवानुन्नयति पूर्णान्वानूचो वा
भूरिडा भुव इडा सुवरिडा भूर्भुवः सुवरिडेति^१ स्थाल्याः सुवं
२० प्रत्यवधायाथैने संमृगति सजूर्देवैः सायंयावभिः सायंयावानो

१ अथ om J F.

२ •संचयते श्रीसुब्रह्मणा• T F, •संचयत्योसुब्रेष्या• J, •संश्रीसुब्रेष्या• B Bc H.

मा देवाः स्वस्ति संपारयन्तु पशुभिरिति साय५^१ सजूर्देवैः
 प्रातर्यावभिः प्रातर्यावाणो मा देवाः स्वस्ति संपारयन्तु
 पशुभिरिति प्रातर॑चैता५ समिध५ सुग्दण्ड^१ उपसंगृह्य
 जघनेन गार्हपत्यमुपसादयति कूर्चं नम ईशानाय प्रजाः
 पशवो मे वर्धन्तामहं यजमानो मा रिषमिति^१ दशहोचोद्भृत्य ५
 प्राङ् हरति भूभुविः सुवर्षन्तरिचमन्विष्टायं पन्था विततो
 देवधानो येनायन्नृषयः स्वर्गकामास्तेन गच्छामि परमं व्योम
 यथा न हीये सुकृता५ सकाशादिति^१ जघनेनाहवनीयमुप-
 सादयति कूर्चं नम^२ ईशानाय प्रजा मे वर्धतामहं यजमानो
 मा रिषमित्यचैता५ समिधं मध्यत आहवनीयस्याभ्यादधाति १०
 ॥ ५ ॥

रजतां त्वाग्निज्योतिषं वायुमती५ स्वर्ग्या५ स्वर्गाय लोकाय
 रात्रिमचितिमिष्टकामुपदधे ऽमृतं प्राणे दधामि प्रजापतिस्त्वा
 सादयत्विति^१ तथादेवतं करोति तथा देवतयाङ्गिरस्सुहुवा
 सीदेत्यथ सूददोहसं करोति ता अस्य सूददोहसः सोम५ १५
 श्रीणन्ति षुन्नयः । जन्मन्देवानां विशस्तिष्वा रोचने दिव इति
 सायमेथ प्रातर्हरिणीं त्वा सूर्यज्योतिषं वायुमती५ स्वर्ग्या५
 स्वर्गाय लोकायाहरचितिमिष्टकामुपदधे ऽमृतमपाने दधामि
 प्रजापतिस्त्वा सादयत्विति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोति^१ तस्यामादीप्तायां प्रतिमुखं^२ जुहोत्यग्निर्ज्यातिर्ज्यातिः १०

१ Thus BT; सुवदं the other MSS.

२ The yaजू नम...मा रिषमिति is found only in BT.

३ Be JF ins. द्विर ।

सूर्यः स्वाहेति साय५^१ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति
 प्रातरिति तु स५सृष्टमयास५सृष्टमग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वा-
 हेति साय५^१ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेति प्रातरथ^२
 सङ्गदतिवाल्थ कूर्चं सुचं निधाय दक्षिणावृद्धार्षपत्यं प्रतीक्षत
 ५ उपप्रेत संगच्छध्वं मा भागिनां भागधेयं प्रमाथि^३ । सप्तर्षीणा५
 सुकृता यच्च लोकस्तत्रेभं यज्ञं यजमानं च धत्तेत्यतिहाय
 पूर्वामाह्वतिसुत्तरां भूयः समिधेव^४ जुहोति प्रजापतये स्वाहेति
 मनसाथ चिरतिवाल्थ कूर्चं सुचं निधायवाचीनमवमृज्य
 प्रतीचा नीचा पाणिनौषधीषु लेपं निमार्श्याषधीभ्यस्त्वौषधी-
 १० जिन्वेत्येवमेव द्वितीयमवमृज्यौषधीष्वेव निमार्ष्टि दक्षिणतः
 प्राचीनावीती पितृभ्यस्त्वा पितृञ्जिन्वेति सायमथ प्रातरूर्ध्वमु-
 न्मृज्य प्राचोत्तानेन पाणिनौषधीषु "लेपमुन्मार्श्याषधीभ्यस्त्वौषधी-

१ The textus receptus is read in T; traces of this reading, which I believe to be the original one, are found in the confusion of the agnihotrāyajus. Thus Be HFJB read: अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति साय५ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेति प्रातरिति तु (om. F) न (om. Be) स५सृष्टमयास५ (or सय५) सृष्टमग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः (JB Be H सूर्यः) स्वाहेति साय५ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः (HJ B Be अग्निः) स्वाहेति प्रातर।

२ Thus all, except B, which has प्रयाति ।

३ भयर्षी समिधय सव J.

४ From लेपम् on, T differs from the other Mss. It has: लेपं निमार्ष्ट्य दक्षिणतः प्राचीनावीति पितृभ्यस्त्वा पितृञ्जिन्वेति एवमेव द्वितीयमवमृज्यौषधीष्वेवनेवनिमार्ष्ट्याप उपसृज्य etc., as the others, only प्रजा ज्योतिर् twice.

जिन्वेत्येवमेव द्वितीयमवमृज्यौषधीम्बेव^१ निमार्ष्टि^२ दक्षिणतः
 प्राचीनावीती पितृभ्यस्त्वा पितृञ्जिन्वेत्यथाप उपसृश्य द्विरङ्गुल्या
 प्राप्नाति प्रजा ज्योतिरित्यथोदङ् पर्यावृत्य प्राचीनदण्डया स्रुचा
 भक्षयति ॥ ६ ॥

इदं हविः प्रजननं मे अस्तु दशवीरं सर्वगणं स्वस्तये । ५
 आत्मसनि प्रजासनि पशुसन्धयसनि लोकसनि वृष्टिसनि ॥
 अग्निः प्रजां बज्रलां मे करोत्वन्नं पयो रेतो अस्मासु धत्त ।
 रायस्योषमिषमूर्जमस्मासु दीधरत्स्वाहेति सायं^३ सूर्यः प्रजां
 बज्रलां मे करोत्विति प्रातर्निर्णिज्य स्रुचं निष्टयाद्भिः पूरयि-
 त्वोदगुद्दिशति सप्तर्षीं प्रीणीहि सप्तर्षींञ्जिन्व^४ सप्तर्षिभ्यः स्वा- १०
 हेति^५ सप्तर्षीनेव प्रीणातीति ब्राह्मणमथ जघनेन गार्हपत्य-
 मपो निनयतीदमहमग्नौ वैश्वानरे ऽमृतं जुहोमि स्वाहेत्य-
 चित्यामचिताङ्गतिं जुहोमि स्वाहेत्यन्तर्वेदि निनयति^६ ङ्गलोप-
 समिन्द्रे ब्रह्मवर्चसस्य समिद्ध्या अपो^७ निनयत्यवभृथस्यैव रूप-
 मकरिति ब्राह्मणम्^८ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥ १५

अथ सायं ङ्गते ऽग्निहोत्रे यज्ञोपवीत्यप आचम्य^९ यज-
 मानायतने तिष्ठन्नाहवनीयमुपतिष्ठत उपप्रयन्तो अध्वरमिति
 षड्भिरनुच्छन्दसं^{१०} षड्भिरेवोत्तराभिराग्निपावमानीभिराह-

१ उन्मृज्य (rightly?) JF Be.

२ उन्मार्ष्टि Be J.

३ सप्तर्ष्य • everywhere instead of सप्तर्षे • B Be JF.

४ १ध्या अपो BBe HJ ; समिद्ध्यापो T.

५ Be TF ins. अपेणाहवनीयं परीत्य ।

वनीयमेवोपतिष्ठते^१ ऽग्न आयुष्मि पवसे ऽग्ने पवस्वाम्ने पावक
 स नः पावकाम्निः शुचिन्नततम उदग्ने शुचयस्त्वेत्याहवनीय-
 मेवोपतिष्ठत आयुर्दा अग्ने ऽस्यायुर्मं देहि वर्चोदा अग्ने ऽसि
 वर्चो मे देहि तनूपा अग्ने ऽसि तनुवं मे पाह्यग्ने यन्मे तनुवा
 ५ ऊनं तन्म आष्टणेत्यथ राचिमुपतिष्ठते चित्रावसो खसि ते
 पारमशीयेत्याहवनीये समिधमादधातीन्धानास्त्रा शत-
 हिमा द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो वयस्वतं यशस्वन्तो
 यशस्कृत- सुवीरासो अदाभ्यम् । अग्ने मृपलदम्भनं वर्षिष्ठे
 अधि नाके स्वाहेत्याहवनीयमेवोपतिष्ठते^२ सं त्वमग्ने सूर्यस्य
 १० वर्चसागथाः सप्तषीणा- स्तुतेन सं प्रियेण धाम्ना ॥ त्वमग्ने
 सूर्यवर्चा असि सं मामायुषा वर्चसा प्रजया सृजेत्यथ वै भवति
 यथा वै पुरुषो ऽस्यो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संव-
 त्सरस्य परस्तादाग्निपावमानीभिरुपतिष्ठत इति^३ स^१ संवत्सरस्य
 परस्तादाग्निपावमानीभिर्गर्हपत्यमुपतिष्ठते^३ पुनर्नवमेवैनमजरं
 १५ करोतीति ब्राह्मणमथ गृहा-श्च पशु-श्चोपतिष्ठते संपश्यामि
 प्रजा अहमिडप्रजसो मानवीः । सर्वा भवन्तु नो गृहे ॥ अन्न
 स्याम्नो वो भक्षीय मह स्य महो वो भक्षीय सह स्य सशो
 वो भक्षीयोर्जं स्त्रोर्जं वो भक्षीय । रेवती रमध्वमस्मिन्लोके
 ऽस्मिन्गोष्ठे ऽस्मिन् चये ऽस्मिन्योनाविहैव स्तोतो मापगात वक्त्रीर्म

१ एव (after आहवनीयं) only Be/B JH.

२ एव om JF Be.

३ स only in Be.

भूयास्तेत्याग्निहोत्रियै^१ वत्समभिमृशति स॒ह्नितासि विश्व-
 रूपीरा मोजां विशा गौपत्येना रायस्योषेण । सहस्रपोषं वः
 पुष्यासं मयि वो रायः अयन्तामित्यथ द्विपदत्रिपदाभिर्गाह्व-
 पत्यमुपतिष्ठत^२ उप त्वाग्ने दिवेदिवे दौषावस्तर्धिया वधम् ।
 नमो भरन्त एमसि ॥ राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दौदि-
 विम् । वर्धमानः स्वै दमे ॥ स नः पितेव सूनवे ऽग्ने सूपायनो
 भव । सचक्षा नः स्वस्तये ॥ अग्ने त्वं नो अन्तम उत चाता
 श्रिवो भव वरुण्यः ॥ तं त्वा शोचिष्ठ दौदिवः सुन्नाय नूनमी-
 महे सखिभ्यः ॥ वसुरग्निर्वसुश्रवा अक्षा नचि द्युमन्तमो रथिं
 दा इत्यथ गृह्णा^३स्वैव^४ पशू^५स्वैवोपतिष्ठते ॥ ८ ॥

ऊर्जा वः पश्यामूर्जा मा पश्यत रायस्योषेण वः पश्यामि
 रायस्योषेण मा पश्यतेडा स्य मधुक्ततः खोना माविशतेरा मदः ।
 सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः अयन्तामित्यथाहवनीय-
 मुपतिष्ठते^६ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गा देवस्य धीमहि । धियो यो
 नः प्रचोदयादित्याहवनीयमेवोपतिष्ठते सोमानः स्वरणं कृणु- १५
 हि ब्रह्मणस्यते । कचीवन्तं य औशिजमित्यथ रात्रिसुपतिष्ठते
 कदा चन स्तरीरसि नेष्ट्र संस्रसि दाशुषे । उपोपेसु मधवम्भूय
 इक्षु ते दानं देवस्य पृथ्यत इत्यथ गार्हपत्यमुपतिष्ठते परि

१ Thus BHJ; ० होत्रियै T Be.

२ द्विपदा० T.

३ एव om T.

४ अथादित्यसु० BH.

त्वाम्ने पुरं वयं विप्रः सहस्य धीमहि । धृषदणं दिवेदिवे
भेत्तारं भङ्गुरावत इत्यथ गार्हपत्यमेवोपतिष्ठते ऽग्ने गृहपते
सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासः सुगृहपतिर्मया त्वं
गृहपतिना भूयाः शतः हिमास्तामाग्निषमाग्नासे मङ्गमसुभै
१. ज्योतिष्मतीं तामाग्निषमाग्नासे ऽसुभा असुभा इति १ यावन्तो
ऽस्य पुत्रा जाता भवन्ति तन्तव १ इत्यन्ततो १ ऽथ वै भवति यो
वा अग्निं प्रत्यङ्गुपतिष्ठते प्रत्येनमोषति यः पराङ् विष्वङ् प्रजया
पशुभिरिति कवातिर्यङ्ङिवोपतिष्ठेतेति १ स कवातिर्यङ्ङिवोप-
तिष्ठते नैव प्रत्यङ् न पराङ् १ ॥ ६ ॥ तृतीयः ॥

१०. पिण्डपितृयज्ञं करिष्यन्नुपकल्पयते सहदाच्छिन्नं बर्हिर्द-
र्भाःश्च परित्तरणीयाग्नीहोतीःश्च शूर्पं च प्रक्षालिते चोसूखल-
मुसले स्थालीः सस्रुवाः समेक्षणाभेरकोपवर्हणे आञ्जनाभ्यञ्जने
दशाः स्फ्यमुदकुम्भं यज्ञायुधानीत्याम्वाहार्यपचनं परिसृ-
णाति १ तमुत्तरेणैकैकः सःसाद्यत्येरकोपवर्हणे आञ्जना-
१५. भ्यञ्जने दशाः स्फ्यमुदकुम्भं यज्ञायुधानीत्यथ प्राचीनावीतं
कृत्वा जघनेनाम्वाहार्यपचनमुपविश्य पवित्रवत्याः स्थाल्यां
ग्रीहोन्निर्वपति पितृभ्यो वो जुष्टं निर्वपामीति वा तूष्णीं
वैपर्यर्धाः स्थालीं कृत्वैतस्मिन्नेव चर्मण्यसूखलमुसले निधाया-
वहन्ति सहदेव दक्षिणामुखो १ ऽथैनानविविष्ट्याथैतस्यामेव १

१ Thus Be HFJ ; तावन्त T ; B omits the passage.

१ Uncertain ; thus BH ; •खौचैनान्विविष्ट्या• Be ; •खौचैनान्वि त्या• F ;
•खौननिवे (or चे) विष्ट्या• JT ; for the reading of BH (चविविष्ट)
cp. Āp. I. 7.10: चविवेकम् ।

स्थाख्यां तिरः पविचमप आनीयाधिश्रित्य तिरः पविचं
 तण्डुलानावपत्यथाज्यं निर्वपत्यथाज्यमधिश्रयत्युभयं पर्यग्निं कृत्वा
 मेक्षणं सुवं च संमार्ज्यैतं चरुं अपथित्वाभिघार्योदसमुदा-
 सयत्यथ यज्ञोपवीतं कृत्वाम्वाहार्यपचनमुपसमाधाय मेक्षणोप-
 घातं तिस्र आहुतीर्जुहोति सोमाय पितृपीताय स्वधा नमः ५
 स्वाहा यमायाङ्गिरस्वते पितृमते स्वधा नमः स्वाहाग्रये
 कव्यवाहनाय खिष्टकृते स्वधा नमः स्वाहेति दक्षिणार्धपूर्वार्धं
 तूष्णीं मेक्षणमभ्याधाय प्राचीनावीतं कृत्वा दक्षिणेनाम्वाहार्य-
 पचनं स्येनोद्धृत्यावोच्य दक्षिणाय बर्हिं स्तीर्त्वाङ्घ्रिर्मार्जयति
 मार्जयन्तां पितरो मार्जयन्तां पितामहा भार्ययन्तां प्रपितामहा १०
 इत्यथ सुवेणोपस्तीर्णाभिघारिताः स्त्रीन्पिण्डान्ददात्येतत्ते ततासौ
 ये च त्वामन्वेतत्ते पितामहासौ ये च त्वामन्वेतत्ते प्रपितामहासौ
 ये च त्वामन्वित्यत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वमित्युक्त्वाोदङ्
 पर्यावृत्योन्नयो व्यावृत्त उपास्ते व्यावृत्त ऊभेति प्राङ्पर्याभि-
 पर्यावृत्यैतं चरुमवजिप्रति ॥ १० ॥ १५

ये समानाः समनसः पितरो यमराज्ये । तेषां लोकः
 स्वधा नमो यज्ञो देवेषु कल्पताम् ॥ ये सजाताः समनसो जीवा
 जीवेषु मामकाः । तेषां श्रीर्मयि कल्पतामस्मिं लोके शतं
 समा इत्यथ तथैवाङ्घ्रिर्मार्जयति मार्जयन्तां पितरो मार्जयन्तां
 पितामहा मार्जयन्तां प्रपितामहा इत्याञ्जनं ददात्याञ्जतां १०
 पितर आञ्जतां पितामहा आञ्जतां प्रपितामहा इत्याभ्यञ्जनं
 ददात्यभ्यञ्जतां पितरो ऽभ्यञ्जतां पितामहा अभ्यञ्जतां प्रपिता-

महा इत्यथ वासाःसि ददात्येतानि वः पितरो वासाःस्येतानि
 वः पितामहा वासाःस्येतानि वः प्रपितामहा वासाःस्येत्युत्तर
 आयुषि सोम किन्दीतेति ब्राह्मणमथ षड्विंशमस्कारैर्विपर्या-
 ससुपतिष्ठते नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुभाय
 ५ नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः स्वधायै नमो वः
 पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय पितरो नमो वो य
 एतस्मिः लोके स्व युष्माःस्ते ऽनु ये ऽस्मिः लोके मां ते ऽनु
 य एतस्मिः लोके स्व यूयं तेषां वसिष्ठा भूयास्त ये ऽस्मिः
 लोके ऽहं तेषां वसिष्ठो भूयासमित्यथ वीरं याचते^१ वीरं मे
 १० पितरो दत्त वीरं मे पितामहा दत्त वीरं मे प्रपितामहा
 दत्त पिढमानहं युष्माभिर्भूयासः सुप्रजसो मया यूयं भूया-
 स्तेत्यथैनानुत्यापयत्युत्तिष्ठत पितरः प्रेत शूरा यमस्य पन्था-
 मनुयाता पुराणम् । धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्र णो
 ब्रूताङ्गागधान्देवतास्त्रित्यथैनान्सःसाधयति^२ यन्तु पितरो यथा-
 १५ लोकं मनसा जवेन परेत पितरः सोम्या गक्षौरैः पथिभिः
 पूर्वैः । अथा पिढनसुविदत्राः अपीत यमेन ये सधमादं
 मदन्तीत्यथ तिसृभिर्मन आङ्गयते मनो त्वाङ्गवामह आ न
 एतु मनः पुनः पुनर्नः पितरो मन इत्यत्रैतान्पिण्डान्सह
 बर्हिषाग्नावनुप्रहरत्यथैतेषाः शस्त्राणां द्वे द्वे उदाहरन्त्यथ यज्ञो-

१ J has the following passage thus : वीरं मे दत्त पितरः पिढमानहं
 भूयास्तेत्यथ वीरं मे पितामहा दत्त पिढमानहं भूयास्तेत्यथ वीरं मे प्रपितामहा दत्त
 पिढमानहं भूयास्तेत्य ।

२ Thus B; •साधयति Be; •सादयति the other MSS.

पवीतं कृत्वा प्राजापत्ययर्चा गार्हपत्यमुपतिष्ठते प्रजापते न
 तदेतान्यन्य इत्यत्रैतां द्वितीयां जपति यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत
 धामिति' संतिष्ठते पिण्डपितृयज्ञः' ॥ ११ ॥ चतुर्थः ॥

वर्षासु श्यामाकानामाग्रयणं करिष्यन्भवति' तस्य प्रज्ञात
 उपवसथो' ऽथ प्रातर्हते ऽग्निहोत्रे पृष्ठ्याः स्त्रीर्त्वापः प्रणीथ ५
 सौम्यः श्यामाकं चरुं निर्वपति' हविष्कृता वाचं विस्त्वज्य
 गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहव-
 नीये ऽज्यानीर्जुहोति शतायुधाय शतवीर्यायेति पञ्च' अप-
 यित्वासादयति' तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा
 वार्चन्नावाज्यभागावथ हविष आप्यायस्व सं त इति' त्रिष्टुभौ १०
 सयाज्ये' अन्वाहार्यमासाद्य वासो ददात्यथ यजमानभागं
 प्राश्नात्यग्निः प्रथमः प्राश्नातु स हि वेद यथा हविः । शिवा
 अस्मभ्यमोषधीः कृणोतु विश्वचर्षणिरिति' संतिष्ठत एषेष्टिः
 सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा' विस्त्वजते व्रतमथ शरदि त्रीहीणामाग्र-
 यणं करिष्यन्भवति' तस्य प्रज्ञात उपवसथो' ऽथ प्रातर्हते १५
 ऽग्निहोत्रे पृष्ठ्याः स्त्रीर्त्वापः प्रणीथैन्द्राग्रं द्वादशकपालं निर्वपति
 वैश्वदेवं चरुं द्यावापृथिव्यमेककपालमिति' हविष्कृता वाचं
 विस्त्वज्य गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीये ऽज्यानीर्जुहोति शतायुधाय शतवीर्यायेति
 पञ्च' अपयित्वासादयति' तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च २०
 प्रयाजा वार्चन्नावाज्यभागावथ हविषामिन्द्राग्नी रोचना दिवः
 अथ हृत्रमित्यैन्द्राग्रस्य' विश्वे देवा विश्वे देवा इति वैश्वदेवस्य'

प्रजया भूयास मा परासेचि मत्पय इत्यथोपोत्थाय दक्षिणेन
पदा विष्णुक्रमाङ्कमते ॥ २० ॥

- विष्णोः क्रमो ऽस्यभिमातिहा गायत्रेण इन्द्रसा पृथिवी-
मनु विक्रमे निर्भक्तः स यं द्विष इति चतुर्भिरनुच्छन्दसं ।
५ तृतीये चतुर्थमनुवर्तयति । न चतुर्थाय प्रक्रामति । नाहवनीय-
मुपात्येत्यात्रैव तिष्ठन्नाहवनीयमुपतिष्ठते ऽगन्म सुवः सुवरगन्म
संदृशस्ते मा ह्विसि यत्ते तपस्तस्मै ते मातृचीत्यथादित्य-
मुपतिष्ठते सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्त्रायुर्म धेहि
वर्चाधा असि वर्चा मयि धेहीत्यथैभ्यो लोकेभ्यो भ्रातव्यं
१० निर्भजतीदमहममुं भ्रातव्यमाभ्यो दिग्भ्यो ऽस्यै दिवो ऽस्मा-
दन्तरिचादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स
यं द्विष इत्यथाप उपस्पृश । सं ज्योतिषाभुवमित्युरः प्रत्या-
त्मानं प्रत्यभिसृगते । ऽथ दक्षिणमसमभि पर्यावर्तत ऐन्द्री-
मातृतमन्वावर्त इत्यथोदङ् पर्यावर्तते समहं प्रजया सं मथा
१५ प्रजा समहस्य रायस्योषेण सं मथा रायस्योष इत्यथाहवनीये
समिधमादधाति समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने
दीद्यास्य स्वाहेत्यथाहवनीयमुपतिष्ठते वसुमान्यज्ञो वसौ-
यान्भूयासमित्यथाग्निपावमानीभ्यां गार्हपत्यमुपतिष्ठते ऽग्ने
आयूषि पवसे ऽग्ने पवस्वेत्यथ गार्हपत्यमेवोपतिष्ठते ऽग्ने
२० गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयास्य सुगृह-
पतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतस्य हिमास्तामाग्निष-
माशसे मन्त्रममुष्मै ज्योतिष्मतीं तामाग्निषमाशसे ऽसुष्मा

अमुष्मा^१ इति^१ यावन्तो ऽस्य पुत्रा जाता भवन्ति तन्त्व
इत्यन्ततः^१ ॥ २१ ॥

अथ वै भवति यो वै यज्ञं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानी
वै स भवति^१ कस्त्वा युतक्ति स त्वा विमुञ्चत्विति^१ काले
कपालानि विमुञ्चति यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति वेधसः ।
पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चतामित्यथैतेनैव यथेतमेत्य
यजमानायतन उपविश्य तथैव^२ तिरः पवित्रमप आचामति
पयस्वतीरोषधयः पयस्वद्वीरुधां पयः । अपां पयसो यत्पयस्तेन
सामिन्द्र सःसृजेत्यथाहवनीये समिध आदधात्यग्ने व्रतपते
व्रतमचारिषं तदशकं तन्मे ऽराधि स्वाहा वायो व्रतपत १०
आदित्य व्रतपते व्रतानां व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मे
ऽराधि स्वाहेत्यथोपोत्याय^२ यज्ञस्य पुनरालम्भं जपति यज्ञो
बभूव स आबभूव स प्रजज्ञे स वावृधे । स देवानामधिपति-
र्बभूव सो अस्माः अधिपतीन्करोतु वयः स्याम पतयो रयी-
णामित्यथ प्राङुत्कम्य जपति गोमाः अग्ने ऽविमाः अश्वी १५
यज्ञो नृत्वत्सखा सदमिदप्रमृद्यः । इडावाः एषो असुर प्रजा-
वान्दीर्घा रधिः पृथुबुधः सभावानित्यथ ब्राह्मणाः सर्पयितवा
इति संप्रेष्यति^१ ॥ २२ ॥ अष्टमः ॥

१ F असुष्मा once. T has this passage thus : तन्त्वे मङ्गमसुष्मे ज्योतिष्मतीं
तामाशिषमाशासे सुष्मा असुष्मा इति etc., as above, but at the end : भवन्ति
तावन्त इत्यन्ततो ; J is corrupt towards the end of the khaṇḍa.

२ Om. TJFBc.

३ उपोत्याय om. JT.

सप्रथ सभां मे गोपायेति सभ्यमहे बुद्धिय मन्त्रं मे गोपाये-
 त्यावसथीयं^१ सो ऽपरिमितं प्रवसति^१ पुनरायन्प्रपथे समिधः
 कुरुते^१ ऽग्नीन्पराख्याय वाचं यच्छत्यागत्यैतेनैवोपतिष्ठते^१
 समानी प्रायश्चित्तिः^१ ॥ १४ ॥ षष्ठः ॥

- ५ अथोपवसथीये ऽहन्यज्ञोपवीत्यप आदम्यादेणाहवनीयं
 परीत्य^१ यजमानायतन उपविश्य तिरः पवित्रमप आचामति
 पयस्वतीरोषधयः पयस्वद्वीरुधां पयः । अपां पयसो यत्पयस्नेन
 मामिन्द्र सृष्टजेत्यथाहवनीये समिध आदधात्वग्ने व्रतपते
 व्रतं चरिष्यामि तच्छक्रेयं तग्मे राध्यताः स्वाहा वायो व्रतपत
 १० आदित्य व्रतपते व्रतानां व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छक्रेयं तग्मे
 राध्यताः स्वाहेत्यथ^१ श्वो भृते हविर्निर्ह्यमाणमभिमन्त्रयते
 ऽग्निः होतारमिह तः ऊवे देवान्यज्ञियानिह यान्हवामहे ।
 आयन्तु देवाः सुमनस्यमाना विद्यन्तु देवा हविषो मे अस्थेति^१
 तदुदित्वा वाचं यच्छत्या हविष्कृतो^१ हविष्कृता वाचं विसृज्य
 १५ यज्ञं योगेन युनक्ति कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्ति^१ काले
 कपालानि युनक्ति यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति वेधसः ।
 पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू युङ्गामिति^१ तेषां यजुष्कृतानां
 यद्भिद्यते तदुत्कर उदस्यत्यभिन्नो घर्मो जीरदानुर्यत आत्त-

१ Thus Be BH ; T: आगन्तेतेनैवोप० ; J: आगत्याहवनीयमेवोप० ; F:
 आगत्य आहवनीयमुप०

१ Be JF om. these three words.

२ अथ om. JF.

सूदगन्पुनरित्यथ गार्हपत्य आज्यं विलाष्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीये संतनीं^१ जुहोतीभो वेदिः परिधयश्च सर्वं
 यज्ञस्यायुरनुसंचरन्ति । अथस्त्रिंशत्तन्तवो ये वितन्निरे य
 इमं यज्ञं स्वधया ददन्ते तेषां क्षिप्रं प्रत्येतद्दधामि स्वाहे-
 त्यथान्यदपिसृजति घर्भो देवाः अप्येतित्यथ वै भवति यदि ५
 नश्वेदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद्वावापृथिव्यमेककपालमिति^१
 सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽथ तथैव गार्हपत्य आज्यं विला-
 ष्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये संतनीं^१ जुहोतीभो
 वेदिः परिधयश्च सर्वं यज्ञस्यायुरनुसंचरन्ति । अथस्त्रिंशत्तन्तवो
 ये वितन्निरे य इमं यज्ञं स्वधया ददन्ते तेषां क्षिप्रं १०
 प्रत्येतद्दधामि स्वाहेत्यथान्यदपिसृजति घर्भो देवाः अप्येतित्यथ
 यद्याज्यस्य वा सांनाय्यस्य वान्यत्र बर्हिषः पुरोत्तमात्प्रया-
 जात्कन्दति तस्य स्वधाः संभरति ॥ १५ ॥

सं ता सिद्धामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च । बृहस्पति-
 प्रसूतो यजमान इह मा रिषदिति^१ स्तन्नमनुमन्त्रयते भूपतये १५
 स्वाहा भुवनपतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेत्यथ यावत्परि-
 शिष्टेन प्रचरत्यथ यजमानमाज्यमवेक्ष्यत्याज्यमसि सत्यमसि
 सत्यस्याध्वमसि हविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुभ्रं सत्यौजाः
 सन्नो ऽसि सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्र

१ संतनीं BFHJ (•निं the second time) ; संतनिं Be ; संतनं T ; संतनीयं
 F (the sec. time).

- पृतनाः सहस्र पृतन्यतः सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाज्यस्या-
ज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायुरसि सत्यशुभमसि सत्येन
त्वाभिघारयामि तस्य ते भचीयेत्ययाज्यग्रहाणां^१ गृहीतं-
गृहीतमनुमन्त्रयते पञ्चानां त्वा वातानां यन्त्राय धर्त्राय
५ गृह्णामि पञ्चानां त्वर्दनां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पञ्चानां त्वा
दिशां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पञ्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय
धर्त्राय गृह्णामीति चतुर्भिर्जुह्वमष्टाभिरुपभृतं^२ चरोस्त्वा पञ्च-
बिलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्त्राय
धर्त्राय गृह्णामि चत्रस्य त्वौजसे यन्त्रय धर्त्राय गृह्णामि विशे
१० त्वा यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजा-
स्त्वाय त्वा गृह्णामि रायस्योषाय त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा
गृह्णामीति^३ चतुर्भिर्ध्रुवां^४ भूरस्माकं हविर्देवानामाग्निषो
यजमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामीत्यभिपूर्वमाणामनु-
मन्त्रयते^५ कामाय त्वा गृह्णामीति^६ परिधीन्यरिधीयमाना-
१५ ननुमन्त्रयते ध्रुवो ऽसि ध्रुवो ऽहः सजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता
वसुविदिति मध्यमसुयो ऽस्युयो ऽहः सजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता
वसुविदिति दक्षिणमभिभूरस्यभिभूरहः सजातेषु भूयासमभि-

१ Thus B; •ग्रहणं TF; ग्रहणां J; ग्रहणांतं H, Mādḥ.; ग्रहनान् Be; अय
not found in B Be HF.

२ Thus (accusatives) all MSS., except F, which has ध्रुवायां.
Mādḥ. cites every time with locatives. Rightly ?

३ •पूर्वमाणामन् Be F.

भूखेत्ता वसुविदित्युत्तरमथाग्निं योगेन युनक्ति युनक्ति त्वा
 ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायासौ वोढवे जातवेद इति । समिधोर-
 भ्याधीयमानयोर्जपतीन्धानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योर्जीवेम
 बलिहृतो वयं त इत्यथान्तर्वेदि हवींष्यासन्नान्यभिमन्त्रयते
 यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्याद्यदा स्तन्दादाज्यस्योत विष्णो ।
 तेन हन्मि सपत्नं दुर्मरायुमैनं दधामि निर्वृत्या उपस्य
 इति ॥ १६ ॥

अथ भूर्भुवः सुवरित्यग्निहोत्रमेताभिर्याद्वतीभिरुपसादये-
 धज्ञसुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो । यज्ञसुख एव ब्रह्म
 कुरुते । संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोपसादयेद्ब्रह्मणैवोभयतः ।
 संवत्सरं परिगृह्णातीति ब्राह्मणमथ वै भवति दर्शपूर्णमासावा-
 लभमान एताभिर्याद्वतीभिर्हवींष्यासादयेद्यज्ञसुखं वै दुर्ग-
 पूर्णमासौ ब्रह्मैता व्याहृतयो । यज्ञसुख एव ब्रह्म कुरुते ।
 संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवासादयेद्ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं
 परिगृह्णातीति ब्राह्मणमथ वै भवति चातुर्मास्यान्वालभमान ।
 एताभिर्याद्वतीभिर्हवींष्यासादयेद्यज्ञसुखं वै चातुर्मास्यानि
 ब्रह्मैता व्याहृतयो । यज्ञसुख एव ब्रह्म कुरुते । संवत्सरे पर्यागत
 एताभिरेवासादयेद्ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णातीति ब्राह्म-
 णमथ वै भवति यद्वै यज्ञस्य साम्ना क्रियते राष्ट्रं यज्ञस्या-
 ग्नीर्गच्छति यदृचा विशं यज्ञस्याग्नीर्गच्छत्यथ ब्राह्मणो ऽना- १०
 ग्नीर्केण यज्ञेन यजते । सामिधेनीरनुवक्ष्यन्तेता व्याहृतीः पुर-
 साद्ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते । तथा ब्राह्मणः साग्नीर्केण यज्ञेन

यजत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत यजमानं भ्रातृ-
 व्यमस्य यज्ञस्याग्नीर्गच्छेदिति तस्यैता व्याहृतीः पुरोनुवाक्यायां
 दध्याद्वाहव्यदेवत्या वै पुरोनुवाक्या ' भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्याग्नी-
 र्गच्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यान्कामयेत यजमानान्स-
 १० मावत्येनान्यज्ञस्याग्नीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोनु-
 वाक्याया अर्धर्चं एकां दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेकां याज्याया
 अर्धर्चं एकां ' तथैनानसमावती यज्ञस्याग्नीर्गच्छतीति ब्राह्मणमथ
 वै भवति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय
 वर्षति ' स्थलथोदकं परिगृह्णन्त्याग्निषा यज्ञं यजमानः परि-
 गृह्णातीति ब्राह्मणं ' व्याहृतीभिर्ब्राह्मणस्य प्रतिपद्यते हिङ्कारेण
 राजन्यस्यर्चा वैश्यस्य सर्वमेवैतन्नयं कुर्यादित्येतदपरमिधमभ्या-
 धीयमानमनुमन्त्रयते ॥ १७ ॥

उच्छुभो अग्ने यजमानायैधि निशुभो अभिदासते । अग्ने
 देवेद्भु मन्विद्भु मन्त्रजिक्तेति ' प्रवरं प्रत्रियमाणमनुमन्त्रयते^१
 १५ ऽमर्त्यस्य ते होतर्मूर्धन्नाजिघर्षिं रायस्योषाय सुप्रजास्त्राय
 सुवीथायैति ' सुवेणाघारमाघार्यमाणमनुमन्त्रयते^२ मनो ऽमि
 प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाविशेति ' सुच्यमाघारमाघार्यमाण-
 मनुमन्त्रयते वागस्यैन्द्री सपत्न्ययणी वाचा मेन्द्रियेणाविशेति ' ^३
 प्रयाजानामिष्टमिष्टमनुमन्त्रयते^४ वसन्तमृदूनां प्रीणामि स मा

१ Thus Be; प्रत्रियमाणम० BJ, Bhav.; प्रव्यमाणं F; प्रव्ययीयमाणं T;
 प्रवीयमाणं H.

२ Thus all MSS.; सौवमाघारम० Mādih.

३ इदं twice Be HT, once the other MSS. and Mādih.

प्रीतः प्रीणातु यीभ्रमृत्तनां प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु
 वर्षां च्छतनां प्रीणामि ता मा प्रीताः प्रीणन्तु शरदमृत्तनां
 प्रीणामि सा मा प्रीता प्रीणातु हेमन्तशिशिरावृत्तनां प्रीणामि
 तौ मा प्रीतौ प्रीणौतामित्याज्यभागाविष्टावनुमन्त्रयते ऽग्नी-
 षोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्माभूयासमित्याग्निमिष्टमनुमन्त्रयते ५
 ऽग्नेरहं देवयज्ययान्नादो भूयासमित्युपांशुयाजमिष्टमनुमन्त्रयते
 दम्बिरस्यदम्बो भूयासमसुं दभेयमित्यात्र यं यजमानो वेष्टि तं
 मनसा ध्यायत्यथाप^१ उपसृश्याग्नीषोमाविष्टावनुमन्त्रयते ऽग्नी-
 षोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयासमितीन्द्राग्नी इष्टावनु-
 मन्त्रयत इन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययेन्द्रियाव्यन्नादो भूयासमि- १०
 तीन्द्रमिष्टमनुमन्त्रयत इन्द्रस्याहं देवयज्ययेन्द्रियावी भूयास-
 मिति^१ महेन्द्रमिष्टमनुमन्त्रयते महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं
 महिमानं गमेयमिति^१ स्त्रिष्टकतमिष्टमनुमन्त्रयते ऽग्नेः स्त्रिष्ट-
 क्ततो ऽहं देवयज्ययायुष्मान्यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमिति^१ प्राग्निचे १५
 ऽवदौयमाने जपत्यग्निर्मां दुरिष्टात्पातु सविताघश्रुसादिति^१
 यजमानभागे यो मे ऽन्ति दूरे ऽरातीयति तमेतेन जेषमिती-
 ङामाह्वयमाणामनुमन्त्रयते सुरूपवर्षवर्णं^१ एहीतिं^१ प्रतिपद्य
 मघोनीत्यातो^१ ऽवान्तरेडां प्राशमानामनुमन्त्रयते जुष्टिरसि
 जुषस्व नो जुष्टा नो ऽसि जुष्टिं ते गमेयमित्ययान्तर्वेद्यङ्घ्रि- २०

१ अथाप उपसृश om. TJ.

२ Thus Be HT; वर्षन्ति J; वर्षमिति B; वर्षं एहीमानिति l.

मार्जयते^१ मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं
 दधातु । इहस्यतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ता-
 मिति^१ बर्हिषदं पुरोडाशमभिमन्त्रयते ब्रध्न पिन्वस्व ददतो
 मे मा चायि कुर्वतो मे मोपदसदित्यथान्वाहार्यं याचति^१
 ५ तमन्त्रर्वेद्यासन्नमभिमन्त्रयते प्रजापतेर्भागो ऽसूर्जस्वान्ययस्वा-
 नित्यान्तादनुवाकस्य^१ ॥ १८ ॥ सप्तमः ॥

अनूयाजानामिष्टमिष्टमनुमन्त्रयते^२ बर्हिषो ऽहं देवयज्यया
 प्रजावान्भूयासं नराशंसस्वाहं देवयज्यया पशुमान्भूयासमग्नेः
 स्विष्टकृतो ऽहं देवयज्ययायुष्मान्यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्यथ यत्र
 १० होतुरभिजानात्यग्निरिदं हविरजुषतेति तद्यजमानमुज्जिति^२
 वाचयत्यग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषमिति यथेष्टमुक्तं वाजवत्योर्बृहन्नमथ
 यत्र होतुरभिजानात्याशस्ते ऽयं यजमानो ऽषाविति तद्यजमानं
 यजस्य दोहं वाचयत्येमा अग्नन्नाग्निषो दोहकामा इन्द्रवन्तो
 वनामहे धुचीमहि प्रजामिषमिति^१ प्रस्तरं प्रह्वियमाणमनु-
 १५ मन्त्रयते रोहितेन त्वाग्निर्देवतां गमयतु हरिभ्यां लेन्द्रो देवतां
 गमयत्वेतग्नेन त्वा सूर्यो देवतां गमयत्विति^१ परिधीन्विमुच्य-
 मानाननुमन्त्रयते वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्नीन्वि योक्ता
 यानि परिचर्तनानि । धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्र णो
 ब्रूताङ्गागधान्देवतास्विति^१ शंयुवाकमुक्तमनुमन्त्रयते विष्णोः

१ Thus BHT; मार्जयति Be FJ.

२ इहं twice T Be, once the other MSS.

३ Thus TF Mādḥ.; उज्जितोर् or उज्जितौ the other MSS.

शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमिति ^१ पत्नीसंया-
जानामिष्टमिष्टमनुमन्त्रयते ^१ ॥ १६ ॥

सोमस्याहं देवयज्यया सुरेताः रेतो धिषीय त्वष्टुरहं
देवयज्यया पशूनां रूपं पुषेयमित्यथेतरावुपसमस्यति देवानां
पत्नीरग्निगृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन
प्रभूयासमिति ^१ वेदे यजमानं वाचयति वेदो ऽसि वित्तिरसि
विदेयेत्यान्तादनुवाकस्य ^२ ध्रुवामाष्याय्यमानामनुमन्त्रयत आप्या-
यतां ध्रुवा दृतेन यज्ञंयज्ञं प्रति देवयज्ञः । सूर्याया ऊधो
ऽदित्या उपस्य उरुधारा पृथिवी यज्ञे अस्मिन्नित्यथ यजमान-
भागं प्राश्नाति प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि ^{१०}
सह यजमानेनेति सं यज्ञपतिराशिषेति वाचैतत्पूर्णपात्रं
याचति ^१ तमन्तर्वेदि निधाय पूर्णपात्रे यजमानं वाचयति
सदसि सन्ने भूयाः सर्वमसि सर्वं मे भूयाः पूर्णमसि पूर्णं मे
भूया अचितमसि मा मे चेष्टा इत्यथ दिशो कुञ्जयति प्राच्यां
दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तां दक्षिणार्थां दिशि मासाः ^{१५}
पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि गृहाः पशवो मार्जयन्ता-
मुदीच्यां दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो मार्जयन्तामूर्ध्वायां
दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तामित्यथैना निनयति
समुद्रं वः प्रहिणोम्यचिताः स्वां योनिमपिगच्छत । अश्विद्रः

१ इदं twice Be T, once the other MSS.

२ Thus Be J, Mādhi.; the citation ends with वित्तिरसि in BH,
with विदेय कर्मासि in FT.

द्यावा नः पृथिवी प्र पूर्वजे पितरेति द्यावापृथिव्यस्य^१ त्रिष्टुभौ
 संयाज्ये^१ अन्वाहार्यमासाद्य प्रथमजं वत्सं ददात्यथ यजमानभागं
 प्राश्नाति भद्रासः श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि
 त्वा । स नो मयोभूः पितो आ विश्वस्य शं तोकाय तसुवे
 ५ स्थोन इति^१ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा^१ विसृजते
 व्रतमथ वसन्ते यवानामाययणं करिष्यन्भवति^१ तस्य प्रज्ञात
 उपवसथः^१ समानं कर्म यथा ब्रौह्मिणायणस्यैतावदेव नानाथ
 यजमानभागं प्राश्नात्येतमु त्वं मधुना संयुतं यवः सरस्वत्या
 अधि मनावचर्क्षुः । इन्द्र आसीत्सौरपतिः शतक्रतुः कौनाशा
 १० आसन्मरुतः सुदानव इति^१ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णु-
 क्रमा^१ विसृजते व्रतम्^१ ॥ १२ ॥ पञ्चमः ॥

अग्निभ्यः प्रवस्यन्वज्ञोपवीत्यप आचम्यायेणाहवनीयं परीत्य^१
 यजमानायतने तिष्ठन्नाहवनीयमुपतिष्ठते मम नाम प्रथमं
 जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्ने । तत्त्वं बिभृद्धि पुनरा
 १५ मदैतोस्तवाहं नाम बिभराण्यग्न इत्यथ वाचंयमो ऽभिप्रव्रज
 त्यग्नीनामसकाशे^२ वाचं विसृजते^१ सो ऽधःसंवेश्यमाःसाश्व-
 स्त्वुपायी प्रवसति^१ न दादग्नीमतिप्रवसति^१ नोपवसथमुपात्ये-
 त्यायन्प्रपथे समिधः कुहते^१ ऽग्नीन्यराख्याय वाचं यच्छत्याहव-
 नीयमेवोपतिष्ठते मम नाम तव च जातवेदो वाससी इव
 १० विवसानौ ये चरावः । आयुषे त्वं जीवसे वयं यथायथं विपरि-

१ JF om. these three words.

२ Thus BH Bh (Grantha Ms.), Kes.; •नामसंकाशे Be F.

दधावहै पुनस्त इत्यथ गार्हपत्यमुपतिष्ठते नमो ऽग्नये ऽप्रतिवि-
 द्वाय नमो ऽनाष्टष्टाय नमः सन्नाजे । अषाढो अग्निर्हृद्वया
 विश्वजित्सहन्धः श्रेष्ठो गन्धर्व इत्यथान्वाहार्यपचनमुपतिष्ठते
 त्वत्पितारो अग्ने देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः । सं मामायुषा
 सं गौपत्येन सुहिते मा धा इत्यथान्वाहवनीयमुपतिष्ठते ॥ १३ ॥ ५

अयमग्निः श्रेष्ठतमो ऽयं भगवन्तमो ऽयं स हस्रसातमः ।
 अस्मा अस्तु सुवीर्यमिति ^१ स^१ यद्यस्मै यज्ञभेषमाचक्षते न ते
 ऽहौषीदिति तद्गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीये संतनी^२ जुहोति मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं
 विश्चिन्नं यज्ञं समिमं दधातु । या इष्टा उषसो निमुच्य १०
 ताः संदधामि हविषा हतेन स्वाहेत्यथान्वाये तन्नुमते पुरो-
 डाशमष्टाकपालं निर्वपति ^३ शरावं दक्षिणां ददाति ^४ सा
 प्रसिद्धेष्टः संतिष्ठते ^५ ऽथातिपन्नाः प्रतिजुहोत्येतेन ह स्र वै
 पूर्वं ओचिया च्चतायवस्तेजस्कामा यशस्कामा ब्रह्मवर्षकामा
 उपतिष्ठन्ते ^६ तदेतदुत्सन्नं व्रतस्यैव गरिम्णाथातो वैराजमेवोप- १५
 स्थानं ^७ नर्यं प्रजां मे गोपायेति गार्हपत्यमथर्वं ^८ पितुं मे
 गोपायेत्यन्वाहार्यपचनं ^९ शंस्य पशुन्मे गोपायेत्याहवनीयं ^१

१ om. BH.

२ संतनिं H; संतनीं B; संतनीं Be; संतनि J; संतनीयं F; सततं T;
 संतनिं Kes.

३ Before तदेतदु० Be J ins. स, F सा ।

४ After गार्हपत्यम् JF ins. उपतिष्ठते ।

- ब्रह्मत्वं करिष्यन्ब्रह्मोपवीत्यप आचम्याद्येणाहवनीयं परीत्य
 दक्षिणत उदङ्मुखस्तिष्ठन्ब्रह्मसदनमुपतिष्ठते नमो ब्रह्मणे नमो
 ब्रह्मसदनायेत्यथासनान्तृणं निरस्यत्यहे दैधिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्य
 सदने सीद थो ऽस्त्याकतर इत्युपविशत्युन्निवत उदुदतस्य
 ५ गेषमित्यथेमे समीचते पातं मा द्यावापृथिवी अद्याह इत्युपविश्य
 जपति भूर्भुवः सुवः क इदं ब्रह्मा भविष्यति स इदं ब्रह्मा
 भविष्यति प्राणः प्रजापतियुक्तो ऽहं युज्ये ब्रह्मणर्विव वाजी सुधुर
 इव वक्त्रिर्वह्नीवर्द इव युक्तो हव्यं वक्ष्याम्यहं देवताभ्यो भूः प्रपद्ये
 भुवः प्रपद्ये सुवः प्रपद्ये भूर्भुवः सुवः प्रपद्ये वायुं प्रपद्ये ब्रह्म
 १० प्रपद्ये चक्रं प्रपद्ये ऽश्मानमाखणं प्रपद्ये प्रजापतेर्ब्रह्मकोशं प्रपद्ये
 ऽनातां देवतां वाचं पप्रद्य ओं प्रपद्य इति । तं यजमानो ब्रह्माणं
 वृणीते भूपते भुवनपते महतो भूतस्य पते ब्रह्माणं त्वा वृणी-
 महे वीतहव्ये पुरोहितं येनाथनुत्तमः सुवर्देवा अङ्गिरसो
 दिवमिति । वृतो ब्रह्मा जपत्यहं भूपतिरहं भुवनपतिरहं महतो
 १५ भूतस्य पतिर्देवेन सवित्रा प्रसूत आर्लिष्यं करिष्यामि ब्रह्माणं
 मावृथा वीतहव्ये पुरोहितं येनाथनुत्तमः सुवर्देवा अङ्गिरसो
 दिवं देव सवितरेतं त्वा वृणते बृहस्पतिं दैव्यं ब्रह्माणं तदहं मनसे
 प्रब्रवीमि मनो गायत्रिये गायत्री त्रिष्टुभे त्रिष्टुजगत्यै जग-
 त्यनुष्टुभे ऽनुष्टुण्डत्तै पङ्क्तिः प्रजापतये प्रजापतिर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो
 २० विश्वे देवा बृहस्पतये बृहस्पतिर्ब्रह्मणे ब्रह्म भूर्भुवः सुवर्दहस्पति-
 र्देवानां ब्रह्माहं मनुष्याणां बृहस्पते यज्ञं गोपायेति । स यचाह
 ब्रह्मन्पः प्रणेष्यामि यजमान वाचं यच्छेति तद्ब्रह्मा प्रथेति ॥ २३ ॥

देव सवितः प्रणय यज्ञं देवता वर्धयैता नाकस्य पृष्ठे
 सुवर्गं लोके यजमानो असु । सप्रर्षीणाः सुकृतां यत्र लोक-
 स्तत्रेमं यज्ञं यजमानं च धेह्यो प्रणयेति^१ स वाचंयमो भवति
 प्रणौतासु प्रणौयमानास्वा हविष्कृतः^१ सानाय्ये दोह्यमान आ
 ततो यदाह वज्र दुग्धीन्द्राय देवेभ्यो हव्यमिति महेन्द्रयेति ५
 वा यदि महेन्द्रयाजी भवत्यधिवपने वाचं यच्छत्या कपालोप-
 धानात्संवपने वाचं यच्छत्या^१ समभिवासनात्सम्बयजुष्याह्विय-
 माण^१ आ प्रोक्षणीनामासादनात्स यत्राह ब्रह्मसुत्तरं परियाहं
 परियहीष्यामीति तद्ब्रह्मा प्रसौति बृहस्पते परिगृहाण वेदिं
 ब्रह्मणा यज्ञं परिगृह्णीहीमम् । सप्रर्षीणाः सुकृतां यत्र १०
 लोकस्तत्रेमं यज्ञं यजमानं च धेह्यो परिगृहाणेत्याज्येषु गृह्य-
 माणेषु वाचं यच्छत्या^१ भुवासादनात्सामिधेनीष्वनूच्यमानास्वा
 प्रवरादनुक्रायां पुरोनुवाक्यायामा वषट्कारात्प्राग्निचे ऽवदीय-
 मान आ प्रसवात्परिहरन्त्यस्मा एतत्प्राग्निचमयेणाहवनीयं^१
 तदाह्वियमाणं प्रतिपश्यति ॥ २४ ॥ १५

सूर्यस्य त्वा चक्षुषा प्रतिपश्यामीत्यधेनदुभाभ्याः हस्ताभ्यां
 प्रतिगृह्णाति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो

१ भस्माभिवासनात् Be T.

२ Thus Be H; •यजुष्याह्वि• F, the other MSS. more or less corrupt.

३ भुवासादनात् Be H, सुवादानात् B; समासादनात् T; JF totally corrupt. Bh. has in some copies भुवा•, in others सुवा• ।

इस्ताभ्यां प्रतिगृह्णामीत्यथैनत्सादयति पृथिव्यास्त्वा नाभौ
सादयामीत्यथैनदवेचते सुपर्णस्य त्वा गरुत्मतश्चतुषावेच इत्यथै-
नदङ्गुष्ठेन च महानाम्न्या चोपसंगृह्णातिहाय दतः पूर्वं जिह्वाद्ये
निदधात्यग्नेस्त्वास्तेन^१ प्राश्रामीति^१ प्राश्र्याप आचम्य सहाङ्गिरव-
५ गिरति ब्राह्मणस्योदरेण वृहस्यते ब्रह्मणेत्याङ्गिर्माजंयित्वा
प्राणान्मृशते वाङ्म आसन्नसोः प्राणो ऽस्योश्चतुः कर्णयोः
श्रोत्रं बाहुवोर्बलमूर्ध्वरोजो ऽरिष्टा विश्वान्यङ्गानि तनूस्तनुवा
मे सह नमस्ते अस्तु मा मा हिःभीरिति^१ मयि प्राणा मयि
प्राणा इति वाहृतं ब्रह्मभागं प्राग्निचररणे निदधात्यथान्वाहार्यं
१० याचति^१ तमन्तर्वेद्यासन्नमभिमन्त्रयते ॥ २५ ॥

ब्रह्मन्ब्रह्मासि नमस्ते ब्रह्मन्ब्रह्मणे पाहि मामङ्गताद्य सर्वे
मह्यं ऊतो भवेत्यथस्य यावन्मात्रमवदाय प्राग्निचररणे निद-
धाति श्रीरस्येहि मामभ्यन्नवानन्नादो भूयासमित्यथैनमयेण स्तुच
उदक्षं नीयमानमनुमन्त्रयते यज्ञो दिवः रोहत् यज्ञो दिवं
१५ गच्छतु यो देवयानः पन्थास्तेन यज्ञो देवाः अप्येत्विति^१ स
यत्राह ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायाम्रीदग्नीन्सहस्रहस्रं-
मृद्धीति तद्ब्रह्मा प्रसौति देव सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव
प्र च यज वृहस्यतिब्रह्मा स यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि
स मां पाह्यो प्रतिष्ठेति^१ प्रचरतेति प्रवर्ग्ये^१ सो ऽवैवास्त आ
१० समिष्टयजुषो होमाद्भुते समिष्टयजुषुपोत्यायाहवनीयमुपतिष्ठते
ऽयाद्यज्ञः हविषो जातवेदा अदब्धो अन्ततः पूर्वा अस्मि-

१ निधाय instead of निदधाति Be F, निधायति J

न्निषद्य । सन्नन्सनिः सुविमुचा नो विमुच्च धेह्यस्मासु द्रविणं
जातवेदो यच्च भद्रमिति^१ स एतेनैव^२ ब्रह्मा भवति दर्शपूर्ण-
मासयोरिष्टीनां चातुर्मास्यानां पशुबन्धस्य सौचामण्या इति^३ ॥
२६ ॥ नवमः ॥

हवीःष्यासाद्य होतारमामन्त्रयते^४ स यज्ञोपवीत्यप
आचम्य हस्तौ संमृशते कर्मणे वां देवेभ्यः शक्येः शक्यै वाः
सुकृताय वामित्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^५ गृह्णीते मयि गृह्णाम्यथे
अग्निं यो नो अग्निरित्यथान्तरेण वेद्युत्करौ प्रपद्यते सत्यं प्रपद्य
ऋतं प्रपद्ये ऽऋतं प्रपद्ये प्रजापतेः प्रियां तनुवमनार्तां प्रपद्य
इदमहं पञ्चदशेन वज्रेण द्विषन्तं भ्रातृव्यमवक्रामामि यो
ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विभ्यो भूर्भुवः सुवर्षिणो स्थाने तिष्ठा-
मीति^६ दक्षिणेन प्रपदेनोत्तरं वेद्यन्तमवक्रम्य तिष्ठति^७ यदा
जानात्यग्नये समिध्यमानायानुब्रूहीति तदेदः^८ हौचं^९ अपति कं
प्रपद्ये तं प्रपद्ये यत्ते प्रजापते शरणं हृन्दस्तत्प्रपद्ये यावन्ते
विष्णो वेद तावन्ते करिष्यामि देवेन सवित्रा प्रसूत आर्त्विज्यं ।
करिष्यामि नमो ऽग्नय उपद्रष्टे नमो वायव उपश्रोत्रे नम
आदित्यायानुख्यात्रे जुष्टामद्य^{१०} देवेभ्यो वाचमुद्यासः शुश्रूषेष्णां
मनुष्येभ्यः स्वधावतीं पितृभ्यः प्रतिष्ठां विश्वस्मै भूताय भूर्भुवः

१ एव om Be JF.

२ आत्मन् only B Be.

३ Thus B H; तदेतं TBe; तदेतं J; इदेतं F, the last three
omitting हौचं ।

४ Thus J; ह्यं F, the other MSS. omit यद्य ।

सुवः प्रशास्त आत्मना प्रजया पशुभिः प्रजापतिं प्रपद्ये ऽभयं मे
 अस्तु प्राजापत्यमनुवक्ष्यामि वाचं प्रपद्ये वागार्त्विज्यं करिष्यति^१
 यग्रसे त्वा द्युन्नायं त्वेन्द्रियाय त्वा भूयै त्वा यज्ञो यज्ञाय महि
 शर्म यच्छतामित्यत्र चिरभिहिङ्कृत्यानवानमभि हिङ्कारादृच-
 ५ सुपसंद्धाति^२ प्र वो वाजा अभिद्यत्र इति त्रिः प्रथमाम-
 न्वाह^३ त्रिरुत्तमाः^४ सर्वा अर्धर्चग्रो ऽपानित्यनूक्तासु^५ सामि-
 धेनीषु देवता आवाह्य भूमौ प्रादेशं कृत्वोपविशतीदमहं
 गायत्रेण कन्दसा त्रिवृता स्तोमेन रथन्तरेण साम्ना वषट्कारेण
 वज्रेण द्विषन्तं भ्रातृव्यमववाधे ऽववाढो द्विषन्निति^६ स आह-
 १० वनीथं प्रेक्षमाण आस्ते^७ प्रणीता वोभयं वान्तरेण वा वीक्षते^८
 नप्रगल्भो ह्यस्माञ्जायते^९ यदा जानात्यग्निर्देवो ह्योतेत्ये-
 तज्जपति देव सवितरेतं त्वा वृणते ऽग्निहोत्राय सह पित्रा
 वैश्वानरेणेत्यथोपोत्याय^{१०} दक्षिणेन हस्तेन दक्षिणे ऽङ्गुले ऽध्वर्यु-

१ JBe ins. मन आर्त्विज्यं करिष्यति ।

२ Thus JFT ; अभिसंद् the other MSS.

३ Thus (अपानिति) only F ; •पानित्य• Be ; the other MSS.
 more or less corrupt.

४ As I am not sure about the original reading of this passage, I
 give the var. lect. of all my MSS. ; प्रणीता वोभयं वान्तरेण वा वीक्षते
 नप्रगल्भो ह्यस्माञ्जायते B ; thus also H, but वान्तरेणववी and ह्यस्माञ्जायते ; प्रणीता वोभयं
 वान्तरेणेतिति वेतिदवीक्षते नप्रगल्भो ह्यस्माञ्जायते Be ; प्रणीता वोभयान्तरेणेतिति वेतिवावीक्षते
 प्रगल्भो ह्यस्माञ्जायते T ; प्रणीता वोभयं वान्तरेण नेति वेति षोडशतनप्रगल्भह्यस्माञ्जायते J ;
 प्रणीता वोभयं वान्तरेणेतिति वेति वेक्षतेनप्रगल्भह्यस्माञ्जायते F.

५ अथ om. B Be H.

मन्वारभते सव्येन दक्षिणे ऽऽस आग्नीध्रं^१ यद्यु वै स्वयं प्रत्या-
 आवथेनीविदेश एनं दक्षिणस्थाः ओष्णामन्वारभेताग्निमन्वार-
 भामहे होत्ववूर्ध्वं पुरोहितम् । येनाथनुत्तमः स्वर्देवा अङ्गिरसो
 दिवम् ॥ देवा देवेषु पराक्रमध्वं प्रथमा द्वितीयेषु द्वितीया-
 स्तृतीयेषु त्रिरेकादशा अनुसः रभध्वमित्याध्वर्यवे नाम प्रब्रूते^५
 ऽथ दक्षिणमः समभि पर्यावर्तत ऐन्द्रीमावृतमन्वावर्त इत्यथ
 होत्वषदनमभिप्रजञ्जपति^१ ॥ २७ ॥

षण्मोर्वीरः हसस्यान्नु द्यौश्च पृथिवी चाहश्च रात्रिश्चाप-
 स्यौषधयश्च ता मा रचन्तु ता मा गोपायन्तु ताभ्यो नम
 इत्यथासनात्तृणं निरस्यति शुष्कं वा प्रतिच्छिन्नायं वा दक्षि- १०
 णायै च सन्धिमनु प्रतीच्यै च निरस्तः परावसुरित्यथाप
 लपस्यृश्योपस्तीर्योपविशतीदमहमर्वावसोः^१ सद्ने मीदामीति
 दक्षिणोत्तर्धथ दक्षिणावृद्गार्हपत्यं प्रतीचते विश्वकर्मेःस्तनूपा^२
 असि तत्तुवं मे पाहीत्वुभौ समीचत आहवनीयं चाग्नाविष्णू
 मा वामवक्रमिषमोजो ऽग्निष्टुं^३ विजिहायां मा मा संतामं १५
 लोकं मे लोककृतौ कृणुतमित्येष वां लोक इति मनागि-
 वोदङ् सर्पत्यथ तिस्रः^४ ऋचो^५ जपति विश्वे देवाः शास्तन मा

१ Thus BTH ; अभिप्रजञ्जपति Be ; अभिप्रजजति the other MSS.

२ संकीर्त्यै instead of लपस्यै B Be H.

३ Uncertain reading. •कर्मस्तनूपा B ; •कर्मस्तनूपा H ; •कर्मस्तनूपा
 Be ; •कर्मस्तनूपा TF ; •कर्मस्तनूपा J ; comp. S'ākh. śrs. I. 6. 11.

४ Thus BTJ ; शिष्टं F ; शिष्टं Be ; शिष्टं H.

५ Thus Be FT ; तिस्रः J ; ऋचो H ; B om. the number.

यथेह होता वृतो मनवै यन्निषद्य । प्र मे ब्रूत भागधेयं
 यथा वो येन पथा हव्यमा वो वहानि ॥^१ तदद्य वाचः प्रथमं
 मसीय येनासुराः अभि देवा असाम । ऊर्जाद उत यज्ञि-
 यासः पञ्च जना मम होत्रं जुषध्वम् ॥ नमो महद्भ्यो नमो
 ५ अर्भकेभ्यो नमो युवभ्यो नम आग्निनेभ्यः । यजाम देवान्यदि
 शक्रवाम मा ज्यायसः शःसमा वृत्ति देवा इत्यथ सुगादापनेन
 सुचावादाप्य यथादेवतं हविषो यजत्यथ वषट्काराणामनु-
 मन्त्रणो^२ वषट्कार मा मे प्रष्टणो अहं त्वां^३ वृहता मन उप-
 कृये मातरिश्वना प्राणान्न मे वाचः^४ हव्यं देवेभ्यो ऽभिवहा-
 १० स्योजः सहः सह ओजो वागिति^१ यद्यु^५ वा^६ अभ्यया^७
 वषट्काराः^८ स्युरेतावतैवानुमन्त्रयत ओजः सह ओजो वागित्यथ
 होतुर्द्विरङ्गुलावनक्ति^१ यत्पूर्वाक्तं^२ तदुत्तरोष्ठे प्रोहति वाचस्यतथै
 त्वा ऊतं प्राश्नामीषे प्राणयेति^३ सदसस्यतथे त्वा ऊतं प्राश्ना-

१ Alter वहानि B Be HT have one rc more, viz. RV. X. 53. 2.
 Is the number (तिष्ठ or चतस्र, P. 100, l. 17) an interpolation ?

२ अनुसंचो Bo FJ.

३ नामेप्रष्टणो अहंत्वा BH (but त्वा H); नामेप्रष्टणो अहंत्वा Be; सप्र-
 ष्टणोतदहंत्वा J; F totally corrupt; comp. Āp. XXIV. 14 12.

४ Uncertain reading, comp. Āp. l.c., Ait. BV. III. 8; Ath. S. V.
 10. 8 प्राणान्नमेवाचः H Be and B pr. m.; B sec. m नमीनमो; प्राणान्ने-
 वाचं J; प्राणान्नवाच F; प्राणान्नमीवाचं T.

५ Uncertain reading. यद्युवा अप्यया वषट्कारा T; यद्युद्वाभ्ययावषट्का J;
 यद्युद्वात्यग्निवषट्कारा F; यद्युवा अभ्यवषट्काराः B Be H.

६ Thus BJ; पूर्वाक्तं H Bo; पूवेक्तं (i. e. पूर्वीक्तं ?) F; पूर्वीर्धं T.

स्यूर्जे ऽपानायेत्यधरोष्ठे ऽपौहृत्यथाप उपस्यूश्य चतुरवान्तरेडा-
मवदापयते ऽप्रसृतेन पाणिनासमस्तेनेडां मुखसंमितामुपकृतयते^१
॥ २८ ॥

उपकृतः^१ रथन्तरः सह पृथिव्या सहाम्निना सहान्नाद्येन
सह वाचोप मा रथन्तरः सह पृथिव्या सहाम्निना सहान्नाद्येन ५
सह वाचा कृततामुपकृतं वामदेव्यः सहान्तरिक्षेण सह
वायुना सह प्राणेन सह पशुभिरुप मा वामदेव्यः सहान्त-
रिक्षेण सह वायुना सह प्राणेन सह पशुभिर्कृततामुपकृतं
वृहत्सह दिवा सहादित्येन सह चक्षुषोप मा वृहत्सह दिवा
सहादित्येन सह चक्षुषा कृततामुपकृतः स्यात्सु भुवनमुप मा १०
स्यात्सु भुवनः कृततामुपकृतं चरिष्णु भुवनमुप मा चरिष्णु
भुवनं कृततामुपकृताः सप्त होत्रा उप मा सप्त होत्रा कृतता-
मुपकृता गावः सहाग्निरोप मा गावः सहाग्निरा कृतता-
मुपकृता धेनुः सहर्षभोप मा धेनुः सहर्षभा कृततामुपकृतेडा
वृष्टिरुप^१ मामिडा वृष्टिर्कृततामुपकृतो भक्षः सखोप मा भक्षः ५

१ Be: •दापयत एतेन प्रसृतेन पाणिनेडामुपकृतयते मुखसंमितमुपकृतः; B :
•दापयत एतेन प्रसृतेन पाणिनेडामुपकृतयते मुखसंमितमुपकृतः; J : •दापयतेप्रसृतेन
पाणिना समप्रेण चांमुखसंमितामुपकृतयत उपकृतः; H: •दापयत एतेन प्रसृतेन पाणि-
नेडामुपकृतयते मुखसंमितामुपकृतः; F: •दापयते प्रसृतेन पाणिना समप्रेणानडामुख-
संमितामुपकृतयते । उपकृतः; T: •दापयते पदतीपाणिना समस्तेन तां मुखसंमितामुप-
कृतयत उपकृतं ।

२ Instead of वृष्टिर् JE'T have तदुष्टिर् comp. S'āñkh. śrs. I. 11. 1 :
तदुष्टिः ।

सखा ऋयतामुपहृताः हो इडोपहृता हे सासि जुषस मेड
 इत्युपाःशुक्लोच्चैर्निदन्तामुपहृतयते^१ स यदि सर्वा प्राशिव्यन्त्या-
 त्पाणौ हतानि प्राश्य चमसादेव प्राश्रीयादथ यदि दिक्षेदा^२
 निधित्सेत^३ वा पुरोडाशशकलमवच्छिद्यैव प्राश्रीयादिडासि
 ५ स्योनासि स्योनहत्सा नो रायस्योषे सुप्रजास्त्रे धा मुखस्य त्वा
 युन्नाय सुरभ्यास्यत्वाय^४ प्राश्नामौति^५ प्राश्याप आचम्य प्राचीं
 वोदीचीं वोदकराजिं निनयति त्वष्णीमिति न्वेवाज्यस्य^६
 वचो^७ ज्याप्येतं जपं जपति मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विश्चिखं
 यज्ञः समिमं दधातु । बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा
 १० इह मादयन्तामित्यनूयाजानिष्ठा शंयुवाकमुक्त्वा^८ बर्हिष्यञ्जलिं

१ The following passage runs thus in the MSS.: ऋयतामुपहृताहो
 उपहृतां । हो इडेडासिजुषसमे उशत्युपांशुः Be; ऋयतामुपहृताः हो इडोप-
 हृतोपहृतेडानं जुषसमेडा इत्युपांशुः B; ऋयतामुपहृतः होपहृताहेसासिजुषस-
 मेडावुपांशुः J; ऋयतामुपहृतः होइडोपहृताहसासिजुषस इत्युपांशुः F;
 ऋयतामुपहृतं होइडोपहृताहेसासिजुषस मेडा इत्युपांशुः T; ऋयतामुपहृताः हो
 उपहृताहोइडेडासिजुषस मे २ मे २ इत्युपांशुः H.

२ Thus T; दिशेदा Be J H F; दित्सेदा B.

३ भिनित्सेत B; तिनित्सेत H; दिधौत्सेत T; निनिधित्सेत Be; निनिधित्सेत
 J; निनिधित्त F.

४ Corrected acc. to Śāṅkh. śrs. I. 12. 5; B: सुरभ्यस्यत्वाय, the
 other MSS more or less corrupt, some omit the word.

५ Thus Be T; वाच्यस्य B; वाजस्य HF; वाच्य J; Bh. seems to
 read name of the ṛṣi: वाय ।

६ Thus T; वचायथा F; वाचीया H B Be; वाचाया J.

७ Be om. these two words; इहा instead of उक्त्वा BHF.

कृत्वा निङ्गुते यज्ञं शं च म उप च मे प्रजापते यज्ञं यन्ते न्यूनं
यदु ते ऽतिरिक्तं कर्म प्रजापतौ^१ यज्ञं तदित्यथ दक्षिणार्धं^२
वेद्यै वेदं^३ निधाय^४ यजमानं वाचयति ॥ २६ ॥

येन त्वं देव वेद^५ देवेभ्यो वेदो ऽभवत्तेनास्त्रभ्यं वेद
एधि । वेदो ऽसि वित्तिरसि विदेयाहं प्रजां पशून्स्वर्गं लोकम् । ५
कर्मासि करुणामसि क्रियासमहं पुण्यं कर्म । सनिरसि सनि-
तासि सनेयमहमदो द्रुतवन्तं कुलायिनः रायस्योषः सह-
स्त्रिणं वेदो ददातु वाजिनमिति^६ पत्नीसंयाजानिष्ठा फली-
करहोमे ऊते वेदे पत्नीं वाचयति वेदो ऽसि वित्तिरसि
विदेयाहमदः । कर्मासि करुणामसि क्रियासमहमदः सनिरसि १०
सनितासि सनेयमहमदो द्रुतवन्तं कुलायिनः रायस्योषः
सहस्त्रिणं वेदो ददातु वाजिनमिति^६ विश्वस्य वेदप्रधानि
पत्न्यै प्रयच्छति^७ तानि पत्न्यन्तरोरु वा न्यस्यति^८ दक्षिणेन

१ Thus BT (only with यदतिरिक्तं instead of यदुवेतिरिक्तं T); त उप-
चत प्रजापते यज्ञपते नूनं यदतिरिक्तं कर्मप्रजापतौ Be ; त उपचते प्रजापते यज्ञयन्ते
न्यूनं यदतिरिक्तं कर्मप्रजापतौ H ; उपचत उपचत प्रजापते यज्ञयन्ते नूनं यदतिरिक्तं
कर्मप्रजापतौ J ; म उपचप्रजापते यज्ञं यत्ते नूनं यदतिरिक्तं कर्मप्रजापते F.

२ Thus BTJ ; दक्षिणाख्ये F ; दक्षिणा H ; दक्षिणाविधे B (which omits
वेद्यै) ।

३ Thus BTHF ; वेदं om. J Be ; वेदे ins. after निधाय TB ; वेदं ins.
after निधाय Be.

४ Thus (देववेद) Be H ; BJ om. वेद ; F om. हैव ।

५ Conjectural reading. अंतरोरुपान्यस्य J ; अंतरोरुपान्यस्य Be ; अंतरो-
रुपान्यस्य H ; अंतरोरुपान्यस्यति B ; अंतरोरुपान्यस्यति T ; तद्वोरुपान्यस्य F.

वोरुणोपनिगृह्णीते^१ ऽथेतराणि प्राडावृत स्तृणन्नेति तन्तुं
 तन्वन्नजसो भानुमन्विहि ज्योतिश्मतः पथो रच धिया हतान-
 नुस्वणं वधत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनमित्यथ
 यान्यतिग्रिष्यन्ते तानि बर्हिषि संन्यस्यत्यापृणो ऽसि संपृण
 प्रजया मा पशुभिरापृणेत्यथ यथाप्रपन्नं निष्क्रम्याशेषाहवनौद्यं
 परीत्य दक्षिणत उदङ्मुखस्तिष्ठन्नाहवनीयमुपतिष्ठते ऽयाञ्चञ्च
 हविषो जातवेदा अदभ्यो अन्ततः पूर्वं अस्मिन्निषद्य ।
 सन्वन्सनिः सुविमुचा नो विमुञ्च धेह्यस्मासु द्रविणं जातवेदो
 यच्च भद्रम् ॥ एतेनाग्ने ब्रह्मणा वावृधस्व शक्ती वा यत्ते चक्रमा
 विदा वा । उत प्रणेव्यभि वस्यो अस्मान्मं नः सृज सुमत्या १०
 वाजवत्या ॥ ये ते शतं वरुण ये सहस्रं यज्ञियाः पाशा
 वितता महान्तः । तेभिर्ना अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्विश्वे^१ सुञ्चन्तु
 मरुतः स्वर्का इत्येतयैव जपा दर्शपूर्णमासयोरिष्टीनां चातुर्मा-
 स्थानां पशुबन्धस्य सौचामण्या इति^१ ॥ ३० ॥

अथ पशावुपधोयन्ते^१ यदा जानात्यग्नेये मथ्यमानायात्- १५
 ब्रूहीति तदेते ऋचौ जपति यद्गो वयं प्रमिनाम व्रतानि ॥
 यत्पाकत्रा मनसा दीनदद्या न यज्ञस्य मन्वते मर्त्यामः ।
 अग्निष्टद्धोता क्रतुविद्विजानन्यजिष्ठो देवाः ऋतुशो यजातीति^१
 मैत्रावरुणदण्डे ऽध्वर्युर्यजमानं वाचयति त्वां गावो ऽवृणत राज्याय

^१ विश्वेदेवा B Be H, but comp. Kauś. sū. 97. 8, Kāty. śrs. XXV. I. 11.

त्वाऽ हवन्त मरुतः स्वर्काः । वर्षान्ब्रह्मण्य ककुभि शिश्रिचाण-
 स्ततो न उयो विभजा वसूनीति । तमये गृहीत्वा मैत्रावरुणास्य
 मयच्छति मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा प्रयच्छामीति ।
 तऽ स सूरतः प्रतिगृह्णाति मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः
 ५ प्रशिषा प्रतिगृह्णामीति दक्षिणोत्तर्यथै नमूर्ध्वसुन्मार्गवक्रो ऽविधुरो
 भूयासमिति । तमादाय संप्रेष्यति होता यच्चदग्निऽ समिधा
 सुषमिधा समिद्धमितीधान्तं पशोः । ॥ ३१ ॥ दशमः ॥

इति तृतीयः प्रश्नः ॥

पशुना यच्छमाणे भवति^१ स उपकल्पयते पौतद्रवान्परि-
धीन्गुल्गु^२ सुगन्धितेजनः शुक्लामूर्णास्तुकां या पेलस्थान्तरा
शृङ्गे द्वे रश्मिने द्विगुणां च चिगुणां च द्वे वपाश्रपणी विशाखां
चाविशाखां च हृदयशूलं कार्भर्यमयान्परिधीनौदुम्बरं मैत्रा-
वरुणदण्डं मुखेन संमितमिधावर्हिरिभं प्रणयनीयं स्रजशाखा-
भिडसूनं यवान्यवमतीभ्यः स्रूस्स्रुकुहोमाय पृषदाज्याय दधि
हिरण्यमित्यथामावासेन वा हविषेष्ठा नचत्रे वा गार्हपत्य
आज्यं विलाप्योत्पूय स्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा षड्भूतारं
मनसानुद्रुत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने स्वाहेत्यपरं
चतुर्गृहीतं गृहीत्वा थूपाङ्गतिं जुहोत्युह विष्णो विक्रमस्त्रोर
चयाय नः स्रुधि । हतं हतयोने पिव प्रश्न यज्ञपतिं तिर
स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाथ याचत्याज्यस्थालीः स्रुवां
वर्हिरिण्यमुदपाचः^३ ऋयन्ति तत्राणः सपरशुमाहैरि यज-
मानेति पूर्वचा द्वारोपनिष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यत्रास्य थूप
स्यष्टो भवति यत्र वा वेक्ष्यन्मन्यते^४ स यः समे भूम्यै स्वाद्योने
रूढो ब्रह्मपत्नीं ब्रह्मशाखो ऽप्रतिशुष्कायः प्रत्यङ्मुपनतस्तसुपतिष्ठते
ऽत्यन्यानगां नान्यानुपागामर्वाक्त्वा परैरविदं परो ऽवरैस्तं त्वा
जुषे वैष्णवं देवयज्याया इत्यथैनमाज्येनानक्ति देवस्त्वा सविता
मध्वानक्तित्युर्ध्वायं बर्हिरनूच्छ्रयत्योषधे चायस्वैनमिति^५ स्वधि-

१ Thus Koś; गुग्गु B; गुग्गु Be H; गुग्गु T; वसुगु F.

२ Thus only Be H; the other MSS. om. चाह ।

तिना तिर्यञ्चं प्रहरति स्वधिते मैनः हिरुषीरिति^१ यः प्रथमः
 शकलः परापतति तं प्रज्ञातं निदधाति^१ तमपरिभिन्दन्नचसङ्गं
 वृश्चति^१ प्राञ्चं वोदञ्चं वा प्रयान्तमनुमन्त्रयते दिवमणेण मा
 लोखोरन्तरिचं मध्येन मा हिरुषीः पृथिव्या संभवेत्^१याप्रश्चने
 ४ हिरण्यं निधाय संपरिस्तीर्याभिजुहोति वनस्यते शतवृश्चो
 विरोह स्वाहेति^१ सहस्रवल्ग्रा वि वयः रुहेमेत्यात्मानं प्रत्य-
 भिमृशते^१ ऽन्वयः प्राखाः प्रसूदयति यं त्वायः स्वधितिस्तेति-
 जानः प्रणिनाय महते सौभगायेति^१ पञ्चारत्निं तस्मै वृश्चेदि-
 त्येष ब्राह्मणवतामवमस्तं परिव्वङ्गपरमं^२ प्रादेशावमं चषालस्य
 १० काले परिवासयत्यच्छिन्नो रायः सुवीर इति^१ यत्परं भवति
 तस्य चतुरङ्गुलं चषालाय प्रच्छेदयति^१ तं चतुरश्रिं वाष्टाश्रिं
 वा कृत्वा वा हरत्या^२ वा हारयत्योच्च निक्षिप्त्यवतक्षणानामेव
 स्वहं कुरुते^१ ऽयास्त्येषा पूर्वद्युरेव पाशुवन्धिकी वेदिर्विमिता
 भवति दशपदा पञ्चात्तिरश्ची द्वादशपदा प्राच्यष्टापदा पुरस्ता-
 १५ त्तिरश्ची^१ तां परिस्तीर्य स्तम्भयजुर्हरति^१ ॥ १ ॥

इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थं^१
 पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्र-
 स्तिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथ याचति स्फ्यमुदपात्रं बर्हिः

१ Thus H Be T ; परिव्वङ्गपर० B ; परिव्वङ्गपर० F.

२ Thus Be H and the Aptoryāma-Sūtra ; कृत्वावाचयत्यवाचारयत्युच्च
 T ; कृत्वावाचयत्यवाचारयत्योच्च B ; कृत्वावहरत्यावाचारयेत्लोच F.

शम्यामित्येतत्समादायाहैहि यजमानेत्युत्तरेण वेदिं द्वयोर्वा
 त्रिषु वा प्रक्रमेषु स्फेनोद्धृत्यावोच्य शम्यया चात्वालं परिमि-
 मीते । वित्तायनी मे ऽसीति पुरस्तादुदीचीनकुम्बयान्तरत
 स्फेनालिखति । तित्तायनी मे ऽसीति दक्षिणतः प्राचीन-
 कुम्बयान्तरत स्फेनालिखत्यवतान्मा नाथितमिति पश्चादुदी- ५
 चीनकुम्बयान्तरत स्फेनालिखत्यवतान्मा व्यथितमित्युत्तरतः
 प्राचीनकुम्बयान्तरत स्फेनालिखत्यथ चात्वाले बर्हिर्निधाय
 तस्मिन्स्फेन प्रहरति विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो यो ऽस्यां
 पृथिव्यामसीत्यादत्त आयुषा नाम्नेहीति । ह्रलोत्तरवेद्यां निव-
 पति यत्ने ऽनाष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वादध इति । द्वितीयं १०
 प्रहरति विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो यो द्वितीयस्यां पृथि-
 व्यामसीत्यादत्त आयुषा नाम्नेहीति । ह्रलोत्तरवेद्यां निवपति
 यत्ने ऽनाष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वादध इति । तृतीयं प्रहरति
 विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो यस्तृतीयस्यां पृथिव्यामसीत्या-
 दत्त आयुषा नाम्नेहीति । ह्रलोत्तरवेद्यां निवपति यत्ने ऽना- १५
 ष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वादध इति । तृष्णीं चतुर्थं हरति
 सह बर्हिषाथाध्वर्यु स्फेन चात्वास्तात्पूरीषमुद्धृत्याग्नीध्र-
 माहाग्नीदितस्त्रिर्हरेति । ततस्त्रिराग्नीध्रो हरति । यदाग्नीध्रस्त्रि-
 र्हरत्यथाध्वर्युत्तरवेद्यै पुरीषः सप्रयौति सिःह्रीरसि महिषी-
 रसीति । प्रथयत्युह प्रथस्वोह ते यज्ञपतिः प्रथतामिति । स्फेन २०
 सः हन्ति ध्रुवासीत्यथेनामङ्गिरवोचति देवेभ्यः शुन्धस्वेति ।
 देवेभ्यः शुन्धस्वेति शिकताभिरनुप्रकिरति । तां प्रादेशमाचीं

चतुरत्रा^१ निष्ठाय शस्यथा परिमिमीत^१ उत्तरनाभिसुत्साद्या-
 येनां प्रतिच्छाद्याभिमादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
 र्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽभिरसि
 नारिरसीति^१ तथा यूपावटं परिलिखति यद्यान्तर्वेद्यर्धे
 ५ स्याद्विर्वेद्यर्धे परिलिखितः रचः परिलिखिता अरातश्च
 इदमहः रचसो घोवा अपिहन्तामि यो ऽस्मान्देष्टि यं च
 वयं द्विज इदमस्य घोवा अपिहन्तामीत्याग्नौभ्रमाहामीदेहीमं
 यूपावटं खनोपरशमितं प्राक् पुरीषमुदपताच्चतुरङ्गुलेनोपरमति-
 खनतादिति^१ तः स खनति वा खानयति वा^१ यावदेवा-
 १० ऋध्वर्युसेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थाताभ्यादधातीभं प्रणयनोय-
 मुपोष्यमनीः कल्पयन्ति^१ चान्नाह्नादात्मनेन्द्रशोषवतीः प्रोचणी-
 रध्वर्युरादत्ते^१ परिकर्मिणे पञ्चमृहीतमायं प्रयच्छति^१ अङ्घ्रि-
 संभारा भवन्त्ययं संश्रैषमाहाश्रये प्रक्षीयमानायास्तुङ्घ्रिणीदेका-
 स्फायास्तुषेहीति^१ विरुक्तायामुद्यच्छन्ते^१ होतुर्वशं यथ्युत्तरेण
 १५ वेदिं प्रतिपद्यन्ते^१ धारपरन्थेतमग्निमथाध्वर्युरिन्द्रशोषवतीभिः
 प्रोचणीभिश्चरवेदिं प्रोचति^१ ॥ २ ॥

इन्द्रशोषस्त्रा वसुभिः पुरस्तात्पालिति पुरस्तान्मनोजवास्त्रा
 पिहभिर्दक्षिणतः पालिति दक्षिणतः^१ प्रचेत्तास्त्रा रुद्रेः पश्चात्पा-
 लिति पश्चाद्विश्वकर्मा त्वादित्यैरुत्तरतः पालित्युत्तरतो^१ ऽथ
 २० इन्द्रशोषणीनामुच्छिष्यते तद्वक्षिणत उत्तरवेद्यै निनयति^१ यदेव

१ Thus B T; चतुरत्रां the other MSS.

२ Thus B Be T F; कल्पयति H.

तच्च क्रूरं तत्तेन ग्रमयतीति ब्राह्मणमथैनाऽ हिरण्यमन्तर्धा-
 याच्छ्रया पञ्चगृहीतेन व्याधारयति । सिँहीरसि सपत्नसाही
 स्वाहेति दक्षिणे ऽऽसे । सिँहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहेत्यु-
 न्तरस्थाऽ ओष्याऽ । सिँहीरसि रायस्योषवनिः स्वाहेति
 दक्षिणस्थाऽ ओष्याऽ । सिँहीरस्यादित्यवनिः स्वाहेत्युत्तरे ५
 ऽऽसे । सिँहीरस्यावह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहेति मध्ये ।
 ऽथ भूतेभ्यस्वेति सुचसुद्रुङ्गात्थय पौतद्रवान्परिधीन्परिदधाति ।
 विश्वायुरसि पृथिवीं दृष्ट्वेति मध्यमं । भुवच्चिदस्यन्तरिचं दृष्ट-
 वेति दक्षिणमच्युतच्चिदसि दिवं दृष्ट्वेत्युत्तरमेयातिशिष्टान्शं-
 भारान्निवपति गुल्गुलु^१ सुगन्धितेजनऽ शुक्लामूर्णास्तुकामग्ने- १०
 र्भस्मास्त्रग्नेः पुरीषमसीत्यथैनान्स्रस्त्रावेणाभिघारयत्यथ^२ प्रद-
 क्षिणमादत्येषां प्रतिष्ठापयति यज्ञ प्रतितिष्ठ सुमतौ सुमेवा आ
 त्वा वसूनि पुरुधा विशन्तु । दीर्घमायुर्यजमानाय कृष्वक्षया-
 म्बतेन जरितारमब्धीत्यथैनं विश्वस्थाङ्गतिषाहं कृत्वाध्वराङ्गति-
 भिरभिजुहोत्यग्निर्यज्ञं नयतु प्रजानग्मैनं यज्ञहनो विदन् । १५
 देवेभ्यः प्रब्रूताद्यज्ञं प्रम यज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥ वायुर्यज्ञं नयतु
 प्रजानग्मैनं यज्ञहनो विदन् । देवेभ्यः प्रब्रूताद्यज्ञं प्रम यज्ञपतिं
 तिर स्वाहा ॥ सूर्यो यज्ञं नयतु प्रजानग्मैनं यज्ञहनो विदन् ।
 देवेभ्यः प्रब्रूताद्यज्ञं प्रम यज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥ यज्ञो यज्ञं

१ Thus F; गुल्गुलु B Be H; गुल्गुलु T (Grantha!).

२ •भिजुहोत्यथ Be F.

- नस्यत् प्रजानन्मैनं यज्ञह्नो विदन् । देवेभ्यः प्रभ्रूताद्यज्ञं प्रप्र
 यज्ञपतिं तिर स्वाहेत्यथैता यजमान एव स्वयं जुहोत्यग्निरन्नादो
 ऽन्नपतिरन्नस्येमे स मे ऽन्नं ददातु स्वाहा । वायुः प्राणदाः
 प्राणस्येमे स मे प्राणं ददातु स्वाहा । आदित्यो भूरिदा
 ५ भूयिष्ठानां पशूनामीमे स मे भूयिष्ठान्पशून् ददातु स्वाहेत्यग्नि-
 वत्युत्तरं परिग्रहं परिगृह्य योयुपित्वा तिर्यञ्च५ स्व५ सन्धा
 संप्रैषमाह प्रोचणीरासादयेभावर्हिर्बपसादय सुव५ स्वधिति५
 सुचश्च१ संमृद्धिं तृष्णीं पृषदाज्यपक्षणीं पत्नी५ संनद्धाज्येन च
 दध्ना चोदेहीत्याहतासु प्रोचणीषूदस्य स्वयं मार्जयित्वेभावर्हि-
 १० रूपसाद्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य सुव५ स्वधिति५१ सुचश्च
 संमार्ष्टिं तृष्णीं पृषदाज्यपक्षणीं पत्नी५ संनद्धाज्येन च दध्ना
 चोदेत्याज्यं च प्रोचणीस्रोतूप्य प्रसिद्धमाज्यानि गृहीत्वा पृष-
 दाज्यपक्षणासुपस्तृणीते महीनां पयो ऽसीति१ विश्वेषां देवानां
 तनूरिति द्वितीयं१ बर्हिषी अन्तर्धाय दधानयत्यृध्यासमद्य
 ५५ पृषतीनां ग्रहं पृषतीनां ग्रहो ऽसीत्यपोद्धृत्य बर्हिषी अथाभि-
 धारयति विष्णोर्हृदयमसीत्येकमिष विष्णुस्त्वानुविचक्रम इति
 द्वितीयम् ॥ ३ ॥

अथ प्रोचणीभिरुपोत्तिष्ठतीभ्यं प्रोचति१ वेदिं प्रोचति
 बर्हिः प्रोचति१ बर्हिरासन्नं प्रच्छोपनिनीय पुरस्तात्प्रस्तरं

१ Thus B Be T; सुवेण instead of सुव५ H; सुवं च स्वधितिं च F and Srantapad. p. 161.

२ स्वयं च स्वधितिं च F.

- गृह्णाति^१ पञ्चविधं बर्हिं स्त्रीर्वा^१ प्रस्तरपाणिः प्राङ्गभिस्त्व
 कार्भर्यमयान्परिधीन्परिदधात्यूर्ध्वं समिधावाद्धाति^१ विष्टती
 तिरस्त्री सादयति^१ विष्टत्योः प्रस्तरं^१ प्रस्तरे जुह्वं^१ बर्हिषीतरा^१
 एता असदन्निति समभिस्त्वश्च प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य
 ५ याचति यवमतीः प्रोक्षणीर्बर्हिर्हस्तमाज्यस्थालीः ससुवाः
 स्वरग्रामं मैत्रावरुणदण्डं यूपशकलः हिरण्यमुदपात्रमित्येतत्सं-
 निधाय यूपं प्रक्षालयति यत्ते शिकः परावधीत्तत्रा हस्तेन
 वास्या । आपस्ते तद्वनस्यते ऽपनुदन्तु^१ शुभ्रनौरिति^१ यूप एष
 प्रक्षालितः प्रपन्नः संपन्नचषालः प्रागवटादुपगते^१ तमुत्तरेणा-
 १० ह्वनीयं तिष्ठन्परान्धं प्रोक्षति पृथिव्यै तान्तरिचाय त्वा दिवे
 त्वेत्यवटे ऽपो ऽवनयति शुभ्रतां लोकः पिबेषदन इति^१
 यवाग्रप्रस्कन्दयति यवो ऽसि यवयास्रद्धेषो यवयारातीरिति^१
 बर्हिर्हस्तं यतिषज्यावस्तृणाति पिबणाः सदनमसीत्यथैनद्वि-
 रण्यमन्तर्धाय^१ सुवाङ्कत्याभिजुहोति पिबभ्यः स्वाहेति^१ यूप-
 १५ शकलमवास्यति स्वावेशो ऽस्यग्रेगा नेहणां वनस्यतिरधि त्वा
 स्यास्यति तस्य वित्तादित्यथादत्त आज्यस्थालीः ससुवाः
 स्वरग्रामं मैत्रावरुणदण्डमुदपात्रमित्येतत्समादायाहैहि यजमा-
 नेत्यन्वग्यजमानो ऽनूची पथ्ययेण यूपं परीत्य दक्षिणत उदङ्मु-

१ अथ ins. H Be (sec. m.)

२ Thus B; वनस्यवेरपनु० the other MSS.

३ Thus (एनत्) all, see Bh.

खास्तिष्ठन्ति पूर्वं एवाध्वर्युरपरो यजमानो ऽपरा पत्न्यथ प्रवृह्य
 चषालं यूपस्यायमनक्ति देवस्त्वा सविता मध्वानकित्यन्तरतश्च
 बाह्यतश्च^१ स्वभक्तं कृत्वा चषालं प्रतिमुञ्चति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौ-
 षधीभ्य इत्यथ सुवेणाग्निष्ठामश्रिमभिधारयन्नाह यूपथाज्य-
 मानायानुब्रूहीत्यान्तमनत्थान्तमेव यजमानं तेजसानक्ति^१ नोप- ५
 रमनक्ति^१ पत्न्युपरमनक्ति^१ सर्वतः परिमृशत्यपरिवर्गमेवास्मिन्नेजो
 दधातीति ब्राह्मणमुञ्चयन्नाहोञ्चीयमाणायानुब्रूहीत्युञ्चयत्यु-
 द्विवः सभानान्तरिचं पृण पृथिवीमुपरेण दृष्ट्वेत्यथैनं वैष्णवी-
 भ्यामृग्भ्यां कल्पयति ते ते धामानि विष्णोः कर्माणि पश्यतेति
 दाभ्याः^१ स यन्नाग्निष्ठामश्रिमाहवनीयेन संपादयति तद्भुवस्य १०
 चषालं परेक्षयति तद्विष्णोः परमं पदः सदा पश्यन्ति सूरयः ।
 दिवीव चचुराततमित्यथैनं प्रदक्षिणं पुरीषेण पर्यूहति ब्रह्मवनिं
 त्वा चन्नवनिः सुप्रजावनिः रायस्योषवनिं पर्यूहामीति^१ मैचा-
 वरुणदण्डेन सः हन्ति ब्रह्म दृष्ट्वन्नं चन्नं दृष्ट्वन्नं प्रजां दृष्ट्वन्नं
 रायस्योषं दृष्ट्वेत्यन्यूनमनतिरिक्तं परिन्वस्योदपाचमुपनिनीया- १५
 यैतां त्रिगुणाः रश्नां त्रिः संभुज्य मध्यमेन गुणेन नाभिदग्ने
 परिव्ययन्नाह परिवीयमाणायानुब्रूहीति^१ त्रिः प्रदक्षिणं परि-
 व्ययति परिवीरसि परि त्वा देवीर्विशो व्ययन्तां परीमः
 रायस्योषो यजमानं मनुष्या इत्युपान्ते व्यतिषजत्यान्तं प्रवेष्ट-
 यत्यणिमति स्वविमप्रवथत्यथोत्तरेणाग्निष्ठामश्रिं मध्यमे गुणे २०
 स्वरुमवगूहत्यन्तरिचस्य त्वा सानाववगूहामीति^१ स्वर्वन्तं यूप-
 सुत्सृजति^१ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

- अथैतं पशुं पत्नूत्तितमन्तरेण चात्वात्तोत्करौ प्रपाद्याग्नेण
 यूपं पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखमुपस्थापयति ^१ तमिषे लेति बर्हिषी
 आदायोपाकरोत्युपवीरस्युपो देवान्देवीर्विशः प्रागुर्वङ्गीरुग्निजो
 वृहस्यते धारया वसूनि हव्या ते स्रदन्तां देव त्वष्टर्वसु
 ५ रण रेवती रमध्वं प्रजापतेर्जायमाना ^२ इमं पशुं पशुपते ते
 अद्येन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टमुपाकरोमीति ^३ यद्देवत्यो वा भवति ^४
 प्रजाते बर्हिषी निधायाधिमन्थनं शकलं ^५ निदधात्यग्नेर्जनिच-
 मसीति ^६ वृषणावन्वक्षी वृषणौ स्य इत्यधारणी आदत्त उर्वश-
 स्यायुरसि पुरुरवा इत्यथैने आज्यस्थाल्यां समनक्ति घृतेनाक्ते
 १० वृषणं दधायामित्यथ प्रजातीर्वाचयति गायत्रं कन्दो ऽनु
 प्रजायस्व त्रैष्टुभं कन्दो ऽनु प्रजायस्व जागतं कन्दो ऽनु प्रजा-
 यस्वैत्याहाग्रये मथ्यमानायानुब्रूहीति ^७ जात आह जाता-
 यानुब्रूहीति ^८ प्रहरन्नाह प्रह्रियमाणायानुब्रूहीति ^९ प्रहरति
 भवतं नः समनसाविति ^{१०} प्रहृत्याभिजुहोत्यग्नावग्निस्ररतिः प्रविष्ट
 १५ इत्यथ रशनामादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्मर्धा
 पूष्णो हस्ताभ्यामादद् इति ^{११} तथाच्छ्रुणया पशुमभिदधाति
 दक्षिणमध्यर्धशीर्षमृतस्य त्वा देवहविः पाशेनारभ इति ^{१२} दिगु-
 णायै च त्रिगुणायै चान्तौ संदधाति धर्षां मानुषानिति ^{१३}
 नियुनक्त्यथैनमद्भिः प्रोचत्यङ्गस्त्वौषधीभ्य इन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टं
 २० प्रोचामीति ^{१४} यद्देवत्यो वा भवति ^{१५} पाययत्यपां पेरुरसीति ^{१६}

१ These mantras are given sakalapāṭhena only in H Be.

२ Thus BT Koś. अधिमन्थनशकलं II F Be.

स्वात्तं चित्सदेवः इव्यमापो देवीः स्वदत्तैर्नमित्युपरिष्ठात्प्रोच्या-
धस्तादुपोचति^१ सर्वत एवैनं मेधं करोतीति ब्राह्मणमुद्बूह्य
प्रोचणीधानम् ॥ ५ ॥

अथेभ्नात्समिधमाद्दान आहाग्नये समिध्यमानायानुब्रूहीत्य-
भ्यादधातीधं^१ परि समिधः शिनष्टि^१ वेदेनोपवाजयत्यनू- ५
क्तासु सामिधेनीषु सुवेणाघारमाघारयति^१ संमृष्टे सुग्भ्या-
सुत्तरमथासः स्वर्ग्यन्सुचावुदङ्कृत्याक्रम्य जुह्वा पशुः समनक्ति^१
सं ते प्राणो वायुना गच्छतामिति लक्षाटे^१ सं यजचैरङ्गानीति
ककुदि^१ सं यज्ञपतिराग्निषेति दक्षिणस्याः ओष्यामेध यथा-
यतनः सुचौ सादयित्वा प्रवरं प्रवृणीते^१ प्रसिद्धः होतारं १०
वृणीते^१ ऽथाआवयत्यो आवयास्तु औषण्मिचावरुणौ प्रशास्तरौ
प्रशास्त्रादित्यसौ^१ मानुष इति मैत्रावरुणस्य नाम गृह्णात्यथा-
आवयति^१ यद्यचात्याआवयत्यो^१ आवयास्तु औषडग्निर्ह देवीनां
विशां पुरएतायं यजमानो मनुष्याणां तयोरसूरि गार्हपत्यं
दीदयच्छतः द्विमा द्वा यू राधाः^१ सीत्संपृश्चानावसंपृश्चानौ तन्व १५
इति^१ सीदति होता^१ प्रसवमाकाङ्क्षति^१ प्रसूतः सुचावादा-
यात्याक्रम्याआव्याह समिद्धः प्रेष्येति^१ वषट्कृते जुहोति प्रेष्य
प्रेष्येति^१ चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वः समानयते^१
परि स्वाहाकृतीभ्यः सःस्वावः शिनष्टि^१ दश प्रयाजानिष्टो-

१ Thus all MSS. and Kes. except Be, which has प्रशास्त्रादि० ।

२ Thus B; the words 'आवयति यद्यचात्य om. TF; H Be om. षति,
but comp. Bh.

दङ्गत्याक्रम्य खरुं च शासं च याचति^१ तौ जुङ्गामङ्गा^१ ताभ्यां
 पशुः समनक्ति हृतेनात्तौ पशुं चायेथामिति^१ प्रयच्छति
 शासमवगूहति खरुमथ यथायतनः सुचौ सादयित्वाह पर्यग्नये
 क्रियमाणायानुब्रूहीत्यथैष आग्नीध्र आहवनीयादुल्मुकमादा-
 ५ यान्तरेण चात्वालोत्करावुत्तरेण शामिन्नदेशमग्रेण पशुं जघनेन
 सुच इत्येवं त्रिः प्रदक्षिणं पर्येत्यथानुपरिसरणमपाव्यानि
 जुहोति प्रजानन्तः प्रतिगृह्णन्ति पूर्वं येषामीशे पशुपतिः पशूनां
 ये बध्यमानमनु बध्यमाना य आरण्याः पशवो विश्वरूपाः
 प्रमुञ्चमाना भुवनस्य रेत इति^१ निधायाम्नीध्र उल्मुकं यथेतं
 १० त्रिः पुनः प्रतिपर्येत्यथोल्मुकप्रथमाः^२ प्रतिपद्यन्ते^१ ऽन्वक्क्षमिता^२
 पशुना^१ पशुमध्वर्युर्वपाश्रपणौभ्यामन्वारभते^१ वपाश्रपणी यज-
 मानो^१ ऽथाश्राव्य संप्रेष्यत्युपप्रेष्य होतर्हृद्या देवेभ्य इत्यथैतं^४
 पशुमन्तरेण चात्वालोत्करावुदङ्घं नीयमानमनुमन्त्रयते नाना
 प्राणो यजमानस्य पशुना रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाविशतेति
 १५ द्वाभ्याः^१ स^५ यज्ञैतदाम्नीध्र उल्मुकं निदधाति तदग्रेण वोत्तरेण
 वा पशवे निहन्यमानाय बर्हिरुपास्यति पृथिव्याः संपृचः पाहीति^१
 तदेतं पशुं प्रतीचीनशिरसमुदीचीनपादं निघ्नन्त्यङ्गखलन्तं मायुः
 संज्ञपयतेत्युक्तेनैव यथेतमेत्य षष्ठदाज्यावकाश आसत इह

१ Thus all (F . चनङ्गा) ।

२ FH om प्रति० ।

३ Thus Be ; न्वक्क्षमिता B ; न्वक्क्षमिता the other MSS.

४ Thus T Be ; अथैतं the other MSS.

५ om. BF.

प्रजा विश्वरूपा रमन्तामस्मिन्यज्ञे विश्वविदो हताचीः । अग्निं
 कुलायमभिसंवसाना अस्माः अवन्तु पयसा हतेनेति^१ संज्ञप्तं
 प्राङ्जुहोति संज्ञप्राङ्गतिं यत्पशुर्मायुमकृतेत्यथाभ्यैति^२ शमितार
 उपेतनेति^३ पाशात्पशुं प्रमुच्यमानमनुमन्त्रयते ऽदितिः पाशं^४
 प्रमुमोक्तेमित्यविशाखयोपसज्येमां दिशं निरस्यत्यरातीयन्त- ५
 मधरं कृणोमि यं द्विशस्तस्मिन्प्रतिसुञ्चाभि पाशमित्यथ प्रति-
 प्रस्थाता पत्नीसुदानयत्युदकमण्डलुसुत्याप्याथैनामादित्यमुदीच-
 यति नमस्त आतानेत्यथैनामन्तरेण चात्वालोल्करावुदङ्गुप-
 निष्क्रम्य^५ प्राचीसुदानयन्वाचयत्यनवां प्रेहि हतस्य कुल्यामनु
 सह प्रजया सह रायस्योषेणेत्यागतामध्वर्युरशु वाचयत्यापो १०
 देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवाः ऊर्ध्वः शुद्धा वयं परि-
 विष्टाः परिवेष्टारो वो भूयास्मेति^६ सानुपूर्व^७ पशोः प्राणाना-
 प्याययति^८ वाक्त आप्यायतामिति वाचं^९ प्राणस्त आप्यायता-
 मिति प्राणं^{१०} चक्षुस्त आप्यायतामिति चक्षुः^{११} ओचं त आप्या-
 यतामिति ओचमेतानेव पुनः संमृशति या ते प्राणाञ्जुग्जगाम १५
 या चक्षुर्या ओचं यत्ते क्रूरं यदास्थितं तत्त आप्यायतां तत्त
 एतेन शुन्धतामिति^{१२} नाभिस्त आप्यायतामिति नाभिं^{१३} पायुस्त
 आप्यायतामिति पायुः^{१४} संप्रगृह्य पदः प्रचालयति शुद्धा-

१ Thus TH Be ; अभ्यैति BF.

२ T gives the first two pādas of this stanza (TS. III. 1. 4. 1), perhaps rightly.

३ Thus B Keś.; ०निष्क्रम्य Be TH ; ०निष्क्रम्यै F.

४ ०पूर्व THF Keś.

अरित्राः शमद्भ्यः शमोषधीभ्यः शं पृथिव्या इति^१ शमहोभ्या-
 मित्यतिशिष्टा दक्षिणतो ऽनुपृष्टं निनयति^१ नयन्ति पत्नीमुत्तानं
 पशुं पर्यस्यन्ति^१ तस्य दक्षिणस्य पार्श्वस्य विवृत्तमनु प्राचीनायं
 बर्हिर्निदधात्योषधे चायस्त्रैनमिति^१ स्वधितिं तिर्यञ्चं निदधाति
 ५ स्वधिते मैनः ह्यः सीरिति^१ छिनन्ति बर्हिर्वि लचं कृणन्त्यथै-
 तस्यैव बर्हिषो ऽणिमत्सचते^१ स्यविमदुभयतो लोहितेनाङ्गेमां
 दिशं निरस्यति रक्षसां भागो ऽसौदमहः रक्षो ऽधमं तमो
 नयामि यो ऽस्माद्वेष्टि यं च वयं द्विभ्य इदमेनमधमं तमो
 नयामीत्यथाप उपस्पृश्य वरीय आच्छायेषे त्वेति वपामुत्खि-
 १० दति^१ तथा वपाश्रपणी प्रोर्णाति घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्णा-
 यामित्यविशाखयोपदद्याधस्तात्परिवासयत्यच्छिन्नो रायः सुवीर
 इत्यथैनां प्रदक्षिणमावृत्त्याङ्गिरभ्युक्ष्य^१ ग्रामिचे प्रतिपत्यथोल्मुक-
 प्रथमाः प्रतिपद्यन्ते ॥ ६ ॥

अन्वगध्वर्युर्वपयात्र वपाश्रपणी पुनरन्वारभते यजमान^१
 १५ ऐत्युर्वन्तरिचमन्विहीत्येत्याहवनीयस्थान्तमेवङ्गारेषु वपायै प्रति-
 तप्यमानायै बर्हिषो ऽग्रमुपास्यति वायो वीहि स्तोकानामि-
 त्यथैनामन्तरेण यूपं चाहवनीयं चोपातिहृत्य तां दक्षिणत
 उदङ्मुखः प्रतिप्रस्थाता अपयत्यथैनाः सुवाङ्गत्याभिजुहोति
 त्वासु ते दधिरे हव्यवाहमित्यथाह स्तोकेभ्यो ऽनुब्रूहीति^१
 परिहितासु स्तोकीयासु ष्टतायां वपायां जुह्वपभृतावादाधा-

१ ०स्यति Be F.

१ Thus all, except Be which has 'मावृत्त्यां'; are we to correct
 प्रदक्षिणमावृत्त्यं ?

त्याक्रम्याश्राव्याह स्वाहाकृतौभ्यः प्रेष्येति^१ वषट्कृते जुहोत्य-
 थोदङ्कृत्याक्रम्य सःसावेण पृषदाज्यमभिघार्य वपामभिघार-
 यत्यथोपस्तीर्य^२ द्विः सुवेण वपाः समवलुम्यन्नाहेन्द्राग्निभ्यां
 कागस्य वपाया मेदसो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहौति^३ द्विरभि-
 घारयत्यत्याक्रम्याश्राव्याहेन्द्राग्निभ्यां कागस्य वपां मेदः प्रस्थितं ५
 प्रेष्येत्यथ पुरस्तात्स्वाहाकृतिः सुवाङ्कृतिं जुहोति स्वाहा
 देवेभ्य इति^४ वषट्कृते वपां जुहोति जातवेदो वपया गच्छ
 देवान्त्वः हि होता प्रथमो बभूय । हतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व
 स्वाहाकृतः हविरदन्तु देवाः स्वाहेत्यथोपरिष्ठात्स्वाहाकृतिः
 सुवाङ्कृतिं जुहोति देवेभ्यः स्वाहेत्यत्र वपाश्रपणी अनुप्रहरति १०
 प्राचीं विशाखां प्रतीचौमविशाखाः स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं
 गच्छतमित्यथैने सःसावेणाभिजुहोत्यथोदङ्कृत्याक्रम्य यथाय-
 तनः सुचौ सादयित्वा समुत्क्रम्य चालाले मार्जयन्ते^५
 ऋयन्ति पत्नीः ऋयन्ति होतारः ऋयन्ति ब्रह्माणः ऋयन्ति
 प्रतिप्रस्थातारः ऋयन्ति प्रशास्तारः ऋयन्त्याग्नीध्रमेहि यज- १५
 मानेतीदमापः^६ प्रवहतावद्यं च मल्लं च यत् । यथाभिदुद्रो-
 हानृतं यच्च श्रेपे अभौरुणम् ॥ निर्मा सुञ्चामि शपथाग्निर्मा
 वरुणादत । निर्मा यमस्य पड्वीशात्सर्वस्माद्देवकिल्बिषादथो
 मनुष्यकिल्बिषादित्यथाञ्जलिनाप उपहन्ति सुमित्रा न आप
 ओषधयः सन्त्विति^७ तां दग्धिं निरुचति यस्यामस्य दिग्धि २०

१ After अभिघारयति Be H F ins. यथाग्रये सोसावेत्याज्यभागाभ्यां चरति ।

२ The words एहि यजमानेति only in B.

द्वेषो भवति दुर्मिचास्तस्यै भूयासुर्यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विष
द्वयथाप उपसृश्य यथायतनमुपविशन्ति । ७ ॥ द्वितीयः ॥

- अथ संप्रैषमाहाग्नीत्यशुपुरोडाशं निर्वप प्रतिप्रस्थातः पशुं
विशाधीति^१ निर्वपत्येष आग्नीध्र ऐन्द्राग्नेकादशकपालमथ
५ प्रतिप्रस्थाता पशुं विशास्ति शमितर्द्धदथं जिज्ञां वचस्तानि
सार्धं कुरुतात्तनिम मतस्त्रौ^२ तानि सार्धं सव्यं दोरेकचरं
कुरुतात्ताना पार्श्वे अवधत्ताद्दक्षिणां ओणिमधुद्विं कुरुता-
द्दक्षिणं दोः सव्यां ओणिमणिमद्गुदस्य तानि अङ्गानि कुरु-
तादनिष्टं च जाघनीं चावधत्ताद्दक्ष यूः कुरुतात्तिः पशुं
१० प्रच्यावयतात्तिः प्रच्युतस्य पशोर्द्धदयमुत्तमं कुरुतादिति^३ शृते
पशौ पशुपुरोडाशं याचति^४ तमुपस्तीर्णाभिघारितमुद्वास्यान्त-
र्वद्वासादयत्यथ जुह्वपभृतोरुपस्तृणान आहेन्द्राग्निभ्यां पुरो-
डाशस्यावदीयमानस्यानुब्रूहीति^५ पूर्वार्धादवदायापरार्धादवद-
त्यभिघारयति^६ प्रत्यनक्त्यथोपभृति स्त्रिष्टकृते सङ्गदुत्तरार्धा-
१५ दवद्यति^७ द्विरभिघारयति^८ न प्रत्यनक्त्याक्रम्याश्राव्याहेन्द्रा-
ग्निभ्यां पुरोडाशं प्रस्थितं प्रेष्येति^९ वषट्कृते जुहोत्यथ समावप-
मान आहाग्नेये ऽनुब्रूहीत्याश्राव्याहाग्नेये प्रेष्येति^{१०} वषट्कृत
उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वां आङ्गतीर्जुहोत्यथोदङ्कृत्याक्रम्य
यथायतनं सुचौ सादयित्वा प्राग्निचमवदायेडामवद्यत्युप-
२० ह्णतायामिडायामग्नीध्र आदधाति षडवत्तं^{११} प्राश्रन्ति^{१२} मार्ज-

१ Thus Be HF, the Prayoga cited by Schwab, das altind. Thier-
opfer, page 131, Śrautapadārtha page 175 and Mantramālā;
सवस्त्र B; मतस्त्र T.

यन्ते ऽथ संप्रैषमाहाग्नीदुत्तरबर्हिरुपमादय प्रतिप्रस्थातः पशौ
 संवदस्वित्यथैष आग्नीध्रः स्रचशाखायामिडसूनमुपगूहति^१ तद्-
 न्तरबर्हिर्भवत्यथ प्रतिप्रस्थाता पृषदाज्यं विहृत्य जुह्वाः
 समानीधान्तरेण चात्वालोत्कराबुदङ्गुपनिष्क्रम्य पृच्छति प्रृतः
 हवीः^२ शमितरिति^१ शमितेष उत्तरतो हृदयशूलं धारय-
 स्तिष्ठति^१ स प्रृतमिति प्रत्याह^१ तं तथैव द्वितीयमुत्क्रम्य
 पृच्छति^१ तं तथैवेतरः प्रत्याह^१ तं तथैव तृतीयमुत्क्रम्य पृच्छति^१
 तं तथैवेतरः प्रत्याहाथ शमितुर्हृदयशूलमादाय तेन हृदय-
 सुपहृद्य तः शमित्ते संप्रदाय पृषदाज्येन हृदयमभिघारयति
 सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो ह्वयं दृत्- १०
 वस्त्राहेति^१ विद्युः कृत्वा हरतेत्युक्तेनैव यथेतमेत्य चतसृषूप-
 स्तृणीते जुह्वपभृतोरिडाधाने यस्मिंश्च वसाहोमं यहीयन्म-
 वत्काहरन्ति तं पशुमन्तरेण चात्वालोत्करावन्तरेण यूपं
 चाहवनीयं चोपातिहृत्य तं^२ दक्षिणतः पञ्चहोत्रासादयत्येतेनैव
 यूराहरन्त्येतेनैवेडसूनमथ स्रचशाखायाः हृदयं निधाय १५
 स्वधितिना तस्याग्रे ऽवद्यन्नाह ॥ ८ ॥

मनोताद्यै हविषो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीति^१ हृदयस्यैवाग्रे
 द्विरवद्यत्यथ जिह्वाया अथ वचसो ऽथ तनिन्वो ऽथ वृक्षयो-
 रथ सव्यस्य दोष्णो ऽथ दक्षिणस्य पार्श्वस्याथ सव्यस्याथ दक्षिणाद्यै
 श्रोणेरधुद्धौ^१ त्रैधं गुदं कृत्वाणिमत्स्विष्टकृते निदधाति १०

१ With pluti sign only Be.

२ H om. ; Be sec. m. del.

- स्यविमदुपयङ्भ्यो मध्यं^१ द्वैधं कृत्वा जुङ्गामवदधात्^२ वृक्वमेदो
यूषन्नवधाय तेन जुङ्गं प्रोर्णाति^३ यूष्णोपसिञ्चत्यभिघारयत्य-
थोपभृति स्विष्टकृते सर्वेषां अङ्गाणां सक्तत्सक्तमवद्यति^४
सक्तदक्षिणस्य दोष्णः पिश्रितं प्रच्छिद्यावदधाति सक्तत्सक्त्यायै
५ ओणेरणिमहुदस्याथ वृक्वमेदो यूषन्नवधाय तेनोपभृतं
प्रोर्णाति^३ यूष्णोपसिञ्चति^२ द्विरभिघारयत्यथ हृदयं जिङ्गां
वचस्तनिम मतस्त्रौ^५ वनिष्ठुमितीडापात्रां^६ समवधाय यूष्णोप-
सिञ्चत्यभिघारयत्यथ^४ कसे वा चमसे वा वसाहोमं गृह्णाति^३
यूष्णोपसिञ्चत्यभिघारयत्यथ पशोरवदानानि संमृशत्यैन्द्रः प्राणो
१० अङ्गेअङ्गे निदेध्यदैन्द्रो ऽपानो अङ्गेअङ्गे विवोभुवदेव लघ-
र्भूरि ते सप्तमेतु विषुरुपा यत्सलक्ष्माणो भवथ । देवन्ना
यन्तमवसे सखायो ऽनु त्वा माता पितरो मदन्वित्यथ
दक्षिणेन पार्श्वेन वसाहोमं प्रथौति कुम्बतः श्रीरस्यग्निस्त्वा
श्रीणात्वापः समरिणन्वातस्य त्वा भ्रज्यै यूष्णो रक्षा अपा-
१५ मोषधीनां रोहिष्या इति^३ संमृष्टस्य पशोः प्रतीचीं जाघनीं
हरन्ति^३ प्रतिपरिहरन्ति पशुमथ जुह्वपभृतावाददान आहे-
न्द्राग्निभ्यां कागस्य हविषो ऽनुब्रूहीत्यत्याक्रम्याश्राव्याहेन्द्रा-
ग्निभ्यां कागस्य हविः प्रस्थितं प्रेष्येति^३ प्रतिप्रस्थातैष उत्तरतो

१ Thus Be H T Kes. ; मध्यमं BF.

२ अथ ins. Be FH.

३ Thus Be H F Kes. (sec. m.) ; सतसु BT.

४ BH Be ; इति पात्रां ; F इडिपात्रां ; T totally corrupt.

५ अथ after •सिञ्चति ins. Be F.

वसाहोमं धारयस्त्रिष्ठति^१ सो ऽर्धर्चं चाज्यायै वसाहोमं
जुहोति द्यतं द्यतपावानः पिबत वसां वसापावानः पिबतान्त-
रिचस्य हविरसि स्वाहा त्वान्तरिचाय स्वाहेति^१ वषट्कृते
हविर्जुहोत्येतस्य होममनु प्रतिप्रस्थाता वसाहोमोद्रेकेण दिग्गो
जुहोति दिग्गः प्रदिग्ग आदिग्गो विदिग्ग उदिग्गः स्वाहा ५
दिग्गभ्यो नमो दिग्गभ्यः स्वाहेत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य पृषदाज्यात्
स्रुवेणोपग्नन्नाह वनस्पतये ऽनुब्रूहीत्याश्राव्याह वनस्पतये
प्रेष्येति^१ वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहो-
त्यथ समावपमान आहाग्नये स्त्रिष्ठकृते ऽनुब्रूहीत्याश्राव्याहाग्नये
स्त्रिष्ठकृते प्रेष्येति^१ वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वा १०
आहुतीर्जुहोत्यथोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं स्रुचौ सादयित्वा
होत्र इडासुपोद्यच्छन्ते मेदस^१ उपहृतायामिडायामग्नीध
आदधाति षडवत्तमर्धवनिष्ठमथार्धवनिष्ठं^१ मेदस्वत्प्राश्नन्ति^१
मार्जयन्ते^१ ऽथाह ब्रह्मणे वचः परिहरेति^१ तद्ब्रह्मा प्रति-
गृह्णाति ॥ ६ ॥ १५

वद्यं सोम व्रते तत्र मनस्तनूषु विभ्रतः । प्रजावन्तो
अग्नीमहीत्यथ संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाहरोपयष्टरूपमीद
ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायग्नीदग्नीन्सकृत्सकृत्संमृद्धीत्याहर-
न्त्येताञ्कामिचादौपयजानङ्गाराः स्तानग्रेण होतारं निवपत्युप-
मीदत्युपयष्टा गुदत्ततीयेनाथाध्वर्युः पृषदाज्यं विहृत्य^१ जुक्ताः १-

१ Thus B Be ; धारयं तिष्ठति H ; the other MSS. corrupt.

१ Thus H T ; विहृत्य B Be ; विहरत्य F.

समानीयात्याक्रम्याप्राव्याह देवेभ्यः प्रेथेति^१ वषट्कृते जुहोति
 प्रेथ्य प्रेथेत्येवमेवोपयष्टोपयजति गुदस्य प्रच्छेदः समुद्रं गच्छ
 स्वाहेत्येतैरेकादशभिरग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहेति सर्वमन्ततो
 ऽनुप्रहरत्यथ बर्हिषि हस्तौ निमार्शः^२ स्तौषधीभ्यो मनो मे
 ५ हार्दिं यच्छेत्यथास्य धूममन्वौचते तनू त्वचं पुत्रं नशारमग्नी-
 येत्येकादशानूयाजानिष्टोदङ्कृत्याक्रम्य जुक्ताः स्वस्मवधाय पुर-
 स्तात्प्रत्यङ् तिष्ठञ्जुहोति दिवं ते धूमो गच्छत्वन्तरिचमर्चिः
 पृथिवीं भस्मना पृणस्व स्वाहेत्यथ यथायतनः सुचौ साद-
 यित्वा वाजवतीभ्याः सुचौ ब्रूहति^३ शंयुना प्रस्तरपरिधि
 १० संप्रकीर्य संप्रस्त्राय सुचौ^४ विमुच्य जाघन्या पत्नीः संयाजय-
 न्द्याज्यस्यैव सोमं च त्वष्टारं च यजत्युत्तानायै जाघन्यै देवानां
 पत्नीर्यजति^५ नीच्या^६ अग्निं गृहपतिमुत्तानायै जाघन्यै होत्र
 दडामवद्यति^७ नीच्या^६ अग्नीधे^८ षडवत्तं^९ प्राश्रीतो^{१०} मार्जयेते^{११}
 अथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वापसलैः पर्याट्यान्वाहार्यपचने
 १५ प्रायश्चित्तं ज्ज्वा^{१२} न फलीकरणहोमेन चरत्यथ प्राङ्केत्य
 ध्रुवामाष्याय्य त्रीणि समिष्टयजूषि^{१३} जुहोति यज्ञ यज्ञं गच्छ
 यज्ञपतिं गच्छ स्वां योनिं गच्छ स्वाहेति^{१४} सुवेणैव द्वितीय-
 मेष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीरः स्वाहेति^{१५} सुचा

१ सुचौ Be H.

२ Thus only Be; the other MSS. have नीच्याग्निं and नीच्याग्नीधे ।

३ जुहोति B Be.

४ T ins. पशुपत्निकानि ।

द्वितीयं देवा गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित । मनसस्यत
 इमं नो देव देवेषु यज्ञः स्वाहा वाचि स्वाहा वाते धाः
 स्वाहेतुदूहति सुचमथ याचति स्फ्यमुदपात्रः हृदयशूल-
 मित्येतत्समादायाहैहि यजमानेत्यन्वयजमानो ऽनूची पत्न्यन्त-
 रेण चात्वालोत्कराबुदङ्गुपनिश्रम्याग्रेण यूपः स्फ्येनोद्धृत्यावोक्ष्य
 शुष्कस्य चार्द्रस्य च मन्धौ हृदयशूलमुदामयति ॥ १० ॥

शुगसि तमभिगोच यो ऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष
 इत्यथाङ्गिर्माजयन्ते धाम्नोधासो राजञ्जितो वरुण नो मुञ्च
 यदापो अघ्निया वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो मुञ्चेत्यथा-
 प्रतीचमायन्ति वरुणस्थान्तर्हितैः प्रपथे समिधः कुर्वत एधो १०
 ऽस्येधिषीमहीत्येत्याहवनीये ऽभ्यादधाति समिदसि तेजो
 ऽसि तेजो मयि धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अन्वचारिषः
 रत्नेन समसृञ्चहि । पयस्वाः अग्न आगमं तं मा सः सृज
 वर्चसेत्यथौपयजिकेः ऽग्नौ बर्हिरुपोषति यत्कुसीदमप्रतीत्तं मयि
 येन यमस्य बलिना चरामि । इहैव सन्निरवदये तदेतत्त- १५
 दग्ने अनृणो भवामौत्यथाञ्जलिनोपस्तीर्णाभिघारिताम्सकूप्रदाये
 जुहोति विश्वस्त्रोप विश्वदावस्य त्वासञ्जुहोमि स्वाहेति । हस्तौ
 प्रध्वः सयते ऽग्धादेको ऽङ्गतादेकः समनसादेकस्ते नः कृण्वन्तु
 भेषजः सदः सहो वरेण्यमिति द्वितीयं जुहोति यान्यपा-
 मित्यान्यप्रतीत्तान्यस्मि यमस्य बलिना चरामि । इहैव सन्तः २०
 प्रति तद्यातयामो जीवा जीवेभ्यो निहराम एनत्स्वाहेति ।

- हस्तौ प्रध्वंसयते ऽग्धादेको ऽज्जतादेकः समनसादेकस्ते नः
 कृण्वन्तु भेषजं सदः सहो वरेण्यमिति^१ तृतीयं जुहोत्यनृणा
 अस्मिन्ननृणाः परस्मिन्स्तृतीये लोके अनृणाः स्याम । ये देव-
 याना उत पिहयाणाः सर्वान्यथो अनृणा आचीयेम स्वाहेति^१
- ५ हस्तौ प्रध्वंसयते ऽग्धादेको ऽज्जतादेकः समनसादेकस्ते नः
 कृण्वन्तु भेषजं सदः सहो वरेण्यमित्यथ देवता उपतिष्ठते^१
 ऽयं नो नभसा पुर इत्यग्निं^१ स त्वं नो नभसस्यत इति
 वायुं^१ देव सस्क्रानेत्यादित्यमथ धूपमुपतिष्ठत आशासानः
 सुवीर्यं रायस्योषं स्वश्वियम् । बृहस्पतिना राया स्वगाहृतो
- १० मद्यं यजमानाय तिष्ठेत्यथ पूर्वान्निं शकले समारोपयत्यथं ते
 योनिर्धैत्विय इति^१ तं मध्यमे ऽग्नावपिष्टजत्याजुङ्गान उदुध्य-
 स्वाग्ने इति द्वाभ्यामथ^१ मध्यममग्निमुपसमाधाय मध्यमे ऽग्नेः
 पूर्णाङ्गतिं जुहोति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिज्ञा इति^१
 पूर्णाङ्गतौ वरं ददाति^१ धेनुवरं^२ वानडुदरं^२ वा दद्यादिति
- १५ ह स्माह बौधायनः^१ संतिष्ठते पशुबन्धः संतिष्ठते पशुबन्धः ॥
 ११ ॥ तृतीयः ॥

॥ इति चतुर्थः प्रश्नः ॥

१ अथ om B.

२ Thus BF; धेनु० H Be; धेनुं T.

३ Thus HTF; वानडुदरं B; वानडुदरं Be; comp. VII, 4 s. f.

वैश्वदेवहविर्भिर्यच्छ्यमाणो भवति फ्राह्णान्यां वा चैत्र्यां वा
 पौर्णमास्यां^१ नक्षत्रप्रयोग इत्येक आङ्गुदगथन आपूर्यमाण-
 पक्षस्य पुण्याहे प्रयुञ्जीतेति^२ स उपकल्पयते त्रेणीः प्रस्रलीं
 लोहितायसस्य च चुरं चतुष्टयानि पुरोडाशकपालानि चतस्र-
 श्वरुखालीस्तावन्ति मेक्षणानि द्वयं पयः षषदाज्जाय च^३ दधि
 हविरातञ्जनाय च त्रेधा बर्हिः संनद्धं तदेकधा पुनः संनद्धं^३
 प्रसूमयं प्रस्तरमित्यथोपवसथीये ऽहन्दिहविषमारभणीयामिष्टिं
 निर्वपति वैश्वानरं द्वादशकपालं पार्जन्यं चरुः^४ सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते^५ ऽथास्यैतदहर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपाकृता भवन्ति^६
 वैश्वदेवं पयो दोहयिलोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तृष्णीं^{१०}
 वाथ प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे पुरापां प्रणयनाद्गार्हपत्य आज्यं
 विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा पञ्चहोतारं मनसानु-
 द्रुत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने स्वाहेत्यथ षष्ठ्याः
 स्त्रीर्वापः प्रणीयाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सावित्रं
 द्वादशकपालः सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुं मासुतः सप्तकपालं^{१५}
 वैश्वदेवीमामिन्त्रां द्यावापृथिव्यमेककपालमिति^७ हविष्कृता
 वाचं विसृजते^८ समानं कर्माधिवपनादधुष्य दक्षिणार्धं गार्ह-
 पत्यस्याष्टौ कपालान्युपदधात्यथोत्तरतस्त्रिः पवित्रमप आनीय
 सौम्याथ चरवे ऽधिश्रयत्यथोत्तरतः सावित्राय द्वादशकपाला-

१ T F om.

२ J recommences with जं प्रसूमयं ।

३ हनि Be J F H.

- न्युपदधात्यथोत्तरतस्त्रिरः पवित्रमप आनीय सारस्वतपौष्णा-
भ्यामधिअयत्यथोत्तरतो मारुताय सप्त कपालान्युपदधात्यथो-
त्तरतस्त्रिरः पवित्रं पय^१ आनीयामिचाया अधिअयत्यथोत्तरतो
द्यावापृथिव्यमेककपालमुपदधात्यभौन्धते कपालान्युपेन्धते चर-
५ स्थालीः^१ कृतानि पृष्ठानि समुष्य संयुत्यायाधिपृणत्वाग्नेयमष्टा-
कपालं^१ तिरः पवित्रं सौम्ये^२ चरव्यानावपत्यथाधिपृणक्ति
सावित्रं द्वादशकपालं^१ तिरः पवित्रं सारस्वतपौष्णयोश्चरव्या-
नावपत्यथाधिपृणक्ति मारुतं सप्तकपालं^१ तिरः पवित्रं तप्ते
पयसि दध्यानयति^१ सामिचा भवति^१ तां च एव कश्च^३
१० कुशलः परीन्धेन अपयित्वा विवाजिनां कृत्वाप्रतापे निदधा-
त्यथाधिपृणक्ति द्यावापृथिव्यमेककपालमिति^१ त्वचं पुरोडाशानां
गाहयित्वा अपयित्वाभिवास्य प्राडेत्याप्येभ्यो निनीथ सन्मथजु-
ह्वरति^१ ॥ १ ॥
- १५ इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिर्यजुषा तृष्णीं चतुर्थं^१
पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्रस्त्रि-
ह्वरति^१ यदाग्नीध्रस्त्रिह्वरत्यथोत्तरं परिग्राहं परिगृह्ण योयुपित्वा
तिर्यञ्चं स्फ्यं सन्ध्या संप्रैषमाह प्रोचणीरासादयेभावरिह्वप-
सादय स्तुवं च सुचस्य संमृद्धिं तृष्णीं पृषदाज्यग्रहणीं पत्नीं
२० संनह्याज्येन च^४ दध्ना चोदेहीत्याहतासु प्रोचणीषूदस्य स्फ्यं

१ Thus Be Kes. पवित्रमप the other MSS.

२ Thus J F Kes., सौम्यस्य B Be H, सौम्येयश्चरव्यान् T.

३ कश्चन Be, कश्चित् F.

४ B H om.

मार्जयित्वेभ्रावर्हिर्पसाद्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य सुवं च
 सुचञ्च संमार्ष्टि तूष्णीं पृषदाज्यघृहणीं^१ पत्नीः संनद्धाज्येन च
 दध्ना चोदेत्याज्यं च प्रोचणीश्रोत्पूय प्रसिद्धं पृषदाज्यवन्धा-
 ज्यानि गृहीत्वा प्रोचणीभिरुपोत्तिष्ठतीभ्रं प्रोचति^१ वेदिं
 प्रोचति^१ बर्हिः प्रोचति^१ बर्हिरासनं प्रोच्योपनिनीय पुर- ५
 स्तात्प्रसूमयं प्रस्तरं गृह्णाति^१ त्रिविधं बर्हिं स्तीर्त्वा प्रस्तरपाणिः
 प्राङ्भिस्तृण्य कार्श्र्यमयान्यरिधीन्यरिदधात्पूर्ध्वं समिधावा-
 दधाति^१ विधती तिरश्ची सादयति^१ विधत्योः प्रसूमयं
 प्रस्तरं^१ प्रस्तरे जुह्वं^१ बर्हिषीतरा^१ एता असदन्निति सम-
 भिमृश्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्यानुपूर्वः^१ हवीःशुदास- १०
 यत्युपस्तीर्णाभिघारितान्पुरोडाशानभिघार्यं चरुप्रसिद्धमा
 माहतादय कःसे वा चमसे वामिचां व्युद्रुत्य वाजिनमानी-
 याथाभिघारयत्यथैककपालमुदास्य बह्नीयाविःपृष्ठं करोत्यथै-
 तानि संपरिगृह्णान्तर्वेद्यासादयति भूर्धुवः सुवरित्येताभि-
 र्याहतीभिरुत्करे वा विशथे वा वाजिनमथ निर्मग्न्यामृता १५
 निर्मग्न्येन चरति^१ प्रहृत्याभिङ्गत्य ॥ २ ॥

अथेभ्रावमिधमाददान आहाग्नये समिधमानायानुब्रूही-
 त्यभ्यादधातीभ्रं^१ परि समिधः शिनष्टि^१ वेदिनोपवाजयत्यनु-
 क्तासु सामिधेनीषु सुवेणाघारमाघारयति^१ संमृष्टे सुग्भ्या-
 सुत्तरमथासःस्पर्शयन्सुचावुदङ्कृत्याक्रम्य जुह्वा ध्रुवाः समज्य २०

१ ० पूर्व Be H F.

२ प्रचरति Be B; in the following khandā B has consequently प्रचं ।

- सादयित्वा सुचौ प्रवरं प्रवृणीते^१ प्रसिद्धं होतारं वृणीते^१
 सौदति होता^१ प्रसवमाकाङ्क्षति^१ प्रसूतः सुचावादायात्या-
 क्रम्याश्राव्याह समिधो यजेति^१ वषट्कृते जुहोति यज यजेति
 चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो^१ ऽष्टमे सर्वं^१ समानयते^१ नव
 ५ प्रयाजानिद्वोदङ्कृत्याक्रम्य सःसावेणानुपूर्वं^१ हवींष्यभिचारय-
 त्थ्याग्नये सोमायेत्याज्यभागाभ्यां चरत्थानुपूर्वं^१ हविर्भि-
 श्वरति^१ प्रसिद्धमा माहता^१द्विश्वेभ्यो देवेभ्यो ऽनुब्रूहि विश्वा-
 न्देवान्यजेत्यामिचया चरत्पांश्वेककपालेन चरति द्यावा-
 पृथिवीभ्यामनुब्रूहि द्यावापृथिवी यजेत्थं स्वियृकता चरत्थ-
 १० चैतानि मेक्षणान्याहवनीये ऽनुप्रहरत्यैनानि सःसावेणाभि-
 जुहोत्यपोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं सुचौ सादयित्वा प्राग्भिच-
 मवदायेडामवद्यति^१ ॥ ३ ॥

- उपहृतायामिडायामग्रीध आदधाति षडवत्तं^१ प्राश्रन्ति^१
 मार्जयन्ते^१ ऽथाह ब्रह्मणे प्राग्भिचं परिहरेति^१ परि प्राग्भिचं^१
 १५ हरन्त्यन्वपो ऽनु वेदेन ब्रह्मभागमथान्वाहार्यं याचति^१ तस्मि-
 न्प्रथमजं वत्सं ददात्युदासयन्त्येतद्धविरुच्छिष्टमासादयन्ति
 वाजिनमथ संप्रैषमाह ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायाम्नी-
 दग्नीन्सकृत्सकृत्संमृद्धीत्यथाध्वर्युः पृषदाज्यं विहृत्य^१ जुह्वां^१
 समानीयात्याक्रम्याश्राव्याह देवान्यजेति^१ वषट्कृते जुहोति यज
 १० यजेति नवानूयाजानिद्वोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं सुचौ साद-

१ Thus Kes. ; ०पूर्वं the MSS.

१ Thus T Be H F Kes. ; विहृत्य B.

यित्वा वाजवतीभ्याः सुचौ ब्रूहति^१ शंयुना प्रस्तरपरिधि
 संप्रकीर्य संप्रस्त्राय सुचौ विमुच्यथ कःसं वा रमसं वानाज्य-
 लिप्तं याचति^१ तमन्तर्वेदि निधाय तस्मिन्बर्हिषि विषिञ्च-
 न्वाजिनमानयन्नाह वाजिभ्यो ऽनुब्रूहीत्येवाक्रम्याश्राव्याह
 वाजिनो यजेति^१ वषट्कृते जुहोति वाजिभ्यः स्वाहेत्यनुवषट्कृते ५
 ऊत्वा हरति भक्षः^१ स यावन्त ऋत्विजस्तेषूपहवमिद्धा यजमान
 एव प्रत्यक्षं भक्षयति यन्ने रेतः प्रसिच्यते यन्म आप्यायते
 यद्वा जायते पुनः । यद्वा मे प्रतितिष्ठति तेन मा वाजिनं
 कुरु तेन मा रेतखिनं कुरु तेन मा शिवमाविश तस्य ते
 वाजिपीतस्य वाजिभिः पीतस्येति वा मधुमत उपहृतस्योप- १०
 हृतो भक्षयामीति^१ निर्णिज्य पात्रं प्रयच्छत्यथाध्वर्युः प्रद-
 क्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य ध्रुवामाप्याय्य
 चीणि पाशुबन्धिकानि^१ समिष्टयजूषि जुहोति यज्ञ यज्ञं
 गच्छैष ते यज्ञो यज्ञपते देवा मातुविद इत्यथ पूर्णपात्र-
 विष्णुक्रमैश्चरित्वा विसृजते व्रतमथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्धा १५
 यजमानायतन उपविश्य त्रेण्या शस्त्रा लोहितायसस्य च
 चुरेण शीर्षन्नि च वर्तयते परि च वपत ऋतमेव परमेष्ठृतं
 नात्येति किं चन । ऋते समुद्र आहित ऋते भूमिरियः
 श्रिता ॥ अग्निस्तिग्मेन शोचिषा तप आक्रान्तसुष्णिहा ।
 शिरस्तपसाहितं वैश्वानरस्य तेजसा ॥ ऋतेनास्य निवर्तये २०

सत्येन परिवर्तये । तपसास्थानुवर्तये शिवेनास्थोपवर्तये शग्ने-
नास्थाभिवर्तये ॥ श्रीर्षस्तदृतं तत्सत्यं तद्भृतं तच्छक्रेयं तेन
शक्रेयं तेन राध्यासमिति पुरस्तादेवाग्ने ऽथ दक्षिणतो ऽथ
पश्चादथोत्तरतो ऽथोपरिष्टात्^१ तिष्ठन्ते वैश्वदेवहवी^२ ऽपि^३ संवत्स-
५. रीणा^४ स्वस्तिमाशास्त इत्याशास्ते^५ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथातश्चतुर्षु मासेषु वरुणप्रघासहविर्भिर्यक्ष्यमाणो भवति^१
स उपकल्पयते चेणी^२ शललीं लोहितायसस्य च चुरं चतु-
ष्टयानि पुरोडाशकपालानि पञ्च चरुस्थालीस्तावन्ति मेचणानि
द्वयं पथः पृषदाज्याय च^३ दधि हविरातञ्चनाय च^४ शमी-
पर्णकरीरसक्रूनैषीक^५ शूर्पं मनागुपतप्रानां यवानामवाञ्जन-
पिष्टानां प्रतिपूरुषं^६ करन्मपात्राण्येकातिरिक्तानि भवन्ति^७
१०. तेषामेव मेषीं च मेषं च कुर्वन्ति^१ शृङ्गवाक्मेषो भवत्यशृङ्गा
मेषी^२ तौ शुक्लाभिरूर्णाभिः संप्रच्छत्रौ भवतो^३ द्वावध्वर्यू^४
द्वयानि यज्ञपात्राणि^५ द्वयमिध्यावर्हिर्द्वे वेदी^६ तयोः पाशु-
बन्धिकीवोत्तरा दार्शपौर्णमासिकीव दक्षिणा^७ ते पश्चात्समे
पुरस्ताद्विषमे पृथमात्राद्देदी असंभिन्ने भवतो^८ ऽथास्यैतद्दह-
१५. र्वया वत्सा अप्राहता भवन्ति मरुद्भ्यो वरुणायति^१ द्वयं पथो
दोहयिलोपवसति सांनाय्यस्य वाहृता त्रूष्णीं वाथ प्रातर्द्धते
ऽग्निहोत्रे पृष्ठ्या^२ स्त्रीर्वापः प्रणीय निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाल-

१ Thus (च ... च) Be H T (दधि च the last); the first च om. JF, the last B.

२ Thus (with क) BTH, comp. T Br. I. 6. 4. 5; with उ the other MSS.

मिति पञ्च संचराण्यैन्द्राग्नेकादशकपालं^१ मास्तीमामिचां
 वारुणीमामिचां कायमेककपालमिति^१ हविष्कृता वाचं
 विष्टजते^१ समानं कर्मा पर्यग्निकरणादचैतानि करभपाचाण्य-
 भिपर्यग्निकुर्वन्ति मेषीं च मेषं च शमीपर्णकरीरसक्तूनैषीकः
 शूर्पमिति^१ त्वचं पुरोडाशानां ग्राहयित्वा अपयित्वाभिवास्य ५
 प्राङ्केत्यायेभ्यो निनीय स्तम्बयजुषी हरतो^१ ऽध्वर्युरेवोत्तरस्यां
 वेद्याः हरति प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्यां^१ तयोर्हरतोरध्वर्युः पूर्वं
 एति पुनरायतोः प्रतिप्रस्थाता पूर्वं एतीदमेव प्रसिद्धं पौरो-
 डाग्निकं^१ त्रिर्धनुषा तूष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वा परिग्राहौ परि-
 गृह्णीतो^१ ऽध्वर्युरेव करणं जपत्तुद्धत^१ उद्धताभ्यामाग्नीध्रस्त्रि- १०
 र्हरति^१ यदाग्नीध्रस्त्रिर्हरत्यध्वर्युरेव चालास्रस्यावृता चालालं
 परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतात्तरवेदिं निवपंत्युत्तरनाभिमुत्साद्याग्ने-
 रावृता दावग्नीं^१ प्रणयतो^१ ऽध्वर्युरेवोत्तरस्यां वेद्यामग्निं
 निधायाध्वराङ्गतिभिरभिजुहोति^१ प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्यामग्निं
 निधायाभिजुहोति तूष्णीमग्निवत्युत्तरौ परिग्राहौ परिगृह्ण १५
 योयुपित्वा तिर्यञ्चौ स्फ्यौ स्तम्बाध्वर्युरेव संप्रैषमाह प्रोक्षणी-
 रासादयतमिध्मावर्हिषी उपसादयतः सुवौ च सुचश्च संमृष्टं
 तूष्णीं पृषदाज्यग्रहणीं पत्नीः संनह्याज्याभ्यां च दध्ना सोदेत-
 मित्याहतासु प्रोक्षणीषूदस्य स्फ्यौ मार्जयित्वावर्हिषी उपसाद्य

१ Thus, with च Be JHF, Bh., Keś. ; संचाराणि B T.

२ Thus Be J ; उद्धत्योद्धताभ्याम० T ; उद्धत om. B H ; उद्धत्युद्धताद० F.

३ Thus J H ; दावग्नि Be ; T ; om. ग्नी ; B om. दाव०

प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यञ्चावाद्गत्य स्रुवौ च स्रुचश्च संमृष्टस्रुष्णीं^१
 पृषदाज्यग्रहणीं^१ पत्नीं संनह्याज्याभ्यां च दध्ना चोदेत् ।
 आज्ये च प्रोक्षणीञ्चोत्पूय प्रसिद्धं पृषदाज्यवन्त्येवाज्यान्यध्वर्युत्तर-
 रक्षां वेद्यां गृह्णीते । दार्शंपौर्णमासिकानि प्रतिप्रस्थाता
 ५ दक्षिणस्थाम् ॥ ५ ॥

अथ प्रोक्षणीभिरुपोत्तिष्ठत्^२ । इधौ प्रोक्षतो^३ वेदी
 प्रोक्षतो^३ बर्हिषी प्रोक्षतो^३ बर्हिषी आसन्ने प्रोक्ष्योपनिनीय
 पुरस्तात्प्रस्तरौ गृह्णीतः^४ । पञ्चविधमेवाध्वर्युत्तरक्षां वेद्यां बर्हि-
 स्मृणाति^५ त्रिविधं प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्थामथ प्रस्तरपाणी
 १० प्राञ्चावभिसृप्य कार्भर्यमथान्परिधीन्परिधत्त^६ । ऊर्ध्वाः समिध
 आधत्तो^७ विष्टतीस्त्रिरक्षीः^८ सादयतो^९ विष्टतीषु प्रस्तरौ ।
 प्रस्तरयोर्जुङ्गौ^{१०} बर्हिषोरितरा^{११} । एता असदक्षितिः समभिसृप्य
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यञ्चावाद्गतो^{१२} दक्षिणत एवाध्वर्युत्तरतः
 प्रतिप्रस्थातानुपूर्व^{१३} हवींश्चुदासयति^{१४} । आग्नेयप्रभृतौ न्येवाध्वर्यु-
 १५ रुदासयति प्रसिद्धमैन्द्राम्नास्तीं प्रतिप्रस्थाता कश्चे वा चमसे

१ Thus J only; the other MSS. mostly •स्रष्टं ।

२ उपोत्तिष्ठत् F.

३ Corrected. विष्टतीस्त्रिरक्षः T; विष्टत्यस्त्रिरक्षः B; विष्टत्यत्रिरक्षः Be;
 विष्टत्यस्त्रिरक्षः H; विष्टत्यास्त्रिरक्षः F; विष्टत्यस्त्रिरक्षः J.

४ Thus B Be F T; इतरे H J.

५ The following words: दक्षिणत ... प्रतिप्रस्थाता are found only in
 B, but comp. Śrauta-padārtha page 118.

६ आनुपूर्व^{१३} H Be; आनुपूर्व^{१३} J; आनुपूर्व^{१३} F, अनुपूर्व^{१३} B.

समानयते^१ परि प्रतिप्रस्थाता स॒स्त्राव॒श्चिन्धन्नुचाजेभ्यो^१
 नव प्रयाजानिद्वोदञ्चावत्याक्रम्य स॒स्त्रावाभ्यामानुपूर्व॒श्च^२
 हवी॒श्चभिघारयत^३ आग्नेयप्रभृतीत्येवाध्वर्युरभिघारयति प्रसि-
 द्धमैन्द्राग्रान्मारुतीं प्रतिप्रस्थाता^४ वारुणीमध्वर्युः कायं चैक-
 कपालमथाग्रये सोमायेत्याज्यभागाभ्यां चरतो^५ ऽथ प्रति-
 प्रस्थातोपरमत्यथाध्वर्युरानुपूर्व॒श्च^२ हविर्भिश्चरति प्रसिद्धमैन्द्रा-
 ग्रादथाध्वर्युरपरमत्यथ प्रतिप्रस्थाता मारुत्या अवद्यन्नाह मरुद्भ्यो
 ऽनुब्रूहीत^६ प्रथमेनावदानेन शमीपर्णकरीरसक्तूनामिच्छाया^७
 इत्यवद्यति^८ द्वितीयेनावदानेन शमीपर्णकरीरसक्तूनामिच्छां
 मेषीमित्यवदधात्यभिघारयति^९ प्रत्यनक्त्याक्रम्याश्राव्याह मरुतो
 यजेति^{१०} वषट्कते जुहोत्यथ प्रतिप्रस्थातोपरमत्यथाध्वर्युर्वारुणा
 अवद्यन्नाह वरुणायानुब्रूहीति^{११} प्रथमेनावदानेन शमीपर्णकरी-
 रसक्तूनामिच्छाया^७ इत्यवद्यति^८ द्वितीयेनावदानेन शमीपर्णकरी-
 रसक्तूनामिच्छां मेषमित्यवदधात्यभिघारयति^९ प्रत्यनक्त्याक्र-
 म्याश्राव्याह वरुणं यजेति^{१२} वषट्कते जुहोत्युपा॒श्वेककपालेन
 चरति कायानुब्रूहि^{१३} कं यजेत्यथ^{१४} खिष्टकता चरत^{१५} आग्नेय-
 प्रभृतीनामेवाध्वर्युरवद्यति प्रसिद्धमैन्द्राग्रान्मारुत्यै प्रतिप्रस्थाता^{१६}

१ ० पू० अ० BJT F.

२ ० पू० अ० all.

३ Bo F ins. अर्धम् । Are we to correct ० सक्तूनामिच्छाया ?

४ Thus BH. The other MSS. have इति after ० ब्रूहि but see page 131, 9.

५ After कं यजेति Bo F have वषट्कते जुहोति ।

वारुणा अध्वर्युराशयादेककपालस्य च^१ द्विरभिघारयतो^१ न
 प्रत्यङ्गो^१ । ऽत्याक्रम्याश्राव्याहामिः खिष्टकृतं यजेति^१ वषट्कृत
 उत्तरार्धपूर्वार्धयोरतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहुतो^१ ऽत्रैतानि
 मेक्षणान्याहवनीययोरनुप्रहरतो^२ ऽथैनानि सःस्त्रावाभ्यामभि-
 ५ जुहुतो^१ ऽथोदञ्चावत्याक्रम्य यथायतनः सुचः^२ सादयित्वा
 प्राग्निचमवदायेडामवद्यत^१ आग्नेयप्रभृतीनामेवाध्वर्युरवद्यति
 प्रसिद्धमैन्द्राग्रान्मारुत्यै प्रतिप्रस्थाता^१ वारुणा अध्वर्युराशया-
 देककपालस्य^३ चाभिघारयत्यथ प्रतिप्रस्थातोत्तरां वेदिसुप-
 सर्पति^४ ॥ ८ ॥

१०. उपहृतायामिडायामग्नीध आदधाति षडवत्तं^१ प्राश्नन्ति^१
 मार्जयन्ते^१ ऽथाह ब्रह्मणे प्राग्निचं परिहरेति^१ परि प्राग्निचः
 हरन्त्यन्वपो ऽनु वेदेन ब्रह्मभागमथाम्वाहार्थं याचति^१ तस्मि-
 न्यथाश्रद्धं ददात्युदासयन्त्येतद्भुविरुच्छिष्टमासादयन्ति वाजिने^१
 अध्वर्युरेव संप्रैषमाह ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायाम्नी-
 ११. दग्नीन्सकृत्सकृत्संभृद्भूत्यथाध्वर्युः पृषदाज्यं विहृत्य जुहुः समा-

१ Thus B only ; प्रत्यनङ्गो Be FH ; प्रत्यनङ्गे T. (grantha) ; J प्रत्यनङ्गि
 If the dual प्रत्यनङ्गः should be the correct reading, we would have a
 grammatical form of the same kind as शिनष्टः (supra page 136, 12)
 instead of शिष्टः ।

२ Thus T and Bh. ; the other MSS. आहवनीये (Be आहवनीयो) ।

३ Thus F ; the other MSS. सुचौ ।

४ Thus HJ ; *कपालस्याचाभि* the other MSS. except Be, which
 has *कपालस्याशयाचाभि* ।

५ Thus BTHF ; उपसूःसर्पति Be J. and Bh.

नीयात्याक्रम्यात्राव्याह देवान्यजेति^१ वषट्कृते जुहुतो यज
 यजेति नवानूयाजानिद्वौदञ्चावत्याक्रम्य यथायतनः सुचः^२
 सादयित्वा वाजवतीभ्याः सुचो^३ व्यूहतः^४ शंयुना प्रस्तरपरिधि
 संप्रकीर्य संप्रस्त्राय सुचो^२ विमुच्य^५ तथैव कः^६सौ वा चमसौ
 वानाज्यलिप्तौ याचतः^७ समानी वाजिनयोश्चर्या^८ध्वर्युरेव ५
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य ध्रुवा-
 माप्याय्य त्रीणि पाशुवन्धिकानि समिष्टयजूषि जुहोत्येकं
 प्रतिप्रस्थाता दार्शपौर्णमासिकं दक्षिणे^९ इथ पूर्णपात्रविष्णुक्रमै-
 स्वरित्वा न त्रिसृजते व्रतमथ याचत्याज्यस्थालीः सस्रुवाः सुचं
 बर्हिः प्रतिवसनीये वाससी वारुण्यै निष्कासं तुषानित्येतत्स- १०
 मादायाश्चैहि यजमानेत्यन्वग्यजमानो नूची पत्न्यन्तरेण^{१०}
 चावालोल्करावुदङ्गुपनिष्क्रम्य यत्रापस्तद्यन्ति^{११} प्रसिद्धो ऽवभृथः^{११}
 साम चैव नाह देवीराप एष वो गर्भ इति चाथाप्रतीचमायन्ति
 वरुणस्थान्तर्हित्यै^{१२} प्रपथे समिधः कुर्वत एधो ऽखेधिषीमही-
 त्येत्याहवनीये^{१३} ऽभ्यादधाति समिदसि तेजो ऽसि तेजो १५
 मयि धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अन्वचारिषः रसेन
 समसृज्महि । पयस्वाः अग्न आगमं तं मा सः सृज वचसेत्यत्र

१ Thus Be H; the dual both times in TFJ; B. has the first time the plural, the second time the dual.

२ Thus B Be HJ; सुचौ TF.

३ Thus passage चाश्चैहि ... नूची पत्नी found thus only in B Be TH; J. has only चाश्चैहि यजमानेति; F omits the words altogether.

४ Thus HF; ०त्येताचवनीये BJ.

विस्वजते व्रतमथ पौर्णमासवैश्वधाभ्यामिद्धा यजमानायतन
 उपविश्य चेष्टा शल्ल्या लोहितायसस्य च चुरेण ग्रीर्षन्नि च
 वर्तयते परि च वपते यद्वर्मः पर्यवर्तयदन्तान्पृथिव्या दिवः ।
 अग्निरौशान ओजसा वरुणो धीतिभिः सह । इन्द्रो मरुद्भिः
 ५ सखिभिः सह ॥ अग्निस्तिग्मेन शोचिषा तप आक्रान्तमुष्णिहा ।
 शिरस्तपस्याहितं वैश्वानरस्य तेजसा । सृतेनास्य निवर्तये सत्येन
 परिवर्तये । तपसास्यानुवर्तये शिवेनास्योपवर्तये शग्मेनास्याभि-
 वर्तये ॥ ग्रीर्षान्तदृतं तत्सत्यं तद्भृतं तच्छक्रेयं तेन शक्रेयं तेन
 राध्यासमिति पुरस्तादेवाये ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरतो
 १० ऽथोपरिष्ठासंतिष्ठन्ते वरुणप्रघासहवींषि ' परिवत्सरीणाः
 स्वस्तिमाशास्त इत्यशास्ते ' ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥

अथातश्चतुर्षु मासेषु साकमेधहविर्भिर्यक्ष्यमाणो भवति ' स
 उपकल्पयते चेष्ठीः शल्ल्या लोहितायसस्य च चुरं चतुष्टयानि
 पुरोडाशकपालानि चतस्रश्चरुश्यालौस्तावन्ति मेक्षणानि पृष-
 १५ दाज्याय दध्यथ पौर्णमास्या उपवसथे ऽग्नये ऽनीकवते पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति साकः सूर्यणोद्यता ' सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ' ऽथ मध्यदिने मरुद्भ्यः सातपनेभ्यश्चरुं निर्वपति ' सा
 प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ' ऽथास्यैतदहर्मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो वत्सा
 अपाकृता भवन्त्यथ सायः ऊते ऽग्निहोत्रे सर्वासां दुग्धे गार्हपत्ये
 २० गृहमेधीयं चरुः अपथित्वाभिघार्योदञ्चमुदासयत्यथैतां पात्रीं
 निर्णिज्योपस्तीर्थं तस्यामेनमसंभ्रन्निवोद्धरति ' सर्पिरासेचनं कृत्वा
 प्रभृतमाज्यमानौयान्तर्वेद्यासादयत्यथामये सोमायेत्याज्यभागाभ्यां

चरत्यथोपस्तीर्य पूर्वार्धाच्चरोरवद्यन्नाह मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो
 ऽनुब्रूहीति^१ पूर्वार्धाद्वदायापरार्धाद्वद्यत्यभिघारयति^१ प्रत्य-
 नत्यत्याक्रम्याश्राव्याह मरुतो गृहमेधिनो यजेति^१ वषट्कृते
 जुहोत्यथ स्विष्टकृता चरतीडान्तो गृहमेधीयः संतिष्ठते^१
 पूर्णदर्व्याथ^१ चामकाषं परिग्निष्टि^१ प्रतिवेगः स्त्रीकुमारेभ्यः ५
 पचन्त्याग्निता भवन्त्याञ्जते^१ ऽभ्यञ्जते^१ ऽनु वत्सान्वासयन्ति^१
 सवात्योरेवैताः रात्रिं वत्सं बध्नन्त्याध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य
 नित्यवत्सायै पयसाग्निहोत्रं जुहोत्यथैतां दर्वीं निर्णिज्योपस्तीर्य
 तस्यामेतः सर्वग एव चामकाषमवदधाति^१ द्विरभिघारयत्यथ
 पुरोऽनुवाक्यामन्वाह पूर्णां दर्विं परापत सुपूर्णां पुनरापत । १०
 वक्षेव विक्रीणावहा इषमूर्जः शतक्रतो इति^१ यजति देहि मे
 ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे । निहारमिन्नि मे हरा
 निहारं निहरामि ते स्वाहेत्यृषभं एहीत्यृषभस्य रवये^२ जुह्व-
 याद्ब्रह्मणो हिंकार^३ इत्येतदपरं^१ गार्हपत्ये जुहोत्यन्वारभ्ये
 यजमाने स्वाहेत्यथ पृष्ठ्याः स्त्रीत्वापः प्रणीय मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः १५
 पुरोडाशः सप्तकपालं निर्वपति साकः सुर्यणोद्यता^१ सा
 प्रधिद्वेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽथ तदानीमेव पृष्ठ्याः स्त्रीत्वापः प्रणीय

१ पूर्णदर्व्याथं Be.

२ स्वाहा om TF.

३ Thus H; रवये F; रवते B'1; रवे Be J; Comp. Journ. Germ. Or. Soc. LII, p. 429.

४ Thus B Be F; ब्रह्मणोभिहिंकार H; ब्रह्मणोवाहिंकार J; ब्राह्मणोपाश-
 चिंकार T.

- निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमिति पञ्च संचराण्यैन्द्राग्नेमेकादशकपाल-
 मैन्द्रं चरुं वैश्वकर्मणमेककपालमिति^१ त्वचं पुरोडाशानां ग्राह-
 यित्वा अपयित्वाभिवास्य प्राङ्केत्याग्रेभ्यो निनीय स्तम्बयजुर्हर-
 तीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिर्घजुषा त्वष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं
 ५ परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धन्त्युद्धतादाग्नीध्रस्त्रिर्हरति^१
 यदाग्नीध्रस्त्रिर्हरत्यथ चालालस्यावृता चालालं परिलिखत्युत्तर-
 वेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुत्वाद्याग्नेरावृताग्निं प्रणय-
 त्यग्निवत्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्ण्य चोयुपित्वा तिर्यञ्च५ स्फ्य५
 स्तम्बा संप्रैषमाह प्रोक्षणीरासादयेष्वावर्हिरूपसादय सुवं च
 १० सुचश्च संमृद्धिं त्वष्णीं षष्ठदाज्यग्रहणीं पत्नी५ संनह्याज्येन च
 दध्ना चोदेहीत्याहृतासु प्रोक्षणीषूदस्य स्फ्यं मार्जयित्वेष्वावर्हि-
 रूपसाद्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य सुवं च सुचश्च संमार्ष्टि
 त्वष्णीं षष्ठदाज्यग्रहणीं^१ पत्नी५ संनह्याज्येन च दध्ना चोदेत्याज्यं
 च प्रोक्षणीश्चोत्पूय प्रसिद्धं^१ यथा वैश्वदेवहवी५व्येव५ संतिष्ठते
 १५ अन्यत्र वाजिनादथ पूर्णपात्रविष्णुकर्मैश्चरित्वा न विस्मृजते
 व्रतम्^१ ॥ १० ॥ तृतीयः ॥

महापितृयज्ञं करिष्यन्नुपकल्पयते व्रीही५श्च यवा५श्च
 षड्कपालान्यभिवास्याथै दुग्धमर्धपात्रं द्वे नवे पात्रे दक्षुग्रलाकां^१
 चीन्यर्णसेवान्समूलं बर्हिर्वर्षीया५समिधमिध्मात्परिश्रयणं कशि-
 २० पूषवर्हणे आज्ञानाभ्यञ्जने दग्धा५ स्फ्यसुदकुम्भौ यज्ञायुधानीत्यथ

गार्हपत्यं परिस्तृणाति^१ तमुत्तरेणैकैकं ससादयति कश्चि-
 पूषवर्हणे आञ्जनाभ्यञ्जने दशाः स्फ्यमुदकुम्भौ यज्ञायुधानीत्यथ
 यज्ञोपवीतं कृत्वोत्तरेण^१ गार्हपत्यमुपविश्य पवित्रवत्याग्निहोत्र-
 हवण्या निर्वपति^१ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽग्निर्वाङ्मभ्यां
 पूष्णो हस्ताभ्याः सोमाद्य पितृमते जुष्टं निर्वपामीति चतुरो
 मुष्टीन्नीहीणां निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वा पितृभ्यो बर्हिषज्ञो
 जुष्टं निर्वपामीति चतुरो यवानामेतामेव प्रतिपदं कृत्वा पितृभ्यो
 ऽग्निध्वान्तेभ्यो जुष्टं निर्वपामीति चतुर एव यवानां^१ तेषां
 त्रीह्रिष्वेव हविष्कृतमुद्गादयत्युपोद्यच्छन्ने यवान्हविष्कृता वाचं
 विसृजते^१ समानं कर्माधिवपनादधुष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्य १०
 षट्कपालान्युपदधात्यथैतान्यवानुलूखले परिचुद्य गार्हपत्य एक-
 कपालमधिश्रित्य भर्जयन्ति^२ बद्धरूपा धानाः कृत्वा तेषामर्धा
 धाना भवन्त्येतरान्स्रूकुर्वन्ति^१ कृतानि पिष्टानि समुष्य
 संयुत्याधिष्ठण्ति^२ पुरोडाशः षट्कपालमथोत्तरतो भस्ममिश्रा-
 नङ्गाराञ्चिरुह्य तेषु नवं पाचमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमा- १५
 नौय तिरः पवित्रं धाना आवपत्यैतदभित्रान्यायै दुग्धमर्धपाचं
 याचति^१ तस्मिन्स्तिरः पवित्रं सन्नूनोंयैकयेचुशलाकयोप-
 मन्यति^१ दक्षिणोपमन्यत्यनारभ्योपमन्यतीति ब्राह्मणमथोत्तरतो
 भस्ममिश्रानङ्गाराञ्चिरुह्य तेष्वधिश्रयति^१ त्वचं पुरोडाशस्य

१ जघनेन instead of उत्तरेण T.

२ om. Be JF.

३ Before अधिष्ठण्ति H Be JF have अथ ।

ग्राहयित्वाभिवास्यात्रैवाप्येभ्यो^१ निनयति^१ दक्षिणत एष सम
स्थण्डिलः कृतो भवति^१ तदेतां चतुरश्रां^२ वेदिमालिखत्येव
न खनति^१ तस्यै मध्यतो ऽन्वाहार्यपचनमुपसमाधाय स्तम्बयजु-
र्हरति^१ ॥ ११ ॥

५ इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिर्धनुषा त्वष्णीं चतुर्थं^१
पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्रस्त्रि-
र्हरति^१ यदाग्नीध्रस्त्रिर्हरत्यथोत्तरं परिग्राहं परिगृह्ण योयुपित्वा
तिर्यञ्चत् स्फ्यत् स्तञ्चा सप्रैषमाह प्रोक्षणीरासादयेभावर्हिरूप-
सादय सुवं च सुचश्च संमृद्धुराज्येनोदेहीत्याहतासु प्रोक्षणीषू-

१० दस्य स्फ्यं मार्जयित्वेभावर्हिरूपसाद्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य
सुवं च सुचश्च संमार्ज्याज्येनोदेत्याज्यं च प्रोक्षणीश्रोतूप्य प्रसिद्धं
पञ्चगृहीतानि वा षड्गृहीतानि वाज्यानि गृहीत्वा प्रोक्षणी-
भिर्मुपोत्तिष्ठतीध्रं प्रोक्षति^१ वेदिं प्रोक्षति^१ बर्हिः प्रोक्षति^१
बर्हिरासन्नं प्रोक्ष्योपनिनीय पुरस्तात्समूलं प्रस्तरं गृह्णाति

१५ त्वष्णीमथ प्राचीनावीतं कृत्वा त्रिरपसलैः परिस्रृणन्यर्थति^१
संतरामेवाये^१ ऽथ वितरामथ वितरामथ यज्ञोपवीतं कृत्वा
यथेतं त्रिः पुनः प्रतिपर्यत्यथ^२ प्रस्तरपाणिद्वौ^३ परिधी परि-
दधाति मध्यमं चैव दक्षिणं चोर्ध्वं समिधावादधाति^१ विधृतौ
तिरश्ची सादयति^१ विधृत्योः समूलं प्रस्तरं न्यस्यति त्वष्णीं^१

१ After ग्राहयित्वा Be TJH have अपयित्वा ।

२ Thus T; *र्वा the other MSS.

३ प्रति om. BF.

प्रस्तरे जुह्वं^१ बर्हिषीतरे^१ एता असदन्निति समभिमृश्य
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्यानुपूर्वः^२ हवीं^३ द्वांसयत्युपस्तीर्णा-
 भिघारितं पुरोडाशमभिघार्यं^४ धानाः करम्भमिति^५ तेषामे-
 कैकमनूचीनान्युदाहरन्ति^६ दक्षिणतः पुरोडाशमासादयत्युत्तरतो
 धाना^७ उत्तरतः करम्भं^८ दक्षिणत एतत्परिश्रयणं कश्चिपूप- ५
 बर्हणे आञ्जनाभ्यञ्जने दशां^९ स्फ्यमिति निदधात्युत्तरत उद-
 कुम्भौ^{१०} दक्षिणत उपविगतो ब्रह्मा च यजमानश्चोत्तरतो
 ऽध्वर्युश्चाग्नीध्रश्च^{११} ॥ १२ ॥

अथेष्मात्समिधमाददान आह्वानये देवेभ्यः पितृभ्यः समिध-
 मानायानुब्रूहीत्यभ्यादधातीध्मं^{१२} सकृद्वा त्रिवां^{१३} परि समिधं^{१४} १०
 शिनष्टि^{१५} वेदेनोपवाजयत्यनूक्तासु सामिधेनीषु सुवेणाघारमा-
 घारयति^{१६} संमृष्टे सुग्भ्यामुत्तरमथाम^{१७} स्पर्शयन्सुचावुदङ्कृत्याक्रम्य^{१८}
 जुक्ता ध्रुवां^{१९} समज्य सादयित्वा सुचौ प्रवरं प्रवृणीते^{२०} ऽथा-
 आवयत्यो आवयासु औषडग्निर्देवो होता देवान्पितृन्वचत्सीदे-
 त्येतावाग्प्रवरः^{२१} सौदति होता^{२२} प्रसवमाकाङ्क्षति^{२३} प्रसृतः १५
 सुचावादायात्याक्रम्याआव्याह समिधो यजेति^{२४} वषट्कृते जुहोति^{२५}
 यज यजेत्यपबर्हिषश्चतुरः प्रयाजानिध्वोदङ्कृत्याक्रम्य स^{२६} स्वावे-

१ • पूर्वः all.

२ After पुरोडाशं B Be HF ins. उदासयति ।

३ Thus Be HF ; ह, च उद० J ; सु, चा उद० T ; सु, चा उद० B.

४ BH ins. प्रसिद्धं चोत्तरं वृणीते but comp. TB. I. 6. 9. 1.

णानुपूर्वः^१ हवींश्वभिघारत्याग्नये सोमाद्येत्याज्यभागाभ्यां
 चरत्यायोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं सुचौ सादयित्वा प्राचीना-
 वीतानि कुर्वते^१ विपरिक्रामन्थेत ऋत्विजो^१ विपरिहरन्ति
 हवींश्वुत्तरतः पुरोडाशमासादयति^१ दक्षिणतः करम्भमाशय^१
 ५ एव धाना भवन्त्युत्तरत उपविगतो ब्रह्मा च यजमानश्च दक्षिणतो
 ऽध्वर्युश्चाग्नौध्रश्चायैनत्परिश्रयन्ति^१ तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति^१
 स यो बलवाःस्तमाहानेनोदकुम्भेन संततया धारया चिर-
 पसलैः परिषिञ्चन्परीहीति^१ स तथा करोति^१ निधाय कुम्भं
 यथेतं त्रिः पुनः प्रतिपर्येत्योपस्तौर्यं पूर्वाधात्पुरोडाशस्याव-
 १० घनाह ॥ १३ ॥

सोमाद्य पितृमते ऽनु स्वधेति^१ पूर्वाधात्पुरोडाशस्यावद्यति^१
 पूर्वाधाद्धानानां^१ पूर्वाधात्करम्भस्याभिघारयति^१ प्रत्यनक्ति^१ दक्षि-
 णतो ऽवदायोदङ्कृतिक्रामत्यो^१ स्वधेत्याश्रावयत्यस्तु स्वधेति प्रत्या-
 श्रावयति^१ सोमं पितृमन्तं स्वधा कुर्विति^१ ये स्वधेत्यागूर्ध्वं
 १५ स्वधामह इति वा^१ स्वधा नम इति वषट्करोति^१ वषट्कृते

१ • पूर्वेः all.

२ Thus FJ (P) ; आशया HBT ; शया Be.

३ Here and in the corresponding passages some of the MSS. have आत्याक्रामति instead of अन्ति० and आ instead of अो ।

४ Thus here and in the four corresponding passages BT ; JF Be have every time ये स्वधामह इत्यागूर्ध्वेति instead of ये स्वधेत्यागूर्ध्वं स्वधामह इति वा ; H has this passage four times thus : ये स्वधामह इत्यागूर्ध्वेति स्वधा नम इति वषट्करोति ये स्वधेत्यागूर्ध्वं स्वधामह इति वा ।

जुहोत्यथोपस्तीर्य मध्याद्भानानामवद्यन्नाह पितृभ्यो बर्हिषद्भ्यो
 ऽनु स्वधेति । मध्याद्भानानामवद्यति । मध्यात्करभ्यस्य । मधा-
 त्पुरोडाशस्याभिधारयति । प्रत्यनक्ति । दक्षिणतो ऽवदायोदङ्कृति-
 क्रामत्यो स्वधेत्याश्रावयत्यस्य स्वधेति प्रत्याश्रावयति । पितृन्
 बर्हिषदः स्वधा कुर्विति । ये स्वधेत्यागूर्ध्वं स्वधामह इति वा ।
 स्वधा नम इति वषट्करोति । वषट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्यापरा-
 र्धात्करभ्यस्यावद्यन्नाह पितृभ्यो ऽग्निध्यात्तेभ्यो ऽनु स्वधेत्यपरा-
 र्धात्करभ्यस्यावद्यत्यपराधात्पुरोडाशस्यापराधाद्भानानामभिधार-
 यति । प्रत्यनक्ति । दक्षिणतो ऽवदायोदङ्कृतिक्रामत्यो स्वधेत्या-
 श्रावयत्यस्य स्वधेति प्रत्याश्रावयति । पितृन्ग्निध्यात्तागस्वधा १०
 कुर्विति । ये स्वधेत्यागूर्ध्वं स्वधामह इति वा । स्वधा नम इति
 वषट्करोति । वषट्कृते जुहोत्यथोपस्तीर्य दक्षिणार्धात्पुरोडाशस्या-
 वद्यन्नाहप्रथे कव्यवाहनाय खिष्टकृते ऽनु स्वधेति । दक्षिणा-
 र्धात्पुरोडाशस्यावद्यति । दक्षिणार्धाद्भानानां । दक्षिणार्धात्कर-
 भ्यस्य । द्विरभिधारयति । न प्रत्यनक्ति । दक्षिणतो ऽवदायो- १५
 दङ्कृतिक्रामत्यो स्वधेत्याश्रावयत्यस्य स्वधेति प्रत्याश्रावयत्यग्निं
 कव्यवाहनं खिष्टकृतं स्वधा कुर्विति । ये स्वधेत्यागूर्ध्वं स्वधा-
 मह इति वा । स्वधा नम इति वषट्करोति । वषट्कृते दक्षि-
 णार्धपूर्वार्धे ऽतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहोत्यथैतन्नेचणं शलाका-
 मित्यग्नावनुप्रहरत्यथैने सः स्वावेणाभिजुहोत्यथ दक्षिणतो ऽत्या- २०
 क्रम्य यथायतनं सुचौ सादयित्वा यज्ञोपवीतानि कुर्वते ।
 विपरिक्रामन्थेत् ऋत्विजो । विपरिहरन्ति हवींषि । दक्षिणतः

पुरोडाशमासादयत्युत्तरतः करम्भमाशय^१ एव धाना भवन्ति^२ ।
दक्षिणत उपविशतो ब्रह्मा च यजमानस्योत्तरतो ऽध्वर्युश्चाग्नीध्र-
श्चाथ प्राग्निचमवदायेडामवद्यति^३ ॥ १४ ॥

उपहृतायामिडायामग्नीध्र आदधाति षड्वत्तं^४ निघ्नेण^५
५ भक्षयित्वा बर्हिषि संन्यस्यन्त्यथ प्राचीनावीतानि^६ कृत्वा पुरोडाशं
धानाः करम्भमिति पात्र्याः संप्रथौति^७ तिसृषु स्रक्तीषु^८
पूर्णसेवेषु त्रीन्यिण्डान्ददात्येतत्ते ततासौ ये च त्वामन्विति
दक्षिणस्याः ओष्णामेतत्ते पितामहासौ ये च त्वामन्विति
दक्षिणे ऽःस^९ एतत्ते प्रपितामहासौ ये च त्वामन्वित्युत्तरे
१० ऽःस^{१०} उत्तरस्याः ओष्णां लेपं निमार्क्ष्येषा युष्माकमियमस्माक-
मिमां वयं जीवा जीवन्तो ऽनुसंचरन्तो भूयास्मेत्यथ पितरो
यथाभागं मन्ध्वमित्युक्त्वोदञ्चो निष्क्रम्य^{११} यज्ञोपवीतानि
कृत्वाहवनीयमुपतिष्ठन्ते सुसंदृशं वा वयं मघवन्मन्दिषीमहि ।
प्र नूनं पूर्णवन्धुर स्तुतो यासि वशाः अनु । योजा न्विन्द्र ते
१५ हरोमित्या तमितोरुपतिष्ठन्ते^{१२} ऽथ गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते ऽचक्ष-

१ Thus only F; मया Be; आशया the other MSS.

२ BT ins. उत्तरत उदङ्गुभी ।

३ Thus (comp. Āpastamba's अघ्नयेण) T Bh. Keś., the other MSS. also Prayoga I.O. जिघ्नेण ।

४ Here and in the following passages the MSS. have sometimes the singular instead of the plural : यज्ञोपवीतं, प्राचीनावीतं ।

५ स्रक्तीषु Be H.

६ Bc JF ins. अथ ।

मीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत । अस्तोषत स्वभानवो विप्रा न-
 विषया मती । योजा न्विन्द्र ते हरोमित्या तमितोरूपतिष्ठन्ते^१
 ऽथ प्राचीनावीतानि क्त्वान्वाहार्यपचनमभिप्रपद्यन्ते ऽचन्पितरो
 ऽमीमदन्त पितरो ऽतीत्यपन्त पितरो ऽमीमृजन्त पितरः ।
 परेत पितरः सोम्या इत्या तमितोरूपतिष्ठन्ते^१ स यो ब्रह्मवा- ५
 स्तमाहानेनोदकुम्भेन संततया धारया त्रिरपसलैः परिषिञ्चन्
 परीहीति^१ स तथा करोति^१ निधाय कुम्भं यथेतं त्रिः पुनः
 प्रतिपर्येत्याहरणप्रीत्यैव^१ कश्चिपूपवर्हणे आङ्गनाभ्यङ्गने ददात्यथ
 वासांसि ददात्यथ षड्भिर्नमस्कारैर्विपर्यासमुपतिष्ठते^१ ऽथ वीरं
 याचते^१ ऽथैनानुत्याप्य प्रवाह्य तिसृभिर्मन आङ्गयते मनो १०
 न्वाङ्गवामह आ न एतु मनः पुनः पुनर्नः पितरो मन इत्यत्रै-
 तान्पिण्डान्सह पर्णसेवैरग्नावनुप्रहरति^१ व्यवच्छिन्दन्ति परि-
 अयणमथ यज्ञोपवीतानि कुर्वते^१ ऽथ^१ संप्रैषमाह ब्रह्मणस्पत्या-
 स्यामः समिधमाधायामीदमीन्सकृत्सकृत्संमृद्धीत्यथ जुह्वपभृता-
 वादायात्याक्रम्याश्राव्याह देवौ यजेति^१ वषट्कृते जुहोति^१ १५
 यज^१ यजेत्यपवर्हिषौ द्वावनूयाजाविद्धोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं
 सुचौ सादयित्वा वाजवतीभ्यां सुचौ व्यूहति^१ शंयुना प्रस्तर-
 परिधि संप्रकीर्य संप्रस्त्राय सुचौ विमुच्याचैव समिष्टयजुर्जुहो-

१ Thus B Be HF. Kes. ; आहरणप्रीत्यैव T ; J corrupt.

२ Thus Be JF ; वीरं क्त्वान्वा the other MSS.

३ यजयजेति Be H.

४ om. Be F.

त्यथैतेषां शस्त्राणां द्वे उदाहरन्त्यथ यज्ञोपवीतानि कृत्वा
 प्राजापत्ययर्चा गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते प्रजापते न त्वदेतान्यन्य
 इत्यत्रैतां द्वितीयां जपति यदन्तरिचं पृथिवीमुत धामिति'
 संतिष्ठते महापितृयज्ञः' ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

- ५ यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता प्रतिपूरुषं
 त्रैयम्बकानेककपालानेकातिरिक्तागार्हपत्ये अपथित्वानभिघारि-
 तानुदास्य सते वा शरावे वा जरत्कोशविले वा समुष्योपास्ते'
 ऽथ याचति नीललोहिते सूत्रे अन्तमं^१ पर्णमन्तमागारादे-
 कोल्मुकमुदपात्रमित्येतत्समादाय गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते यावन्तो
- १० गृह्या स्मस्तेभ्यः कमकरं पशूनां शर्मांसि शर्मं यजमानस्य
 शर्म मे यच्छेत्यथोदञ्चो निष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यत्रास्य
 नित्यसंपन्नश्चतुष्पथ स्पष्टो भवति' यद्यु वै न भवत्यनसा वा
 रथेन वा विद्यान्ति' तदेतदेकोल्मुकमुपसमाधाय^२ संपरि-
 स्तीर्यान्तमे पर्णे सर्वेषां त्रैयम्बकाणां सकृत्सकृत्समवदाय जुहो-
- १५ त्येक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्य आखुस्ते रुद्र पशुस्तं जुष-
 खैष ते रुद्र भागः सह स्वस्त्राम्बिकया तं जुषस्व भेषजं गवे
 ऽश्वाय पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजं सुभेषजं यथासति
 सुगं भेषाय भेष्या अवाम्ब रुद्रमदिमद्भव देवं त्र्यम्बकम् ।
 यथा नः श्रेयसः करद्यथा नो वस्यसः करद्यथा नः पशुमतः
- २० करद्यथा नो व्यवसाययात्साहेत्यत्रैतदन्तमं पर्णे यं द्वेष्टि तस्य

१ Here and infra the MSS. have sometimes अन्तमं ।

२ एतद् only FJ ; the other MSS. om.

संचरे पशूनां न्यस्यति^१ यद्यु वै न द्वेष्याखवटे^२ न्यस्यत्यथैतेषां
 चैद्यम्बकाणामेकैकं व्युत्प्रयच्छति द्वौ यजमानायाथैतमग्निं चिः
 प्रदक्षिणं परिचन्ति^३ दक्षिणानूरुनुपाघ्नानास्त्यम्बकं^४ यजामहे
 सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् । उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुञ्चोय माम्-
 तादिति^५ सक्तपरीत्योत्तरतस्त्रिष्टयुत्त्रिदन्ति^६ भगाय त्वेति
 क्षिप्तन्त^७ एवमेव द्वितीयं परिचन्त्येवं तृतीयमथैषा पतिकामा^८
 चिरपसलैः पर्येति सव्यमूरुमुपाघ्नानां^९ अम्बकं यजामहे सुगन्धिं
 पतिवेदनम् । उर्वारुकमिव बन्धनादितो मुञ्चोय मा पतेरिति^५
 सक्तपरीत्योत्तरतस्त्रिष्टयुत्त्रिदन्ति^६ भगाय त्वेति क्षिप्तन्त^७
 एवमेव द्वितीयं पर्येत्येवं तृतीयमथैनान्यजमानसाञ्जलावाव- १०
 पति ॥ १६ ॥

प्रजया त्वा सःसृजामि मासरेण सुरामिवेति^१ तान्यज-
 मानः पत्यञ्जलावावपति प्रजया त्वा पशुभिः सःसृजामि
 मासरेण सुरामिवेति^१ तान्यज्ञी दुहिते भगकामायै भगेन

१ Thus Bh.; आखवटे T; आखवटे B; the other MSS. आखवटे,
 comp. X. 48.

२ Thus only Be; the other MSS. write पर्येति ।

३ Thus BH; उपघ्नानां J Be; उपघ्नानां F; उपनिघ्नानात् T; उपघ्नानाः
 Keś.

४ Thus BH; उत्किरन्ति (as TBr. I. 6. 10. 5) the other MSS.,
 but comp. Dvaidhasūtra: चैद्यम्बकाणामुत्खेदन इति ।

५ Instead of अथैषा पतिकामा BF have अथ दुहिता भगकामा ।

६ Thus BH; उपघ्नाना Be JF Keś.

- त्वा सःसृजामि मासरेण सुरामिवेत्यैनाम्नूत ओष्य नील-
लोहिताभ्याः सूत्राभ्यां विषय्य शुष्के वा स्थाणौ विशाखायां^१
वा बभ्रात्येष ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो मूजवतो
ऽतीह्वततधन्वा पिनाकहस्तः कृत्तिवासोमित्या तमितोरुप-
५ तिष्ठन्ते^१ ऽथापो व्यतिषिच्य परास्य पात्रमनवेक्षमाणा आयन्ति^१
हस्तपादाग्रचाख्यैतेनैव यथेतमेत्यादित्यं चरुं पुनरेत्य निर्वप-
तीयं वा अदितिरस्यामेव प्रतिनिष्ठन्तीति ब्राह्मणः^१ सा प्रसि-
द्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽत्र विस्जते व्रतमथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्ट्वा
यजमानायतन उपविश्य त्रेणा शलल्या लोहितायसस्य च
१० चुरेण ग्रीर्षन्नि च वर्तयते परि च वपते य इमां महीं पृथिवी-
मृतुभिः पर्यवर्तयद्यो अस्याः पृथिव्यास्त्वचि निवर्तयत्योषधीः ।
अग्निरीशान ओजसा वरुणो धीतिभिः सह । इन्द्रो मरुद्भिः
सखिभिः सह ॥ अग्निस्तिग्मेन शोचिषा तप आक्रान्तमुष्णिहा ।
शिरस्तपस्याहितं वैश्वानरस्य तेजसा । ऋतेनास्य निवर्तये सत्येन
१५ परिवर्तये । तपसास्यानुवर्तये शिवेनास्योपवर्तये शग्मेनास्याभि-
वर्तये ॥ ग्रीर्षास्तदृतं तत्सत्यं तद्भृतं तच्छकेयं तेन शकेयं तेन
राधासमिति पुरस्तादेवाये ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादयोत्तरतो
ऽथोपरिष्टात्संतिष्ठन्ते साकमेधहवीः^१ षी^१ दावत्सरीणाः^१ स्वस्ति-
माशास्त इत्याशास्ते^१ ॥ १७ ॥ पञ्चमः ॥
- १० अथातश्चतुर्थं मासेषु शुनासीरीयहविर्भिर्यक्ष्यमाणो^१ भवति^१

१ Thus Be HF, Dvaidha, Bh., Kes , विशाखां BT.

२ Some MSS. read here and *infra* शुनासीर्ष० ।

स उपकल्पयते त्रेणीं शल्लकीं लोहितायसस्य च चुरं पञ्चत-
 यानि पुरोडाशकपालानि पञ्च चरुस्थालीस्तावन्ति मेक्षणानि
 पृषदाज्याय दधीत्यथासैताः^१ रात्रिं वायवे वत्सा अपाकृता
 भवन्ति^१ प्रातर्वायव्यं पथो दोहयति^२ सांनाय्यस्य वावृता तृष्णीं
 वाच प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे पृष्ठ्याः स्त्रीर्वापः प्रणीय निर्वपत्याग्ने-
 यमष्टाकपालमिति पञ्च संचराण्यैन्द्राग्नं द्वादशकपालं वैश्वदेवं
 चरुमिन्द्राय शुनासीराय पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पथः
 सौर्यमेककपालमिति^१ त्वचं पुरोडाशानां याहयित्वा अपयि-
 त्वाभिवास्य प्राङ्केत्याषेभ्यो निनीथ सन्मयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं
 पौरोडाशिकं^१ त्रिच्युषा तृष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं परिग्राहं १०
 परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्रस्त्रिहरति^१ स
 यद्युत्तरवेदिं करोति यथा महाहवींश्वेव संतिष्ठते^१
 यद्यु वा उत्तरवेदिं न करोति यथा वैश्वदेवहवींश्वेव सं-
 तिष्ठते ऽन्यत्र वाजिनादथ पूर्णपात्रविष्णुकमैश्वरित्वा विवृजते
 व्रतमथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्धा यजमानायतन उपविश्य त्रेण्या १५
 शल्लक्या लोहितायसस्य च चुरेण श्रीर्षन्नि च वर्तयते परि च
 वपत एकं मासमुदसृजत्परमेष्ठी प्रजाभ्यः । तेनाभ्यो मह
 आवहदमृतं मर्त्याभ्यः ॥ प्रजामनु प्रजायसे तदु ते मर्त्यामृतम् ।
 येन मासा अर्धमासा चतवः परिवत्सराः ॥ येन ते ते प्रजापते

१ इति found only in BH; the word is missing in all the MSS. also supra page 141, 15.

२ दोहयित्वा TF.

ईजानस्य न्यवर्तयन् । तेनाहमस्य ब्रह्मणा निवर्तयामि जीवसे ॥
 अग्निस्तिग्मेन शोचिषा तप आक्रान्तमुष्णिहा^१ शिरस्तपस्याहितं
 वैश्वानरस्य तेजसा । ऋतेनास्य निवर्तये सत्येन परिवर्तये^१ तपसा-
 स्यानुवर्तये शिवेनास्योपवर्तये शग्मेनास्याभिवर्तये ॥ शीष्णांस्तद्वृतं
 ५ तत्सत्यं तद्रतं तच्छ्रेयं तेन शक्रेयं तेन राधासमिति पुर-
 स्तादेवाग्ने ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरतो ऽथोपरिष्टात्सं-
 तिष्ठन्ते शुनासीरीयहवीः^१ अनुवत्सरीणाः स्वस्तिमाशास्त इत्या-
 शास्ते^१ ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

॥ इति पञ्चमः प्रश्नः ॥

अग्निष्टोमेन यच्च्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते कृष्णाजिनं
 च कृष्णविषाणां च वासश्च मेखलां च सैषा पृथ्वी वेणीकार्या
 भवति चिद्वदेकतःपाशा द्वाविष्प्रतिं च दर्भपुञ्जीलानि नव-
 नीतं चाञ्जनं च सतूलां च श्रेषीकामौदुम्बरं च^२ दण्डं चमसं
 च^३ व्रतप्रदानं स्थालीं सशिक्यां समेचणामेतानि त्रयोदश
 यजमानस्तावन्धेव पत्नीमभितो भवन्ति कुम्भं च कुरीरं च
 वासश्च योक्तं चापरिमितानि च दर्भपुञ्जीलानि नवनीतं
 चाञ्जनं च सतूला च श्रेषीकामृन्मयश्च पात्रः शङ्कुश्च स्थाली
 सशिक्या समेचना^४ जुष्टे देवयजने शाला कारिता भवति^५
 पुरोहविषि देवयजने याजयेदित्येतेषां यज्जोषयते^६ प्राचीन- १०
 वशा दिक्ष्वतौकाशा दक्षिणतो वर्षीयसी^७ तस्यै चतस्रो द्वारः
 कुर्वन्ति प्राचीं दक्षिणां प्रतीचीमुदीचीं^८ दक्षिणतो व्रतअप-
 णागारं कुर्वन्ति पश्चात्पत्नीशालामथ^९ यदि दूरे तीर्थं भवत्यु-
 त्तरेण शालां द्वौ कटपरिवारौ कुर्वन्ति पूर्वं यजमानाद्यापरं
 पत्न्यै^{१०} तयोः प्राची द्वारौ कुर्वन्ति^{११} तदुदकुम्भौ निधापयत्य्या- १५
 मावास्येन वा हविषेष्वा नचचे वारण्योरग्नीन्समारोह्य शालामभि-
 प्रैत्युत्तरेण शालां परीत्य पूर्वथा द्वारा शालां प्रपाद्य गार्हपत्य-
 स्थायतने मथित्वाग्नीन्विद्धत्य मध्यमे वशे राजानं प्रग्रथन्ति^{१२}
 परिस्रूणन्ति^{१३} दक्षिणत उपविशतो ब्रह्मा च यजमानश्चाथ

१ च only P, the other MSS. om. the word, except F which has चमसं ।

२ च om HF.

३ Thus TJ ; शालाम० HBP ; शालीम० F.

गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सृचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सप्त-
 होतारं मनसानुद्भूत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने स्वाहे-
 त्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा यूपाङ्गतिं जुहोति यद्यत्र जुहोति^१
 पूर्वाह्न एवैतौ व्रतदुघयोर्वत्सौ बभ्रुव्याभ्यां व्रतोपायनीयं
 ५ पाचयति^१ तस्याशितौ भवतः सर्पिर्मिश्रस्य पयोमिश्रस्याथा-
 ध्वर्युस्तीर्थान्शंभारान्याचत्यथाहैहि यजमानेति^१ पूर्वया द्वारोप-
 निष्क्रम्य यत्रापस्तद्यत्यास्य प्राङ्मुखस्य दक्षिणं गोदानमङ्गिरु-
 नन्ति ॥ १ ॥

आप उन्दन्तु जीवसे दीर्घायुत्वाय वर्चस इत्यूर्ध्वापं बर्हि-
 १० रनूच्छ्रयत्योषधे त्रायस्त्रैनमिति^१ स्वधितिं तिर्यञ्चं निदधाति
 स्वधिते मेनः हिरःसौरिति^१ प्रवपति देवश्रूरेतानि प्रवप
 इति^१ स्वस्त्युत्तराण्यग्रीयेत्युपान्तं प्रत्यभिष्टशत^१ एतथैवावृत्तोत्तरं
 गोदानमङ्गिरुनन्ति यजुषा वा तूष्णीं वा^१ नापिताय चुरं
 प्रयच्छन्नाह नापितोप्रकेशश्मश्रुं मे निरुत्तनखं प्रब्रूतादिति^१ तं
 १५ तथा प्राहाथैनमङ्गिरभिषिञ्चत्यापो अस्मान्मातरः शुन्वन्तु घृतेन
 नो घृतपुवः पुनन्विति^१ संप्रधाव्य रजः प्रज्ञावयति विश्वमस्मात्प्र-
 वहन्तु रिप्रमित्युदेत्युदाभ्यः^२ शुचिरा पूत एमौति^१ वसनस्यान्तेन
 प्रतिच्छाद्याप आचामत्यपो ऽभ्रातौति ब्राह्मणमथ प्रदक्षिणमहर्त
 वासः परिधत्ते सोमस्य तनूरसि तरुवं मे पाहीत्यथास्यैतन्नव-
 २० नीतं विचितमुदशराव उपशेते^१ तस्य पाणिभ्यां संप्रस्त्राय

१ Thus J; पाचयति T; पाचयति BP; पावयति H; वाचयति F.

२ Corrected according to Bh., Keś., and the parallel passage p. 159. 1. The Mss. have not उदेति but येति (BT) and एति HF; J om.

मुखमेव प्रथममभ्यङ्गे महीनां पथो ऽसि वर्चोधा असि वर्चो
 मयि धेहीत्यनुलोममा पादाभ्यामन्यो ऽस्य पृष्ठमभ्यनक्त्यास्यै-
 तदाञ्जनं पिष्टं दृषद्युपशेते सत्स्ला च शरेषीका^१ तस्य
 प्राङ्मुखस्य प्रत्यङ्मुख उपविश्य सव्येन पाणिना दक्षिणमक्ष्यनक्ति
 वृत्रस्य कनीनिकासि चक्षुष्या असि चक्षुर्मे पाहीति धिरनि-
 धावं^१ दिरुत्तरमप्यु पञ्च क्व आङ्ग इति ब्राह्मणं^१ पञ्च क्व
 एव दक्षिणं पञ्च क्व उत्तरमथैनमेकविंशत्या दर्भपुञ्जीलैः
 पवयति चित्पतिस्त्वा पुनात वाक्पतिस्त्वा पुनात देवस्त्वा
 सविता पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरिति^१
 यजमानमतिवाचयति तस्य ते पवित्रपते पवित्रेण यस्मै कं १०
 पुने तच्छकेयमित्यथैनं सव्ये पाणावभिपात्य शालामानयत्या
 वो देवास ईमहे सत्यधर्माणो अध्वरे यदो देवास आगुरे
 यज्ञियासो हवामह इति^१ पूर्वया द्वारा शालां प्रपादय-
 तौद्राग्नी द्यावापृथिवी आप ओषधीरित्यथैनमयेणाहवनीयं
 पर्याणीय दक्षिणत उदङ्मुखमुपवेश्याहवनीयमीचयति त्वं १५
 दीक्षाणामधिपतिरसीतौह मा सन्तं पाहीत्यात्मानम्^१ ॥ २ ॥

यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता पत्ये दक्षिण-
 मुपपञ्चमङ्गिरुनक्ति त्वणीं^१ त्वणीमूर्ध्वायं बर्हिरनूच्छयति^१
 त्वणीं स्वधितिं तिर्यञ्चं निदधाति^१ त्वणीं प्रवपति^१ त्वणी-
 मुपान्तं प्रत्यभिमृशत^१ एतथैवावृत्तोत्तरमुपपञ्चमङ्गिरुनक्ति १०
 त्वणीमेव^१ नापिताय चुरं प्रयच्छन्नाह नापितोऽपपचां मे
 निहत्तनखां प्रब्रूतादिति^१ तां तथा प्राह्यथैनामङ्गिरभिषिञ्चति

- दृष्णी^१ दृष्णीः संप्रधाव्य रजः प्रज्ञावयति दृष्णीमङ्घ्रिदेति^१
 दृष्णी^१ वसनस्थान्तेन प्रतिष्ठाद्याप आचामति^१ दृष्णी^१
 प्रदक्षिणमहतं वासः परिधत्ते^१ दृष्णीमभ्यङ्गे^१ दृष्णीमाङ्गे^१
 ऽथैनामपरिमितैर्दर्भपुञ्जीलैः पवयति दृष्णी^१दृष्णीमेवाथैना-
५. मानीयापरया द्वारा शालां प्रपाद्य प्राचीमुदानयन्वाचयति प्रैतु
 ब्रह्मणस्पती वेदिं वर्णेन सौदतु । अथाहमनुकामिनी स्त्रे स्त्रीने
 विश्वा इहेत्यथ जघनेन गार्हपत्यमुपसौदति सुप्रजसस्त्वा वयः
 सुपत्नीरूपसेदिम । अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यमित्यथ
 पृष्ठ्याः स्त्रीर्त्वापः प्रणीयाग्नावैष्णवमेकादशकपालं दौक्षणीया-
- १० मिष्टिं निर्वपति^१ तस्यै दशतयसुत्सौदति न यजमानं व्रतमुप-
 नयति न पत्नीः संनहति न यजमानभागं करोति न ब्रह्म-
 भागं न बर्हिषदं पुरोडाशं करोति नान्वाहार्यं याचति^१ न
 फलीकरणहोमेन चरति न समिष्टयजुर्जुहोति न पूर्णपात्रे
 यजमानं वाचयति न विष्णुक्रमान्क्रमते^१ ऽथाध्वर्युः प्रदक्षिण-
- १५ मावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य ध्रुवामाष्याध्याज्य-
 स्थाख्यां प्रत्यवनीथाज्यस्थाख्याः सुवेणोपघातं दौक्षाज्जती-
 र्जुहोति ॥ ३ ॥

आकृत्यै प्रयुजे ऽग्नये स्वाहा मेघायै मनसे ऽग्नये स्वाहा
 दौक्षायै तपसे ऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णे ऽग्नये स्वाहेत्यथ

१ चङ्गिर (Instr.) all, instead of the Abl., that was to be expect-
 ed ; H omits the word.

१ दृष्णीं twice BF.

३ Thus HTJF ; पाचयति B.

सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सुचा पञ्चमीं जुहोत्यापो देवी-
 र्दहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिचं बृहस्पतिर्ना हविषा
 वृधातु स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाज्यस्य पूर्णां सुचमौद्गृहणं
 जुहोति विश्वे देवस्य नेतृर्मतेर् वृणीत सख्यम् । विश्वे राय
 इषुध्यसि द्युम् वृणीत पुष्यसे स्वाहेत्यत्रैतत्पूर्णपात्रमन्तर्वेदि
 निनयत्यथेणाहवनीयं पर्याहृत्य यजमानाय प्रयच्छति कृष्णा-
 जिनं च कृष्णविषाणां च वासश्च मेखलां चौदुम्बरं दण्डं
 पञ्चमसुष्णीषं षष्ठमथ प्रतिप्रस्थाता पत्न्यै प्रयच्छति कुम्भं च
 कुरीरं च वासश्च योक्त्रं च शङ्कुं च ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनघीवसुत्तरलोमोप- १०
 स्तृणाति १ तस्य शुक्लकृष्णे संमृशति शुक्ले ऽङ्गुष्ठो भवति कृष्णे
 ऽङ्गुलिर्दक्षामयोः शिल्पे स्थस्ते वामारभे ते मा पातमास्य
 यज्ञस्योदृच इत्यथ दक्षिणं जान्वाच्याभिसर्पतीमां धियं
 शिचमाणस्य देव क्रतुं दक्षं वरुण सःशिश्राधि । ययाति विश्वा
 दुरिता तरेम सुतर्माणमधि नावः रुहेमेत्यथोपस्थं कृत्वा १५
 प्रदक्षिणं मेखलां पर्यस्यतूर्गस्याङ्गिरस्यूर्णस्रदा ऊर्जं मे यच्छेति १
 पाहि मा मा मा हिःसीरिति निष्टर्क्यं ग्रन्थिं यथात्ये-
 तस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता योक्त्रेण पत्नीं संनहत्याशासाना
 सौमनसं सं त्वा नह्यामीति द्वाभ्यामथ यजमानं वाससा
 प्रोर्णाति विष्णोः शर्मासि शर्मं यजमानस्य शर्मं मे यच्छेति १०
 वसनस्यातीकाशेषु वाचयति नक्षत्राणां मातीकाशात्याहीति १
 प्रतिहृष्य वसनस्यान्ताग्रदक्षिणमुष्णीषेण शिरो वेष्टयति श्रिया

ते शिरो वेष्टयामि त्रियै यशसे ब्रह्मवर्चसायेत्येतस्मिन्काले
 प्रतिप्रस्थाता पत्न्यै कुम्बकुरौरमधूहति तूष्णीमथास्यैषा कृष्ण-
 विषाणा चिवलिर्वा पञ्चवलिर्वा ग्राण्या रज्ज्वा परितृष्णा
 मण्डलचरवद्विग्रथिता^१ तां यजमानाय प्रयच्छतीन्द्रस्य योनिर-
 ५ सीति^१ मा मा हिःसीरिति यजमानः प्रतिगृह्णाति^१ तां
 वसनस्थान्तमायां^२ दग्रायां बद्धा तयान्तर्वदि लोष्टमुद्धन्ति
 ह्यथै त्वा सुसस्याया इति^१ सुपिपलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इति
 दक्षिणं गोदानं कण्डूयत^१ एतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता पत्न्यै
 शङ्कुभावध्रात्येतेन कण्डूयस्वेत्यास्मा ऊर्ध्वाग्रमौदुम्बरं दण्डं
 १० प्रयच्छति मुखेन संमितः सूपस्था देवो वनस्यतिरित्यूर्ध्वो मा
 पाह्नोदृच इति यजमानः प्रतिगृह्णात्यैतन्नं यज्ञस्थान्वारम्भं
 वाचयति स्वाहा यज्ञं मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याः स्वाहो-
 रोरन्तरिचात्स्वाहा यज्ञं वातादारभ इत्येव मुष्टौ^२ करोति
 वाचं^२ यच्छत्यथाहादीक्षिष्टाय ब्राह्मणे ऽसावित्यंगोत्रो ऽसुथ
 १५ पुत्रो ऽसुथ्य पौत्रो ऽसुथ्य नप्तो तमिन्द्रायेन्द्राग्निभ्यां वसुभ्यो
 रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च सोमपेभ्यः

१ The reading of these difficult words is not wholly certain ; H reads as above ; B : मंडलचरवद्विवाविग्र० ; J : मंडलचरवद्विवाविग्र० ; T : मण्डलचर-
 वद्विवाविग्र० ; F : मण्डलचरद्विवाविग्र० ; P : मंडलचरवद्विवाविग्र० ; comp. the
 Bhāṣya (and Keś.) : मण्डलचरवत् स्त्राल्लपाशवत् वद्धा, where वद्धा is the
 periphrase of विग्रथिता ।

२ संतिमायां BJ .

३ Thus (without च) TJF ; BH ins. च after वाचं and after मुष्टौ,
 but comp. TS. VI. 1. 4. 3.

प्रब्रूम इति^१ त्रिरुपाश्याह^१ देवेभ्य एवैनं प्राह^१ त्रिरुचैरुप-
निक्रम्योभयेभ्य एवैनं देवमनुष्येभ्यः प्राहेति ब्राह्मणमथैनं
संप्राप्ति ॥ ५ ॥

दीक्षितो ऽसि दीक्षितवादं वद सत्यमेव वद मानृतं मा
स्मयिष्ठा मा कण्डूयथा मापावृथा यदि स्मयासा अपिगृह्य
स्मयासै यदि कण्डूयासै कृष्णविषाणया कण्डूयासै यदि वाचं
विस्तृजेर्वैष्णवीमृचमनुद्रवतान्मा त्वान्यत्र दीक्षितविमितात्सूर्यो
ऽभ्युदियान्माभिनिमुक्ताद्यानि^१ देवतानामानि यथाख्यातं
तान्याचक्ष्वाथ यान्यदेवतानामानि यथाख्यातं तान्याचक्षाण
उपरिष्ठादिचक्षणं धेहि चनसितवतीं विचक्षणवतीं वाचं वद १०
कृष्णाजिनान्मा व्यवच्छेत्था दण्डाचेति^१ स एवमेवैतत्सर्वं
करोत्यथोपसमिन्धनवेलायामुत्तरेणाहवनीयं तिष्ठन्संप्रैषमाहाग्नी-
ज्योतिभतः कुरुत दीक्षित वाचं यच्छ^१ पत्नि वाचं
यच्छेति^१ संप्रेष्य वाचंयमथोर्नते दोहयतो^१ ऽथाध्वर्युः^२ पूर्वथा
दारोपनिक्रम्य दोहयित्वैतेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्ये ऽग्निहोत्रविधिं १५
चेष्टित्वा तप्तोदगुदास्य ग्रीतीकृत्वातच्य वानातच्य वोत्तरे
शालाखण्डे गिक्य आमजत्यथ प्रतिप्रस्थाता दक्षिणया दारोप-
निक्रम्य दोहयित्वैतेनैव यथेतमेत्य व्रतश्रपणे तप्तोदगुदास्य
ग्रीतीकृत्वातच्य वानातच्य वा दक्षिणे शालाखण्डे गिक्य

१ Thus HF; •भ्युदयान् T; •भ्युदगात् BJ.

२ BT ins. व्रत्य वाचं यच्छ ।

३ JF ins. प्रदक्षिणमावृत्य ।

१ आसजत्वथोदितेषु नचत्रेषु यजमानः कृष्णाजिनमाधज्य पृ
 द्वारोपनिष्क्रम्यायेण शालां तिष्ठन्भूर्भुवः सुवर्त्रतं कृणुत
 कृणुतेति त्रिर्वाचं विस्मृजते^१ ऽथातिथीनामुपस्थामेति^२ चन-
 सितवतीं विचक्षणवतीं वाचं वदति^३ स यद्यु हामेध्यमुपाधि-
 ५ गच्छति तज्जपत्यबद्धं मनो दरिद्रं चक्षुः सूक्ष्मं ज्योतिषाः
 श्रेष्ठो दीक्षे मा मा हासीरित्यथ यद्येनमभिवषत्युन्दतीर्बलं
 धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे दीक्षां मा तपो निर्वधिष्ठेत्येवं^४
 तत्र जपति^५ तस्यैते यजुषी परिप्लवे आ सःस्थायै भवतो^६
 ऽथास्मै निपतः^७ काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनग्रीव-
 १० मुत्तरलोमोपसृणाति^८ स यदि बद्धतयमुपसृणीं भवति
 कृष्णाजिनादेवानन्तर्हितः संविशत्यथ संवेशनयजुर्जपति ॥ ६ ॥

५ अग्ने त्वः सु आगृह्णि वयः सु मन्दिषीमहि । गोपाय
 नः स्वस्तये प्रबुधे नः पुनर्दद इति^१ दक्षिणतः शय एतद्वै
 यजमानस्यायतनः स्व एवायतने शये ऽग्निमभ्यावृत्य शये देवता
 १५ एव यज्ञमभ्यावृत्य शय इति ब्राह्मणमथैषा पत्नी जघनेन
 गार्हपत्यः संविशति तूष्णीमथाध्वर्युर्मध्यरात्र आद्रुत्य प्रबुद्ध-
 यजुर्वाचयति त्वमग्ने व्रतपा अग्नि देव आ मर्त्यैश्वा । त्वं
 यज्ञेष्वीद्य इत्यथाप आचामति दैवीं धियं मनामहे
 सुमृडीकामभिष्टये । वर्चोधां यज्ञवाहसः सुपारा नो असदश

१ एव BTH.

२ नियतः BH ; निपतः T Kes. ; निवपतः F ; नितः J ; निपवतः P pr. m. ;
 निवपतः sec. m.

३ F ins. यद्यपरिस्रोणी भवति comp. Kes. यद्यपरिस्रोणी भवति ।

इत्यथास्मै क॒से वा चमसे वा निःषिच्य व्रतं प्रयच्छति^१
 तद्दक्षिणतः परिश्रित्य व्रतयति ये देवा मनोजाता मनोयुजः
 सुदचा दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नो ऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः
 स्वाहेति^१ यजुषा यावन्मात्रं व्रतयित्वा तूष्णीं भूयो व्रतयत्ये-
 तस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता पत्न्यै पात्रे निःषिच्य व्रतं प्रयच्छति^१
 तस्मा परिश्रित्य व्रतयति तूष्णीं^१ निर्णिज्य पात्रे प्रयच्छतो^१
 ऽथ तथैव पुरा नक्षत्राणामन्तर्धानात्मप्रेष्य वाचंयमयोव्रते
 दोहयतो^१ ऽथोदित आदित्ये यजमानः कृष्णाजिनमासज्य
 पूर्वथा द्वारोपनिष्क्रम्यायेण शालां तिष्ठन्भूर्भुवः सुवव्रतं कृणुत
 व्रतं कृणुतेति चिर्वाचं विसृजते^१ समानो वाचो विसर्गः समानः १०
 संवेशनयजुः समानं प्रबुद्धयजुः समानमपामाचमनः समानं
 व्रतनमथ सनीहारान्प्रहिणोति^१ स थं मन्यते न मा प्रत्या-
 ख्यास्यतीति तं प्रथममभि प्रहिणोति विश्वे देवा अभि
 मामाववृचन्पूषा सन्धा सोमो राधसा देवः सविता वसोर्व-
 सुदावेत्याहरन्तं दृष्ट्वा जपति नानाहरन्तः^१ राखेयत्वोमा १५
 भूयो भर मा पृणन्पूत्या विराधि माहमायुषेति^१ स यथारूपं
 प्रतिगृह्णाति ॥७॥

चन्द्रमसीति हिरण्यं^१ वस्त्रमसीति वास^१ उस्त्रासीति गाः^१
 हयो ऽसीत्यश्वं^१ कागो ऽसीति कागं^१ मेषो ऽसीति मेषमथ यद्वा-
 ह्मणेनानादिष्टं भवति प्राजापत्यमसि मम भोगाय भवेत्येव तत्प्रति- १०
 गृह्णाति^१ ताः समुदायुत्य^१ रचन्ति^१ तासां या नश्यति वा म्रियते

१ Thus BTJ; समुदायिकृत्य H; समुदायेकृत्य F.

वा वायवे वेति तामनुदिशति^१ चाप्सु वा पात्रे वा वहणाय
 वेति तां^१ या सं वा ग्रीर्यंते गर्तं वा पतति निर्क्षत्ये वेति
 तां^१ यामहिर्वा व्याप्रो वा हन्ति रुद्राय वेति तां^१ तामां
 तिस्रः पराच्यो^१ ऽथ घेयं नष्टा यदि विन्देयुः कथं
 ५ स्यादित्येतदनुदिष्टैव^१ स्यादित्येतदेकं^१ कमस्या^१ अतः^१ श्रेयाः^१सं^१
 प्रतिग्रहीतारं लभेत^१ दक्षिणाभिरेवैना^१ सह दद्यादित्येकं^१
 वायव्येवैनया^१ यजेतेत्येतदपरम्^१ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथातः प्रयाणस्यैव मीमांसा^१ दीक्षितं वायोगचेमो
 विन्दत्यन्यत्र वा देवयजनाद्दीक्षते सः सृजन्ति व्रते^१ संवध्नन्ति
 १० व्रतदुघयोर्वत्सावाद्दधति^१ यदाघेयं भवति नीडे गार्हपत्यं
 प्रउग आहवनीयमपि वारण्योरग्नीश्वमारोह्य बृहस्पतिवत्यर्चा
 प्रधाति भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता ते अस्त्रित्यथ
 यद्येनं यान्तं व्रतनवेक्षोपाधिगच्छत्युत्तरतो ऽरणी निधाय
 दक्षिणतः परिश्रित्य व्रतयति^१ तृष्णीं तृणोदकायावस्त्रित्यथ
 १५ यद्यपर्याणा^१ अप उपाधिगच्छति तज्जपति देवीरापो अपां

१ Thus BF (J om. this passage); अनूष्टैव T; अनुदिष्टैव H.

१ Thus T; कमस्यातत्रे० BJ; क्रमस्याः ताः त्रे० F; क्रमास्याः त्रे० H.

१ एव om. HTF.

४ Thus JF (but ०नयायजेदे०) H (but ०वैनयजे०); B: वायव्येवैनय-
 जयेत्ये०; T: वायव्येवैनयायजतेत्ये० ।

५ Thus only T and Bh.; ०दधाति the other MSS.

६ Thus all the MSS. and Keś., also the citation in the Dvaidha-
 sūtra. I did not venture to correct अपरियाणा, as only the
 Vivaraṇa reads.

नपाद्य ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं वो मावक्रमिषम-
 ष्चिन्नं तन्तुं पृथिव्या अनु गेषमिति^१ सं वा गाहते सं वा
 तरति^१ सेतुमेव क्वात्येतीति ब्रह्मणमथ यत्र वक्ष्यन्भवति
 तदवस्यत्यथेमवस्य वर आ पृथिव्या इत्यथादित्यमुद्यन्तमुपतिष्ठत
 आरे शत्रून्कणुहि सर्ववौर इत्यथ यत्र घक्ष्यमाणो भवति
 तदवस्यत्येदमगन्म देवयजनं पृथिव्या इत्यान्तादनुवाकस्य^१ ॥ ६ ॥

अथातः क्रयस्यैवोपवसयः^१ पर्याप्तवते^१ स उपकल्पयते
 चन्द्रं च छागां च कृष्णबलक्ष्यावूर्णास्तुके^२ उष्णीषं द्वे वाससौ
 द्वे कृष्णाजिने सोमक्रयणीः सैषारुणा पिङ्गलैकहायनी भवति
 सोमवाहनावनद्धाहौ सोमवाहनमनः प्रचालितमुद्भृतफलकः^{१०}
 रोहितं चर्मानडुहं दयमिभाबर्हिः कार्भर्यमथान्यरिधीनाश्ववालं
 प्रस्तरमैत्रवी विधती स्यात्कीं पद्भरणीमःशुग्रहणः हिरण्य-
 मौदुम्बरीः राजासन्दीं तस्ये नाभिदग्नाः पादा भवन्त्यरत्नि-
 माचाणि शीर्षाण्यनूचानि^३ सा मौञ्जीभी रज्जुभिर्व्यूता
 भवत्येकसराभिर्मनाम्वर्षीयसीमिव सघाडासन्दीं यदि प्रवर्ग्य-^{१५}
 वान्सोमो भवत्यथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सःशास्ति चिस्तनव्रतं

१ एव om T.

२ This seems to be also the reading of Bh. and Keś., presented here and infra VI 14 init. by all the MSS, also P, except F, which reads both times, and T which reads once : कृष्णबलक्ष्या ऊर्णास्तुके ।

३ Thus all, also P Bh. and Keś.; only B has : शीर्षाणानूचानि ; comp. Baudh. X. 12.

दोहयतेति^१ प्रातरुदित आदित्ये विष्टृष्टायां वाच्येण शालां
 तिष्ठन्देवयजनमध्यवसति यदि पुरस्तादनध्यवसितं भवत्यथाहैहि
 यजमानेति^१ पूर्वाया द्वारा शालां प्रपाद्य षष्ठ्याः स्तीर्त्वापः
 प्रणीयादित्यं चरुं प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति^१ हविष्कृता वाचं
 ५ विष्टृज्य गार्हपत्य आज्यं विलाषोत्पूयाहवनीये सुवाङ्गतिं
 जुहोति कविर्यज्ञस्य वितनोति पन्थां नाकस्य षष्ठे अधि
 रोचने दिवः । येन हव्यं वहसि यासि दूत इतः प्रचेता
 असुतः सनीयान्स्वाहेत्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सोमविक्रयि-
 न्सोमः शोधयोपरवाणां काले रोहिते चर्मणानडुहे ऽपामन्ने
 १० ब्राह्मणो दक्षिणत आस्तां ता गावो दूरं मा गुर्यासु सोमक्रयणी
 च सोमवाहनौ चानद्वाहौ^१ सोमवाहनमनः प्रक्षालयतोद्भूत-
 फलकमिति^१ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्त्यथैतेनैव यथेतमेत्याथैतं चरुः
 अपथिलाभिघार्योदञ्चमुद्रास्य षड्भुजा प्रायणीयमासादयति^१
 समानं कर्मा प्रयाजेभ्यः^१ पञ्च प्रयाजानिष्टोदङ्कृत्याक्रम्य सः-
 १५ स्वावेण पञ्चदश्वो भ्रुवामभिघार्यं चरुमभिघारयत्युपभृतमन्ततो^१
 ऽथ चतुर आज्यस्य गृह्णान आह ॥ १० ॥

पथ्याथै स्वस्तय इत्युपाःश्चनुब्रूहीत्युच्चैर^१त्याक्रम्याश्राव्याह
 पथ्याः स्वस्तिमित्युपाःश्च यजेत्युच्चैर्वषड्भुते पूर्वार्धं जुहोत्यथ
 चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आहामय इत्युपाःश्चनुब्रूहीत्युच्चैर^१त्या-
 १० क्रम्याश्राव्याहामित्युपाःश्च यजेत्युच्चैर्वषड्भुते दक्षिणार्धं जुहो-

१ च only read in HB; the Viv. and Keś. do not cite the sam-
 praiṣa to the end.

त्यथ चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह सोमायेत्युपांश्वनुब्रूही-
 त्युच्चैरित्याक्रम्याश्राव्याह सोममित्युपांशु यजेत्युच्चैर्वषट्कृते
 ऽपरार्धं जुहोत्यथ चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह सविच
 इत्युपांश्वनुब्रूहीत्युच्चैरित्याक्रम्याश्राव्याह सवितारमित्युपांशु
 यजेत्युच्चैर्वषट्कृत उत्तरार्धं जुहोत्यथोपस्तीर्य पूर्वार्धाच्चरो-
 रवद्यन्नाहादित्या इत्युपांश्वनुब्रूहीत्युच्चैः^१ पूर्वार्धादवदाथा-
 परार्धादवद्यत्यभिधारयति प्रत्यनक्त्याक्रम्याश्राव्याहादितिभि-
 त्युपांशु यजेत्युच्चैर्वषट्कृते मध्ये जुहोत्यथ वै भवत्यदितिमिद्धा
 माहतीमृचमन्वाह मरुतो यद्ग वो दिव इत्यथोपस्तीर्योत्तरा-
 र्धाच्चरोरवद्यन्नाहाग्रये खिष्टकृते ऽनुब्रूहीत्यथ वै भवत्यष्टावत्तः १०
 खिष्टकृद्वादशावत्तेडा^१ द्विरभिधारयति न प्रत्यनक्त्येत्तन्मेक्षण-
 मधोऽधः सुचावाग्नीध्रायोत्प्रयच्छन्नाहातिवालयतादेव मानु-
 प्रहाषीरित्यित्याक्रम्याश्राव्याहाग्निं खिष्टकृतं यजेति^१ वषट्कृत
 उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वां आहुतीं जुहोत्यत्रैतन्मेक्षणमाहवनीये
 ऽतिवाण्याद्विरभ्युक्ष्योत्तरतः सादयत्यथोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं १५
 सुचौ सादयित्वा प्राग्निचमवदायेडामवद्यत्युपहृतायामिडाया-
 मग्नीध आदधाति षडवत्तं^१ प्राश्नन्ति^१ मार्जयन्ते^१ ॥ ११ ॥

अथ परिकर्मिणः सङ्गास्त्यनुष्किष्टीकुर्वन्त एतं चहं
 व्युद्धृत्य प्राश्रीताथैतां चरुस्थालीं सचामकाषामेतन्मेक्षणमेतं
 वेदमेतद्विहिंस्यतुष्टयमुदयनीयाय निधत्तादिति^१ शंखन्तः^१ प्राय- १०

१ Thus B; शब्धन्तः T (Grantha!); शंयुवन्तः J; शंयुतः H; संयुवन्ता
 (प्रायणीया) F.

- णीयः संतिष्ठते^१ ऽत्रैतत्पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयत्यथैतद्भुवाव्य-
 मायाथ्य सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सूत्रेण हिरण्यं निष्टक्यं
 बद्धा दर्भनाड्यां प्रथय्य सुच्यवदधातीयं ते शुक्र तनूरिदं
 वर्चस्तया संभव भ्राजं गच्छेत्यत्रैतां दर्भनाडीं सुगण्ड उप-
 ५ संगृह्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने जूसि धृता मनसा
 जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवे वाचो यन्त्रमशीथ
 स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाथ याचति स्फ्यमुदपात्रं बर्हि-
 र्हिरण्यमित्येतत्समादायाहैहि यजमानेत्यन्वयजमानो ऽनूची पत्नी
 स्थालीं पद्भरणीमादाय पूर्वया द्वारोपनिष्क्रिम्यग्रेण शालां
 १० तिष्ठन्यजमानमाज्यमवेक्ष्यति शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवः हवि-
 रित्यथैनः हिरण्यमन्तर्धायादित्यमुदीक्ष्यति सूर्यस्य चचुरा-
 रुहमग्नेरक्ष्णः कनीनिकां यदेतग्नेभिरौयसे भ्राजमानो
 विपश्चितेत्यथैतां सोमक्रयणीमग्रेण शालामुदीचीमतिवित्प-
 यन्ति^१ तामनुमन्त्रयते चिदसि मनासीत्यान्तादनुवाकस्थाथाह
 १५ दक्षिणस्त्रेर्मस्य^१ सप्तमं पदं जोषयध्वमिति^१ तस्यै षट्पदान्यनु-
 निष्क्रामति ॥ १२ ॥

वस्यसि रुद्रास्यदितिरस्यादित्यासि शुक्रासि चन्द्रासीति^१
 सप्तमं पदमभिगृह्णाति बृहस्पतिस्त्वा सुन्ने रण्वतु रुद्रो
 वसुभिराचिकेतित्यथैतस्मिन्यदे हिरण्यं निधाय संपरिस्तीर्याभि-
 १० जुहोति पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्नाजिघर्षिं देवयजन इडायाः पदे
 द्रवति स्वाहेत्यपोद्भृत्य हिरण्यः स्फ्येन वा कृष्णविषाणया वा

१. Thus BJH; दक्षिणेर्मस्य T; F corrupt.

पत्रं परिलिखति परिलिखितः रचः परिलिखिता अरातय
 इदमहः रचसो ग्रीवा अपिकृन्तामि यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं
 द्विभ इदमस्य ग्रीवा अपिकृन्तामौत्थैर्नृफेनोपसंघाहं याव-
 त्मृतं प्रद्वरण्याः संवपत्यस्मे रायो ऽस्मे राय इति चिस्वे राय
 इति यज्ञज्ञानाय प्रयच्छति ^१ तोते राय इति यज्ञज्ञानः पत्न्या ^५
 अथ पत्नोः सोमक्रयणा समीचयति सं देवि देव्योर्वग्ना
 पश्यस्वैत्यथ पत्नी यजमानमीचते त्वष्टीमती ते सपेय सुरेता
 हेतो दधाना वीरं विदेस तव संदृशीत्यथ यजमानः सोम-
 क्रयणीमीचते साहः रायस्योषेण विद्योषमित्यथैनद्विरण्यमङ्गिः ^१
 प्रचाल्य मध्यमायामङ्गुलौ बध्नीति ^१ ऽथैनं पदाश्रयमङ्गिरूपसृज- ^{१०}
 तुत्सृजन्ति ^२ सोमक्रयणी ^१ नयन्ति पत्नीं ^१ नि पद दधति ^१
 ॥ १३ ॥ तृतीयः ॥

अथात्रैव तिष्ठन्याचति चन्द्रं च क्वागां च कृष्णाबलक्ष्या-
 वूर्णासुके ^३ उष्णीषं द्वे वामसी द्वे कृष्णाजिने सोमक्रयणीमित्यथ
 पृच्छति सोमविक्रयिञ्जुङ्गस्ते सोमाइ ^४ इति ^१ शुद्ध इतीतरः ^{१५}

१ Thus (with एनङ्) all, also Keś.

२ Thus all, also, a copy of the Nivarana; Keś : अथैतं ।

३ FH: उपसृज्ज (or ज)तिनयंति सोम०; B: उपसृज्जत्युत्सृजंति सोम०; T:
 उपसृज्जत्युत्सृजन्ती सोम०; J: उपसृज्जति सोम०; P: उपसृज्जत्युत्सृजति; Keś. has:
 अथैतं पदाश्रयं... उपसृजति । सोमक्रयणीमुत्सृजंति The Somaprayoga I. O.
 1262 has: पददेशे अयो निनीयतिनयंति (thus !) सोमक्रयणीं । Are we to
 read: अतिनयन्ति instead of उत्सृजन्ति ?

४ FT •वसृक्ष्या जर्णा०, the other MSS. also P, क्ष्यावू• comp. the
 note on page 166.

५ The pluti sign is added in one of the MSS. only (H).

प्रत्याह^१ सुविचित^२ राजानं पुरस्ताद्भागभिरुपतिष्ठत एषं ते
 गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो भाग इति
 मे सोमाय ब्रूतादेष ते जागतो भाग इति मे सोमाय
 ब्रूताच्छन्दोमाना^३ साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूतादि-
 ५ त्यथैतद्रोहितं चर्मानुदुहमुत्तरलोमास्तीर्याथैतद्विगुणं^४ वांसः
 प्राचीनदशमुत्तरार्धं चर्मण उपस्तृणात्यथ हिरण्यवता पाणिना
 राजानंमभिमृशत्य^५शुना ते अ^६शुः पृथ्यतां परुषा परुर्गन्धेस्त्री
 काममवतु मदाय रसो अच्युतो ऽमात्यो ऽसि शुक्रस्ते ग्रहं
 इत्यथैनमतिच्छन्दसर्चा मिमीत^७ एकयैकयोत्सर्गं मिमीते^८
 १० ऽथातयान्नियायातयान्नियैवैनं मिमीते^९ सर्वास्वङ्गुष्टमुपनिगृह्णा-
 त्यमि त्यं देव^{१०} सवितारंमूष्णोः कविक्रंतुमर्चासि सत्यसवस^{११}
 रंलंधामभि प्रियं मतिम् । ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतस्वी-
 मनि हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपां सुवरिति^{१२} पञ्चकृत्वी
 यंजुषां पञ्चकृत्वस्त्रुणी^{१३} दशकृत्वो विमानो^{१४} ऽर्धवेला^{१५} राज्ञो
 १५ मिमीते^{१६} ऽथातिशिष्ट^{१७} राजानं प्रजाभ्यस्त्वेत्युपसमूहति^{१८} समु-
 च्छित्य वसन्स्थानान्प्रदक्षिणमुष्णीषेणोपनहति प्राणाय त्वेति^{१९}
 व्यानायै त्वेत्यमुष्ट्येत्यथोपरिष्ठादङ्गुल्यावकाशं कृत्वा यंजमानं-
 मवेक्ष्यति प्रजांस्वमंनुं प्राणिहि प्रजांस्वामंनु प्राणान्वित्यथैनं
 चर्मणि निदधाति^{२०} तं ततः कौत्स आदत्ते^{२१} ऽङ्गिरंभुक्ष्य

१ Thus HFP (comp. Padārthanirv. p. 270, No 56); the other MSS. सवि० ।

२ The clause अथैतद्रोहितं ... आस्तीर्य om. PJTH. Keś. cites them.

३ विमानो JT.

चर्मोद्दूहत्यथोपोत्याद्य प्रच्छति सोमविक्रयिन्क्रयस्ते सोमार्^१
इति^१ क्रय्य इतीतरः प्रत्याह^१ मूजवतार्^१ इति^१ मूजवतो
हीतीतरः प्रत्याहाथैनं गवा पणते गवा ते क्रीणानीति^१ क्रीतः
सोम इत्याह सोमविक्रयी वयाःसि व्याचच्छेत्येषा ते सोमक्रयणी
चन्द्रं ते ह्यागा ते वस्त्रं त इत्यथैनः हिरण्येन पणते ॥ १४ ॥

सोमं ते क्रीणामूर्जस्वन्तं पयस्वन्तं वीर्यवन्तमभिमातिषाहः
शुकं ते शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेणामृतममृतेन संयन्ते^१
गोरित्युक्त्वास्ते चन्द्राणीति यजमानाय प्रयच्छत्यथैनं प्रतीचीन-
धीवयाजया पणते तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते सहस्रपोषं
पुथ्यन्थाश्चरमेण, पशुना क्रीणामीत्यस्ते ते बन्धुरिति यजमान- १०
मीचते^१ मयि ते रायः अयन्तामित्यात्मानमथैनां प्रदक्षिण-
मावत्याङ्घ्रिरभ्युक्ष्योदीचीमुत्सृजति^१ सैषा कौत्सस्य भवत्यथ
कौत्साद्राजानमादत्ते मित्रो न एहि सुमित्रधा इति^१ तं
यजमानस्योरौ दक्षिण आसादयतीन्द्रस्योरुमाविश दक्षिणमुग्रानु-
ग्रन्तः स्योनः स्योनमित्यथैनं प्रत्यपोर्णते यजमानो^१ ऽङ्घ्रिरभ्युक्ष्य १५
कौत्साय वा परिकर्मिणे वोष्णीषं प्रयच्छत्यथ यजमानः
शुक्योर्णास्तुकयाध्यस्यत्यस्ते ज्योतिरित्यथैतां कृष्णामुपग्रथ्नाती-
दमहः सर्पाणां दन्दशूकानां ग्रीवा उपग्रथ्नामीति^१ तथा सोम-
विक्रयिणं विध्यति सोमविक्रयिणि तम इत्यथ सोमक्रयणान-
मुदिशति स्वान भ्राजाङ्गारे बभ्रारे हस्त सुहस्त कृशानवेते १०

१ Here again only H and Keś. have the pluti sign.

२ Some MSS. have संयन्ते, the Mantramālā सम्यन्ते ।

३ Most of the MSS. have आहस्य instead of आवस्य ।

- वः सोमक्रयणास्तान्चध्वं मा वो दभन्वित्यथैनमादाथोपोत्तिष्ठ-
 त्पुदायुषा स्वायुषोदोषधीनाः रसेनोत्पर्जन्यस्य शुभ्रेणोदस्त्रा-
 ममृताः अन्विति ^१ दक्षिणत एतत्सोमवाहनमनः प्रागीषं
 योग्यकृतमुपस्थितं भवति ^१ तदभिप्रैत्युर्वन्तरिचमन्विहीति ^१ तस्य
 ५ नीडे कृष्णाजिनमासृणात्यदित्याः सदो ऽसीत्यदित्याः सद
 आसीदेति कृष्णाजिने राजानमथैनमुपतिष्ठते ऽस्तभ्नाद् द्यामृ-
 षभो अन्तरिचमभिमीत वरिमाणं पृथिव्या आसीदद्विश्वा भुव-
 नानि सप्तद्विश्चेत्तानि वरुणस्य व्रतानीत्यथैनं वाससा परितनोति
 वनेषु व्यन्तरिचं ततान वाजमर्वत्सु पयो अग्निथासु हत्सु क्रतुं
 १० वरुणो विच्छिन्निं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रावित्यथोदु त्वं
 जातवेदसमिति सौर्यर्चा कृष्णाजिनं पुरस्तात्प्रत्यानह्यत्यथ सोम-
 वाहनावानीयमानौ प्रतिमन्त्रयत उस्त्रावेतं धूर्षाहावनश्रू अवीर-
 हणौ ब्रह्मचोदनाविति ^१ तयोर्दक्षिणं पूर्वं युनक्ति वरुणस्य
 स्कम्भनमसीति ^१ वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसीति शम्यामवगूहति ^१
 १५ प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश इति योक्त्वमेतथैवावृतोत्तरमनद्वाहं
 युनक्त्यथ दक्षिणामीषामन्वारभ्य संप्रैषमाह ॥ १५ ॥

सोमाय क्रीताय प्रोह्यमाणायानुब्रूहि सुब्रह्मण्य सुब्रह्मणा-
 माङ्गय मा तु त्वमाङ्गायजमान आङ्गास्यतीति ^१ यदा यज-
 मानस्त्रिरूपाः श्राङ्गयते ऽथैष सुब्रह्मण्यो ऽन्तरेणेषे तिष्ठन्पलाश-
 १० शाखां धारयन्सुब्रह्मण्यामाङ्गयति सुब्रह्मण्योः सुब्रह्मण्योमिति
 चिस्त्रिरूपायां प्रच्यावयन्ति प्रच्यवस्व भुवस्यते विश्वान्यभि

१ Thus F only; the other MSS. •ङ्गार्थज• Read •को यज• (P)।

धामानि मा त्वा परिपरी विदन्मा त्वा परिपन्थिनो विदन्मां
 त्वा वृका अघायवो मा गन्धर्वो विश्वावसुरादघच्छ्येनो भूत्वा
 परांपत यजमानस्य नो गृहे देवैः स्रुक्तमिति^१ प्रदक्षिण
 राजानं परिवहन्यथैतावज्जभोपसंक्रामतो ऽध्वर्युश्च यजमानस्य
 यजमानस्य स्तस्थयन्यस्यपि पन्थामगस्रहि स्वस्तिंगामनेहसं ५
 येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वस्त्रित्यथाद्येण शार्त्ता
 तिष्ठन्नोह्यमानः राजानं प्रतिमन्त्रयते नमो मित्रस्य वरुणस्य
 चक्षसे महो देवाय तदृतः सपर्यत दूरेदृशे देवजाताय केतवे
 द्विस्वुन्नाय सूर्याय गृसतेत्यथैतस्मोमवाहनमनो ऽयेण शार्त्ता-
 सुदगीषमुपस्थापयन्ति^१ तदुपस्तभ्नाति वरुणस्य स्तभानम- १०
 सीति^१ वरुणस्य स्तभसर्जनमसीति ग्रम्यामुद्गूह्यत्युन्मुक्तो वरुणस्य
 पाश इति योक्तमथ वै भवति विमुक्तो ऽन्यो ऽनघ्नान्भवत्य-
 विमुक्तो ऽन्यो ऽथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य संतत्यै पत्यन्वारभंत
 इति ब्राह्मणमथैहि यजमानेति^१ पूर्व्या द्वारा शार्त्तां प्रपाद्य
 वृष्ट्याः स्त्रीत्वीपः प्रणीयातिथ्यं निर्वपत्यन्वारब्धायां पत्यामथ १५
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसवं इति प्रतिपदं कृत्वा ॥ १६ ॥

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपामीत्येतामेव
 प्रतिपदं कृत्वा सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपा-
 मीत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वातिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा जुष्टं
 निर्वपामीत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वाग्ने त्वा रायस्योषदाग्ने २०
 विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपामीत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वा शेनाय त्वा

१ Thus J, Kes., Padārthānv. ; the other MSS. ०पयति ।

सोमस्यते विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपामीति^१ प्रञ्चकृत्वो यजुषा^१
हविष्कृता वाचं विसृज्येतथैवावृतोत्तरमनञ्चाहं विसृज्यत्येते
ब्राह्मणाश्चत्वार आसन्दीमाददते^१ ऽथ यजमानो नीडाद्राजान-
मादत्ते या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरसु
५ यज्ञमिति^१ पूर्वं एवासन्द्या प्रतिपद्यन्ते^१ ऽन्वयाज्ञा यजमानो
ऽन्वक्कूद्र^१ उदपात्रेण^१ पूर्वया द्वारा शालां प्रपादयति गस-
स्कानः प्रतरणः सुवीरो ऽवीरहा प्रचरा सोम दूर्यान्वित्यथैता-
मासन्दीमयेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतो निदधति^२ तस्यां
कृष्णाजिनमास्तृणात्यदित्याः सदो ऽभीत्यदित्याः सद आसीदेति
१० कृष्णाजिने राजानमथैनमुपतिष्ठते वरुणो ऽसि धृतमृतो वारुण-
मसौति^१ समुच्चित्य कृष्णाजिनस्यान्तान्स्थान्यथा विगथ्य वःप्रे
प्रयथाति शंथोर्देवानां सखादित्यथापरावासन्दीपादावन्तरेण
ब्राह्मणो ऽभिषिञ्चति शूद्रः प्रचालयति मा देवानामपस-
श्चिस्महीत्यथैनं वारुण्यर्चा परिचरति तत्त्वा यामि ब्रह्मणा
१५ वन्दमान इत्यथैनं सःशान्ति मा राजानं चाहवनीयं चान्त-
रेण कश्चन संचारीन्मैनं सायुधो मा सदण्डो मा सच्छत्रो
मा सोष्णीषो मा साधस्याद्यो ऽतुप्रपादीदित्यथास्मै सधुपर्कं
च गां च प्राङ्गस्तामध्वर्युर्विशक्ति^१ ॥ १७ ॥ चतुर्थः ॥

अपयन्त्येतमातिथ्यं वैष्णवं नवकपालं^१ तेन सह मदन्तीर-
२० धिश्रयति^१ शिल्पवदेतदिभाबर्हिरातिथ्यस्य भवति^१ कार्भर्यमथैः

१ कूद्र F; सुद्र H; शूद्र PBJ, सूद्र T (Grantha !)

२ Thus only P, comp. Keśava (ब्राह्मणा एव निदधति); निदधानि
the other MSS.

परिधिभिराश्ववालेन प्रस्तरेणैचवीभ्यां विधृतीभ्यां तेन शिल्प-
वत्त्वं पुरोडाशस्य ग्राहयित्वा अपयित्वाभिवास्य^१ प्राङ्केत्याप्येभ्यो
निनीय स्तम्बयजुर्हरती^१दमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं त्रिच्यजुषा
त्वृणीं चतुर्थं^१ पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्यु-
द्धृत्युद्धृतादाग्नीध्रस्तिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथोत्तरं परिग्राहं
परिगृह्ण योयुपित्वा तिर्यञ्च^२ स्फ्य^२ स्तम्बा संप्रैषमाह
प्रोचणीरासादयेभाबर्हिरुपसादय स्रुवं च स्रुचश्च संमृड्ग्राज्येनो-
देहीत्याहतासु प्रोचणीषूदस्य स्फ्यं मार्जयित्वेभाबर्हिरुपसाद्य
प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य स्रुवं च स्रुचश्च संमार्ज्याज्येनोदेत्याज्यं^२
च प्रोचणीस्रोत्पूय प्रसिद्धं चतुर्गृहीतानि वा पञ्चगृहीतानि १०
वाज्यानि गृहीत्वा प्रोचणीभिरुपोत्तिष्ठती^१धं प्रोचति^१
वेदिं प्रोचति^१ बर्हिः प्रोचति^१ बर्हिरासन्नं प्रोच्योपनिनीय
पुरस्तादाश्ववालं प्रस्तरं गृह्णाति^१ पञ्चविधं बर्हिं स्त्रीत्वां प्रस्तर-
पाणिः प्राङ्भिसृप्य कार्भ्यमयान्परिधीन्परिदधात्यूर्ध्वं समिधा-
वादधात्यै^१चवी विधृती तिरस्त्री सादयति^१ विधृत्योराश्ववालं १५
प्रस्तरं^१ प्रस्तरे जुह्वं^१ बर्हिषीतरे^१ एता असदन्निति समभिमृश्य
प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्याथैतं पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिघारि-
तमुदास्य च तुर्हीचातिथ्यमासादयत्यत्र संभाराग्न्याचष्टे^१ ऽथ
निर्मन्थ्यस्यावृता निर्मन्थ्येन चरति^१ प्रहृत्याभिज्जत्याधेष्वात्स-
मिधमाददान आहाग्नये समिथ्यमानायानुब्रूहीत्यभ्यादधाती^१धं २०
न समिधं परिग्निनष्टि^१ वेदेनोपवाजयत्यनुक्तासु सामिधेनीषु

१ अपयित्वा om. HTB; read by PJF.

२ उदेच्याज्यं BJ; उदेत्याज्यं the other MSS. also P.

सुवेणाधारमाधारयति^१ संमृष्टे सुग्भ्यामुत्तरमथासुसुगर्शयन्सु-
चावुदङ्कृत्याक्रम्य जुक्त्वा ध्रुवाः समज्य सादयित्वा सुचौ प्रवरं
प्रवृणीते^१ प्रसिद्धः होतारं वृणीते^१ सीदति होता^१ प्रसवमा-
काङ्क्षति^१ प्रसूतः सुचावादायात्याक्रम्याश्राव्याह समिधो यजेति^१
५ वषट्कृते जुहोति यज यजेति^१ चतुर्थं यक्ष्यन्नचैतदौपश्रितमाज्यः
सर्वश एव जुक्त्वाः समानयते^१ पञ्च प्रयाजानिद्वोदङ्कृत्याक्रम्य
सःस्त्रावेण ध्रुवामभिघार्थं पुरोडाशमभिघारयति नोपश्रितमथाश्रये
सोमायेत्याज्यभागभ्यां चरत्युपाःशु हविषा चरति विष्णवे
ऽनुब्रूहि^१ विष्णुं यजेत्यथ स्त्रिष्टकता चरतीडान्त आतिथ्यः
१० संतिष्ठते^१ ऽचैतत्पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयत्यचैतद्भुवाज्यमायाथ्य
कःसं वा चमसं वा याचति^१ तमन्तर्वेदि निधाय तस्मिन्ने-
तत्तानूनन्नं निगृह्णाति ॥ १८ ॥

आपतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि तनूनन्ने त्वा
गृह्णामि शाकराय त्वा गृह्णामि शक्कन्नोजिष्ठाय त्वा गृह्णा-
१५ मीति^१ स यावन्त ऋत्विजस्त एनत्समवमृशन्त्यनाष्टष्टमस्त्रनाष्ट्यं
देवानामोजो ऽभिग्रस्तिपा अनभिग्रस्तेन्यमिति^१ यजमानमति-
वाचयत्यनु मे दीचां दीचापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्त्यतिरञ्जसा
सत्यमुपगेषः सुविते मा धा इति^१ स यावन्त ऋत्विजस्तेषूप-
ह्वमिद्धा यजमान एव त्रिरवजिघ्रति प्रजापतौ त्वा मंसि
१० जुहोमीत्यथैनदद्भिरभ्युनीयोत्तरतः सिञ्चत्यथाहाम्नीन्मदन्यापारः^१
इति^१ मदन्ति देवीरमृता ऋतावृध इति^१ ताभिराद्रवेत्यथ

१ THE ins. इति ।

१ only H has the pluti sign.

मदन्तीरूपस्यशोपोत्याय विस्त्रस्य हिरण्यमवधाय राजानमाप्या-
ययन्त्यंशुरंशुस्ते देव सोमाप्यायतामिन्द्रायैकधनविदं आ
तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेति^१ यजमानमतिवाच-
यत्याप्यायय सखीन्सन्त्या मेधया स्वस्ति ते देव सोम सूत्याम-
श्रीयेत्यथाप उपस्युश्य यथायतनमुपविशन्त्याध्वर्युर्वाजवतीभ्यां
सुचौ ब्रूहति^१ विष्टतीभ्यां प्रस्तरं समुल्लुप्याप्रतिशृणुंस्तेधा-
नक्ति^१ न प्रस्तरायाः प्रावयति^१ न बर्हिरनुप्रहरति^१ तं दक्षि-
णार्धे वेद्यै निधाय तस्मिन्दक्षिणोत्तरिणो निऋवत एष्टा रायः
प्रेषे भगायर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या इति^१
परिधिषु शकलानुपसंगृह्णाति प्रस्तरे बर्हिर्यावन्मात्रं सन्ध्या १०
विद्यथ्याहवनीये ऽतिवाच्याङ्गिरभ्युच्छोत्तरतः सादयत्यथ
यजमानमवान्तरदीचासुपनयत्यग्ने व्रतपते त्वं व्रतानां व्रत-
पतिरसि या मम तनूरेषा सा त्वयि या तव तनूरियं सा
मयि सह नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानीत्यथैनं संप्राप्ति संतरां
मेखलां समायच्छस्व संतरां मुष्टी कुरुष्व तप्रव्रत एधि १५
मदन्तीभिर्माज्यसोत्पूर्व^१ व्रतनं सृज या ते अग्ने रुद्रिया
तनूस्तया नः पाहि तस्यास्ते स्वाहेत्येतेनातो ऽधि व्रतयेति^१ स
एवमेवैतत्सर्वं करोति ॥ १६ ॥

अथ प्रवर्ग्यस्यावृता प्रवर्ग्येण चरत्यथ स्फ्यमाददान
आहामीन्मदन्तीरधिअथ हविरधिअथैह्युपसीदित्येतास्त्रेव मद- २०
न्तीषु भूयसीरप आनयत्याज्यमधिअयति^१ तद्भुविरथैतस्त्रैव

१ Thus Kes., Mantramālā ; पूर्वव्रतनं the other MSS. also P.

- बर्हिष स्त्रीर्णस्य पर्यवलोपः स्वम्बजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं
 पौरोडाशिकं^१ त्रिर्जुषा त्रुष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं परिग्राहं परि-
 गृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्रस्त्रिर्हरति^१ यदाग्नीध्र-
 स्त्रिर्हरत्यथोत्तरं परिग्राहं परिगृह्ण योयुपित्वा त्रिर्जुषः स्फ्यः
 ५ स्वम्बा संप्रैषमाह मदन्तीरासादयेष्वाबर्हिरूपसादय स्रुवं च स्रुचौ
 च संमृद्धिं हविषोदेहीत्याहृतासु मदन्तीषूदस्य स्फ्यं मार्जथि-
 त्वाबर्हिरूपसाद्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य स्रुवं च स्रुचौ च
 संमार्ष्टि^१ हविषोदेति^१ हविश्च मदन्तीश्वोत्पूयाष्टौ कृत्वो जुह्वां
 गृह्णीते^१ चतुरूपभृत्याज्यस्थाल्यां तृतीयासुत्प्रदाय मदन्तीभि-
 १० रूपोत्तिष्ठतौभ्रं प्रोचति^१ वेदिं प्रोचति^१ बर्हिः प्रोचति^१ बर्हि-
 रासन्नं प्रोच्योपनिनीय पुरस्तादाश्ववालं प्रस्तरं गृह्णात्येकविधं
 बर्हिं स्त्रीर्णां प्रस्तरपाणिः प्राङ्भिस्त्र्य काश्मर्थमयान्यरिधौ-
 न्यरिदधात्यूर्ध्वं समिधावादधात्यैश्वी विधृती तिरश्ची सादयति^१
 विधृत्योराश्ववालं प्रस्तरं^१ प्रस्तरे जुह्वां^१ बर्हिषीतरे^१ एते अस-
 १५ दतामिति समभिस्त्र्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य जघनेन
 गार्हपत्यमुपविश्य देवपत्नीर्व्याचष्टे^१ ऽथैतेनैव यथेतमेत्यायेष्वात्स-
 मिधमाददान आहाग्नये समिधमानायानुब्रूहीत्यभादधातीधः
 सकृद्वा त्रिर्वा^१ न समिधं परिग्निनष्टि^१ वेदेनोपवाजयत्यनूक्तासु
 समिधेनीषु स्रुवेणाघारमाघारयति^१ संमृष्टे न स्रुग्भ्यासुत्तर-
 २० मथ प्रवरं प्रवृणीते^१ ऽथाश्रावयत्यो श्रावयास्तु श्रौषट् सौदः
 होतरित्येतावान्प्रवरः^१ सौदति होता^१ प्रसवमाकाङ्क्षति^१ प्रसूतः
 स्रुचावाददान आह ॥ २० ॥

अग्रय इत्युपांश्चनुब्रूहीत्युच्चैरात्याक्रम्याआव्याहाग्निमित्यु-
 पांश्च यजेत्युच्चैर्वषट्कृते पूर्वार्धे ऽर्धवेलां^१ जुहोत्यथाचैव तिष्ठन्नाह
 सोमायेत्युपांश्चनुब्रूहीत्युच्चैरात्याव्याह सोममित्युपांश्च यजे-
 त्युच्चैर्वषट्कृते मध्ये जुहोत्यथ समानयमानं^२ आह विष्णव
 इत्युपांश्चनुब्रूहीत्युच्चैरात्याव्याह विष्णुमित्युपांश्च यजेत्युच्चै- ५
 र्वषट्कृते पश्चात्सर्वं जुहोत्यथोदङ्गत्याक्रम्य यथायतनं सुचौ
 सादयित्वाथाहाग्नीन्मदन्यापाइ इति^३ मदन्ति देवीरमृता
 च्छतावृध इति^४ ताभिराद्रवेत्यथ मदन्तीरुपसृश्योपोत्याथ
 विस्त्रस्य हिरण्यमवधाय राजानमाप्याययन्त्यंशुरंशुस्ते देव
 सोमाप्यायतामिन्द्रायैकधनविद आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा १०
 त्वमिन्द्राय प्यायस्विति^५ यजमानमतिवाचयत्याप्यायय सखीन्सन्त्या
 मेधया स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामग्नीयेत्यथाप उपसृश्य यथा-
 यतनमुपविशत्यथाध्वर्युर्वाजवतीभ्यां सुचौ ब्यूहति^६ विष्टतीभ्यां
 प्रस्तरं समुक्षुप्याप्रतिशृणुंस्त्वेधानक्ति^७ न प्रस्तराथाआवयति^८
 न बर्हिंरनुप्रहरति^९ तं दक्षिणार्धं वेद्यै निधाय तस्मिन्दक्षिणो- १५
 त्तरिणो निङ्गुवत एष्टा रायः प्रेषे भगायतंमृतवादिभ्यो नमो
 दिवे नमः पृथिव्या इति^{१०} सव्ये पाणौ प्रस्तरं समावृत्याज्य-
 स्थाख्याः सुवेणोपहृत्य प्रथमासुपसदं जुहोति या ते अग्ने
 ऽथाशया तनूर्वर्षिष्ठा गङ्गरेष्टोयं वचो अपावधीं लेषं वचो
 अपावधीं स्वाहेति^{११} परिधिषु शकलानुपसंगृह्णाति प्रस्तरे २०

१ Thus HTF ; ०र्धवेलायां BJ.

२ Thus J only ; समावपमान HF ; समावयमान B Keś. ; समायमान T.

बर्हियावन्मात्रं सन्ध्या विग्रथ्याहवनीये ऽतिवाल्याङ्गिर-
 भ्युत्थोत्तरतः सादयत्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्म-
 ण्यामाङ्गय चिस्त्वनव्रतं प्रयच्छतेत्याङ्गयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यां
 चिस्त्वनव्रतं प्रयच्छत्यथापराङ्ग अपराङ्गिकीभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गां
 प्रचरति तयोः समानी चर्यैतावदेव नाना सव्योत्तरिणो
 निष्पुवते ऽथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाङ्गय
 चिस्त्वनव्रतं दोहयतेत्याङ्गयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यां चिस्त्वनव्रतं
 दोहयति तदर्धरात्रे प्रयच्छति ॥ २१ ॥ पञ्चमः ॥

अथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य स॒शास्त्रि द्विस्त्वनव्रतं
 १० दोहयतेति॑ प्रातरुदित आदित्ये विस्मृष्टायां वाचि मध्यमाभ्यां
 प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरति राजाशयामत्र जुहोत्यथोपनिष्क्रम्य
 संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाङ्गय द्विस्त्वनव्रतं प्रयच्छतेत्या-
 ङ्गयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यां द्विस्त्वनव्रतं प्रयच्छति स आह-
 वनीयादेवाये षट् प्राचः प्रक्रमाग्रक्रामति तच्छङ्कुं निहन्ति
 १५ स शालामुखीयः शङ्कुः शालामुखीयाच्छङ्कोः षट्त्रिंशत्प्राचः
 प्रक्रमाग्रक्रामति तच्छङ्कुं निहन्ति स यूपावटीयः शङ्कुः
 शालामुखीयाच्छङ्कोः पञ्चदश दक्षिणा प्रक्रमाग्रक्रामति पञ्च-
 दशोदीचस्तच्छङ्कुं निहन्ति ते श्रोणी यूपावटीयाच्छङ्कोर्दादश
 दक्षिणा प्रक्रमाग्रक्रामति द्वादशोदीचस्तच्छङ्कुं निहन्ति

१ Here and elsewhere F and the Mantramālā write चिस्त्वनं व्रतं, द्विस्त्वनं व्रतं etc.; all the other MSS. and Keś. write one word.

१ T ins. षष ।

अग्नय इत्युपांश्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्राव्याहाग्निमित्यु-
पांशु यजेत्युच्चैर्वषट्कृते पूर्वार्धे ऽर्धवेलां जुहोत्यथाचैव तिष्ठन्नाह
सोमायेत्युपांश्वनुब्रूहीत्युच्चैराश्राव्याह सोममित्युपांशु यजे-
त्युच्चैर्वषट्कृते मध्ये जुहोत्यथ समानयमानं आह विष्णव
इत्युपांश्वनुब्रूहीत्युच्चैराश्राव्याह विष्णुमित्युपांशु यजेत्युच्चै- ५
र्वषट्कृते पश्चात्सर्वं जुहोत्यथोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं सुचौ
सादयित्वाथाहाग्नीन्मदन्यापाः इति^१ मदन्ति देवीरमृता
श्चतावृध इति^१ ताभिराद्रवेत्यथ मदन्तीरुपसृश्वोपोत्याय
विस्तस्य हिरण्यमवधाय राजानमाप्याययन्त्यंशुरंशुस्ते देव
सोमाप्यायतामिन्द्रायैकधनविद आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा १०
त्वमिन्द्राय प्यायस्वेति^१ यजमानमतिवाचयत्याप्यायय सखीन्सन्या
मेधया खस्ति ते देव सोम सुत्यामग्नीयेत्यथाप उपसृश्व यथा-
यतनमुपविशन्त्यथाध्वर्युर्वाजवतीभ्यां सुचौ व्यूहति^१ विधृतीभ्यां
प्रस्तरं समुल्लुप्याप्रतिशृणुस्त्वेधानक्ति^१ न प्रस्तरायाश्रावयति^१
न बर्हिर्नुप्रहरति^१ तं दक्षिणार्धं वेद्यै निधाय तस्मिन्दक्षिणो- १५
त्तरिणो निङ्गुवत एष्टा रायः प्रेषे भगायतंमृतवादिभ्यो नमो
दिवे नमः पृथिव्या इति^१ सव्ये पाणौ प्रस्तरं समावृत्याज्य-
स्याख्याः सुवेणोपहत्य प्रथमासुपसदं जुहोति या ते अग्ने
ऽयाग्रथा तनूर्वर्षिष्ठा गङ्गरेष्ठोयं वचो अपावधीं लेषं वचो
अपावधीं स्वाहेति^१ परिधिषु शकलानुपसंगृह्णाति प्रस्तरे २०

१ Thus HTF; ०र्धवेलायां BJ.

२ Thus J only; समावपमान HF; समावयमान B Kes.; समायमान T.

बर्हियाविन्मात्रं सन्ध्या विद्यथाहवनीये ऽतिवाल्याङ्गिर-
 भुच्छोत्तरतः सादयत्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्म-
 ण्यामाङ्गय चिस्तनव्रतं प्रयच्छतेत्याङ्गयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यां
 चिस्तनव्रतं प्रयच्छत्यथापराङ् अपराङ्गिकीभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां
 ५ प्रचरति तयोः समानी चर्येतावदेव नाना सव्योत्तरिणो
 निङ्गुवते ऽथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाङ्गय
 चिस्तनव्रतं दोहयतेत्याङ्गयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यां चिस्तनव्रतं
 दोहयति तदर्धरात्रे प्रयच्छति ॥ २१ ॥ पञ्चमः ॥

अथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सःशास्ति द्विस्तनव्रतं
 १० दोहयतेति^१ प्रातरुदित आदित्ये विष्टयायां वाचि मध्यमाभ्यां
 प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति राजाशथामन्न जुहोत्यथोपनिष्क्रम्य
 संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाङ्गय द्विस्तनव्रतं प्रयच्छतेत्या-
 ङ्गयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यां द्विस्तनव्रतं प्रयच्छति स आह-
 वनीयादेवाये षट् प्राचः प्रक्रमान्प्रकामति तच्छङ्कुं निहन्ति
 १५ स गालामुखीयः शङ्कुः गालामुखीयाच्छङ्कोः षट्त्रिंशत्प्राचः
 प्रक्रमान्प्रकामति तच्छङ्कुं निहन्ति स यूपावटीयः शङ्कुः
 गालामुखीयाच्छङ्कोः पञ्चदश दक्षिणा प्रक्रमान्प्रकामति पञ्च-
 दशोदीचस्तच्छङ्कुं निहन्ति ते ओषी यूपावटीयाच्छङ्कोर्दादश
 दक्षिणा प्रक्रमान्प्रकामति दादशोदीचस्तच्छङ्कुं निहन्ति

१ Here and elsewhere F and the Mantramālā write निस्तनं व्रतं,
 द्विस्तनं व्रतं etc.; all the other MSS. and Keś. write one word.

२ T ins. चय ।

तावत्सावथैनामच्छाया मानेन प्रमाथ समन्तं स्यन्दया परि-
 तनेति^१ पृष्ठ्यामातनेति^१ यूपावटीयाच्छङ्कोरनुस्यन्दं द्वादश
 प्रत्यञ्चि चुद्रपदानि प्रकामति^१ तच्छङ्कुं निहन्ति^१ स मध्यम
 श्रौत्तरवेदिकः शङ्कुर्मध्यमादौत्तरवेदिकाच्छङ्कोः पञ्च दक्षिणा
 चुद्रपदानि प्रकामति पञ्चोदञ्चि^१ तच्छङ्कुं निहन्ति^१ ते ओषी^१ ५
 यूपावटीयाच्छङ्कोश्चत्वारि दक्षिणा चुद्रपदानि प्रकामति चत्वारि
 युदञ्चि^१ तच्छङ्कुं निहन्ति^१ तावत्सावथैनामच्छाया मानेन प्रमाथ
 समन्तं स्यन्दया परितनोति^१ पृष्ठ्यामातनोति^१ मध्यमादौ-
 त्तरवेदिकाच्छङ्कोरनुस्यन्दं षट् प्रतीचः प्रक्रमाग्रप्रकामति
 दक्षिणा सप्तमं^१ तत्पथं निदधाति^१ स उपरवाणां कालो^१ ऽथ १०
 महावेद्या उत्तरादश्रीयाच्छङ्कोर्वेद्यन्तेन द्वादश प्रतीचः प्रक्र-
 माग्रप्रकामत्युदञ्चं चयोदशं^१ तदाग्नीध्र उपसौदति^१ स उत्करस्य
 कालो^१ ऽथोपरवाणां कालात्साम्यजुर्हरति^१ ॥ २२ ॥

इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिचञ्जुषा तृष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं
 परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं जपतीमां नराः कृणुत वेदिमेत्य १५
 वसुमतीं रुद्रवतीमादित्यवतीं विश्वदेव्यावतीं वर्धन्दिवो नाभा
 पृथिव्या यथायं यजमानो न रिष्येदितुं दुन्धुद्वितादाग्नीध्रस्त्रि-
 र्हरति^१ यदाग्नीध्रस्त्रिर्हरत्यथायेण ग्राह्यां तिष्ठन्संप्रैषमाह वेदि-
 कारा वेदिं कल्पयत प्र स्थलानि भिन्दत प्रति निम्नान्पूरयत
 किंशाह्णि निरस्यत प्राचीमुदौचीं प्रणवां निस्तिष्ठतेति^१ २०
 यथासंप्रैषं ते कुर्वन्त्यथ महावेद्या उत्तरादश्रीयाच्छङ्कोर्वेद्यन्तेन

१ BJT om. these two words.

त्रौग्रतीचः प्रक्रमाग्रक्रामत्युदङ् चतुर्थं^१ तच्चात्वालस्यावृता
 चात्वालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभि-
 मुत्साद्याधैनां प्रतिष्काद्यापराङ्गिकीभ्यां^२ प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर-
 त्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाङ्गय द्विस्तनव्रतं
 १ दोहयतेत्याङ्गयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यां^३ द्विस्तनव्रतं दोहयति^४
 तदर्धरात्रे प्रयच्छति^५ ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

अथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सःशाख्येकस्तनव्रतं दोहयतेति^६
 प्रातरुदित आदित्ये विसृष्टायां वाच्युत्तमाभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां
 प्रचरति^७ हराशयामत्र जुहोत्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य
 १० सुब्रह्मण्यामाङ्गयार्धस्तनव्रतं प्रयच्छतेत्याङ्गयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्म-
 ण्यामर्धस्तनव्रतं प्रयच्छत्यथ तदानीमेवापराङ्गिकी^८ प्रवर्ग्योपसदौ
 समस्योपनिष्क्रम्य^९ संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाङ्गय प्रति-
 प्रस्थातः प्रवर्ग्यस्यावृता प्रवर्ग्यः सःमादयोद्वासनायेति^{१०} चैधैतत्पदं
 कुर्वन्ति^{११} गार्हपत्ये तृतीयमुपयमनीषु तृतीयं नि तृतीयं
 १५ दधत्यथ प्रवर्ग्यस्यावृता प्रवर्ग्यमुद्वासयत्यग्नेरावृताग्निं प्रणयत्यग्नि-
 वत्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्य योयुपित्वा तिर्यङ्गः सफः स्तब्धा
 संप्रैषमाह प्रोक्षणीरासादयेध्वावर्हिरूपसादयेत्येतावान्संप्रैषो^{१२} चै-
 वैतद्वर्हिरनुस्यन्त्यः स्तृणाति सद्भदेवै^{१३} तदेवेध्वावर्हिरग्नीषोमीयाथ
 पशवे परिश्रयैतेत्येक आङ्गुरथास्यैते अनसौ प्रचालिते प्रपन्ने

१ After ०शाख B ins. अपराङ्ग ।

२ ०पराङ्गिके BH Keś.

३ Thus JF, Bh., Keś. ; समस्यत्यथोप० the other MSS.

योग्यकृते अभितः शालां तिष्ठतस्तयोर्दक्षिणं वर्षीय उत्तरं
 दक्षिणं^१ उद्धृतफलकं दक्षिणमनुद्धृतफलकमुत्तरं^१ तयोर्दक्षे
 बद्धं तद्वस्यत्यथैने अन्तर्वेद्यभ्यावर्तयन्त्याघेण^१ शालामरत्नि-
 माचमभित सन्द्यां स्थापयित्वाथैने प्रोक्षति वैष्णवी विष्णवे
 शुन्धेयामित्यथाहैहि यजमानेति^१ पूर्वया द्वारा शालां प्रपाद्य
 गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय स्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा
 शालामुखीये सावित्रं जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने युञ्जते मन उत
 युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । वि होचा
 दधे वयुनाविदेक इन्द्रही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः स्नाहेत्य-
 परं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाथ याचत्याज्यस्थालीं सस्रुवां १०
 स्फ्यमुदपात्रं बर्हिर्हिरण्यमित्येतत्समादायाहैहि यजमानेत्यन्व-
 ग्यजमानो ऽनूची पत्नी पदहतीयमादाय पूर्वया द्वारोपनिष्क्रम्य
 दक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपसृष्य दक्षिणस्थां वर्तन्त्यां
 स्फ्येनोद्धृत्यावोक्ष्य हिरण्यं निधाय संपरिस्त्रीर्याभिजुहोतीदं
 विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् । समूढमस्य पांसुरे स्वाहे- १५
 त्यथैतेषां पदपांसूनामर्धान्यत्थञ्जलावावपत्यथैनास्रुस्त्रावेणाभि-
 धारयति^१ सा प्राचोत्तानेन पाणिना दक्षिणमक्षधुरमुपानह्या
 नो वीरो जायतां कर्मण्यो यं सर्वं ऽनुजीवाम यो बहूनाम-
 सदग्नीत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरस्य हविर्धानस्य पश्चादक्ष-
 मुपसृष्योत्तरस्थां वर्तन्त्यां स्फ्येनोद्धृत्यावोक्ष्य हिरण्यं निधाय २०

१ Thus TF; comp. xv. 22 (व्यावर्तं); the other MSS. अन्वयवर्तयन्ति ।

संपरिस्तीर्याभिजुहोतीरावती^१ धेनुमती हि भूतः सूयवसिनी
 मनवे यग्रस्ये । व्यस्कभाद्रोदसी विष्णुरेते दधात् पृथिवी-
 मभितो मयूखैः स्वाहेत्यत्रैतान्यदपाःसून्सर्वश एव पत्यञ्जला-
 वावपत्यथैनान्सःस्वावेणाभिघारयति^२ सा प्राचोत्तानेनैव पाणि-
 ५ नोत्तरमचधुरमुपानक्ति^३ समान उपाञ्जनो^४ ऽथैतानि शस्त्राणि
 प्रतिप्रस्थात्र उत्प्रयच्छति^५ नयन्ति पत्नीः कथन्ति होतारमथैने
 संपरिगृह्य संप्रैषमाह ॥ २४ ॥

हविर्धानाभ्यां प्रवर्त्यमानाभ्यामनुब्रूहीति^६ त्रिहक्तायां
 प्रवर्तयन्ति प्राचीं प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयतं मा
 १० जीङ्करनमित्यथ यद्यच्च उत्सर्जति सुवाग्देव दुर्याः आवदेत्येव
 तत्र जपत्यथैतावञ्जसोपसंक्रामतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता चोत्तरेण
 हविर्धानि परीत्य पूर्वावुपातीत्य^७ मध्यमादौत्तरवेदिकाच्छङ्को-
 रनुस्यन्तं त्रीन्पतीचः प्रक्रमाग्रक्रामतस्तदेनयोर्नभ्यस्थयोश्चुबुके
 रमयतो ऽत्र रमेथां वर्धन्पृथिव्या इत्यथ दिवो वा विष्णुवुत
 १५ वा पृथिव्या इत्याग्नीर्षदयर्चाध्वर्युर्दक्षिणस्य^८ हविर्धानस्य दक्षि-
 णतो मेथीं निहन्त्यथैनाः स्यन्त्या सूपनिबद्धासुपनिबध्नाति
 विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्रवोचमित्येवमेव प्रतिप्रस्थातोत्तरस्य

१ Thus BTJ ; ०स्तीर्याभि० H ; ०स्तीर्याभि० F.

२ Thus BH ; पूर्वांनु० JF ; T corrupt.

३ Thus B ; आग्नीर्षदय० HF ; आग्नीर्वदय० J ; आग्निर्षदय० T (Gran-
 tha !) ; आग्नीर्षदयर्चा also Hir. VII. 17, comp. Garbe in his ed. of
 Apast., Vol. II, p. 311.

हविर्धानस्योत्तरतो मेथीं निहन्त्यथैनाः स्यन्त्या सूपनिबद्धा-
सूपनिबद्धात्येतेनैव मन्त्रेणाथाध्वर्युर्दक्षिणस्य^१ हविर्धानस्य सुबु-
कात्प्राञ्चमरत्निं मीत्वा लोके^२ न्यस्य गर्तं खानयत्यथ दक्षिणा-
द्युगान्तात्प्राञ्चं बाहुं मीत्वा लोके^३ न्यस्य गर्तं खानयति^४
तावुभावुत्तरेणान्यं गर्तं खानयत्येवमेव प्रतिप्रस्थातोत्तरत-
स्त्रीगर्ताखानयत्येवमपरतस्त्रेषु प्राचीनकर्णां स्थूणा उच्छ्रयन्ति^५
तासूदक्षौ वःश्रौ प्रोहन्त्यथस्यन्ति पुरस्ताद्ग्राटीं विष्णो ररा-
टमसीति^६ विष्णोः षष्ठमसीति मध्यमं ऋदिरधिनिदधाति^७
विष्णो अग्ने^८ स्य इति ये अभितो भवतो^९ दक्षिणतश्चोत्तर-
तश्च परिश्रयन्ति^{१०} प्राचीं च प्रतीचीं च द्वारौ कुर्वन्त्यथ १०
दक्षिणे द्वावाहौ कुग्रहस्तसूपनिगृह्य दर्भणं प्रवयति दर्भणे
स्यन्त्यां विष्णोः स्थूरसीति^{११} विष्णोर्ध्रुवमसीति ग्रन्थि^{१२} करोति^{१३}
तं तदानीमेव विस्त्रस्याहाकुर्वन्तो ग्रन्थीहस्तकौग्रजैर्निस्तिष्ठतेत्येव-
मेवोत्तरं द्वावाहमेवमपरे^{१४} द्वावाहं निस्तिष्ठत्यथैनदभिष्टप्रति^{१५}
वैष्णवमसि विष्णवे लेत्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य १५

१ अध्वर्युर् om. JHF.

२ Thus all.

३ Thus BHF, Keś. (pr m.); अग्ने T, Prayogamālā; the visarga of विष्णोः is omitted by all the MSS. exc. H.

४ ग्रन्थीकरोति B.

५ अपरे BTHJP; अपरो F.

६ Thus (षष्ठ्यं or षष्ठ्यं) all, except B, which has निस्तिष्ठतो
(comp. Keś. : कुरतः) — अथैनदं HF; अथैनमं BTJP (Bh., Keś. :
अथैतद्विर्धानमभिष्टप्रति) ।

शालामुखीयाच्छङ्कोरनुस्यन्धः षट् प्राशः प्रकमान्प्रकामति
दक्षिणा सप्तमं^१ तदभिं निदधाति^१ स औदुम्बर्यै काल^१
औदुम्बर्यै कालादभिमादत्ते ॥ २५ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्या-
५ मादद् इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽभिरसि नारिरसीति^१ तथौ-
दुम्बर्या अवटं^२ परिस्त्रिखति परिस्त्रिखितः रक्षः परिस्त्रिखिता
अरातय इदमहः रक्षसो ग्रीवा अपिक्कन्तामि यो ऽस्मान्देष्टि
यं च वयं द्विभ इदमस्य ग्रीवा अपिक्कन्तामीत्यथोद्गातारमा-
होद्गातारेहीममौदुम्बर्या अवटं^३ खन प्राक् पुरीषमुद्वपतादिति^१
१० तः स खनति वा खानयति वा^१ सो ऽत एव सदो विमिमीते^१
यथा चीणि कृदीःषि तिर्यञ्चोवं प्रकृशो^१ यथा चीणि कृदीः-
यन्वञ्चोवमुदकृशो^१ ऽपि वा यथा दौ भागावुदक् सन्द्यायै स्याता-
मेको दक्षिणत इति^१ तस्य त्रिभ्रेणिगतांखानयति^२ सो ऽत एव
प्राङ् द्रुत्वा^३ दक्षिणस्य हविर्धानस्य पुरो ऽसुपरवान्विमिमीते
१५ प्रादेशमुखान्प्रादेशान्तस्यादानथोन्नेतारमाहोन्नेतरेहीमानुपरवा-

१ Thus only B; all the other MSS., here and infra, l. 9,
औदुम्बर्यावटं, the second time also the Mantramālā.

२ Comp. note १.

३ Uncertain reading. त्रिभ्रेणी० B; चीलेषि० H; चीपीनेषि० T; चीषि०
JF; त्रिभ्रेषि० P; comp. Padārthanirv. p. 310 (No. 174.). Keśava-
svāmin glosses : तस्य सदसः गर्तपङ्क्तौलिङ्गः खानयति । Read : चीलेषि० ?

४ BH ins. अक्षर्यै; Keś. has not read the word, as he glosses : सो
ऽक्षर्यैः सदसः प्राप्सत्वा etc.

ग्वन प्रादेशमुखान्प्रादेशान्तस्यादाग्वाङ्गमात्रानवाचो ऽसंभिन्दन्नु-
 परिष्टादधस्तात्संलक्षानिति^१ तान्म खनति वा खानयति वाघैषां
 पुरीषं दक्षिणस्य हविर्धानस्यापेणोपस्तम्भनं निवपति^१ तं चतु-
 रश्रं खरं करोत्यथैनः सिकताभिराभ्राग्निं करोत्यथोपरवाणां
 कास्तादभिमादत्ते देवस्य वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाङ्गभ्यां
 पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽभिरसि नारि-
 रसीति^१ तथा यूपावटं परिलिखति यथान्तर्वेद्यर्धः स्याद्दहि-
 र्वेद्यर्धं परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरातय इदमहः रक्षो
 पीवा अपिहन्तामि यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विस इदमस्य
 ग्रीवा अपिहन्तामीत्यग्नीभ्रमाहाग्नीदेहीमं यूपावटं खनोपर-
 संमितं प्राक् पुरीषमुदपताच्चतुरङ्गुलेनोपरमतिखनतादिति^१ तः
 स खनति वा खानयति वा^१ यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष
 प्रतिप्रस्थातौदुम्बरीः स्थूणां यजमानेन संमायाधस्तात्परिवास-
 यत्यच्छिन्नो रायः सुवीर इत्याध्वर्युः प्रदक्षिणमाद्यत्य प्रत्यङ्गा-
 द्रुत्य याचति यवमतीः प्रोक्षणीर्बर्हिर्हस्तमाज्यस्थालीः सस्रुवां
 मैत्रावरुणदण्डः हिरण्यमुदपात्रमित्येतत्समादायाहैहि यज-
 मानेत्यौदुम्बर्येषा स्थूणा प्रक्षालिता प्रपन्ना प्रागवटादुपशेते^१ तां
 परस्तादर्वाचीं^१ प्रोक्षति ॥ २६ ॥

दिवे तान्तरिक्षाय वा पृथिव्यै त्वेत्यवटे ऽपो ऽवनयति
 शुन्धतां लोकः पितृषु इति^१ यवाग्रस्कन्दयति यवो ऽसि
 यवयास्रद्वेषो यवयारातौरिति^१ बर्हिर्हस्तं व्यतिषज्यावस्तृणाति

^१ Thus only Kūś, T तामपरस्ताद् (Grantha!); the other MSS. परस्ताद् ।

- पितृणां सदनमसीत्येनद्विरण्यमन्तर्धाय^१ सुवाङ्गत्याभिजुहोति
 पितृभ्यः स्वाहेत्येनामुच्छ्रयत्युद्विषं स्तभानान्तरिचं प्रण पृथिवीं
 दृष्ट्वेत्येनां प्राचीनकर्णां मिनोति द्युतानस्वा मास्तो मिनोतु
 मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणेत्येना प्रदक्षिणं पुरीषेण पर्यूहति
 ५ ब्रह्मवनिं त्वा चत्रवनिं सुप्रजावनिं रायस्योषवनिं पर्यूहा-
 मोति^१ मैत्रावरुणदण्डेन संहन्ति ब्रह्म दृष्ट्व चत्रं दृष्ट्व
 प्रजां दृष्ट्व रायस्योषं दृष्ट्वेत्यन्यूनमनतिरिक्तं परिन्यस्योदपाच-
 मुपनिनीयाथास्यै विशाखे हिरण्यं निधाय सुवाङ्गत्याभि-
 जुहोति दृतेन द्यावापृथिवी आपृषेथां स्वाहेत्यान्तमन्वस्त्राव-
 १० यत्यान्तमेव यजमानं तेजसान्तीति ब्राह्मणमथेनामुद्गाढभ्यः
 प्राङ्गस्तां तच्चेष्टन्ति यत्ते विदुरेतस्या उच्छ्रयणमनु प्राचीन-
 कर्णां स्थूणा उच्छ्रयन्ति^१ तामूदीचो वृग्नाग्रोहन्त्यथस्यन्ति
 मध्यमं कृदिरिन्द्रस्य सदो ऽसीति^१ विश्वजनस्य द्वायेति ये
 अभितो भवतो^१ नवच्छदि तेजस्कामस्य मिनुयादिति^१
 १५ त्रीणित्रीण्येव सर्वाणि भवन्ति^१ दक्षिणान्युत्तराणि करोति^१
 स दक्षिणानि^२ दक्षिणान्येवोत्तराणि करोत्यन्तर्वर्तां करोति
 व्यावृत्त्या इति^१ सन्धिषु दणवर्तां प्रत्यस्यति^३ ते ऽन्तर्वर्ता^१
 अथेनत्परिश्रयन्ति परि त्वा गिर्वणी गिर इमा भवन्तु विश्वतो

१ अथेन० all, also Keś, except B, which has अथैत०, but comp.
 page 170,11.

२ Thus BT ; करोति the other MSS. also P.

३ Thus BHJP ; दक्षिणा TF.

४ दणवर्तान् or ०वर्तान् BJTH ; तर्णावर्तान् FP.

वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय इति^१ दक्षिणतश्चोत्तर-
 तश्च परिश्रयन्ति^१ प्राचीं च प्रतीचीं च द्वारौ कुर्वन्त्यथ
 दक्षिणे द्वावाहौ कुशहस्तमुपनिगृह्य दर्भणं प्रवयति दर्भणे
 स्यन्धामिन्द्रस्य सूरमीतीन्द्रस्य ध्रुवममीति ग्रन्थिं करोति^१ तं
 तदानीमेव विस्त्रस्याहाकुर्वन्तो ग्रन्थीहस्तकौशलैर्निस्तिष्ठतेत्येव- ५
 मेवोत्तरं द्वावाहमेवमपरे^१ द्वावाहं निस्तिष्ठत्यथैनदभिष्टुश-
 त्येन्द्रममीन्द्राय त्वेत्यथ महावेद्या उत्तरादः^१ सीयाच्छङ्कोर्वेद्यन्ते-
 नाष्टादश प्रतीचः प्रक्रमान्प्रक्रमति^१ तदाग्नीभागारं विमि-
 मीते यथान्तर्वेद्यर्धं^१ स्याद्वह्निर्वेद्यर्धमथैनत्समुच्चित्य परि-
 श्रयन्ति^१ तस्य दक्षिणां द्वारं कुर्वन्त्याग्नीभागारस्य पार्श्वमानी १०
 पञ्चारत्निरतेन मार्जालीयो व्याख्यातस्तस्योदीं द्वारं कुर्वन्ति^१
 ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

अथात्रैव तिष्ठत्याचत्यभ्रिं यवमतीः प्रोक्षणीर्बर्हिर्हस्तमाज्य-
 स्थालीं^१ सस्रुवामधिषवणं चर्माधिषवणे फलके षट् कृद्गुग्वावाणं^१
 हिरण्यमुदपात्रमित्येतत्समादायाहैहि यजमानेति^१ पूर्व्या द्वारा
 हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य हविर्धानस्य नीड एतच्चर्मोत्सादयति^१ १५
 पुरो ऽचमितराणि सः^१ सादयन्त्यथोपरवाणां^१ कालादभ्रिमादन्ते
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाह्यां पूष्णे हस्ताभ्यामादद
 इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽभ्रिरसि नारिरमीति^१ तथोपरवान्यरि-
 लिखति पूर्वयोर्दक्षिणमेवाये परिलिखितं^१ रचः परिलिखिता

१ अपरौ again (as p. 186) F only; the other MSS., also P, अपरे ।

१ सः सादयन्त्य • BTJP; • दयत्य • the other MSS.

- अरातय इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपिहन्तामि यो ऽस्मान्देष्टि
यं च वयं द्विभ इदमस्य ग्रीवा अपिहन्तामीति सर्वानिवानु-
पूर्व^१ खनति रक्षोहणो वल्लगहनो वैष्णवाङ्खनामीति सर्वा-
नेवानुपूर्वमथैभ्यः पा॥सूनुदपतीदमहं तं वल्लगमुदपामि यं नः
५ समानो यमसमानो निचखानेदमेनमधरं करोमि यो नः
समानो यो ऽसमानो ऽरातीयति गायत्रेण कन्दसेत्यववाढो
वल्लग इति यजमानस्याधस्यदं पा॥सूनुदपति पूर्वयोर्दक्षिणात्त्रै-
ष्टुभेन कन्दसेत्यपरयोर्दक्षिणाञ्जागतेन कन्दसेत्यपरयोरुत्तरा-
दानुष्टुभेन कन्दसेति पूर्वयोरुत्तरादत्रैतान्यदपा॥सूनुदपत्यरे परा-
१० वपत्यत्र यं यजमानो द्वेष्टि तं मनसा ध्यायत्यथाप उपसृश्या-
थैनानवमृशतो ऽध्वर्युश्च यजमानश्च पूर्वयोर्दक्षिणमेवाध्वर्युरव-
मृशत्युत्तरं^२ यजमानो^१ ऽथ यजमानः पृच्छत्यध्वर्यो किमचेति^१
भद्रमिति^१ तन्नौ सहेत्यथाध्वर्युः पृच्छति यजमान किमचेति^१
भद्रमिति^१ तन्नौ सहेति^१ यमेवाध्वर्युः प्रजहाति तं यजमानो
१५ ऽवमृशति^१ दक्षिणयोरपरमेवाध्वर्युरवमृशति पूर्वं यजमानो^१
ऽध्वर्युरत्र पृच्छत्यथ यजमानो^१ ऽपरयोरुत्तरमेवाध्वर्युरवमृशति
दक्षिणं यजमानो^१ यजमानो ऽत्र पृच्छत्यथाध्वर्युरुत्तरयोः पूर्व-
मेवाध्वर्युरवमृशत्यपरं यजमानो^१ ऽध्वर्युरत्र पृच्छत्यथ यजमानो^१
यजमानः प्रथमः पृच्छति यजमान उत्तमो^१ ऽथैनानभिमृशति
२० विराडसि सपत्नहा सम्राडसि भ्रातृव्यहा स्वराडस्यभिमातिहा

१ Here and infra F अभिमृशति instead of अवमृशति ।

विश्वाराडमि विश्वासां नाद्वाणां हन्तेति सर्वानेवानुपूर्वमथैना-
 नङ्गिः प्रोचति रक्षोहणो वल्लगहनः प्रोचामि वैष्णवानिति
 सर्वानेवानुपूर्वमथैष्वपो ऽवनयति रक्षोहणो वल्लगहनो ऽवनयामि
 वैष्णवानिति सर्वेष्वेवानुपूर्वमथेषु यवान्प्रस्कन्दयति यवो ऽसि
 यवयास्मद्देषो यवयारातीरिति सर्वेष्वेवानुपूर्वमथैनान्वर्हिषाव-
 स्तृणाति रक्षोहणो वल्लगहनो ऽवस्तृणामि वैष्णवानिति सर्वा-
 नेवानुपूर्वमथैनान्दिरण्यमन्तर्धाय सुवाङ्मत्याभिजुहोति रक्षोहणो
 वल्लगहनो ऽभिजुहोमि वैष्णवास्त्वाहेति सर्वानेवानुपूर्वमथास्यैते
 फलके दौर्घसोमे संदृष्टे भवतो ऽसंदृष्टे एकाहे^१ ते सःस्पृष्टे^२
 उपदधाति रक्षोहणौ वल्लगहनानुपदधामि वैष्णवौ इत्यथैने १०
 शङ्कुभिः परिणिहन्ति द्वाभ्यां पुरस्ताद्वाभ्यां पश्चाद्वाभ्यामभितो
 ऽनवमर्पणायाथैने प्रदक्षिणं पुरीषेण पर्यूहति रक्षोहणौ
 वल्लगहनौ पर्यूहामि वैष्णवौ इत्यथैने बर्हिषा परिस्तृणाति
 रक्षोहणौ वल्लगहनौ परिस्तृणामि वैष्णवौ इत्यथैने अभिष्टृणति
 रक्षोहणौ वल्लगहनौ वैष्णवौ इत्यथैतच्चर्म फलकयोः प्राचीन- १५
 घोवसुत्तरलोमोपस्तृणाति^३ यज्ञ प्रतिष्ठेति^३ वा त्वृष्णीं वा^१
 तिरश्चर्मफलके घाव्णोद्वादयति ॥ २८ ॥

१ इहन्नसि इहद्वावा इहतीमिन्द्राय वाचं वदेति^१ नीड

१ संदृष्टे BTF Kes., Mād. Vol I., p. 459; सःस्पृष्टे HJ; Bhav.
 seems to have read संस्पृष्टे ।

२ Thus PHJF, Kes., Mād. ; आस्तृणाति B, अवस्तृ० T.

३ Thus HTP, Bb, Kes ; प्रतिष्ठेति BJP

एतच्चर्मोत्सादयति^१ घावसु घावाणमप्यर्जत्यथ दक्षिणस्य हविर्धान-
 स्याद्येणोपस्तम्भं बर्हिर्मुष्टिसुपनिबध्नाति स्तोत्रेभ्यो^१ ऽथ याचति
 स्फ्यमुदपात्रं चालालात्पुरीषः सिकता इत्येतत्समादायाहैहि
 यजमानेत्याग्नीध्रं द्रुत्वा स्फ्येनोद्धृत्यावोक्ष्य चालालात्पुरीषः
 ५ सिकता इति निवपति विभूरसि प्रवाहणो रौद्रेणानीकेन
 पाहि माग्ने पिष्टहि मा मा मा हिःसौरिति^१ तं परिमण्डलं
 धिष्णियं^१ करोत्यथैनः सिकताभिराभ्राग्निं करोत्यथान्तः-
 सदसं धिष्णियान्निवपति होतुः प्रथमं वङ्गिरसि हव्यवाहन
 इति^१ श्वात्रो ऽसि प्रचेता इति दक्षिणतो मैत्रावरुणस्य^१ तुथो
 १० ऽसि विश्ववेदा इत्युत्तरतो ब्राह्मणाच्छःसिन^१ उग्निगसि कवि-
 रित्युत्तरतः पौतुरङ्गारिरसि बभारिरित्युत्तरतो नेष्टुरवस्युरसि
 दुवस्त्रानित्युत्तरतो ऽच्चावाकस्थाय दक्षिणे वेद्यन्ते मार्जालीयं
 धिष्णियं^१ निवपति शुन्ध्यूरसि मार्जालीय इति^१ सर्वेष्वेव
 रौद्रमनुवर्तयत्याग्नीध्रे ऽन्ततो निवपत्युदक्स्थःस्थाताया इत्यष्टौ
 १५ न्यवाप्सोदित्यथाष्टावन्तुदिशति^१ सन्नाडसि कृशानुरित्याहवनीय-
 मुपतिष्ठते^१ परिषद्यो ऽसि पवमान इत्यास्तावं^१ प्रतक्वासि
 नभस्त्रानिति चालालमसंमृष्टो ऽसि हव्यसूद इति पशुअपणमथ
 सदसो द्वारि तिष्ठन्नौदुम्बरीमुपतिष्ठत ष्वतधामासि सुवर्ज्यति-

१ Instead of धिष्णियं (thus PBT Keś.) HF have चरं, J धिष्णो
 चरं; the word धिष्णिय is found here and infra often written
 धिष्णः ।

१ om. HJF.

रिति^१ ब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धामेति ब्रह्मसदनमथात्रैव तिष्ठ-
गार्हपत्यमुपतिष्ठते ऽजो ऽस्येकपादित्यहिरसि बुध्निय इति यं
प्रहास्यन्तो भवन्ति^१ ॥ २६ ॥

अथात्रैव तिष्ठन्संप्रैषमाह सृणीत बर्हिः प्र व्रतं यच्छत
समपित्रतान्क्वयध्वमास्तावं बज्जलाः सृणीत सदोहविधाने बज्जले ५
सृणीतोन्नेतर्याणो वायव्यानि द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधाय
पत्नीशाले सःसादयाम्नीदाज्यमधिश्रय प्रतिप्रस्थातः सुचः
संमृच्छुप्रज्येनोदेहि पृषदाज्याय दध्याहरेति^१ यथासंप्रैषं ते
कुर्वन्थय दक्षिणे वेद्यन्ते बर्हिमुंष्टिः सृणाति देवबर्हिःरूपांसद-
सं ता सृणामि खासस्यं देवेभ्य इति^१ तां बज्जलां पुरस्ता- १०
त्प्रत्यञ्च^१ सृणन्तो यन्थयान्तःशालं पृषदाज्यवन्थाज्यानि गृहीत्वा
परिकर्मिभ्य उक्त्वादाय ब्रह्मणे राजानमुक्त्वायच्छति^१ तं ब्रह्मादा-
योत्तरत^२स्तिष्ठत्युत्तरतस्तिष्ठन्नग्निमन्वानयत्युदग्ने^२ तिष्ठानु मासु-
देहि विश्वेदेवैर्यज्ञिभ्यैः संविदानः । सुवर्गं लोके यज-
मानः हि धेहि मास्यै^३ हास्या आज्ञत्यै यामुपेम इत्यथा- १५
भ्यादधातीधं^४ प्रणयनीयमुपोपयमनीः कल्पयन्ति चात्वाला-
त्समन्वारभ्येष्वपित्रतेषु संप्रच्छन्नेषु गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय

१ Thus TH; प्रत्यञ्चः PJF; प्रत्यञ्चः B.

२ तिष्ठत्युत्तरतः om. TJF; according to the Prayoga and the Viva-
raṇa it is to be read.

३ •न्वानयत उद• PH; the Rc seems not to be found in any known
Sāṃhitā.

४ Corrected, मास्येहास्या MSS.

५ Thus TP; यथादधा• F; यथादधा• the other MSS.

सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा शालामुखीये वैसर्जनानि^१ जुहोति
 ल५ सोम तनूहृद्भ्यो देषोभ्यो ऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि वरुथ५
 स्वाहेति^१ सुवेणाप्तं प्रस्कन्दयति जुषाणो अमुराज्यस्य वेतु
 स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा संप्रैषमाहाग्नीषोमाभ्यां प्रणीय-
 ५ मानाभ्यामनुब्रूहीति^१ चिरुक्तायामुद्यच्छन्ते^१ होतुर्वग्रं यन्थय
 वै भवति प्राञ्चमग्निं प्रहरन्त्युत्पत्नीमानयन्त्यन्वना५सि प्रवर्तय-
 न्तीति^१ यदस्यात्र शस्त्रं भवति पूर्वं तेनाग्निमन्ववस्यन्त्यथाग्नि-
 प्रथमाः प्रतिपद्यन्ते ऽन्वयाज्ञा चाज्यैश्चान्वग्यावणो^४ वायव्यानि^१
 पूर्वया द्वारोपनिष्कामन्त्यथं नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वथं मृधः पुर
 १० एतु प्रभिन्दन् । अयं शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणो ऽयं वाजं जयतु
 वाजसातावित्युत्तरेण सदः परीत्याग्नीभ्रागारे ऽग्निं निधाय
 नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोत्यग्ने नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि
 देव वयुनानि विद्वान् । युयोध्यस्मञ्जुङ्गराणमेनो भृथिष्ठां ते
 नमउक्तिं विधेम स्वाहेत्यैवैतद्वावोवायव्य^५ समुपसाद्योपाति-
 १५ यन्ति राज्ञा चाज्यैश्चाहवनीये सुवाङ्गतिं जुहोत्युर विष्णो

१ •सर्जनं BTJ; but comp. TS. VI. 3. 2.

२ अनूक्तायामु• BF.

३ इति om BTJ; •प्रवर्तयन्त्यथ यदस्या• T.

४ Thus F; the other MSS. प्रावो।

५ Thus BJHP; प्रावोवायव्यु• T; प्रावोवायव्यां F; प्रावोवायव्यानि Keś.

The remarkable प्रावोवायव्यम् occurs several times in the Karmānta sūtra. The Pronoun एतन् seems also to point to a neuter; but comp. Bh. and Keś: एतदिति द्रोणकक्षग्रोपसंप्रदायेम् ।

विक्रमस्त्रोह क्षयाय नः कृधि । घृतं घृतयोने पिव प्रप्र घञ्जपतिं
तिर स्वाहेति^१ ॥ ३० ॥

अथ प्रोक्षणीभिरुपोत्तिष्ठती^१ भ्रं प्रोचति^१ वेदिं प्रोचति^१
वर्हिः प्रोचति^१ वर्हिरासन्नं प्रोक्ष्योपनिनीथ पुरस्तादाश्रवात्सं
प्रस्तरं गृह्णाति^१ पञ्चविधं वर्हिं स्त्रीर्त्वा प्रस्तरपाणिः प्राङ्भिस्तृप्य ५
कार्श्र्यमयान्परिधीन्परिदधात्पूर्ध्वं समिधावादधात्यै^१ चवी विधृती
तिरञ्ची सादयति^१ विधृत्योराश्रवात्सं प्रस्तरं^१ प्रस्तरे जुह्वं^१
वर्हिषीतरा^१ एता असदभिति समभिमृश्याथाप उपसृश्य ब्रह्मणो
राजानमादाथ पूर्वथा द्वारा हविर्धानं प्रपादयति सोमो जिगाति
गातुविद्देवानामेति निष्कृतमृतस्य योनिमासदमित्यथ दक्षिणस्य १०
हविर्धानस्य नीडे कृष्णाजिनमासृणात्यदित्याः सदो ऽसीत्य^१-
दित्याः सद आसीदेति कृष्णाजिने राजानमथैनं देवताभ्यः
संप्रयच्छत्येष वो देव सवितः सोमस्तः रक्षध्वं मा वो दभदिति^१
संप्रदायोपतिष्ठत एतच्चः सोम देवो देवानुपागा इदमहं
मनुष्यो मनुष्यान्सह प्रजया सह रायस्योषेणेति^१ नमो देवेभ्य १५
इति प्राञ्चमञ्जलिं करोति^१ स्वधा पितृभ्य इति दक्षिणा^१
न्यचत्यथोपनिष्क्रामतीदमहं निर्वरुणस्य पाशादित्यथाहवनी-
यमुपतिष्ठते सुवरिभिविख्लेषं वैश्वानरं ज्योतिरित्यथ यजमा-
नमवान्तरदीचां विसर्जयत्यग्ने व्रतपते त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि
या मम तनुस्त्वय्यभूदियः सा मयि या तव तनुर्मय्यभूदेषा २०
सा त्वयि यथायथं नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानीत्यथैनः सः प्रास्ति

१ Thus BJ, Bh.; दक्षिणान्यचत्यथोप. H; दक्षिणान्यचोन्वाथोप. F; दक्षिण-
जान्वाचत्यथोप. T; दक्षिणान्यचमथोप. P.

सखीष्व मेखलां प्र मुष्टी सारथ मैत्रावरुणाय दण्डं प्रयच्छ
 यजमान इति त्वाचचतां नामग्राहं ते पितृभिः पितामहैः
 प्रपितामहैः पुत्रैः पौत्रैः सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यामाङ्गयत्विति^१ स
 एवमेवैतत्सर्वं करोत्यथ यूपोद्धतिः ऊत्वा यूपं यजुषा करोति^१
 ५ यूपपावटं यजुषा करोति^१ तदेतद्यूपपावटान्तम् ॥ ३१ ॥ अष्टमः ॥

अथ यूपस्थावृता यूपमुच्छ्रयति^१ स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषो-
 मीयं पशुमुपाकरोति^१ तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा वपाश्र-
 पणी अतुप्रहृत्य समुत्क्रान्त्य चालाले मार्जयन्ते^१ ऽथ यो वीडितः
 कुम्भस्तं याचति^१ तमादायान्तरेण चालालोत्करावुदङ्कुपनिष्क्रम्य
 १० यत्रापस्तद्यन्ति^१ नान्तमा वहन्तीरत्येति^१ न स्थावराणां गृह्णाति^१
 प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति^१ काथायै चातपतश्च संधौ गृह्णाति
 हविष्मतीरिमा आपो हविष्मान्देवो अध्वरो हविष्माः आविवा-
 सति हविष्माः अस्तु सूर्य इत्यथैना आदाय प्रदक्षिणमावृत्य
 सव्ये ऽऽसे निधायैतेनैव यथेतमेत्योत्तरेणाग्नीध्रीयं परीत्योत्तरेण
 १५ सदः परीत्य पूर्वया द्वारा शाखां प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्य-
 मौपसदायां वेद्याः सःस्पष्टाः^२ सादयत्यग्नेर्वे^२ ऽपन्नगृहस्य
 सदसि सादयामि सुन्नाय सुन्निनीः सुन्ने मा धत्तेत्यथ पशु-
 पुरोडाशं निर्वपतीडान्तः पशुपुरोडाशः संतिष्ठते^१ पत्नीसंया-
 जान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके^१ ॥ ३२ ॥ नवमः ॥

१ तदेति only T and Madh.; तद्यन्ति the other MSS. also P and Kes..

२ Some of the MSS. have here and elsewhere सःस्पष्टाः ।

अथ वसतीवरीः परिहरिष्यन्नाह व्यपक्रामत मा वो
 ऽभिपरिहारिषमिति^१ यजमानायतने यजमान उपविशति^१
 जघनेन गार्हपत्यं पथ्यैना आदाय दक्षिण्या द्वारोपनिर्हृत्य
 सव्ये ऽऽसे निधाय दक्षिणेन सदः परीत्य दक्षिणेन मार्जालीयं
 धिष्णियं पर्याहृत्य दक्षिणतो यूपेन सःस्पृष्टाः सादयतीन्द्रा- ५
 ग्निद्योर्भागधेयी स्वेत्यैना आदयोदङ्गावृत्य दक्षिणे ऽऽसे
 निधायैतेनैव यथेतमेत्य जघनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्याः
 सःस्पृष्टाः सादयति मित्रावरुणयोर्भागधेयी स्वेत्यैना आदाय
 पूर्वथा द्वारोपनिर्हृत्य दक्षिण एवाऽऽसे निधायोत्तरेण सदः
 परीत्योत्तरेणाग्नीधीयं धिष्णियं पर्याहृत्योत्तरतो यूपेन १०
 सःस्पृष्टाः सादयति विश्वेषां देवानां भागधेयी स्वेत्यैना
 आदाय प्रदक्षिणमावृत्य सव्ये ऽऽसे निधायैतेनैव यथेतमेत्य
 जघनेनाग्नीधीयं धिष्णियः सःस्पृष्टाः सादयति यज्ञे
 जागृतेति^१ ॥ ३३ ॥

अथ पथाऽसि विशास्ति या सप्ताङ्घ्रिक् तस्यै दधिघर्माय १५
 दधि कुरुत या यजमानस्य तस्या आमित्रायै या पथ्यै तस्या
 आग्निरे पयस्य सक्तूऽश्च कुरुत श्रुतातङ्गामादित्यग्रहाय दधि
 कुरुत पुरोडाग्नीयानि पिष्टानि कुरुत धाना हारियोजनीः
 कुरुत चतुरो ऽभृणाऽस्त्रीनुदचनानयुज^१ एकधनाऽस्त्यवमाने-

१ Most of the MSS. read •रेधिण० ।

२ Thus PHEBJ, Bh., Mantramālā, Keś. ; उदचनान् F, Prayoga I.O.,
 Padārthanirv ; उदचान् T.

कादशपरमाश्रुतस्रो रशनाश्रुतस्रो वपाश्रपणीर्दयमिध्माबर्हि-
 रौदुम्बरान्महापरिधीन्कुरुत सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यामाङ्गयत्विति'^१
 यथासंप्रैषं ते कुर्वन्त्यथैतानभृणानायातयत्युत्तरस्य^२ हविर्धानस्य
 नीड आधवनीयं^१ प्रउगे पूतभृतं^१ तयोः समान उदचनं^१
 ५ आग्नीध्र एकः सोदचनं^१ मार्जालीय एकः सोदचनमाग्नीध्र
 एताः रात्रिं यजमानः संविशति^१ हविर्धाने राजानं गोपा-
 यन्ति^१ ॥ ३४ ॥ दशमः ॥

॥ इति षष्ठः प्रश्नः ।

१ इ रशने द्वे वपाश्रपणी एकतयमिध्माबर्हिर् Mantramālā, Padārthan iv.
 Prayoga I.O.

२ Thus PF only ; अथैतान्० BHTJ.

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते^१ संबोधयन्त्येतानृत्विजोऽध्वर्युः
 होतारं ब्रह्माणमुद्रातारं प्रतिप्रस्थातारं प्रस्तोतारं प्रशास्तारं
 ब्राह्मणाः^२ धिनमच्छावाकं नेष्टारं पोतारः^३ सदस्यमुन्नेतार-
 माग्नीध्रं यावस्तुतः^४ सुब्रह्मण्यं प्रतिहर्तारं ये चान्ये परिकर्मिणो
 भवन्ति^५ ते हस्तपादाः प्रबाल्याग्नीध्रे यजमानमुपसंगच्छन्ते^६ ५
 ऽथाध्वर्युर्हस्तौ संमृशते कर्मणे वां देवेभ्यः शक्रेयमित्यथात्रैव
 तिष्ठन्संपैषमाहोन्नेतर्यावणो वायव्यानि द्रोणकलशे दशापवित्रे
 समवधाय दक्षिणस्य हविर्धानस्य पुरो ऽचः सः^७ सादयाग्नीदाज्य-
 मधिअथ प्रतिप्रस्थातः सुचः संमृद्भुशक्येनोदेहि पृषदाज्याय
 दध्याहरेति^८ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्त्यथाध्वर्युराग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभि- १०
 मृशत्यग्निर्मूर्धां दिव इति^९ वैष्णव्या हविर्धानं विष्णो त्वं नो
 अन्तम इत्याग्नेय्या सुचो ऽयमग्निः सहस्त्रिण इति^{१०} वायव्यया
 वायव्यानि वायो शतः हरीणाभित्वैन्द्र्या सद इन्द्रं विश्वा
 अवीवृधन्तित्यथ पृषदाज्यवन्त्याज्यानि गृहीत्वा प्रोक्षणीभिरुपो-
 त्तिष्ठतीध्रं प्रोक्षति^{११} वेदिं प्रोक्षति^{१२} बर्हिः प्रोक्षति^{१३} बर्हिरासन्नं १५
 प्रोक्ष्योपनिनीय पुरस्तात्प्रस्तरं^{१४} गृह्णात्येकविधं बर्हिं स्तीर्त्वा
 प्रस्तरपाणिः प्राङ्भिस्त्वथौदुम्बरान्महापरिधीन्परिदधाति नित्येन
 परिधानेनाथैनान्योगेन युनक्ति^{१५} युनक्ति ते पृथिवीं ज्योतिषा
 सहेति मध्यमं^{१६} युनक्ति वायुमन्तरिक्षेण ते सहेति दक्षिणं^{१७}
 युनक्ति वाचः सह सूर्येण त इत्युत्तरमथ सुचः सन्ना अभि- २०
 मृशति युनक्ति तिस्रो विपृचः सूर्यस्य त इत्यथाप उपस्पृश्याहैहि

यजमानेति^१ पूर्वधा द्वारा हविर्धानं प्रपाद्याथैतच्चर्म^२ फल-
कयोः प्राचीनयौवमुत्तरलोमोपसृणाति^३ यज्ञ प्रति तिष्ठेति वा
दृष्णीं वा^४ तस्मिन्संमुखाग्रावणः कृत्वा दक्षिणस्य हविर्धान-
स्थान्तरेणेषे राजानमुपावहरति हृदे त्वा मनसे त्वा सोम

५ राजन्नेह्यवरोहेति द्वाभ्यामथैनमुद्गात्तभ्यः प्राङ्गस्तस्मिन्स्तचेष्टन्ति
यन्ते विदुरथाप उपसृश्याहैहि यजमानेत्याग्नीध्रं द्रुत्वा सुचि
चतुर्गृहीतं गृहीत्वा पञ्चहोतारं मनसानुद्रुत्याग्नीध्रे जुहोत्य-
न्वारभ्ये यजमाने स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाग्नीध्र एवा-
सन्यां जुहोत्यासन्यान्मा मन्वात्पाहि कस्याश्चिदभिग्रस्याः^६

१० स्वाहेत्यथाहवनीये दृतानुषिक्तं शकलमभ्यादधाति दृष्णी-
मयात्रैव तिष्ठन्संप्रैषमाह ॥ १ ॥

प्रातर्यावभ्यो देवेभ्यो होतरनुब्रूहि ब्रह्मन्वाचं यच्छ सुब्रह्मण
सुब्रह्मणामाह्वयाग्नीत्ववनीयान्निर्वप प्रतिप्रस्थातः खरे पात्राणि
युञ्जीति^१ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^२ प्रतिपद्यत एष होता

१५ प्रातरनुवाकं^३ यच्छति ब्रह्मा वाचमाह्वयति सुब्रह्मणः सुब्रह्मण्यां^४
तस्यामाह्वतायां ब्रह्मा वाचं विसृजते^५ निर्वपत्येष आग्नीध्र
ऐन्द्रानेकादशकपालान्श्ववनीयांस्तेषां त्रौहिष्वेव हविष्कृतमुदा-
दयत्युपोद्यच्छन्ते यवानथ प्रतिप्रस्थाता खरे पात्राणि युनक्ति^६

१ Thus (अथैतच्च०) Keś. ; अथैनच्च० the MSS.

२ आसृणाति B.

३ अभिग्रस्या PBTJ, Mantramālā ; शस्यै Prayoga IO, Padārtha-
nirv. ; शस्यै H ; शस्यै F.

पूर्वार्धं खरस्य दक्षिणाग्निरसमुपांशुसवनं निदधाति दक्षिणत
 उपांशुपात्रमुत्तरतो ऽन्तर्यामिपात्रमुपसंस्पृष्टे^१ असंस्पृष्टे
 अभिचरतः^१ पश्चाद्द्विदेवत्यपात्राण्यन्वच्छौन्द्रवाचवपात्रं मैत्रावरुण-
 पात्रमाश्विनपात्रं^१ पश्चाच्छुक्रामन्थिनोः^१ प्रवाङ्गदक्षिणं शुक्र-
 पात्रमुत्तरं मन्थिपात्रमग्रेण मन्थिपात्रमृतुपात्रे^१ पश्चादाद्ययण- ५
 स्थाली^१ दक्षिणस्थां खरश्रोण्यामादित्यस्थालीं सोपश्यामुत्त-
 रस्थां खरश्रोण्यामुक्थ्यस्थालीं सोपश्यामुत्तरस्य हविर्धान-
 स्थायेणोपस्तम्भनमनुपोत्ते ध्रुवस्थालीमन्तरेण पूतभृदाधवनीयौ
 चमसान्दक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चादक्षं द्रोणकलशं दशापवित्रे
 इति निदधात्यथैनान्यभिमृशत्यग्निर्देवता गायत्री क्वन्द उपांशोः १०
 पात्रमसीति दशभिर्दशायाध्वर्युः सं वा विशति कर्माणि
 वानुप्रेक्षमाण आस्ते^१ ॥ २ ॥

अथ यत्र होतुरभिजानात्यभूदुषा रुशत्पशुराग्निरधाय्य-
 त्वियः । अयोजि वां वृषण्वसू रथो दस्त्रावमर्त्यां माध्वी मम
 श्रुतं हवमिति तत्रचरण्यां सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये १५
 जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने शृणोत्वग्निः समिधा हवं मे शृण्व-
 न्वापो धिषणाश्च देवीः । शृणोत यावाणो विदुषो नु यज्ञं
 शृणोतु देवः सविता हवं मे स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा
 बर्हिंरादाय संप्रैषमाहाप इत्य होतमैत्रावरुणस्य चमसाध्वर्यवा-
 द्रवैकधनिन एत नेष्टः पत्नीमुदानयाग्नीद्वोत्चमसेन च मा २०
 वसतीवरीभिश्च चालाले प्रत्युपलम्बस्वेति^१ यथासंप्रैषं ते

- कुर्वन्थानयति नेष्टा पत्नीं पन्नेजनं कलशमादाय प्रेक्षुदेहीत्ये-
 तेन निगर्देनाथैनां पूर्वया द्वारोपनिष्क्रमथ्योत्तरेण सदः परी-
 त्योत्तरेणाग्नीध्रीयं धिष्णियं पर्याणीयान्तरेण चात्वासीत्करा-
 बुदङ्गुपनिष्क्रम्य यत्रापस्तद्यन्थयासु बर्हिः प्रास्याभिजुहोति
 ५ देवीरापो अपां नपाद्य ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं
 देवेभ्यो देवत्रा धत्त शुक्रः शुक्रपेभ्यो येषां भाग स्य स्वाहेति ।
 मैत्रावरुणचमसेनाङ्गतिमपस्त्रावयति कार्ष्णिंरस्यपापां मृध्रमिति ।
 बर्हिषी अन्तर्धायोन्नयति समुद्रस्य वो ऽक्षित्या उन्नय इत्य-
 थैकधनागृह्णातीन्द्राय वो जुष्टान्गृह्णामीति वा त्वष्णीं वाय
 १० पन्नेजनीगृह्णाति वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यः
 पन्नेजनीगृह्णामि यज्ञाय वः पन्नेजनीगृह्णामीति । ताः पत्न्यै
 संप्रदायोदायन्थन्वारुभ्ये यजमान एतेनैव यथेतमेत्य चात्वाले
 होत्वचमसं च मैत्रावरुणचमसं च सःस्यर्शं वसतीवरीर्यानयति ।
 पूरयति होत्वचमसमं मृं मैत्रावरुणचमसे प्रस्कन्दयत्यथ होत्वचमसं
 १५ वसतीवरीमैत्रावरुणचमसमिति त्रयः संनिधाय प्रतिस्तोमं
 प्रचरणा समनक्ति सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाः सः शुक्राः
 शुक्रेण सः हविषा हविः सं यज्ञपतिराग्निषेत्येषा पत्न्ये-
 तेनैव यथेतमेत्य जघनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्याः संस्पृष्टाः
 सादयति त्वष्णीम् । ॥ ३ ॥
 २० अथाध्वर्युर्होतुरुत्काशमेति । होताध्वर्युं पृच्छत्यध्वर्यो
 ऽवेरपाइ इत्युतेमनन्नसुरुतेमाः पश्येतीतरः प्रत्याहाथ यद्यग्नि-
 ष्टोमो जुहोति यमग्ने पृत्सु मर्त्यमांवा वाजेषु यं जुनाः ।

स यन्ता शश्वतीरिषः स्वाहेत्यथ यद्युक्त्य एतेनैव यजुषा
 मध्यमे परिधौ निमार्द्यथ यद्यतिरात्र एतदेव यजुर्वदग्रपद्यते^१
 यज्ञक्रतूनां व्यावृत्त्या इति ब्राह्मणमथैता होतृचमसीया
 दक्षिणस्य हविर्धानस्यान्तरेणेषे उपातिहृत्य नीड उत्सादयत्यथो-
 दुब्जग्राधवनीयः सर्वश एव मैत्रावरुणचमसीयाः पर्यस्यति^५
 तृतीयं वसतीवरीणाभवनयति^१ तृतीयमेकधनानां^१ पुरो ऽचं
 वसतीवरीः सादयति^१ पश्चादक्षमेकधनान^१यान्तरेण हविर्धाने
 उपविश्यौदुम्बरं पानं चतुःस्रक्ति याचति^१ तस्मिन्बर्हिषी
 अन्तर्धाय प्राजापत्यं दधिगृहं गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि प्रजा-
 पतये त्वा ज्योतिभते ज्योतिभन्तं गृह्णामि दद्याय दक्षवृधे १०
 रातं देवेभ्यो ऽग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो
 वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्य इत्यपोद्भृत्य बर्हिषी अथैनमादायोपो-
 त्तिष्ठति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति^१ पूर्वथा द्वारोप-
 निष्क्रामत्यपेन्द्र द्विषतो मनो ऽप जिज्यासतो जह्यप थो नो
 ऽरातीयति तं जहीत्येत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने १५
 प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय त्वा सते त्वासते त्वाङ्गस्त्वौष-
 धीभ्यो विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो यतः प्रजा अस्विद्रा^१ अजायन्त

१ Conjecturally. The best MSS. (BJ) and the Mantramālā
 read अस्विद्रा which seems to mean: akhkhidrā, thus P. By
 adding a little stroke we get the reading I have put in the text,
 on account of the usual form the verb षिदति has in the Taittiriya
 texts (षिदति). Comp. TS. III. 5, 8, C.

तस्मै त्वा प्रजापतये विभ्रुदाज्ञे ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि
 स्वाहेत्यथास्य संचालनमन्तःपरिधि निनयति^१ धेनुवरं^२
 वानडुद्वरं वा दद्यादिति ह स्माह बौधायनो^३ द्वादश
 पष्ठौद्दीरित्याञ्जीगविर्धममिति कात्यो^४ मणिकुण्डलमिति
 ५ राथीतरः^५ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथैता होतृचमसीया दक्षिणस्य हविर्धानस्यान्तरेणेषे
 उपावहृत्य चर्मणि निदधाति^६ तासु निग्राभ्यासु यजमानं
 वाचयति निग्राभ्यास्य देवश्रुत आयुर्मे तर्पयतेति प्रतिपद्य
 गणा मे मा विवृषन्नित्यातस्तां यजमानाय संप्रदायाथैतेषां
 १० ग्रावणां यः सुजन्तुरिव तमादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
 ऽश्विनोर्वाङ्गभ्यां पूष्णीं हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयते
 यावास्यध्वरकृद्देवेभ्यो गम्भीरमिममध्वरं कृद्युत्तमेन पविनेन्द्राय
 सोमः सुषुतं मधुमन्तं पयस्वन्तं वृष्टिवनिमित्यथैनं प्राञ्चं
 प्रश्रित्य विस्त्रस्य राजानं यावाणमुपाःशुसवनमभि मिमीत
 १५ इन्द्राय त्वा वृचम इन्द्राय त्वा वृचतुर इन्द्राय त्वाभिमातिष्ठ
 इन्द्राय त्वादित्यवत इन्द्राय त्वा विश्वदेव्यावत इति^७ पञ्चकृत्वो
 यजुषा^८ पञ्चकृत्वस्त्रुष्णीं^९ दशकृत्वो मिमानो ऽध्वेस्ताः राज्ञो
 मिमीते^{१०} ऽथातिशिष्टः राजानमुष्णीषेण विश्रथ्य दक्षिणस्य
 हविर्धानस्यान्तरेणेषे उपातिहृत्य^{११} नीड उत्सादयत्यथ मितः
 २० राजानः होतृचमसीयाभिरुपसृजति श्वात्रास्य वृचतुरो

१ धेनु० H, but comp. IV. 11 (page 127, 14).

२ वानडुद्वरं BJTF; उपावहृत्य H.

राधोगूर्ता अमृतस्य पत्नीस्ता देवीर्देवत्रेमं यज्ञं धत्तोपहृताः
 सोमस्य पिबतोपहृतो युष्माकः सोमः पिबन्त्वित्यथैनः संप्रयौति
 यत्ते सोम दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्यां यदुरावन्तरिक्षे तेनास्मै
 यजमानायोरु राया कृधधि दात्रे वोच इति ^१ तिरश्चर्मन्फल्गने
 अभिमृशति धिषणे वीडू सती वीडयेथामूर्जे दधायामूर्जे मे
 धत्तं मा वाः हिःसिषं मा मा हिःसिष्टमित्यथ वृद्धीर्वाच-
 यत्यवीवृधं वो मनसा सुजाता षटप्रजाता भग इदः स्याम ।
 इन्द्रेण देवीर्वीरधः संविदाना अनु मन्यन्ताः सवनाय सोम-
 मिति ^१ संद्वेषस्य राज्ञः प्रतिप्रस्थाता सद्ये पाणौ षडःशून्सचते ^१
 ऽथैतेनैव पाणिनोपाःशुपाचमादत्ते ^१ ऽथोपसृष्टः राजानमष्टौ १०
 कृत्वो ऽथे ऽभिषुणोति ^१ सो ऽःशौ स्कन्ने वाचयत्या मास्का-
 न्सह प्रजया सह रायस्योषेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरि-
 त्यथाञ्जलिनोपहन्ति ^१ तूष्णीमन्तर्दधाति प्रतिप्रस्थाता ^१ प्रथमा-
 भ्यामःशुभ्यामानयत्यध्वर्युर्वाचस्यतये पवस्व वाजिमिति ^१ सचत
 एतावःशू ^१ तथोपसृष्टः राजानमेकादशकृत्वो द्वितीयमभिषु- १५
 णोति ^१ नात्राःशौ स्कन्ने वाचयति ^१ तथाञ्जलिनोपहन्ति
 तूष्णीमेवान्तर्दधाति प्रतिप्रस्थाता ^१ मध्यमाभ्यामःशुभ्यामानय-
 त्यध्वर्युर्वृषा वृष्णो अःशुभ्यां गभस्तिपूत इति ^१ सचत एता-
 वःशू ^१ तथैवोपसृष्टः राजानं द्वादशकृत्वस्तृतीयमभिषुणोति ^१
 नैवात्राःशौ स्कन्ने वाचयति ^१ तथैवाञ्जलिनोपहन्ति तूष्णी- २०
 मेवान्तर्दधाति प्रतिप्रस्थातोत्तमाभ्यामःशुभ्यामानयत्यध्वर्युर्देवो

१ About the interpunction of this passage I am not sure.

- देवानां पवित्रमसि येषां भागो ऽसि तेभ्यस्त्वेति^१ सचत
 एतावत्सू^१ अथैनमुपात्सू^१सवनं^१ दशापवित्रेण परिमृज्य पूर्वार्धं
 खरस्य दक्षिणाग्निरसं निदधात्यथ प्रतिप्रस्थातुर्घमाद्रत्ने
 खांक्षतो ऽसीति^१ ग्रहमपयच्छत्यथैनमवेचते^१ मधुमतीर्न
 ५ इपस्त्रधीत्यथैनमूर्ध्वसुन्मार्ष्टि विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थि-
 वेभ्य इत्यथैनमादायोपोत्तिष्ठति मनस्वाद्धित्यै^१त्युर्वन्तरिचमन्वि-
 हीत्यैत्याश्वनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने स्वाहा त्वा सुभवः
 सूर्याय स्वाहेति^१ ऊत्वानुप्राणिति^१ वाचयति भूरसि श्रेष्ठो
 रक्ष्मीनां प्राणपाः प्राणं मे पाहीत्यथैनमवाचीनमवमृज्य प्रतीचा
 १० नीचा पाणिना मध्यमे परिधौ निमार्ष्टि देवेभ्यस्त्वा मरीचि-
 पेभ्य इत्यथ प्रदक्षिणमावृत्याग्रयणस्याख्यां ग्रहस्य सःस्त्रावमव-
 नथत्येष ते योनिरित्यथैतस्त्रिनुपात्सूपात्रे ऽःशं प्रास्यत्यथैनं^१
 दक्षिणत उपात्सूसवनेन सःसृष्टः सादयति प्राणाय त्वेति^१
 थानाय त्वेत्युपात्सूसवनं प्रत्यभिमृशते^१ ॥ ५ ॥
- १५ यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता राजन्वेवाः-
 शूनां द्वौद्वावपिष्टजति यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै
 ते सोम सोमाय स्वाहेति यत्ते सोम यत्ते सोमेत्यथाभिषो-
 व्यन्तः सर्वश एव राजानं पर्युपविशन्ति^१ पञ्चात्प्राङ्मुखो ऽध्वर्यु-
 रूपत्रिशति^१ तस्य दक्षिणं बाहुमतु यजमानो^१ दक्षिणतः

१ Thus (अथैनसु०) all MSS.

१ ग्रहमपयच्छत्य० TH, the other MSS. ग्रहसुप० ।

१ Thus TF Kcs., अपैतद् B, अथैनद् PH.

प्रतिप्रस्थातोत्तरत आग्नीध्रो^१ ऽन्तरेण प्रतिप्रस्थातारं चाग्नीध्रं
 च यश्चतुर्थो ऽभिषुणोत्यथोन्नेतारमाहाहरोपसृजेत्युपसृजत्युन्ने-
 ताधवनीयादुदचनेनोपर्यर्धं होत्वचमसे ऽःशून्यपरिप्लावयन्ति
 प्रागपागुदगधराक्तास्त्वा दिश आधावन्वम्ब निखरेत्येष निग्राभ^१
 आप्याययन्ति^१ व्यपोहन्ते^१ ऽभिषुण्वन्ति^१ निग्राभमुपयनयाप्या- ५
 ययन्ति^१ व्यपोहन्ते^१ ऽभिषुण्वन्ति^१ निग्राभमुपयनयाप्याययन्ति^१
 व्यपोहन्ते^१ ऽभिषुण्वन्ति^१ न चतुर्थं निग्राभमुपयनयथैन्
 सुसंभृतः संभरण्याः संभृत्योन्नेत्र उग्रयच्छति^१ तमुन्नेताधवनीये
 ऽवनयत्येवमेव द्वितीयः पर्यायः संतिष्ठत^१ एवं तृतीय^१
 षड्जीषमन्ततो दग्नापवित्रेण परिवेष्ट्योन्नेत्र उग्रयच्छति^१ १०
 तदुन्नेताधवनीये^१ विचाल्य प्रपीड्य दक्षिणस्य हविर्धानस्थान्तरे-
 षे उपावहृत्य^१ चर्मणि निदधाति^१ तस्मिन्संमुखान्घ्रावणः
 कृत्वा चतुर्थैतदृजीषं घ्रावमुखेभ्यो व्यपोहृत्यथोद्गाता वा प्रस्तोता
 वा दक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपसृष्य प्राञ्चं घ्रावसु द्रोण-
 कलग्रमधूहति^१ तस्मिन्नुदीचीनदशं दग्नापवित्रं वितन्वन्ति^१ १५
 तेन तथा कृतेनादित्यस्योदयमाकाङ्क्षन्त^१ उदित आदित्ये
 ऽन्तर्यामं गृह्णात्यतिपवमानस्य राज्ञ उपयामगृहीतो ऽस्थन्तर्यच्छ
 मघवन्पाहि सोममुख्य रायः समिषो यजस्वान्तस्ते दधामि
 द्यावापृथिवी अन्तर्ह्वन्तरिचः सजोषा देवैरवरैः परैश्चान्तर्यामि

१ The passage निग्राभमु . . . ऽभिषुण्वन्ति, found in PHF, is mis-
 sing in BTJ.

२ Thus JP; तमुन्नेता० TFB.

३ Thus BJTP; उपावहृत्य II; उपानिहृत्य F.

- मघवन्मादयस्वेति ^१ स्वांङ्गतो ऽसीति गृहमपयच्छत्यैनमवेचते^१
 मधुमतीर्न इषस्त्रधीत्यैनमूर्ध्वमुन्मार्ष्टि विश्वेभ्यस्त्रिभ्यो
 दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य इत्यैनमादायोपोत्तिष्ठति मनस्वाद्धित्यै-
 त्युर्वन्तरिचमन्विहीत्येत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने स्वाहा
 ५ त्वा सुभवः सूर्याय स्वाहेति ^१ ऊत्वान्वपानिति ^१ वाचयति
 धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामपानपा अपानं मे पाहीत्यैनमूर्ध्व-
 मुन्मृज्य प्राचोत्तानेन^२ पाणिना मध्यमे परिधावुन्मार्ष्टि देवेभ्यस्त्वा
 मरौचिपेभ्य इत्यथ प्रदक्षिणमावृत्वाग्रयणस्थाल्यां गृहस्य
 सःस्त्रावमवनयत्येष ते योनिरित्यैनमुत्तरत^३ उपाःशुसवनेन
 १० सःस्पृष्टः सादयत्यपानाय त्वेति ^१ व्यानाय त्वेतुपाःशुसवनं
 प्रत्यभिमृशते ^१ ऽथोन्नेतारमाहाप्रमन्तः संततमानयोपाःशु गृहा-
 ग्यहीयामीत्यथादत्त ऐन्द्रवाचवपात्रं ^१ तदेतद्रास्त्रावत्परिधीवि
 भवति ^१ तेन गृह्णात्यतिपवमानस्य राज्ञ आ वायो भृष
 शुचिपा इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि वाचवे त्वा जुष्टं
 १५ गृह्णामीत्यैनमपयत्य^४ मुनरेवोपयच्छतीन्द्रवायू इमे सुता
 इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्रवायुभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति ^१
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः सजोषाभ्यां त्वेत्यथादत्ते मैत्रा-
 वरुणपात्रं ^१ तदेतत्पिलकावद्भवति^५ तेन गृह्णात्यतिपवमानस्य

१ उपयच्छत्यं BTF Keś.; अपयं HJ.

१ एव ins. FJ.

२ अथैनमुं TF Keś.; अथैनदुं BHJP.

४ अपयत्य H Bh., Keś.; अपनयत्य B; अपनयत्यथ F; उपयत्य JT.

५ Thus IJ Bh., Keś.; पिलिकावत् T; फलकावद् (i.e., पुत्र.) B;

फलका ... F.

राज्ञो ऽयं वां मित्रावरुणेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि मित्रा-
वरुणाभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ बर्हिषी अन्तर्धाय पयसा
श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी दग्नापवित्रेण परिमृज्य सादयत्येष ते
योनिर्चर्तयाभ्यां लेत्यथोपातीत्याश्विनपात्रं शुक्रपात्रमादत्ते^१
तदेतद्वैष्णं वा पालाग्रं वा स्रच्छणं भवति^१ तेन गृह्णात्यतिपव-
मानस्य राज्ञो ऽयं वेनश्वोदयदित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि
ग्रण्डाय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनि-
वीरतां पाहीत्यथादत्ते मन्थिपात्रं^१ तदेतद्वैकङ्कतं स्रच्छणं
भवति^१ तेन गृह्णात्यतिपवमानस्य राज्ञस्तं प्रत्नथेत्यनुद्रुत्योप-
यामगृहीतो ऽसि मर्काय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ बर्हिषी १०
अन्तर्धाय सक्तुभिः श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी दग्नापवित्रेण परि-
मृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजाः पाहीत्यथादत्त आग्रयण-
स्थाली^१ तथा गृह्णात्यतिपवमानस्य राज्ञो ये देवा दिव्येकादश
स्वेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं
गृह्णामीत्यथैनां^१ त्रिरभिहिङ्करोति ॥ ६ ॥ १५

हिं हिं हिं सोमः पवते सोमः पवते सोमः पवते ऽसौ
ब्रह्मणे पवते ऽसौ चत्राय पवते ऽसौ विश्वे पवत इषे पवत
ऊर्जे पवते ऽङ्गः पवत ओषधीभ्यः पवते वनस्पतिभ्यः पवते
द्यावापृथिवीभ्यां पवते सुभृताय पवते ब्रह्मवर्चसाय पवते ऽसौ
सुन्वते यजमानाय पवते मङ्गमित्युपांशुक्ता ज्यैष्ठ्याय पवत १०

इत्युच्चैर्यैनमधिवदत आग्रयणो ऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं
जिन्व यज्ञपतिमभि सवना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं
पाहीन्द्रियेणेति^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्य इत्युपबिन्दमतो ऽत ऊर्ध्वं ग्रहान्गृह्णाति^१ त्रिंशत्तयस्य
५ गणिनो रुजन्त इति रुग्णवत्यर्चा भ्रातृव्यतो गृह्णीयादिति
ब्राह्मणमथादत्त उक्थस्यालीं^१ तथा गृह्णात्यतिपवमानस्य राज्ञ
उपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा वृहदते वयस्वत उक्थायुवे यत्त
इन्द्र वृहदयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य
सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय लोक्यायुव इत्यादत्ते ध्रुव-
१० स्थालीं^१ स आह ये पूर्व्या द्वारा प्रापत्सत^१ प्राञ्चस्ते
निक्रामन्तु ये ऽपरथा प्रत्यञ्चस्ते मा वो ऽभिपरिहारिषमिति^१
जघनेनाभिषोढन्सोन्नेत्कानभिपरिहृत्योत्तरत उपयच्छति^२
मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्यग्नये
त्वा वैश्वानराय जुष्टं गृह्णामीत्य्यैनमधिवदते ध्रुवो ऽसि
१५ ध्रुवक्षितिर्भुवाणां ध्रुवतमो ऽच्युतानामच्युतचित्तम इत्य्यैनद्यथा-
हृतं^२ प्रतिपर्याहृत्योत्तरस्य हविर्धानस्याग्नेपोस्तम्भनमनुपोप्ते
सादयत्येष ते योनिरग्नये त्वा वैश्वानरायेति^१ ध्रुवेण राजानं
परिदधात्यथोपर्यर्धं द्रोणकक्षग्रे परिभ्रु पात्रं प्रास्य द्रष्टाननु-

१ Thus emended. All MSS. also P Bh., Mantramālā, Prayoga IO, Padārthanirv. have प्रापत्सतः, only T, Keś. प्रापत्सतः ।

२ Thus PBTH Bh.; उत्तरय० F Keś.

३ अथैनं instead of अथनद् T; अथैनद्यथाहृतं P (pr. m.), अथैनद्यथा० P (sec. m).

मन्त्रयते द्रुपश्चस्कन्द यस्ते द्रुषो यो द्रुषो यस्ते द्रुप इत्यथोन्ने-
 तारमाहारिकं पूतभृतं कुरु पवमानस्य ग्रहान्ग्रहीष्यामीति ।
 तच्छ्रुत्वोन्नेता पूतभृतो बिले पवित्रं वितत्य द्वौ वा त्रीन्वा राष्ट्र
 उदचनानानयत्यथारिके पूतभृति पवमानस्य ग्रहान्ग्रह्यात्युप-
 यामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभिमृशतीन्द्राय ५
 त्वेत्याधवनीयं । विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतमथोन्नेतरित्याह
 प्राञ्च ५ राजानं पूतभृततमभि संपवयताद्ग्राभिराधवनीयं
 मृद्धा न्युजतादिति । स तथा कस्रोत्यथाप उपस्पृश्य बर्हिषी
 आदायोपनिःसर्पति । तं निःसर्पन्तमन्वारभत उद्गातोद्गातारं
 प्रस्रोता । प्रस्रोतारं प्रतिहर्ता । प्रतिहर्तारं यजमानो । यजमानं १०
 ब्रह्मा १ प्रतिप्रस्थाता सप्तमः सर्पति । तेषु समन्वारभ्येष्वाहवनीये
 सुवाङ्गतिं जुहोति ॥ ७ ॥

अग्निः प्रातःसवने पालस्मान्नेश्चानरो महिना विश्वशंभूः ।
 स नः पावको द्रविणं दधात्वायुश्नन्तः सहभक्षाः स्याम स्वाहे-
 त्येतयाध्वर्युं जुहुतो । यथावेदमितरे जुहुत्यथोदस्यो ऽभि १५
 पवमानः सर्पन्ति । प्रह्व एवाध्वर्युः प्रथमो बर्हिषी धुन्वानः २
 सर्पति वागसेगा अथ एत्वृजुगा देवेभ्यो यगो मयि दधती
 प्राणान्पशुषु प्रजां मयि च यजमाने चेत्यथास्तावे यथायतन-
 सुपविशन्त्यथोद्गात्रे वा प्रस्रोत्रे वा बर्हिषी प्रयच्छत्यृक्सामयो-

१ F (not BHP) ins. ब्रह्माणं ; T ins. अथ ।

२ Thus B, the other MSS. more or less corrupt. धुवानः HF,
 धवानः P.

- रूपस्तरणमसि मिथुनस्य प्रजात्या इति वा त्वष्णीं वाथोपाकरणं
जपति वायुर्हिङ्कर्ताग्निः प्रस्रोता प्रजापतिः साम वृहस्पति-
रुद्गाता विश्वे देवा उपगातारो मरुतः प्रतिहर्तार इन्द्रो
निधनं ते देवाः प्राणभृतः प्राणं मयि दधत्वोऽ सुध्वमिति ।
५ स एष त्रिवृद्धिष्पवमानो भवति । तस्य पञ्चम्यां प्रसुतायां
वाचयति श्येनो ऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा
संपारयेत्यत्र दशहोतारं व्याचष्ट । उद्गृते सान्नि संप्रैषमाहामी-
दमीन्विहर बर्हि सृणाहि पुरोदाशाः अलंकुरु प्रतिप्रस्थातः
पशुरन्तिके ऽस्त्विति । यथासंप्रैषं तौ कुरुतोः । ऽथाप उप-
१० स्पृश्याहैहि यजमानेति । पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य समस्तः
राजानमुपतिष्ठते विष्णो लं नो अन्तम इत्यथादत्त आश्विन-
पात्रं । तदेतद्द्वयं भवति । तस्मिन्गृह्णाति द्रोणकलशात्परि-
मुना पात्रेण या वां कशेत्यनुद्गत्योपयामगृहीतो ऽस्यश्विभ्यां त्वां
जुष्टं गृह्णामीति । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिर्भाध्वीभ्यां
१५ त्वेत्यथाप उपस्पृश्याहैहि यजमानेत्याहवनीयं द्रुत्वा सुचिं
चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सप्तहोतारं मनसानुद्गत्याहवनीये जुहो-
त्यन्वारभ्ये यजमाने स्वाहेत्यथावकाशैश्चरति परिभूरग्निं परि-
भूरिन्द्रमित्येतेनानुवाकेनाथ प्रचरण्यां नवकत्वो गृह्णीते । ऽथैष
२० त्वथ पुरस्तात्प्रत्यङ्गाभीनो विह्वतान्धिष्ण्यान्व्याघारयति यथा-

१ कुर्वतो JF Kes.

२ Thus JBHP ; (Kes: अध्यानपर्व) ; आनुपूर्व्यं the other MSS.

न्युत्तैर्मन्त्रैः^१ स यद्यु ह यथान्युत्तमभिजुहोति सप्त त इत्याग्नीध्रे^२
 ऽन्ततो जुहोति^१ यद्यु वै स्वाहास्वाहेति स्वाहेत्येवान्तत
 आग्नीध्रीये^२ जुहोत्युदक्स्त्स्यताया इत्यथोत्तरस्य हविर्धानस्य
 चुबुके प्रचरणीः सादयत्यथ सांकाग्निनेन पथा पृष्ठ्याः स्तृणाति
 संततां गार्हपत्यादाहवनीयात्^१ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथाध्वर्यु रग्नाहस्तो यूपमभ्येत्युदूह्य पूर्वाः रग्नां
 नाभिदग्ने परिव्ययन्नाह परिवीचमाणायानुब्रूहीति^१ स्वर्वन्तं
 यूपसुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपाकरोति^१ समानं कर्मा प्रवरात्प्रसिद्धः
 होतारं वृणीते^१ ऽथाश्रावयत्यो श्रावयास्तु औषडश्चिनाध्वर्यु
 आध्वर्यवादित्यहं चासौ च मानुषाविति^१ प्रतिप्रस्थातुर्नाम
 गृह्णात्यथाश्रावयत्यो श्रावयास्तु औषणिचावरुणौ प्रशास्तारौ
 प्रशास्त्रादित्यसौ मानुष इति^१ मैत्रावरुणस्य नाम गृह्णात्यथा-
 श्रावयत्यो श्रावयास्तु औषडिन्द्रो ब्रह्मा ब्राह्मणादित्यसौ मानुष
 इति^१ ब्राह्मणाच्छसिनो नाम गृह्णात्यथाश्रावयत्यो श्रावयास्तु
 औषण्णरुतः पोत्रादित्यसौ मानुष इति^१ पोतुर्नाम गृह्णात्यथा-
 श्रावयत्यो श्रावयास्तु औषड् गावो नेष्ट्रादित्यसौ मानुष इति^१
 नेष्टुर्नाम गृह्णात्यथाश्रावयत्यो श्रावयास्तु औषडग्निमाग्नीधा-
 दित्यसौ मानुष इत्यग्नीधो नाम गृह्णाति^१ तेषां प्रवृतः प्रवृत
 एव प्रवृताङ्गतीर्जुहोति^१ जुष्टो वाचो भूयासमृचा स्तोमः
 समर्धय सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पालित्येताभिरध्वर्यु जुहुतो^१ १०

१ आग्नीध्रीये PBH, comp. VI. 29 (page 193, 14).

२ आग्नीध्रे TJ.

यथावेदमितरे जुह्वत्यथाश्रावयत्यो श्रावयास्तु श्रौषडग्निर्ह^१
 दैवीनां विशां पुरण्ताय^२ सुन्वन्यजमानो मनुष्याणां तयोर-
 स्थूरि गार्हपत्यं दीदयच्छत^३ हिमा द्वा यू राधा^४सीत्संपृञ्चा-
 नावसंपृञ्चानौ तन्व इति^५ समानं कर्मा वपायै^६ वपया प्रचर्ध
 ५ वपाश्रपणी अनुप्रहृत्य समुत्क्रम्य चात्वाले मार्जयन्ते^७ ऽथ यज-
 मानमुत्करे स्फ्यविघनानुपस्थापयति ॥ ६ ॥

स्फ्यः स्वस्तिर्विघनः स्वस्तिः पशुर्विदिः परशुर्नः स्वस्तिः ।
 यज्ञिया यज्ञकृत स्य ते मास्मिन्यज्ञ उपह्वयध्वमुप मा द्यावा-
 पृथिवी ऋयेतामुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरुप देवा उप
 १० यज्ञ उप मा होत्रा उपह्वे ऋयन्तामित्यथ नमो ऽग्नये मखन्ने
 मखस्य मा यशो ऽर्यादित्याहवनीयमुपतिष्ठते^१ नमो इन्द्राय
 मखन्ने नमस्त्वत्या मा पाहीत्याग्नीध्रं^२ नम इन्द्राय मखन्न
 इन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरिति होत्रौयमथ प्राडावृत्य
 जपति दृढे स्यः शिथिरे समीची मा^३हसस्यात^४ सूर्यो मा
 १५ देवो दिव्याद^५हसस्यात् वायुरन्तरिचादग्निः पृथिव्या यमः
 पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्य इत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य पूर्वं द्वारौ
 सदसः संमृशति देवौ द्वारौ मा मा संताप्तमित्यथ सदः
 प्रपद्यते नमः सदसे नमः सदसस्यतये नमः सखीनां पुरोगाणां
 चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या इत्यथामनाहृहिःसदसं
 १० त्वाणं निरस्यत्यहे दैधिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्य सद्ने सोद यो

ऽस्मात्पाकतर इत्युपविशत्युच्चिवत् उदुद्वतश्च गेषमित्यथेमे समी-
 चते पातं मा द्यावापृथिवी अद्याह इत्यथ दक्षिणार्धं परेक्षत
 आगन्त पितरः पितृमानहं युष्माभिर्भूयासः सुप्रजसो मया यूयं
 भूयास्तेत्यथोत्तरार्धं परेक्षत उदक्स्त्रस्थताया इति ॥ १० ॥

अथेमावध्वर्युं आहवनीयप्रभृत्येवमेवाहवनीयमुपतिष्ठते ५
 एवमाग्नीध्रीयमेव होत्रीयमेवं प्राञ्चावावृत्य जपत एवं
 प्रदक्षिणमावृत्य पूर्वं द्वारौ सदसः संमृशत एव सदः प्रपद्यते
 एवमासनाभ्यां बहिःसदसं तृणे निरस्यतो दक्षिणमेवाध्वर्युर्द्वा-
 र्बाह्वं निश्रयमाण उपविशत्युत्तरं प्रतिप्रस्थतैवमिमे समीचते
 एवं दक्षिणार्धं चोत्तरार्धं च परेक्षते उदक्स्त्रस्थताया इत्यथेमे १०
 वषट्कार आहवनीयप्रभृत्येवमेवाहवनीयमुपतिष्ठन्त एवमाग्नी-
 ध्रीयं तमुत्तरेण परियन्थेव होत्रीयमेवं प्राञ्च आवृत्य
 जपन्थेवं प्रदक्षिणमावृत्य पूर्वं द्वारौ सदसः संमृशन्थेव सदः
 प्रपद्यन्ते ऽग्रेण धिष्णियानुत्तरेणाच्चावाकस्य धिष्णियं परी-
 त्वैवमासनेभ्यो बहिःसदसं तृणानि निरसन्थेव स्त्रस्त्रमेव १५
 धिष्णियमनूपविशन्थेवमिमे समीचन्त एवं दक्षिणार्धं चोत्त-
 रार्धं च परेक्षन्त उदक्स्त्रस्थताया इत्यथेमे सर्व उद्गातारो
 ब्रह्मा सदस्य इत्यवषट्कार आहवनीयप्रभृत्येवमेवाहवनीयमुप-
 तिष्ठन्त एवमाग्नीध्रीयं तमुत्तरेण परियन्थेव होत्रीयमेवं

१ BF ins. च ।

२ All the MSS. read here and infra पर्थति ।

प्राञ्च आवृत्य जपन्त्येवं प्रदक्षिणमावृत्योत्तरेण सदः परीत्यैव-
मपरे द्वारौ सदसः संमृशन्त्येव५ सदः प्रपद्यन्त । एवमामनेभ्यो
बहिःसदसं दृणानि निरस्यन्त्यौदुम्बरीमेवोद्गातारः पर्युपवि-
शन्ति । दक्षिणत उदङ्मुखौ । ब्रह्मा सदस्य इत्युपविशत । एव-
५ मिमे समीचन्त । एवं दक्षिणार्धं चोत्तरार्धं च परेचन्त ।
उदक्स्थिताया इत्यथैतेषां९ विसृष्टितसंचरो । ऽन्तरेण होतुश्च
धिष्णियं ब्राह्मणाच्छृमिनश्च ये ऽधिष्णिया । अथ धिष्णियवन्तः
स्व५स्वमेव धिष्णियमुत्तरेणोत्तरेण परियन्ति । ते सृष्टिते
सवने यथाप्रसृप्तमेव विनिःसर्पन्ति ॥ ११ ॥ तृतीयः ॥

१० संप्रसृप्तान्निदित्वाध्वर्युः सवनीथान्पुरोडाशान्याचत्यथौ
आग्नीध्रो जघनेन गार्हपत्यमुपविश्य पात्र्यां पञ्चधोपस्तृष्णीते
मध्यतः पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिघारितमुद्वासयति । पुरस्ताद्भाना ।
दक्षिणतः करम्भं । पश्चात्परिवापमामिच्चासुत्तरतो । ऽथैनानि
संपरिगृह्य पूर्वया द्वारोपनिर्हृत्योत्तरेण सदः परीत्योत्तरे-
१५ णाग्नीध्रीयं धिष्णियं पर्याहृत्यान्तर्वद्यासादयत्यथ जुह्वपभृतो-
रुपस्तृष्णान आह प्रातः प्रातःसावस्तेन्द्राय पुरोडाशानामवदीय-
मानानामनुब्रूहीति । द्विः पुरोडाशस्यावद्यति । द्विर्धानानां ।
द्विः करम्भस्य । द्विः परिवापस्य । द्विरामिच्चाया । अभिघारयति ।
प्रत्यनक्त्यथोपभृति खिष्टकृते सर्वेषां५ सकृत्सकृदुत्तरार्धादवद्यति ।

१ Thus HT; •मुखो BJFP.

२ Thus PJBFBH Kes.; अथैषां T Bh.

द्विरभिघारयति^१ न प्रत्यनक्त्याक्रम्याश्राव्याह प्रातः प्रातः-
सावखेन्द्राय पुरोडाशान्प्रस्थिताग्नेष्येति^१ वषट्कृते जुहोत्यथ
समावपमान आहाग्रये ऽनुब्रूहीत्याश्राव्याहाग्रये प्रेष्येति^१ वषट्कृत
उत्तरार्धपूर्वार्धे ऽतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहोत्यथोदङ्कृत्याक्रम्य
यथायतनः सुचौ सादयित्वा पात्र्यामिडाः समवधाय प्रतीचः ५
पुरोडाशान्प्रहिणोत्यनु हैके संयन्ति पशव इडेति वदन्तो^१
ऽथ प्राडायन्नाह वायव इन्द्रवायुभ्यामनुब्रूहीति^१ तच्छ्रुत्वा
प्रतिप्रस्थातैन्द्रवायवस्य प्रतिनिर्घाह्यं^१ गृह्णाति द्रोणकलशात्परि-
सुना पात्रेणादित्यस्याख्या औपशये पात्र उपथामगृहीतो ऽसि
वाचसदसि वाक्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्वचाभ्यां १०
गृह्णामीति^१ ग्रहावादायोपनिष्क्रामत्युपनिष्क्रान्तस्यैवाध्वर्युर्ग्रहा-
वादत्त^१ उत्तरतस्त्रिष्टते प्रतिप्रस्थात्रे प्रतिनिर्घाह्यं^१ प्रयच्छत्यथ
वै भवत्यैन्द्रवायवमादायाघारमाघारयेदिति^१ स आज्यस्याख्याः^१
सुवेणोपहत्यैन्द्रवायवमादायाघारमाघारयत्यध्वरो यज्ञो ऽथ-
मस्तु देवा ओषधीभ्यः पशवे नो जनाय विश्वस्यै भूतायाध्वरो १५
ऽसि स पिन्वस्व घृतवहेव सोम स्वाहेत्यथाश्रावयत्यो श्रावयास्तु
औषड्वायव इन्द्रवायुभ्यां प्रेष्येति^१ वषट्कृते ऽध्वर्युः पूर्वा जुहोति^१
द्वितीयं वषट्कृते सहोभौ जुहुतो^१ जुत्वा वाचयति यो न

१ Here and infra, without *y*, BJT Bh. (Grantha MS. and Dev. MS.); प्रतिनिर्घाह्यं FHP Dvaidha, Keś., Padārthanirv. (F once without *y*).

१ •स्या FH; •स्याः BT; •स्यां J.

- इन्द्रवायू अभिदासति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं
तमधरं पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानीत्यथ प्रतिप्रस्थाता-
ध्वर्योः पात्रे ग्रहस्य सःस्त्रावमवनयत्युभयोरर्धमध्वर्युः प्रति-
प्रस्थातुः पात्रे ऽवनयति^१ तं प्रतिप्रस्थातादित्यस्याख्यामवनयति
५ देवेभ्यस्त्रेत्याध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य होत्रे पात्रं
प्रदाय प्राङ्गयन्नाह मित्रावरुणाभ्यामनुब्रूहीति^१ तच्छ्रुत्वा
प्रतिप्रस्थाता मैत्रावरुणस्य प्रतिनिर्ग्राह्यं गृह्णाति द्रोणकलशा-
त्परिसुना पात्रेणादित्यस्याख्या श्रौपशये पात्र उपयामगृहीतो
ऽश्रुतसदसि चक्षुष्पाभ्यां वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्य-
१० चाभ्यां गृह्णामीति^१ गृहावादायोपनिष्क्रामत्युपनिष्क्रान्तस्यैवा-
ध्वर्युर्गृहावादत्त^१ उत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्रे प्रतिनिर्ग्राह्यं
प्रयच्छत्यथाश्रावयत्यो श्रावयास्तु श्रौषणिमित्रावरुणाभ्यां प्रेष्येति^१
वषट्कृते सहोभौ जुहुतो^१ हुत्वा वाचयति यो नो मित्रावरुणा-
वभिदासति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं तमधरं
१५ पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानीत्यथ प्रतिप्रस्थाताध्वर्योः पात्रे
ग्रहस्य सःस्त्रावमवनयत्युभयोरर्धमध्वर्युः प्रतिप्रस्थातुः पात्रे ऽव-
नयति^१ तं प्रतिप्रस्थातादित्यस्याख्यामवनयति विश्वदेवेभ्यस्त्रे-
त्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य होत्रे पात्रं प्रदाय
प्राङ्गयन्नाह मित्राभ्यामनुब्रूहीति^१ तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थाताश्विनस्य
२० प्रतिनिर्ग्राह्यं गृह्णाति द्रोणकलशात्परिसुना पात्रेणादित्यस्याख्या
श्रौपशये पात्र उपयामगृहीतो ऽसि श्रुतसदसि श्रौत्रपाभ्यां वा
क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यचाभ्यां गृह्णामीति^१ गृहावादा-

योपनिष्क्रामत्युपनिष्क्रान्तस्यैवाध्वर्युर्गृह्णावादत्त^१ उत्तरतस्तिष्ठते
 प्रतिप्रस्थात्रे प्रतिनिर्गच्छं प्रयच्छत्यथाश्रावयत्यो आश्रावयाम्नु
 औषडश्विभ्यां प्रेष्येति^२ वषट्कृते सहोभौ जुहुतो^३ हुत्वा वाच-
 यति यो नो ऽश्विनावभिदासति भ्रातृभ्य उत्पिपीते शुभस्यती
 इदमहं तमधरं पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमस्येतयानीत्यथ प्रति-
 प्रस्थाताध्वर्योः पात्रे ग्रहस्य सः स्रावमवनयत्युभयोरधमध्वर्युः
 प्रतिप्रस्थातुः पात्रे ऽवनयति^४ तं प्रतिप्रस्थातादित्यस्याख्यामवन-
 यति विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति^५ ॥ १२ ॥

स यद्यु हैतैः सः स्रावैरुपर्यर्धा स्थाली भवत्येतेनैनां पात्रेणापि-
 दधाति^१ यद्यु वै नोपर्यर्धा भवति द्रोणकलशादेनामुपर्यर्धां^२
 कृत्वैतेनैव पात्रेणापिदधाति विष्णवुरुक्रमैष ते सोमस्तः रचस्र
 तं ते दुश्चक्षा मावस्यदित्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गुद्रुत्य
 होत्रे पात्रं प्रदाय प्राङ्गायत्राहोन्नौचमानेभ्यो ऽनुब्रूहि होतु-
 स्यमसमनून्नयध्वमुभयतःशुक्राङ्कुरुध्वमच्छावाकस्य चमसाध्वर्यो
 मा तु त्वमुन्नेष्टाः प्रतिप्रस्थातश्चतुर्भिर्मां शकलैः प्रोक्षिताप्रोक्षितैः^३
 प्रत्युपलम्बस्वेति^४ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^५ द्रोणकलशादेव
 प्रथममुन्नयन्त्यथ^६ पूतसृतो^७ ऽथ द्रोणकलशात्त उभयतःशुक्रा^८
 होतृचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति^९ यद्योपपादमितरांसमुन्नीयो-
 न्तरवेद्याः सः स्रादयन्त्यथ^{१०} प्रतिप्रस्थाता चतुर्णां शकलानां द्वौ

१ Before एनानु० BFHP ins. एव । २ Thus BHTP; ०यत्यथ F.

३ Thus BFHP ०यति T.

४ Thus BHFP Kes.; सादयत्यथ JT.

- प्रोचति^१ द्वावप्रोचितौ भवतः^१ प्रोक्षिताभ्यामपिधायाप्रोक्षि-
 ताभ्यामुपयच्छतः^१ शुक्रमेवाध्वर्युरादत्ते^१ मन्थिनं प्रतिप्रस्थाता^१
 ग्रहावादायोपनिष्क्रामतो^१ दक्षिणमेवाध्वर्युर्द्वार्वाङ्गं निश्रयमाण
 उपनिष्क्रामत्युत्तरं^१ प्रतिप्रस्थाता^१ तौ जघनेनोत्तरवेदिं ग्रहौ
 ६ संधत्त आयुः संधत्तं तन्मे जिवत्तं प्राणः संधत्तं तं मे जिवत्त-
 मपानः संधत्तं तं मे जिवत्तं व्यानः संधत्तं तं मे जिवत्तं
 चक्षुः संधत्तं तन्मे जिवत्तः श्रोत्रः संधत्तं तन्मे जिवत्तमिति^१
 षड्भिः संधाभिः संधाय व्युत्क्रामत^१ सुतो ऽसि जनधा देवास्त्वा
 शुक्रपाः प्रणयन्तु सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः
 १० शुक्रप्रोक्षित्यध्वर्युर्दक्षिणेनोत्तरवेदिं परिक्रामति^१ सुतो ऽसि
 जनधा देवास्त्वा मन्थिपाः प्रणयन्तु सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि
 मन्थी मन्थिप्रोक्षितेति प्रतिप्रस्थातोत्तरेणोत्तरवेदिं परिक्रा-
 मति^१ तौ पुरस्तात्प्रत्यङ्चावुत्तरवेदिमधिद्रवत इन्द्रेण सयुजो वयः
 सासह्याम वृतन्यतः । व्रन्तो वृचाण्यप्रति ॥ यत्ते अग्ने तेजस्तेनाहं
 १५ तेजस्वी भूयासं यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वर्चस्वी भूयासं यत्ते अग्ने
 हरस्तेनाहः हरस्वी भूयासमित्यथान्तरेण यूपं चाहवनीयं च
 ग्रहौ संधत्त आयुः स्य आयुर्मे धत्तमायुर्यज्ञाय धत्तमायुर्यज्ञप-
 तये धत्तं प्राण स्यः प्राणं मे धत्तं प्राणं यज्ञाय धत्तं प्राणं
 यज्ञपतये धत्तमपान स्यो ऽपानं मे धत्तमपानं यज्ञाय धत्त-
 २० मपानं यज्ञपतये धत्तं व्यान स्यो व्यानं मे धत्तं व्यानं यज्ञाय
 धत्तं व्यानं यज्ञपतये धत्तं चक्षुः स्यश्चक्षुर्मे धत्तं चक्षुर्यज्ञाय धत्तं
 चक्षुर्यज्ञपतये धत्तः श्रोत्रः स्यः श्रोत्रं मे धत्तः श्रोत्रं यज्ञाय

धत्तः श्रोत्रं यज्ञपतये धत्तमिति^१ षड्भिः संधाभिः संधाय
व्युत्क्रामतः ॥ १३ ॥

तौ देवौ शुक्रामन्थिनौ कल्पयतं दैवीर्विशः कल्पयतं
मानुषीरिषमूर्जमस्मासु धत्तं प्राणान्यशुषु प्रजां मयि च यज-
माने चेत्यथाप्रोचितौ शकलौ बहिर्वेदि निरस्यतो^१ निरस्तः ५
शण्डः सहामुनेत्यध्वर्युं यजमानो द्वेष्टि तं मनसा ध्यायति^१
निरस्तो मर्कः सहामुनेति प्रतिप्रस्थाता यं यजमानो द्वेष्टि तं
मनसा ध्यायत्यथाप उपस्पृश्य प्रोचितावभ्याधत्तः^१ शुक्रैषा ते
समित्तया समिध्यस्व स्वाहेत्यध्वर्युर्मन्थिन्नेषा ते समित्तया
समिध्यस्व स्वाहेति प्रतिप्रस्थानै^१ तस्मिन्काले चमसाध्वर्यवश्चम- १०
सानुपोद्यच्छन्ते^१ ऽथाध्वर्युः पुरस्तात्प्रत्यङ् तिष्ठन्नश्रावयत्यो
श्रावयास्तु औषट् प्रातः प्रातःसावस्य शुक्रवतो मन्थिवतो मधु-
श्चुत इन्द्राय सोमान्प्रस्थिताग्नेयेति^१ वषट्कृते सहोभौ जुहुतः
स प्रथमः संकृतिर्विश्वकर्मा स प्रथमो मित्रो वरुणो अग्निः । स
प्रथमो बृहस्पतिश्चिकित्वान्तस्मा इन्द्राय सुतमाजुहोमि स्वाहेति^१ १५
वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहुतस्तथैव द्विर्द्विः सर्वाश्चमसाञ्जुहुत्यथ
संप्रैषमाह प्रैतु होतुश्चमसः प्र ब्रह्मणः प्रोद्गातुः प्र यजमानस्य
प्र सदस्यस्य होत्रकाणां चमसाध्वर्यवः सकृत्सकृद्गोणकलशादभ्यु-
न्नीयोपावर्तध्वः होतुश्चमसाध्वर्यवुपरमैहि प्रतिप्रस्थातरुत्तरार्ध
आहवनीयस्य मन्थिनः सःस्त्रावं जुहुधीति^१ यथासंप्रैषं ते २०
कुर्वन्त्यथ प्रदक्षिणमावृत्य होत्वचमसे ग्रहस्य सःस्त्रावमवनयति
हुतं त्वा हुते ऽवनयामूर्जस्वन्तं देवेभ्यो मधुमन्तं मनुष्येभ्य इति

- वा तूष्णीं वाथ प्रतिप्रस्थातोत्तरार्धं आहवनीयस्य मन्थिनः
 सः स्रावं जुहोत्येष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व
 विदेगैपत्यः रायसोषः सुवीर्यः संवत्सरीणाः स्वस्तिः
 स्वाहेत्यथाप उपसृश्य शुक्रपात्रं च मन्थिपात्रं च खरे यथा-
 ५ यनतः सादयति^१ यन्त्येते^१ महर्लिजां चमसा^१ अथैते होत्रकाणां
 चमसाध्वर्यवः^१ सकृत्सकृद्गोणकलशादभ्युन्नीयोपावर्तन्ते^१ तेषां
 मैत्रावरुणचमसमादायाआव्याह प्रशास्तर्यजेति^१ वषट्कृतानु-
 वषट्कृते द्विजहोति^१ ब्रह्मन्यज पोतर्यज नेष्टर्यजामीद्यजेति पञ्च
 होत्राः संयाज्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्याघेण होतारमुप-
 १० विग्रत्यथाडग्नीदिति^१ स भद्रमकरित्याह होता यो नः सोमः
 राजानं पाथयिष्यतीत्यथ होतादत्त ऐन्द्रवायवपात्रमात्तमेवा-
 ध्वर्युरन्वारभते^१ ऽन्वारभ्ये ऽध्वर्यौ^१ होतोपहवमिद्धा भक्षयति
 यथा स वेद^१ तथान्वारभ्ये होतर्यध्वर्युरूपहवमिद्धा भक्षयति
 मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पुपा वाचं मे पाहीत्यथ होता भक्षय-
 १५ त्याध्वर्युरथैनद्धोत्रे ऽनुषजति^१ तद्धोता यथायतनः सादयत्यथ
 होतादत्ते मैत्रावरुणपात्रमात्तमेवाध्वर्युरन्वारभते^१ ऽन्वारभ्ये
 ऽध्वर्यौ^१ होतोपहवमिद्धा भक्षयति यथा स वेद^१ तथान्वारभ्ये
 होतर्यध्वर्युरूपहवमिद्धा भक्षयति मयि वसुर्विददसुश्चुष्पा-
 श्चुर्मे पाहीत्यथैनद्धोत्रे ऽनुषजति^१ तद्धोता यथायतनः
 २० सादयत्यथ होतादत्त आश्विनपात्रमात्तमेवाध्वर्युरन्वारभते^१

१ Thus (सादयतिथ्येते) PHT and Keś; the other MSS. सादयत्येते
 (B) or सादयत्येते JF.

ऽन्वारभ्ये ऽध्वर्यो होतोपह्वमिद्धा भक्षयति यथा स वेद^१
 तथान्वारभ्ये होतर्यध्वर्यरूपह्वमिद्धा भक्षयति मयि वसुः संय-
 द्रसुः श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहीति^१ सर्वतः परिहारमाश्विनं
 भक्षयतीति ब्राह्मणमथैनद्धोत्रे ऽनुषजति^१ तद्धोता यथायतनं
 सादयत्यथाप उपस्यृश्व होत्र इडामुपोद्यच्छन्ते^१ ॥ १४ ॥

उपह्वयमानायामिडायामुपप्रगृह्णन्ति चमसानुपह्वतायामि-
 डायामनाहितमग्नीधे भवत्यथैतानि द्विदेवत्यपात्राण्यरिक्तानि
 करोति^१ पुरोडाशशकलमैन्द्रवायवपात्रे प्रास्यत्यामिचां मैत्रा-
 चरणपात्रे^१ धाना आश्विनपात्रे^१ ऽथैनानि संपरिगृह्य पूर्व्या
 द्वारोपनिर्हृत्यापरया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य हवि- १०
 र्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्याः सादयति^१ तान्या तृतीयसवनात्परि-
 श्रेते^१ ऽथाग्नीध आदधाति षडवत्तं^१ प्राश्रन्ति^१ मार्जयन्त^१
 इडोपह्वताः स्वमसान्भक्षयन्ति भक्षेहि माविशेति दीर्घभक्षमनुद्रुत्य
 वसुमङ्गणस्य सोम देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस
 इन्द्रपीतस्य मधुमत उपह्वतस्योपह्वतो भक्षयामीति^१ होतृचमस- १५
 मेवैते त्रयः समुपह्वय भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चमसान्द्विन्व म
 इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्त^१ आप्याययन्ति चमसानाप्यायस्य
 समेतु त इति^१ सीदन्ति नाराश्रसा आप्यायिता दक्षिणस्य
 हविर्धानस्यापालम्बमधोऽध^१ ऐन्द्राग्नायाथैषो ऽच्छावाको ऽग्रेण
 सद आस्ते^१ तस्मै महत्पुरोडाशशकलमादधदाहाच्छावाका^१ २०

१ Thus PHJF Bh. Keś.; अवाचं० B; अवा० or अपा० T (Grantha.)

२ Thus JHFP; अवदधद्० B; अपदधद्० T.

वदस्र यत्ते वाद्यमिति ^१ स यत्राच्छावाकस्याभिजानात्युपो
 अस्मान्ब्राह्मणाब्राह्मणा ऋयध्वमिति तदाह होतरच्छावाको
 वा अथमुपहवमिच्छते तमुपह्वयस्वेति ^१ तमृचा होतोपह्वयते ^१
 ऽथ प्राङ्गयज्ञाहोत्रीयमानायानुब्रूह्यच्छावाकस्य चमसाध्वर्यवु-
 ५ नयस्त्रोभयतःशुक्रं कुरुष्वेति ^१ स तथा करोत्यथ प्राङ्गेत्या-
 च्छावाकचमसमादायाश्राव्याहाच्छावाक यजेति ^१ वषट्कृतानु-
 वषट्कृते ऊवा हरति भवः ^१ स यद्यस्मिन्नच्छावाक उपहव-
 मिच्छत उपैवैनः क्वयते ^१ नो त्वेव संभक्षयतः ^१ सीदत्यस्य
 नाराशःस आप्यायितो ^१ ऽथाहाच्छावाक सीद नेष्टः पत्नीसु-
 १० दानयाम्नीदच्छावाकं मे सन्नं प्रब्रूतादिति ^१ सीदत्येषो ऽच्छावाको
 जघनेन स्वं धिष्णियमानयति नेष्टा पत्नीं पत्नेजनीरादायं
 प्रेक्षुदेहीत्येतेन निगदेनाथैनां पूर्वथा द्वारोपनिष्क्रमय्यापरया
 द्वारा सदः प्रपाद्य जघनेन नेष्टुर्धिष्णियमसंचरे सामपथे
 पत्नेजनीः ^२ सादयति वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो
 १५ देवेभ्यः पत्नेजनीः सादयामि यज्ञाय वः पत्नेजनीः सादया-
 मीत्यथाहाम्नीध्रः सन्नो ऽच्छावाको ऽच्छावाकः सन्नमुप पत्नेज-
 नीरसीषदन्वित्येतस्मिन्काल आम्नीध्रे यजमानः पुरोडाशानां
 प्राश्नाति ^१ यदशना स्यात्पत्नी पत्नीशाले ^१ ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

१ Thus HJF Bh. Kcs.; *भक्षयति BT.

२ Thus F; पात्नेजनी० BT; पात्नेजनं कलशं instead of पत्नेजनौर् HP, comp. VII. 3 (page 203. 10).

३ Thus all except J, which has पात्नेजनीः।

अथर्तुपात्रे आददाते दक्षिणमेवाध्वर्युत्तरं प्रतिप्रस्थाताध्वर्युः
 पूर्वे वायव्येन द्रोणकलगाद्गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि मधवे त्वा
 जुष्टं गृह्णामीत्यथ प्रतिप्रस्थाता गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि
 माधवाय त्वा जुष्टं गृह्णामीति । गृह्णावादायोपनिष्क्रामतो ।
 दक्षिणमेवाध्वर्युर्द्वावाङ्गं निश्रयमाण उपनिष्क्रामत्युत्तरं प्रति- ५
 प्रस्थाता द्वावाङ्गं निश्रयमाण उपरमत्यथाध्वर्युराश्रावयत्यो
 आश्रावयास्तु औषडृतुना प्रेष्येति । वषड्कृते जुहोति । निष्क्रामत्येव
 प्रतिप्रस्थाता । प्रपद्यते ऽध्वर्युः । स गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि
 शुक्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथ प्रतिप्रस्थाताश्रावयत्यो आश्रावयास्तु
 औषडृतुना प्रेष्येति । वषड्कृते जुहोति । निष्क्रामत्येवाध्वर्युः । १०
 प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता । स गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि शुचये त्वा
 जुष्टं गृह्णामीत्यथाध्वर्युराश्रावयत्यो आश्रावयास्तु औषडृतुना
 प्रेष्येति । वषड्कृते जुहोति । निष्क्रामत्येव प्रतिप्रस्थाता । प्रपद्यते
 ऽध्वर्युः । स गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि नभाय त्वा जुष्टं गृह्णा-
 मीत्यथ प्रतिप्रस्थाताश्रावयत्यो आश्रावयास्तु औषडृतुना प्रेष्येति । १५
 वषड्कृते जुहोति । निष्क्रामत्येवाध्वर्युः । प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता ।
 स गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि नभस्याय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथा-
 ध्वर्युराश्रावयत्यो आश्रावयास्तु औषडृतुना प्रेष्येति । वषड्कृते
 जुहोति । निष्क्रामत्येव प्रतिप्रस्थाता । प्रपद्यते ऽध्वर्युर्विपर्यस्य
 पात्रम् । स गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसीषाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथ २०
 प्रतिप्रस्थाताश्रावयत्यो आश्रावयास्तु औषडृतुना प्रेष्येति । वषड्कृते
 जुहोति । निष्क्रामत्येवाध्वर्युः । प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता विपर्यस्य

- पात्रं^१ स गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽस्यूर्जाय त्वा जुष्टं गृह्णामी-
 त्यथाध्वर्युराश्रावयत्यो आश्रावयास्तु औषडृतुभिः प्रेथ्येति^१ वषट्कृते
 जुहोति^१ निष्क्रामत्येव प्रतिप्रस्थाता^१ प्रपद्यते ऽध्वर्युः^१ स
 गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि सहाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथ प्रति-
 ५ प्रस्थाताश्रावयत्यो आश्रावयास्तु औषडृतुभिः प्रेथ्येति^१ वषट्कृते
 जुहोति^१ निष्क्रामत्येवाध्वर्युः^१ प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता^१ स गृह्णा-
 त्युपयामगृहीतो ऽसि सहस्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथाध्वर्युरा-
 श्रावयत्यो आश्रावयास्तु औषडृतुभिः प्रेथ्येति^१ वषट्कृते जुहोति^१
 निष्क्रामत्येव प्रतिप्रस्थाता^१ प्रपद्यते ऽध्वर्युर्विपर्यस्य पात्रं^१ स
 १० गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि तपाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथ प्रति-
 प्रस्थाताश्रावयत्यो आश्रावयास्तु औषडृतुभिः प्रेथ्येति^१ वषट्कृते
 जुहोति^१ निष्क्रामत्येवाध्वर्युः^१ प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता^१ विपर्यस्य
 पात्रं^१ तमाह प्रतिप्रस्थातरूपैतेन पात्रेण रमेत्यथाध्वर्युराश्रावयत्यो
 आश्रावयास्तु औषडृतुना प्रेथ्येत्यध्वर्युं यजतमित्याह प्रशास्ता^१
 १५ होतरेतद्यजेत्याहाध्वर्युर्वषट्कृते जुहोति^१ सो ऽचैवासीनं प्रति-
 प्रस्थातारमनुप्रपद्यते^१ प्रतिप्रस्थाताच पूर्वे गृह्णात्युपयामगृहीतो
 ऽसि तपस्याय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यथाध्वर्युर्गृह्णात्युपयामगृहीतो
 ऽसि सःसर्पो ऽस्यःहस्यत्याय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ यहा-
 वादायोपनिष्क्रामतो^१ दक्षिणमेवाध्वर्युर्दावांजं निश्रयमाण
 २० उपनिष्क्रामत्युत्तरं प्रतिप्रस्थाता^१ प्रतिप्रस्थाताच आश्रावयत्यो
 आश्रावयास्तु औषडृतुना प्रेथ्येति^१ गृह्णते यजेत्याह प्रशास्ता^१

होतरेतद्यजेत्याह गृहपतिर्विषद्वृते सहोभौ जुहुतो^१ इथ
 प्रतिप्रस्थाताध्वर्योः पात्रे ग्रहस्य सःस्रावमवनयति^१ तमाह
 प्रतिप्रस्थातरेतेन पात्रेणैन्द्राग्रं ग्रहं गृह्णाणेति^१ तेन प्रतिप्रस्था-
 तैन्द्राग्रं ग्रहं गृह्णाति द्रोणकलशात्परिभुना पात्रेणैन्द्राग्नी आगतः
 सुतमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णा- ५
 मीति^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राग्निभ्यां त्वेत्यथाध्वर्युः
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य होत्रैतत्पात्रः संभक्षयत्यृतुना पीत-
 स्येति होत्रा पोत्रा नेष्टाग्नीधा ब्राह्मणाच्छःसिना मैत्रावरुणे-
 नेत्यथ विपर्यस्य पात्रः होत्रैव चतुः संभक्षयत्यृतुभिः पीतस्येति
 होत्रा पोत्रा नेष्टाच्छावाकेनेत्यथ विपर्यस्यैव^२ पात्रः होत्रैव १०
 द्विः संभक्षयत्यृतुना पीतस्येति^१ ॥ १६ ॥

अथ होतारं विष्टच्छति प्रणवमुपाःशुश्रुःसः शःसिन्धसीर
 विद्याहारमिति^१ स यथैनः होता प्रत्याह तच्छ्रुत्वा निगृह्य
 पात्रं पराङ्गावर्तत^१ इडा देवहरिति यावदेतस्य यजुषः पर्या-
 प्रोति तावज्जपत्यभ्येनमाह्वयते होता^१ प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः^१ १५
 शःसति^१ प्रतिगृणाति^१ यदुपाःशुश्रुःसति तदुपाःशुश्रुः प्रति-
 गृणाति^१ यदुच्चैः शःसति तदुच्चैः प्रतिगृणाति^१ संततं वा
 विद्याहं वा^१ प्रसिद्धमुक्यं प्रतिगीर्थं प्राङ्गत्योद्यच्छत एतमैन्द्राग्रं
 ग्रहमनूद्यच्छन्ते नाराशःसानथाआवयत्यो आवयास्तु औष-
 डुक्यशा यज सोमस्येति^१ वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति^१ तथैव १०

१ B here and infra संपातम् instead of सःस्रावम् (once सःस्रावम्) ।

२ ख om. JT.

- द्विर्दिनाराश्रसाननुप्रकम्यन्त्येतत्पात्रं नाराश्रसा अन्वायन्त्यनु-
 सवनमच इन्द्राग्निभ्यां पीतस्येति^१ होता चैवाध्वर्युश्चैतत्पात्रं
 संभक्षयतो नराश्रसपीतेन^२ नाराश्रसान्नराश्रसपीतस्य^१
 सोम देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दसः पितृ-
 ५ पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१ होतृचमस-
 सेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चमसान्द्विन्व म
 इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्त^१ आप्याययन्ति चमसानापायस्य
 समेतु त इति^१ सीदन्ति नाराश्रसा आप्यायिता दक्षिणस्य
 हविर्धानस्यापालम्बमधोऽधो वैश्वदेवायथ प्राडेत्य शुक्रपाचमा-
 १० ददान आहोन्नेतर्यदेमं वैश्वदेवं ग्रहं गृह्णाम्यथोदञ्च राजानं
 पूतभृतमभि संपवयताद्ग्राभिर्द्रोणकलग्नं मृष्टा न्युञ्जतादिति^१
 स तथा करोति^१ स शुक्रपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णात्योमास-
 श्वर्षणीधृत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो
 जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
 १५ देवेभ्य इत्यथाप उपसृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्-
 द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^१ स्तुवते वैश्वदेवाय^१ होत्र एषोत्तमेति
 प्राङ्गर्हीतुः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता^१
 प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः^१ श्रसति^१ प्रतिगृणाति^१ प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्य
 प्राडेत्योद्यच्छत एतं वैश्वदेवं ग्रहमनूद्यच्छन्ते नाराश्रसानथा-
 २० आवयत्यो आवयास्तु औषडुक्थशा यज सोमस्येति^१ वषट्कृतानु-

१ Thus PBH Bh. Keś.; नारा the other MSS.

२ Thus, नराश्रसपीतस्य PB Bh, Keś. Mantramālā.

वषट्कृते द्विर्जुहोति^१ तथैव द्विर्द्विनाराग्रस्राननुप्रकम्पयन्त्येतत्पात्रं
 नाराग्रस्रं अन्वायन्यनुसवनभक्षो विश्वैर्देवैः पीतस्येति^१ होता
 चैवाध्वर्युश्चैतत्पात्रं संभक्षयतो नराग्रस्रपीतेन^१ नाराग्रस्र-
 क्षरस्रसपीतस्य^१ सोम देव ते मतिविदः प्रातःशवनस्य गायत्र-
 ष्कन्दसः पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१ ५
 होत्वचमसमेवैते चयः समुपहृद्यं भक्षयन्ति^१ यथाचमसं
 चमसान्द्विन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते^१ नाष्याययन्ति चम-
 सान्मर्वभक्षा मार्जयन्ते^१ ऽथाह प्रतिप्रस्थातरिमे चर्तुपात्रे एतच्च
 शुक्रपात्रं मार्जालीये मार्जयित्वा पात्रेष्वपिमृजेति^१ स तथा
 करोत्यथ प्राङ्गायन्नाह ॥ १७ ॥ १०

मैत्रावरुणस्य चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति^१
 मैत्रावरुणचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति^१ यथोपपादमितरान्सुन्नी-
 योत्तरवेद्यां स्रसादयन्त्यादत्त उक्थ्यस्याख्या औपशयं
 पात्रं^१ तस्मिन्नेतस्य राज्ञस्मृतीयवेलां गृह्णाति य उक्थ्यस्याख्यां
 भवत्युपयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त्वा देवायुवमुक्थ्येभ्य उक्थ्यायुवं^१ १५
 यज्ञस्यायुषे मित्रावरुणाभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ पुनर्हविर-
 सीत्युक्थ्यस्यालीं प्रत्यभिमृशति^१ परिमृज्य सादयत्येष ते
 योनिर्मित्रावरुणाभ्यां त्वेत्यथाप उपसृश्य बर्हिषी आदाय
 वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^१ सुवते^१ मैत्रावरुणा-

१ The various readings as supra, page 229,3 ; HJ om. the bhak-
 sanamantra.

२ Here and infra the MSS. have sometimes उक्थेभ्य and उक्थ्यायुवं ।

यैषोत्तमेति प्राङ्मैत्रावरुणस्य कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येन-
 माङ्गयते मैत्रावरुणः । प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः । शशति । प्रति-
 गृणाति । प्रसिद्धसुकथं प्रतिगीर्यं प्राङ्गत्योद्यच्छत एतं ग्रह-
 मनुद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो आश्रावयास्तु श्रौषडुक्यशा यज
 ५ सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति । तथैव द्विर्दिः
 सर्वाश्वमसाञ्जुङ्गत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य मैत्रावरुणस्य चमसे ग्रहस्य
 सश्रावमवनयति ऊतं वा ऊते ऽवनयामूर्जस्त्रन्तं देवेभ्यो
 मधुमन्तं मनुष्येभ्य इति वा तूष्णीं वाचैवैतत्पात्रमुपनिधाय
 भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्षो मित्रावरुणाभ्यां पीतस्वेति ।
 १० मैत्रावरुणचमसमेवैते त्रयः समुपह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं
 चमसान्द्विन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते । नाप्याययन्ति चम-
 सान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते । ऽथाह प्रतिप्रस्थातर्घ्वौ ते प्रचरेति ।
 तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थाता प्राङायन्नाह ॥ १८ ॥

ब्राह्मणाच्छसिनश्चमसमनुन्नयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ।
 १५ ब्राह्मणाच्छसिनश्चमसमेव प्रथममुन्नयन्ति । यथोपपादमित-
 रान्समुन्नीयोत्तरवेद्याः ससादयन्त्यादत्त उक्थ्यस्याख्या
 श्रौपशयं पात्रं । तस्मिन्नेतस्य राज्ञो ऽर्ध्वेलां गृह्णाति य
 उक्थ्यस्याख्यां भवत्युपयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त्वा देवायुव-
 मुक्थ्येभ्य उक्थ्यायुवं यज्ञस्यायुष इन्द्राय वा जुष्टं गृह्णामीति ।
 २० पुनर्हविरसीत्युक्थ्यस्यालीं प्रत्यभिमृशति । परिमृज्य सादयत्येष
 ते योनिरिन्द्राय त्वेत्थाप उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः
 प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते । ब्राह्मणाच्छसिन

एषोतमेति प्राङ्ब्राह्मणाच्छ्रुसिनः कालात्पराङ्गवर्तते प्रति-
 प्रस्थाताभ्येनमाङ्गयते ब्राह्मणाच्छ्रुषी' प्रत्याङ्गयते प्रतिप्रस्थाता'
 श्रुसति' प्रतिगृणाति' प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्थं प्राङेत्योद्यच्छत
 एतं ग्रहमनूद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो आश्रावयत्यु श्रौषडुक्थगा
 यज सोमानामिति' वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति' तथैव द्विर्द्विः ५
 सर्वाश्रमसाञ्जुक्त्यथ प्रदक्षिणमावृत्य ब्राह्मणाच्छ्रुसिनश्चमसे
 ग्रहस्य सश्रावमवनयति ऊतं त्वा ऊते ऽवनयाम्यूर्जस्वन्तं देवेभ्यो
 मधुमन्तं मनुष्येभ्य इति वा तूष्णीं वाचैवैतत्पात्रमुपनिधाय
 भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुषवनभक्ष इन्द्रेण पीतस्येति' ब्राह्मणा-
 च्छ्रुसिनश्चमसमेवैते त्रयः समुपहृय भक्षयन्ति' यथाचमसं १०
 चमसान्द्विच म इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुगन्ते' नाप्याययन्ति
 चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते' ऽथ प्राङ्गयन्नाह ॥ १६ ॥

अच्छावाकस्य चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजान-
 नमुन्नय मातिरीरिचः प्रतिप्रस्थातरूपैतेन ग्रहेण रमैहि यज-
 मानेति' पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्याथैतच्चर्म फलकयोः १५
 प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति यज्ञ प्रतिष्ठेति वा तूष्णीं
 वा' तस्मिन्संमुखान्घ्राणः कृत्वा दक्षिणस्य हविर्धानस्यान्तरेणेषे
 राजानमुपावहरति हृदे त्वा मनसे त्वा सोम राजन्नेह्यवरोहेति
 द्वाभ्यामथैनमुद्गाहभ्यः प्राङ्गस्तस्मिंस्तच्छेष्टन्ति यत्ते विदुरथो- २०
 दुब्ध्याधवनीयमर्धं वसतीवरीणाभवनयत्यर्धमेकधनानां' पुरो-
 ऽञ्चं वसतीवरीः सादयति' पश्चादचमेकधनानच्छावाकचमस-
 मेव प्रथममुन्नयन्ति' यथोपपादमितरान्सर्वश एव राजान्

- समुन्नीयोत्तरवेद्याः सः सादयन्त्यादत्त उक्थ्यस्थाल्या औप-
 शयं पात्रं तस्मिन्नेतः सर्वश एव राजानं गृह्णाति य उक्थ्य-
 स्थाल्यां भवत्युपयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त्वा देवायुवमुक्थ्येभ्य
 उक्थायुवं यज्ञस्यायुष इन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति ^१ नाच
 पुनर्हविरसीत्युक्थ्यस्थालीं प्रत्यभिमृशति ^१ दशाभिरेवैनां मृष्ट्वा
 न्युञ्जति ^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राग्निभ्यां त्वेत्याप
 उपस्युश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपा-
 करोति ^१ सुवते ^१ ऽच्छावाकायैषोत्तमेति प्राङ्गरेच्छावाकस्य
 कालात्पराडावर्तते प्रतिप्रस्थाताभ्येनमाङ्गयते ऽच्छावाकः ^१
 १० प्रत्याङ्गयते प्रतिप्रस्थाता ^१ शःसति ^१ प्रतिगृणाति ^१ प्रसिद्ध-
 मुक्थं प्रतिगीर्थं प्राडेत्योद्यच्छत एतं ग्रहमनूद्यच्छन्ते चमसान-
 याश्रावयत्यो श्रावयास्तु औषडुक्थ्या यज सोमानामिति ^१
 वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति ^१ तथैव दिर्दिः सर्वाःश्चमसाञ्जु-
 त्यथ प्रदक्षिणमावृत्याच्छावाकस्य चमसे ग्रहस्य सः स्रावमव-
 १५ नयति ऊतं त्वा ऊते ऽवनयाम्यूर्जस्वन्तं देवेभ्यो मधुमन्तं
 मनुष्येभ्य इति वा तूष्णीं वाचैवैतत्पात्रमुपनिधाय भचैः प्रत्यञ्च
 आद्रवन्त्यनुसवनमच्च इन्द्राग्निभ्यां पीतस्येत्यच्छावाकचमसमेवैते
 त्रयः समुपङ्गय भक्षयन्ति ^१ यथाचमसं चमसान्द्विन्व म इत्या-
 त्मानं प्रत्यभिमृशन्ते ^१ नाप्याययन्ति चमसान्सर्वमन्वा मार्जयन्ते ^१
 २० ऽथोक्थ्या इत्याह ^१ प्रातःसवनं प्रतिगीर्थं प्रशास्तः प्रसुहोति ^१
 सर्पतेत्याह प्रशास्ता ^१ संतिष्ठते प्रातःसवनम् ^१ ॥ २० ॥ पञ्चमः ॥

॥ इति सप्तमः प्रश्नः ॥

प्रसर्पन्ति माध्दिनाय सवनाय देवी द्वारावित्यत
 एवोर्ध्वेन^१ संप्रसृप्तान्विदित्वाध्वर्युः प्राङ्गायन्नाहाभिषोतार एतं
 ऋचतं^२ यावस्तुतमेहि^३ यजमानेति^४ पूर्वया द्वारा हविर्धानं
 प्रपाद्य होहचमसे वसतौवरीभ्यो ऽध्वपो निःषिच्य तासु तथैव
 निग्राभ्यासु यजमानं वाचयति^५ तास्तथैव यजमानाय संप्रदाय *
 यावाणमादत्ते ऽन्यसुपांशुसवनात्तं तथैव प्राञ्चं प्रश्रित्य विस्रस्य
 राजानं यावाणमभि मिमीत इन्द्राय लेन्द्राय लेति^६ पञ्चह्रत्वो
 यजुषा पञ्चह्रत्वस्त्रुष्णीं^७ दग्रह्रत्वो मिमानः सर्वश एव राजानं
 मिमीते^८ ऽङ्गिरभ्युक्ष्य यावस्तुत उष्णीषं प्रयच्छत्यङ्गिरेवाभ्युक्ष्या-
 ध्वर्यौरावसथं वासो हरन्ति^९ तथा मितं राजानं होह- १०
 चमसीयाभिरुपसृजति^{१०} तथा संप्रयौति^{११} तथा तिरश्चर्मन्फलके
 अभिमृशति^{१२} तथा वृद्धीर्वाचयति^{१३} नाचांशून्सचते^{१४} घोषवन्त
 एवाभिषुषन्तीहार इहार इहेति^{१५} तदेव सद्विनयन्तीहार इह
 इहार इह इहार इहेत्यथ संभरणीये निष्क्रीडयन्तीहार इहार
 इहेत्यथैनं सुसंभृतं संभरणां संभृत्योन्नेन उत्प्रयच्छति^{१६} १५

१ Thus PB TH Mantramālā.

२ Thus PTFH Bh., Mantramālā, Padārthanirv., *स्तुतरहि BJ Keś.

३ Thus BHTP Bh; हरन्ति F.

४ Here and l. 13, 14 BP have the pluti sign also after the last इह (thus: इहार इति).

५ Uncertain reading. BT तदेवसद्विनयन्ती०; H: तदेवसद्विनियन्ती०; F: तदेत्यथैवद्विर्णयन्ती०; P: तदेवसद्विनयन्त इह; Bh. and Keś. give no help (विस्रस्य नयन्ति, Bh.)

तमुन्नेताधवनीये ऽवनयत्येवमेव द्वितीयः पर्यायः संतिष्ठत^१
 एवं तृतीयसूतीयस्य तृतीये वृहदुपयन्ति वृहद्वृहद्वृहदित्युजी-
 षमन्ततो दशापवित्रेण परिवेक्ष्योन्नेत्र उत्रयच्छति^१ तदुन्नेता-
 धवनीये^१ विचाल्य प्रपीड्य दक्षिणस्य हविर्धानस्यान्तरेषे
 ५ उपावहृत्य^१ चर्मणि निदधाति^१ तस्मिंस्तथैव संमुखान्ग्राणः
 कृत्वा चतुर्धैतदुजीषं यावसुखेभ्यो व्यपोहति^१ तथोज्ञाता^१ वा
 प्रस्रोता वा दक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपसृष्य प्राञ्चं यावसु
 द्रोणकलशमभ्युहति^१ तस्मिंस्तथैवोदीचीनदशं दशापवित्रं
 वितत्य प्रसिद्धं शुक्रामन्थिनौ यदौ गृह्णात्यथर्तुपात्राभ्यां दौ
 १० मरुत्वतीयौ यदौ गृह्णाति ॥ १ ॥

मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमिन्द्र मरुत्व इह पाहि सोम-
 मिति द्वाभ्यामथोपरिष्ठादाययणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ तं
 तथैव त्रिरभिहिङ्कृत्य परिमृज्य सादयति^१ तथोक्थ्यं गृह्णा-
 त्युक्थ्येन राजानं परिदधाति^१ तथोपर्यर्धं द्रोणकलशे परिष्णु
 १५ पात्रं प्रास्य द्रष्टाननुमन्त्रयते द्रष्टस्यस्कन्द यस्ते द्रष्टो यो द्रष्टो
 यस्ते द्रष्ट इति^१ तथोन्नेतारमाहारिकं पूतमृतं कुरु पवमानस्य
 ग्रहान्ग्रहोऽयामीति^१ तथारिके पूतमृति पवमानस्य ग्रहान्गृह्णा-
 त्युपयामगृहीतो ऽमीन्द्राय लेति द्रोणकलशमभिमृशतीन्द्राय
 लेत्याधवनीयमिन्द्राय लेति पूतमृतं^१ तथोन्नेतरित्याह प्राञ्च
 २० राजानं पूतमृतमभि संपवयताद्दशाभिराधवनीयं मृष्ट्वा लुञ्जता-

१ Some MSS. : तमुन्नेता० ।

२ उपावहृत्य F; उपावहृत्य BHP, comp. p. 208, 12.

३ अधोज्ञाता H.

दिति^१ स तथा करोति^१ तथाप उपस्यृश्य बर्हिषी आदायोप-
निःसर्पति^१ तेषु तथैव समन्वारभेष्वाहवनीये सुवाङ्गतिं
जुहोति^१ विश्वे देवा मरुत इन्द्रो अस्मानस्मिन्दितीये सवने
न जह्युः । आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानां सुमतौ
स्याम स्वाहेत्येतयाध्वर्युं जुहुतो^१ यथावेदमितरे जुहुत्यथ ५
प्रदक्षिणमावृत्य सदो ऽभि पवमानं सर्पन्ति^१ तथा^१ सदसि
यथायतनमुपविशन्ति^१ तथोद्गात्रे वा प्रस्तोत्रे वा बर्हिषी
प्रयच्छत्यृक्त्वामथोरुपस्तरणमसि मिथुनस्य प्रजात्या इति वा
द्वेषणीं वा^१ तथोपाकरणं जपति वायुर्हिङ्कर्तति^१ स एष पञ्चदशो
माध्यंदिनः पवमानो भवति^१ तस्याष्टम्यां प्रस्तुतायां वाचयति १०
सुपर्णे ऽभि त्रिष्टुप्कन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्यत्र
चतुर्होतारं व्याचष्ट^१ उद्भूते सान्नि संप्रैषमाह्वानीदग्नीन्विहर
बर्हिं सृणाहि पुरोडाशां अलंकुरु प्रतिप्रस्थातर्दधिघर्माथ
दध्याहरेति^१ यथासंप्रैषं तौ कुरुतस्तथाप^१ उपस्यृश्याहेहि
यजमानेति^१ पूर्वथा द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य तथा समस्तं १५
राजानमुपतिष्ठते^१ तथावकाशेश्वरति^१ तथा प्रचरण्यां नवकालो
गृह्णीते^१ तथैष आग्नीध्र आग्नीध्रीयाद्विष्णियादनुपूर्वं^१ धिष्णि-
येष्वङ्गारान्विहरति^१ तथा पुरस्तात्प्रत्यङ्गासीनो विह्वतान्धिष्णि-
यान्व्याघारयति^१ तथोत्तरस्य हविर्धानस्य चुबुके प्रचरणीं

१ प्रसर्पत्यथ BJ.

१ Thus BT ; कुरुतीथाप the other MSS. ; J corrupt.

१ Thus BJHP , आनपूर्वं F ; आनुपूर्वं T.

सादयति^१ तथा सांकाशनेन पथा पृष्ठ्याः स्तृणाति संततां
गार्हपत्यादाहवनीयात्^१ ॥ २ ॥

- अथान्तरेण हविर्धाने उपविश्य दधिघर्माय दधि याचति^१
तदाहृतमवेक्षते ज्योतिरसि वैश्वानरं पृश्निष्यै दुग्धमिति^१ बर्हिषी
४ अन्तर्धाय कर्से वा चमसे वा गृह्णाति यावती द्यावापृथिवी
महिला यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्युः । तावन्तमिन्द्र ते ग्रहः
सहोर्जा गृह्णाम्यसृतमित्यपोद्भृत्य बर्हिषी अथैनः श्रीणाति
वाक् च त्वा मनश्च श्रीणीतां प्राणश्च त्वापानश्च श्रीणीतां
चक्षुश्च त्वा ओत्रं च श्रीणीतां दक्षश्च त्वा बलं च श्रीणीतामो-
१० जश्च त्वा सहश्च श्रीणीतामायुश्च त्वा जरा च श्रीणीतामात्मा
श्च त्वा तनूश्च श्रीणीताः शृतो ऽसि शृतं कृतः शृताय त्वा
शृतेभ्यस्त्वा शृतं कृषित्वयाह होतर्वदस्व यत्ते वाद्यमित्यथैन-
मादायोपोत्तिष्ठन्नाह आतः हविरित्यत्याक्रम्याश्राव्याह दधि-
घर्मस्य यजेति^१ वषट्कते जुहोति यमिन्द्रमाङ्गर्वरुणं यमाङ्गर्थं
१५ मित्रमाङ्गर्थमु सत्यमाङ्गः । यो देवानां देवतमस्तपोजास्तस्मै त्वा
तेभ्यस्त्वा स्वाहेत्यनुवषट्कते ऊत्वा हरति भक्षः^१ स यावन्तः
प्रवर्ग्यस्यत्विजस्तेषूपहवमिष्ट्वा यजमान एव प्रत्यक्षं भक्षयति मयि
त्यदिन्द्रियं महन्मयि दक्षो मयि क्रतुः । मयि धायि सुवीर्यं
त्रिशुग्धर्मो विभातु मे ॥ आकूत्या मनसा सह विराजा
२० ज्योतिषा सह । यज्ञेन पयसा सह ब्रह्मणा तेजसा सह । क्षत्रेण
यज्ञसा सह सत्येन तपसा सह । तस्य दोहमग्नीमहि तस्य सुन्न-
मग्नीमहि । तस्य भक्षमग्नीमहि तस्य त इन्द्रेण पीतस्य मधुमत

उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१ निर्णिच्य पात्रं प्रयच्छति^१
 तथा सवनीयान्पुरोडाशान्याचति^१ तेषां तथैव समवद्यन्नाह
 माध्वादिनस्य सवनस्येन्द्राय पुरोडाशानामवदीयमानानामनु-
 ब्रूहीति^१ पूर्वार्धादवदायापरार्धादवद्यत्यभिघारयति^१ प्रत्यनक्ति^१
 तथोपभृति स्विष्टकृते सर्वेषां सकृत्सकृदुत्तरार्धादवद्यति^१ ५
 द्विरभिघारयति^१ न प्रत्यनक्त्याक्रम्याश्राव्याह माध्वादिनस्य
 सवनस्येन्द्राय पुरोडाशान्प्रस्थितान्प्रेष्येति^१ वषट्कृते जुहोति^१
 तथा समावपमवन आहाग्नये ऽनुब्रूहीत्याश्राव्याहाग्नये प्रेष्येति^१
 वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धे ऽतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहोति^१ तथो-
 दङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं सुचौ सादयित्वा तथैव पात्र्यामिडां १०
 समवधाय प्रतीचः पुरोडाशान्प्रहिणोत्यनु हैके संयन्ति पशव
 इडेति वदन्तो^१ ऽथ प्राडायन्नाहोन्नीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहि ॥ ३ ॥

होतुश्चमसमनून्नघध्वसुभयतःशुक्रान्कुरुध्वमच्छावाकस्य
 चमसाध्वर्यो ऽपि त्वमुन्नयस्व प्रतिप्रस्थातश्चतुर्भिर्मा शकलैः
 प्रोक्षिताप्रोक्षितैः प्रत्युपलम्बस्वेति^१ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^१ समानं १५
 कर्माश्रावणादाश्रावण एव^१ व्येत्याध्वर्युः^१ पुरस्तात्प्रत्यङ् तिष्ठ-
 न्नाश्रावयत्यो आवयास्तु श्रौषण्माध्वादिनस्य सवनस्य निष्केवल्यस्य
 भागस्य शुक्रवतो मन्थिवतो मधुसुत इन्द्राय सोमान्प्रस्थितान्प्रे-
 ष्येति^१ वषट्कृते सहोभौ जुहुतः स प्रथमः संकृतिर्विश्वकर्मेति^१

१ Uncertain reading and interpunction ; एववेत्यथा० BJ ; एवे-
 त्यथा० T Keś. ; एव-त्यथा० F ; एवैतितथा० HP ; Bhavasvāmin : एव वैति
 भिद्यत इत्यर्थः . A Prayoga : एवव्यति भिद्यत इत्यर्थः (Grantha).

- वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहुतस्तथैव द्विर्द्विः सर्वाःश्चमसाञ्जुहति^१
 तथा संप्रैषमाह प्रैतु होतुश्चमसः प्र ब्रह्मण इति^१ तथा^१
 प्रदक्षिणमावृत्य होतृचमसे ग्रहस्य सःस्त्रावमवनयति ऊतं वा
 ऊते ऽवनयान्मूर्जस्त्रन्तं देवेभ्यो मधुमन्तं मनुष्येभ्य इति वा
 ५ तृष्णीं वा^१ तथा प्रतिप्रस्थातोत्तरार्धं आहवनीयस्य मन्थिनः
 सःस्त्रावं जुहोति^१ तथाप उपसृश्य शुक्रपात्रं च मन्थिपात्रं च
 खरे यथायतनः सादयति^१ यन्त्येते महर्त्विजां चमसास्तथैते
 होचकाणां चमसाध्वर्यवः सकृत्सकृद्द्रोणकक्षशाद्भुञ्जीथोपावर्तन्ते^१
 तेषां तथैव मैत्रावरुणचमसमादायाश्चाव्याह प्रग्रास्तर्धजेति^१
- १० वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति^१ ब्रह्मन्त्यज पोतर्यज नेष्ट्यर्धजाच्छावाक
 यजाग्रीधजेति^१ षड्भोत्राः संयाज्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्या-
 येण होतारमुपविशत्यथाङ्ग्रीदिति^१ स भद्रमकरित्याह होता
 यो नः सोमः राजानं पाययिष्यतीति^१ तथाप उपसृश्य होत्र
 इडासुपोद्यच्छन्त^१ उपह्वयमानायामिडायासुपप्रगृह्णन्ति चमसा-
 १५ नुपह्वतायामिडायामग्रीध आदधाति षडवत्तं^१ प्राश्रन्ति^१
 मार्जयन्त^१ इडोपह्वताःश्चमसान्मन्थयन्ति भक्षेहि माविशेति
 दीर्घभक्षमनुद्रुत्य रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो
 माध्दिनस्य सवनस्य त्रिष्टुप्कन्दस इन्द्रपीतस्य मधुमत उप-
 ह्वतस्वोपह्वतो भक्षयामीति^१ होतृचमसमेवैते त्रयः समुपह्वय
 २० भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चमसान्द्विन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्त^१

आप्याययन्ति चमसानाप्यायस्व समेतु त इति^१ सौदन्ति
 नाराग्रसा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधो^२-
 ऽधस्तृतीयाय मरुत्वतीयायैतस्मिन्काल आग्नीध्रे यजमानः
 पुरोडाशानां प्राश्नाति^३ यदग्ना स्यात्पत्नी पत्नीशाले^४
 ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथ दक्षिणानि होष्यन्वाचत्याज्यस्थालीः ससुवाः सुचं
 वासस्तस्यैतस्य वसनस्थान्तमायां दशायां हिरण्यशल्कः प्रथमितो
 भवत्येतत्समादायाहैहि यजमानेत्युत्तरेणाग्नीध्रीयं परीत्योत्तरेण
 सदः परीत्य पूर्वया द्वारा शाखां प्रपाद्य समन्वारभ्येष्वपि-
 त्रेषु संप्रच्छन्नेषु गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं १०
 गृहीत्वा वसनस्थान्तः सुगदण्ड^१ उपसंगृह्य^२ सौरौभ्यामृग्भ्यां
 गार्हपत्ये जुहोत्युदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे
 विश्वाय सूर्यः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्य एव
 जुहोति चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः ।
 आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षः सूर्य आत्मा जगतस्तस्युषस्य १५
 स्वाहेत्यग्नीध्रं द्रुत्वा सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा वसनस्थान्तः
 सुगदण्ड उपसंगृह्य नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोत्यग्ने नय सुपथा राये
 अस्मान्निश्चानि देव वयुनानि विद्वान् । युयोध्यस्मज्जुज्जराणमेनो
 भूयिष्ठां ते नमउक्तिं विधेम स्वाहेत्यथ दिवं गच्छ सुवः पतेति
 हिरण्यः ऊवोद्गृह्णाति^३ सृज्यन्ते दक्षिणा दक्षिणापथेनान्तरेण २०

१ Thus all and P, except B, which has •स्वावालंब• ।

२ सुगदण्डसुप० BJ.

सदस्य गार्हपत्यं चान्तरेण सदस्याग्नीध्रं चान्तरेण चात्वालौ-
त्करावेवमुदीच्यः प्रतिपद्यन्ते^१ ताः प्रदक्षिणं कृत्वाभ्येति रूपेण
वो रूपमभ्येमि वयसा वय इत्यथैना विभजति तुथो वो
विश्ववेदा विभजतु वर्षिष्ठे अधि नाक इत्यथ सदो ऽभ्येत्येते^२
५ अग्ने राध ऐति सोमद्युतं तन्मित्रस्य पथा नयर्तस्य पथा प्रेत
चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता नयन्तीरिति^३ ॥ ५ ॥

अथैष आत्रेयो ऽथेण सद आस्ते^४ तमभ्येति^५ ब्राह्मणमद्य
राध्यासमृषिमार्षिद्यं पितृमन्तं पैतृमत्यं सुधातुदक्षिणमित्यथैन-
सुक्त्वस्य पृच्छति क आत्रेय इत्यथमहमित्येतेतरः प्रत्याह^६ तं
१० तथैव द्वितीयमुक्त्वस्य पृच्छति क आत्रेय इत्यथमहमित्येतेतरः
प्रत्याह^६ तं तथैव तृतीयमुक्त्वस्य पृच्छति क आत्रेय इत्यथ-
महमित्येतेतरः प्रत्याह^६ तस्य पाणौ हिरण्यमादधाति चन्द्र^७
महेति यदु चान्यदुपकल्पते^८ ऽथाग्नीध्रं द्रुत्वा हिरण्यमुख-
मग्नीध्रे ददात्यथ सद आगत्य ब्रह्मणे ददाति होत्र उद्गात्रे^९ ऽथ
१५ हविर्धानं द्रुत्वाध्वर्यवे ददाति य उ चैनमन्ये ऽभितो भवन्त्यथ सद
आगत्य प्रस्तोत्रे ददाति प्रशास्त्रे ब्राह्मणाच्छ्रमिने ऽक्कावाकस्य
सदस्यस्याग्नीधः पोटुर्नेष्टुर्ग्रावस्तुत उन्नेतुः सुब्रह्मणस्य प्रतिहर्तु-
रन्ततो^{१०} यथासमुदितं प्रसर्पकेभ्यो^{११} ऽथाहैहि यजमानेत्याग्नीध्रं

१ Thus FHTP, Keś. ; अभ्येति BJ.

२ Thus TPH ; अभ्येति the other MSS.

३ चंद्र THF Mantramālā ; चंद्र BP and a Prayoga ; चंद्रमहेति Keś.

४ उपकल्पयते the MSS.

द्रुत्वा स्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाग्नीध्रे पञ्च वैश्वकर्मणानि जुहोति
 यज्ञपतिमृषय एनसाङ्गरित्यथातिक्रामातीमोक्षेश्वरत्यग्निना^१
 देवेन ये देवा यज्ञहन इत्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथ यजमानं
 प्राञ्चभीक्षयति वि सुवः पश्य व्यन्तरिचमित्यथैनः सदस्युप-
 वेशयति यतस्व सदस्यैरित्यथ दक्षिणाः समनुदिशत्यस्रदात्रा ५
 देवत्रा गच्छत मधुमतीः प्रदातारमाविशतानवहायास्मान्देव-
 यानेन पथेत सुकृतां लोके सीदत तन्नः सःस्रुतमिति^१ ॥ ६ ॥

अथ प्राङायनाहेन्द्राय मरुत्वते ऽनुब्रूहीति^१ तच्छ्रुत्वा
 प्रतिप्रस्थाता गृह्णावादायोपनिष्क्रामत्युपनिष्क्रान्तस्यैवाध्वर्युर्गृह्णा-
 वादत्त^१ उत्तरतस्त्रिष्ठते प्रतिप्रस्थात्रे ऽन्यतरं प्रयच्छत्यथाश्राव- १०
 यत्यो आवयासु औषडिन्द्राय मरुत्वते प्रेष्येति^१ वषट्कते
 सहोभौ जुहुतो^१ ऽथ प्रतिप्रस्थाताध्वर्योः पात्रे गृहस्य सःस्राव-
 मवनयति^१ तमाह प्रतिप्रस्थातरेतेन पात्रेण तृतीयं मरुत्वतीयं
 गृहं गृह्णाणेति^१ तेन प्रतिप्रस्थाता तृतीयं मरुत्वतीयं गृहं
 गृह्णाति द्रोणकलशात्परिस्रुना पात्रेण मरुत्वाः इन्द्र वृषभो १५
 रणायेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वते जुष्टं
 गृह्णामीति^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा
 मरुत्वत इत्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य होत्रैतत्पात्रः
 संभक्षयतीन्द्रेण मरुत्वता पीतस्येत्यथ निगृह्य पात्रं पराङ्गवर्तत
 इडा देवहरिति^१ यावदेतस्य यजुषः पर्याप्नोति तावज्जपत्य- २०

१ अतीमोक्षे • TJHP Kes. (twice) ; अतिमो • BJ Kes. (once).

भ्येनमाङ्गयते होता^१ प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः^१ श्श्रुति^१ प्रति-
 गृणाति^१ प्रभिद्धमुक्थं प्रतिगीर्थं प्राडेत्योद्यच्छत एतं तृतीयं
 मरुत्वतीयं ग्रहमनूद्यच्छन्ते नाराश्रुसानयाश्रावयत्यो आवयास्तु
 औषडुक्यशा यज सोमस्येति^१ वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति^१
 ५ तथैव द्विर्द्विनाराश्रुसाननुप्रकम्पयन्त्येतत्प्राञ्चं नाराश्रुसा अन्वा-
 यन्तुसवनभक्ष इन्द्रेण मरुत्वता पीतस्येति^१ होता चैवाध्वर्युश्चै-
 तत्प्राञ्चं संभक्षयतो नराश्रुसपीतेन नाराश्रुसान्नराश्रुस-
 पीतस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यंदिनस्य सवनस्य चिष्टुप्-
 कन्दसः पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१
 १० होतृषमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चम-
 सान्निव म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्त^१ आप्यायन्ति चमसा-
 नाप्यायस्व समेतु त इति^१ सीदन्ति नाराश्रुसा आप्यायिता
 दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधोऽधो^१ माहेन्द्राय^१ ॥ ७ ॥

अथ प्राडेत्य शुक्रपात्रमाददान आहोन्नेतर्यं देमं माहेन्द्रं ग्रहं
 १५ गृह्णाम्यथोदञ्चं राजानं पूतभृतमभि संपवयताद्गशाभिर्द्रीण-
 कलशं मृष्ट्वा न्युञ्जतादिति^१ स तथा करोति^१ स शुक्रपात्रेण
 माहेन्द्रं द्रोणकलशाद्गृह्णाति महाः इन्द्रो य ओजसेत्यनुद्रुत्यो-
 पयामगृहीतो ऽभि माहेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय त्वेत्थाप उपसृश्य बर्हिषी आदाय
 २० वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^१ सुवते माहेन्द्राय^१

प्रसृते सान्नि संप्रेषमाहाभिषोतारो ऽभिषुणुताग्नीदाशिरं
 विनयोलूखलमुद्रादय प्रतिप्रस्थातर्वारुणमेककपालं निर्वप सौम्यस्य
 विद्धीति^१ यथासंप्रेषं ते कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्गर्होतुः
 कालात्पराडेवर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता^१ प्रत्याङ्गयते
 ऽध्वर्युः^१ शूभति^१ प्रतिगृणाति^१ प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्य ५
 प्राङेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूद्यच्छन्ते नाराशूसानया-
 श्रावयत्यो आवयास्तु श्रौषडुक्थशा यज सोमस्येति^१ वषट्कृतानु-
 वषट्कृते दिर्जुहोति^१ तथैव द्विर्दिर्नाराशूसाननुप्रकम्पयन्त्येतत्पात्रं
 नाराशूसा अन्वायन्त्यनुमवनभक्षो महेन्द्रेण पीतस्येति^१ होता
 चेवाध्वर्युश्चित्पात्रं संभक्षयतो नराशूसपीतेन नाराशूसा- १०
 न्नरशूसपीतस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यंदिनस्य सवनस्य
 त्रिष्टुप्कन्दसः षिटपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षया-
 मीति^१ होतृचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^१ यथाचमसं
 चमसान्द्विंश म इत्यात्मानं प्रत्यभिसृशन्ते^१ नाप्यायन्ति
 चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते^१ ऽथेन्द्राय त्वेन्द्राय त्वेत्येवं १५
 त्रिभिरुक्थपर्यायैश्चरति^१ तं तथैवोत्तमे ऽतिशिष्ट आहाच्छा-
 वाकस्य चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरी-
 रिचः प्रतिप्रस्थातरूपैतेन ग्रहेण रभैहि यजमानेति^१ पूर्वया
 द्वारा हविर्धानं प्रपाद्याथोदुब्ज्याधवनीयं सर्वश एव वसती-
 वरीः पर्यस्यति^१ सर्वश १एवैकधनान्युरोऽचमेव वसतीवरीकलग्नं १०

मृद्वा न्युजति^१ पश्चादक्षमेकधनान्च्छावाकचममेव प्रथममुज्ज-
यन्ति^१ यथोपपादमितरान्सर्वश एव राजान् ससुन्नीयोत्तर-
वेद्याः सःमादयन्त्यादत्त उक्य्यस्थाल्या औपशयं पात्रं^१
तस्मिन्नेतः सर्वश एव राजानं गृह्णाति य उक्य्यस्थाल्यां भवति^१
५ स^१ उ^१ वा^१ ऐन्द्र^१ एव भवत्यथोक्थं^१ वाचीत्याह माध्यंदिनः
सवनं प्रतिगौर्यं प्रशास्तः प्रसुहीति^१ सर्पतेत्याह प्रशास्ता^१
संतिष्ठते माध्यंदिनः सवनम्^१ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय देवी द्वारावित्यत एवोर्ध्वनं^१
संप्रसृप्तान्विदित्वाध्वर्युः प्राडायन्नाहाग्नीत्यरिश्रयणमाहर प्रति-
१० प्रस्थातराग्निरमानय गृह्णातङ्गमादित्यग्रहाय दध्वाहरैहि यज-
मानेति^१ पूर्व्या द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य य एष उपाःशपात्रे
ऽःशुः प्रास्तो भवति तं माध्यंदिनीय ऋजीषे ऽपिसृज्य यमेव
कं च^१ घ्रावाणमादायोन्नेतारमाहाहरोपसृजेत्युपसृजत्युन्नेताधव-
नीयादुदचनेनापरिमितमभिषुत्याथैनः सुसंभृतः संभरणाः
१५ संसृत्योन्नेत्र उत्प्रयच्छति^१ तमुन्नेताधवनीये ऽवनयत्येवमेव
द्वितीयः पर्यायः संतिष्ठत^१ एवं तृतीय^१ ऋजीषमन्ततो
दग्नापवित्रेण परिवेष्ट्योन्नेत्र उत्प्रयच्छति^१ तदुन्नेताधवनीये^१
विचाल्य प्रपीड्य दक्षिणस्य दविर्धानस्यान्तरेणेषे उपातिहृत्य^१
नीड उत्सादयति^१ परिश्रयन्ति पूर्वां द्वारमपरां चाथादत्त

१ सउवैरेन्द्र B; सउवेन्द्र T; PHF om. वा; J corrupt.

२ अथोक्थं JT.

३ कंचन BF.

४ तसुन्नेता० some MSS.

५ उपातिहृत्य here all, also P.

आदित्यस्थाल्या औपशयं पात्रं^१ तस्मिन्नेतस्य राजस्तृतीयवेलां
 गृह्णाति य आदित्यस्थाल्यां भवति कदा च न स्तरीरभीत्यनु-
 द्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्यादित्येभ्यस्त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ बर्हिषी
 अन्तर्धाय शृतातस्त्रेण श्रीणाति कदा च न प्रयुच्छभीत्यनु-
 द्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्यादित्येभ्यस्त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यपोद्भृत्य
 बर्हिषी अर्धवेलाः राज्ञो गृह्णाति यज्ञो देवानां प्रत्येति
 सुम्नमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्यादित्येभ्यस्त्वा जुष्टं गृह्णामी-
 त्यथैनः स्वविमत उपाःशुसवनेन श्रीणाति विवस्व आदित्यैष ते
 सोमपीथस्तेन मन्दस्व तेन हृष्य हृष्यास्ते ते वयं तर्पयितारो या
 दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामीत्यथैनमुद्गृह्णात्येव विज्ञानमुपैति १०
 यदि ताजक् प्रस्कन्दत्यसुर्वर्षुकः^२ पर्जन्यो भवति^३ यदि चिरमव-
 र्षुको^४ न सादयतीति ब्राह्मणमथैनमुपाःशुसवनं दशापवित्रेण
 परिवेष्य तेनाधत्तात्पात्रमुद्गृह्णन्मृत्कारमविषिञ्चन् ॥ ६ ॥

आ समुद्रादान्तरिक्षात्प्रजापतिरुदधिं चावयातीन्द्रः प्रस्रौतु
 मरुतो वर्षयन्तून्नमभय पृथिवीं भिन्द्वीदं दिव्यं नभः । उद्रो
 दिव्यस्य नो देहीशानो विमृजा वृत्तिमित्यथैनमुपाःशुसवनं^२
 दशापवित्रेण परिमृज्य यावस्वपिमृजति^३ विवृण्वन्ति पूर्वा द्वार-
 मपरां चाथैतं^४ ग्रहं बर्हिर्हस्तेनापिधायोपोत्तिष्ठन्नाहादित्येभ्यः^५

१ Thus J only; •दत्यसुर्वर्षुकः F; •देवर्षुकः HP; the other MSS. are still more corrupt.

२ अथैनमु० all except H, which has अथैतमु० ।

३ Thus PHJ Keś.; अथैनं the other MSS.

४ •योपोत्तिष्ठन् •TP; •योपोत्तिष्ठन् •J; •योपत्तिष्ठन् •B; •योत्तिष्ठन् •HF.

प्रियेभ्यः प्रियधामभ्यः प्रियव्रतेभ्यो महस्वसरस्य पतिभ्य उरोरन्त-
 रिचस्थाध्यक्षेभ्यो ऽनुब्रूहीत्यत्याक्रम्याश्राव्याहादित्येभ्यः प्रियेभ्यः
 प्रियधामभ्यः प्रियव्रतेभ्यो महस्वसरस्य पतिभ्य उरोरन्तरिच-
 स्थाध्यक्षेभ्यः प्रेष्येति^१ वषट्कृत ओषधीः प्रास्याग्नावादित्यं जुहोति
 ५ मरुदेव^१ न ऊत्वान्वीक्षते^१ पर्यावृत्तस्यैव प्रतिप्रस्थाता पाचमा-
 दत्त^१ एतस्मिन्काले प्रतिहर्ता पूतभृतो बिले पवित्रं वितत्य
 द्वौ वा चीन्वा राज्ञ उदचनानानयत्याग्रयणमेवाध्वर्युरादत्त^१
 आदित्यस्थालीं प्रतिप्रस्थाता भोपश्याः संप्रगृह्णाति^१ तासां
 तिसृणां चतसृणां वा^१ धाराणं^१ तथोपरिष्ठादाग्रयणमानीयाध-
 १० स्तादुपगृह्णाति^१ तं^१ तथैव त्रिरभिहिङ्कृत्य परिमृज्य सादय-
 त्यपोद्धृत्य पवित्रं बर्हिषी अन्तर्धायाग्निरमवनयत्यन्वारभ्यायां
 पथ्यामस्त्रे देवासो वपुषे चिकित्सतेति चतसृभिरनुष्कन्द-
 समपोद्धृत्य बर्हिषी पूतभृतो बिले द्रुषान्तुमन्त्रयते^१ द्वौ
 पवमानस्य ग्रहौ गृह्णाति^१ तथोन्नेतरित्याह प्राञ्चः^१ राजानं
 १५ पूतभृतमभि संपवयताद्ग्राभिराधवनीयं मृदा न्युजतादिति^१ स
 तथा करोति^१ तथाप उपस्पृश्य बर्हिषी आदायोपनिःसर्पति^१
 तेषु तथैव समन्वारभ्येस्वाहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोति^१ ॥ १० ॥
 इदं तृतीयः^१ सवनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त । ते
 सौधन्वनाः सुवरानगानाः खिष्टिं नो अभि वसीयो नयन्तु
 २० स्वाहेत्येतयाध्वर्युं जुहुतो^१ यथावेदमितरे जुह्वति^१ तथा

प्रदक्षिणमावृत्य सदो ऽभि पवमानः सर्पन्ति^१ तथा सदसि
 यथायतनमुपविशन्ति^१ तथोद्गात्रे वा प्रस्तोत्रे वा बर्हिषी
 प्रयच्छत्यृक्त्वाभयोरुपस्तरणमसि मिथुनस्य प्रजात्या इति वा
 त्वष्णीं वा^१ तथोपाकरणं जपति वायुर्हिङ्गतेति^१ स एष
 सप्तदश आर्भवः पवमानो भवति^१ तस्य नवस्यां प्रस्तुतायां ५
 वाचयति सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वारभे स्मि मा
 संपारयेत्यत्र पञ्चहोतारं व्याचष्ट^१ उद्गुते सान्नि संप्रैषमाहाग्नी-
 ष्कालाकान्विहर बर्हिं स्तृणाहि पुरोडाशाः अक्षंक्षुर प्रति-
 प्रस्थातः पशौ संवदस्तेति^१ यथासंप्रैषं तौ क्षुरतस्तथाप
 उपस्यृश्याहैहि यजमानेति^१ पूर्वथा द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य तथा १०
 समस्तः राजानमुपतिष्ठते^१ नात्रावकाशैश्चरति^१ तथा प्रचरण्यां
 नवह्रत्वो गृह्णीते^१ तथैष आग्नीध्र आग्नीध्रीयाद्विष्णियादनुपूर्व^१
 धिष्णियेषु शालाकान्विहरति^१ तथा पुरस्तात्प्रत्यङ्गासौनो
 विहृताच्छालाकाग्व्याघारयति^१ तथोत्तरस्य हविर्धानस्य चुबुके
 प्रचरणीः सादयति^१ तथा सांकाग्निनेन पथा पृष्ठ्याः स्तृणाति १५
 संततां गार्हपत्यादाहवनीयात्^१ ॥ ११ ॥

अथ पशुना चरति मनोताप्रभृतिनेडान्तेन^१ तथा सव-
 नीयान्पुरोडाशान्याचति^१ तेषां तथैव समवद्यन्नाह तृतीयस्य

१ आनुपूर्वं T, अनुपूर्वं PBJ; अनुपूर्वीं F; आनुपूर्व्यं H.

२ शालाकान् PTJ; शलाकान् BHF; शकलान् and बलाकान् H.

- सवनखेन्द्राय पुरोडाशानामवदीयमानानामनुब्रूहीति^१ पूर्वार्धा-
द्वदायापरार्धाद्वद्यत्यभिघारयति^१ प्रत्यनक्ति^१ तथोपभृति
स्त्रिष्टकते सर्वेषां सकृत्सकृदुत्तरार्धाद्वद्यति^१ द्विरभिघारयति^१
न प्रत्यनक्त्याक्रम्याश्राव्याह तृतीयस्य सवनखेन्द्राय पुरोडा-
५ शाग्रस्थितान्प्रेष्येति^१ वषट्कृते जुहोति^१ तथा समावपमान
आहाग्नये ऽनुब्रूहीत्याश्राव्याहाग्नये प्रेष्येति^१ वषट्कृत उत्तरार्ध-
पूर्वार्धे ऽतिहाय पूर्वा आहुतौर्जुहोत्यथोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं
सुचौ सादयित्वा तथैव पाञ्चामिडां समवधाय प्रतीचः
पुरोडाशाग्रप्रहिणोत्यनु^१ हैके संयन्ति पशव इडेति वदन्तो^१ ऽथ
१० प्राडायन्नाहोनीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहि होतुश्चमसमनून्नयध्वं तीव्रां
आग्नीर्वतः कुरुध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति^१ होतृचमसमेव
प्रथममुन्नयन्ति^१ यथोपपादमितरान्समुन्नीयोत्तरवेद्यां स-
मादयन्त्यथ प्राडेत्य होतृचमसमादायाश्राव्याह तृतीयस्य
सवनस्यर्भुमतो विभुमतः प्रभुमतो वाजवतः सवितृवतो
१५ वृहस्पतिवतो विश्वदेव्यावतस्तौव्रां^१ आग्नीर्वत इन्द्राय सोमान्
प्रस्थितान्प्रेष्येति^१ वषट्कृते जुहोति^१ श्येनाय पत्वने स्वाहेत्यानु-
वषट्कृते त्वम्यन्तां होवा मधोर्धृतस्य स्वाहेति^१ वषट्कृतानु-
वषट्कृते त्रिर्जुहोति^१ तथैव द्विर्दिः सर्वांश्चमसाञ्जुङ्गति^१ तथा
संप्रैषमाह प्रैतु होतुश्चमसः प्र ब्रह्मणः प्रोद्गातुः प्र यजमानस्य
२० प्र सदस्यन्ना होत्रकाणां चमसाध्वर्यवः सकृत्सकृदाग्नीर्वतो ऽभ्यु-
न्नोयोपानर्तध्वमिति^१ यन्त्येते महर्त्विजां चमसास्तथैते होत्र-

१ विश्वेदे० BT, Mantramālā, the other MSS., also P, have विश्वेदे० ।

काणां चमसाध्वर्यवः सकृत्सकृदाश्रीर्वतो ऽभ्युन्नीयोपावर्तन्ते^१
 तेषां तथैव मैत्रावरुणचमसमादायाश्राव्याह प्रशास्तर्यजेति^२
 वषट्कृते जुहोति विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहेति^३ परिधये
 जनप्रथनायेति^४ ब्राह्मणाच्छःसिम^५ ऊर्जे होत्राणामिति पोतुः^६
 पयसे होत्राणामिति नेष्टुः^७ प्रजापतयं मनव इत्यच्छावाकस्य- ५
 तंमृतपाः सुवर्वाङ्घ्रित्यग्नीधस्यमसं चमसमेवानुवषट्करोति तस्यन्ताः
 होत्रा मधोर्धृतस्य स्वाहेति^८ सप्त होत्राः संयाज्य प्रदक्षिणमावृत्य
 प्रत्यङ्गाद्रुत्याघेण होतारमुपविशत्ययाङ्घ्रिदिति^९ स भद्रम-
 करित्याह होता यो नः सोमः राजानं पाययिष्यतीति^{१०}
 तथाप उपस्पृश्य होत्र इडासुपोद्यच्छन्त^{११} उपह्वयमानायामिडा- १०
 यामुपप्रगृह्णन्ति चमसानुपह्वतायामिडायामग्नीध आदधाति
 षडवत्तं^{१२} प्राश्नन्ति^{१३} मार्जयन्त^{१४} इडोपह्वताः चमसान्मचयन्ति
 भक्षेहि भाविशेति दीर्घभक्षमनुद्रुत्यादित्यवङ्गणस्य सोम देव ते
 मतिविदक्षृतौयस्य सवनस्य जगतीच्छन्दस इन्द्रपौतस्य मधुमत
 उपह्वतस्योपह्वतो भक्षयामौति^{१५} होतचमसमेवेते त्रयः समुपह्वय १५
 भक्षयन्ति^{१६} यथाचमसं चमसान्निन्व स इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्त^{१७}
 आप्याययन्ति चमसानाप्यायस्व समेतु त इति^{१८} मीदन्ति
 नाराशःसा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्थापालम्बमधोऽध^{१९}

१ BTP add स्वाहा also after •प्रथनाय ।

२ Thus, अग्नीधसं HPT ; अग्नीधस्य० or आ० BJ.

३ Thus TFPB Bh ; चमसमेवानुवष० J ; चमसेवानुवष० B Koś

४ B again •वाह्वयस० ।

उपासनवन्तो वैश्वदेवाय^१ चमसायचमसायैव त्रींस्त्रींपुरोडाश-
शकलानुपास्यति^२ नव होतृचमसे^३ तानत एवानुमन्त्रयते ऽच
पितरो यथाभागं मन्दध्वमिते^१ तस्मिन्काले^१ आग्नीध्रे यजमानः
पुरोडाशानां प्राश्नाति^१ यदशना स्यात्पत्नी पत्नीशाले^१

५ ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

अथ प्राङ्गयन्नाह देवाय सवित्रे ऽनुब्रूहि प्रतिप्रस्था-
तरन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृहं गृहीत्वोपास्य मा सौषद
इति^१ तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थातान्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृहं
गृह्णाति वामभक्ष्य सवितरित्यनुद्गत्योपयामगृहीतो ऽसि देवाय
१० त्वा सवित्रे जुष्टं गृह्णामीति^१ न सादयतीति ब्राह्मणमसादयित्वै-
वोपनिष्क्रम्याश्राव्याह देवाय सवित्रे प्रेष्येति^१ वषट्कृते जुहोत्यथ
वै भवति सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सोमे सोम-
मभिगृह्णातीति^१ स^१ सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति
सोमे सोममभिगृह्णात्युपयामगृहीतो^१ ऽसि सुशर्मासि सुप्रति-
१५ ष्ठानो बृहदुक्षे नमो विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं गृह्णामीति^१
परिमृज्य सादयत्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्यथाध्वर्युः
प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्गत्य होत्रा समीक्ष्य पराङ्गवर्तत इडा
देवह्वरिति^१ यावदेतस्य यजुषः पर्याप्नोति तावज्जपत्यग्नेन-

१ After मन्दध्वमिति HF ins. उक्ता ।

२ स only in PH ; F reads यत् ।

३ The words सोमे सोममभिगृह्णाति om. B (are they interpolated ?) ;

P also has them.

माङ्गयते होता ' प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः ' श्रूमति ' प्रतिगृणात्यथ
यच्च होतुरभिजानात्येकया च दशभिश्च स्वभूत इति तत्प्रति-
प्रस्थाता द्विदेवत्यपात्राणि मार्जालीये मार्जयित्वा पात्रेष्वपि-
सृजत्यथ यच्च होतुरभिजानाति प्र^१ द्यावा यज्ञैः पृथिवी
च्छतावृधेति तदन्यतो-मदं प्रतिगृणात्योथा मोद इव मदा ५
मोद इवेत्या व्याहावाद्यथ यच्च होतुरभिजानाति तद्ग्राधो
अद्य सवितुर्वरेण्यमिति तदुभयतो-मदमेव^२ प्रतिगृणाति
मदा^३ मोद इव मदा मोद इवेत्या व्याहावात्प्रसिद्धमुक्यं
प्रतिगीर्य प्राडेत्योद्यच्छत एतं वैश्वदेवं ग्रहमनूद्यच्छन्ते
नाराग्रः सानयाश्रावयत्यो श्रावयास्तु औषडुक्यग्रा यज १०
सोमस्येति ' वषट्कृतानुवषट्कृते द्विजुहोति ' तथैव द्विद्वि-
नाराग्रः साननुप्रक्रम्ययन्त्येतत्पात्रं नाराग्रः सा अन्वायन्त्यनुसवन-
भक्षो विश्वैर्देवैः पीतस्येति ' होता चैवाध्वर्युश्चैतत्पात्रं संभच-
यतो नराग्रः सपीतेन नाराग्रः सान्नराग्रः सपीतस्य सोम देव
ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीच्छन्दसः पितृपीतस्य १५

१ The reading of the words commencing with प्र is not wholly certain. B om. from प्र द्यावा to अभिजानाति (incl. ; line 6) ; instead of व्याहावाद् (thus JP, l. 6) I' has व्याहावात् ।

२ उभयतो० FP ; अन्यतोमद० BJ, but comp. Padārthanirv. page 378 (n°421) and Āp. śrs. XIII. 13. 8.

३ मदा ... इवेति om. TJ ; B : मदामोदैवमोदामोदैषित्य० ; most of the MSS. contract the word इव with the preceding vowel ; so HPBJ, but comp. TS. III. 2, 9, 5.

मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१ होतृचमसमेवेते त्रयः
समुपहृत्य भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चमसान्हित्व म इत्यात्मानं
प्रत्यभिष्टुशन्ते^१ नाप्याचयन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते^१
॥ १३ ॥

- ५ अथ होतारं विपृच्छति परिचक्ष्यसि सौम्यां^२ न परि-
चक्ष्यसौ^३ इति^१ स यथैनं होता प्रत्याह तच्छ्रुत्वासन्नं
सौम्यमागच्छत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वात्याक्रम्याश्राव्याह
एतस्य यजेति^१ वषट्कते जुहोत्यथोपस्तीर्य द्विस्ररोरवद्यति^२
पूर्वार्धादवदायापरार्धादवद्यत्यभिघारयति^१ न^३ प्रत्यनक्त्यत्या-
१० क्रम्याश्राव्याह सौम्यस्य^४ यजेति^१ वषट्कते दक्षिणार्धपूर्वार्धं प्राचीना-
वीती सौम्यं जुहोत्यथैनं वैष्णव्यर्चा सुवाङ्मत्याभिजुहोति विष्णो
त्वं नो अन्तम इति^१ यद्यु वै होताग्नावैष्णव्यर्चा परिचयति
संपन्नमिति नाद्रियेत^१ तस्मिन्नाज्यमानीयावेक्षते^१ पवित्रं वै
सौम्य^१ आत्मानमेव पवयन्ते^१ य आत्मानं न परिपश्येदितासुः
१५ स्यादभिददिं क्त्वावेक्षेतेति^१ तस्मिन्भूय आज्यमानीयावेक्षते
यन्मे मनः परागतं यदा मे अपरागतम् । राज्ञा सोमेन
तद्वयमस्मासु धारयामसीति^१ मन एवात्मन्दधार न गतमना

१ Some of the MSS. om. the pluti sign; F puts it both times behind the verb. सौम्यां PBF; सौम्यान् UJ.

२ Instead of अवद्यति B has; अवद्यन्नाह सोमायानुब्रूहीति ।

३ om. HF.

४ सोमस्य BJ.

भवतीति ब्राह्मणमथैनमुद्गादभ्यो हरन्ति^१ तस्मिंस्तच्छेष्टन्ति
यत्ते विदुरथ प्राडाचन्नाह प्रतिप्रस्थातरूपांशुपात्रेण पानीव-
तमाग्रयणाद्ग्रहं गृहीत्वोपास्य मा सौषद इति^१ तच्छ्रुत्वा
प्रतिप्रस्थातोपांशुपात्रेण पानीवतमाग्रयणाद्ग्रहं गृह्णात्युपया-
मगृहीतो ऽसि वृहस्पतिसुतस्य त इन्द्रो इन्द्रियावतः पनीवन्तं
ग्रहं गृह्णाम्यग्राह पनीवाह इति^१ बर्हिषी अन्तर्धाय हतेन
श्रीणात्यहं परस्तादहमवस्तादहं ज्योतिषा त्रि तमो ववार ।
यदन्तरिचं तदु मे पिताभूदहः सूर्यसुभयतो ददग्राहं भूया-
समुत्तमः समानानामित्यपोद्धृत्य बर्हिषी न सादयतीति
ब्राह्मणमसादयित्वोपनिष्क्रम्याश्राव्याहाग्रीत्यानीवतस्य यजेति^१ १०
वषट्कते जुहोति सजूर्देवेन त्वद्वा सोमं पिव स्वाहेत्युपां-
श्वनुवषट्कते^१ ऊत्वा हरति भक्षः^१ स यद्यस्मिन्नाग्रीध्र उपहव-
मिच्छत उपैवेनः कथते^१ नो त्वेव संभक्षयतो^१ ऽथाहा-
ग्रीन्नेष्टुरूपस्थमासौद नेष्टः पनीमुदानयोद्गात्रा संख्याप्याप
उपप्रवर्तयतादूरुणोपप्रवर्तयतान्नग्रं कृत्वोरुमुपप्रवर्तयताद्गोतुश्चम- १५
समनून्नयध्वमुद्धेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरीरिचः
प्रतिप्रस्थातर्होदचमसे ध्रुवायावकाशं कुरुतादेहि यजमानेति^१
पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य यजमानं ध्रुवमुपस्थापयति
भूतमसि भूते मा धा सुखमसि सुखं भूयासमिति^१ होदचम-

१ करोति instead of क्वे T.

२ Thus HJF; ०यति TB.

समेव प्रथममुन्नयन्ति^१ यथोपपादमितरान्स्वर्ग एव राजानः
 समुन्नीथोत्तरवेद्याः सःसादयन्थयाप^२ उपस्पृश्य बर्हिषी
 आदाथ वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^३ सुवते
 यज्ञायज्ञियेनात्र मग्नहोतारं व्याचष्टे^४ प्रसुते सान्नि नेष्टा
 ६ पत्नीमुद्गात्रा संख्याय वाचयति विश्वस्य ते विश्वावतो वृष्णि-
 यावतस्तवाग्ने वामीरनु मंदृग्नि विश्वा रेताःसि धिषीयागन्दे-
 वान्यज्ञो नि देवीर्देवेभ्यो यज्ञमग्निषन्नस्मिन्सुन्वति यजमान
 आग्निषः स्वाहाकृताः समुद्रेष्टा गन्धर्वमातिष्ठतानु वातस्य
 पत्नन्निड ईडिता इति^५ स यदेवैनामुद्गातोपमीवति^६ तदेषा^७
 १० पत्न्यूणा पत्नेजनौरुपप्रवर्तयति^८ नग्नं कत्वोरुमुपप्रवर्तयति^९ ॥१४॥

होत्र एषोत्तमेति प्राङ्गर्हीतुः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्यु-
 रभ्येनमाङ्गयते होता^१ प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः^२ शःसति^३ प्रति-
 गृणात्यथ यत्र होतुरभिजानाति स्वादुष्किलायं मधुमाः
 उतायमिति तद्भयतो-मोदं प्रतिगृणाति मोदा मोद इव
 १५ मदा मोद इवेत्या^४ व्याहावादथ यत्र होतुरभिजानाति
 तन्तुं तन्वन्नजसो भानुमन्विहीति तत्रतिप्रस्थाता ध्रुवं परि-
 गृह्णाति द्यावापृथिवीभ्यां ता परिगृह्णामीत्यथैनं प्रच्यावयति

१ सः found in HT, is omitted in most of the MSS.

२ ०मीयति IIJFP Bh. (one MS.) Keś.; ०मीवति BT Bh. (another MS.)

३ Thus HBTJP; तदेषा F (तदा यथा Keś.)

४ मोदामोद इवेत्या B; मोदादेवेत्या T; मोद इव मदा मोदै इवेत्या J; मोदा
 मोदै इव मोदा मोदै इवेत्या K; मोदा मोदैव मदा मोदैवेत्या HP; Bh. and Keś.:
 अथश्चेदे मोदा मोद इवेति प्रणवे मदा मोद इवेति ।

विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः प्रच्यावयन्वित्यथैनमाहरति दिवि
 देवान्दृष्ट्वान्तरिक्षे वयांसि पृथिव्यां पार्थिवानित्यथैन
 होतृचमसे ऽवनयति ध्रुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयामसि ।
 यथा नः सर्वमिज्जगदयन्त्सुमना अमत् ॥ यथा न इन्द्र
 इद्दिशः केवलीः सर्वाः समनसः करत् । यथा नः सर्वा इद्दिशो
 ऽस्माकं केवलीरसन्निति ^१ प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगौर्यं प्राडेत्योद्यच्छत
 एतं होतृचमसमनूद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो श्रावयास्तु
 औषडुक्थशा यज सोमानामिति ^१ वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति ^१
 तथैव द्विर्द्विः सर्वांश्चमसाञ्जुह्वत्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनु-
 सवनभक्षो ऽग्निना वैश्वानरेण मरुद्भिः पीतस्य मधुमत उपहृत-
 स्तोपहृतो भक्षयामीति ^१ होतृचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य
 भक्षयन्ति ^१ यथाचमसं चमसान्द्विन म इत्यात्मानं प्रत्याभि-
 मृशन्ते ^१ नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते ^१ ऽथैतांश्च-
 मसानद्भिः पूरयित्वात्तरेणाहवनीयं प्राचो वोदीचो वायात-
 यति ^१ तेषु त्रींस्त्रींश्च दूर्वाग्रन्थीग्राम्यत्येकैकं च दर्भपुञ्जील-
 मथोकथं वाचीन्द्रायेत्याह ततौयसवनं प्रतिगौर्यं प्रशास्तः प्रसु-
 हौति ^१ सर्पतेत्याह प्रशास्ता ^१ संतिष्ठते ततौयसवनम् ^१ ॥ १५ ॥
 चतुर्थः ॥

अथ संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाहरोपयष्टरूपसौद
 ब्रह्मग्रस्यास्यामः समिधमाधायाग्नीदग्नीन्सकृत्सकृत्संमृड्वीत्या- १०
 हरन्थेतानाग्नीध्रादौपयजानङ्गारांस्तानग्रेण होतारं निवपत्य-
 पसौदत्युपयष्टा गुदततीयेनाथाध्वर्युः पृषदाज्यं विहृत्य जुक्तां

- समानीयात्याक्रम्याश्राव्याह देवेभ्यः प्रेष्येति^१ वषट्कृते जुहोति
 प्रेष्य प्रेष्येत्येकादशानूयाजानिद्वौदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनं सुचौ
 सादयित्वा वाजवतीभ्यां सुचौ व्यूहति^१ ग्रंथुना प्रस्तरपरिधि
 संप्रकीर्यं संप्रस्त्राय सुचौ विमुच्योन्नेतारमाहोन्नेतर्यहस्ते प्रचरेति^१
 ५ तच्छ्रुत्वोन्नेता द्रोणकलश आग्रघणद्वतीयं^१ ग्रहं गृह्णात्युपयाम-
 गृहीतो ऽसि हरिरसि हारियोजनो हर्यो स्थाता वज्रस्य
 भर्ता ष्ट्रेः प्रेता तस्य ते देव सोमेष्टयजुष सुतस्तोमस्य शस्तो-
 क्यस्य हरिवन्तं ग्रहं गृह्णामीति^१ बर्हिषी अन्तर्धाय
 धानाभिः श्रीणाति हरी स्य हर्योर्धाना इत्यपोद्धृत्य बर्हिषी
 १० अथैनमादायोपोत्तिष्ठन्नाहेन्द्राय हरिवते धानासोमानामनु-
 ब्रूहीति^१ शीर्षन्नधिनिधाय विक्रम्याश्राव्याहेन्द्राय हरिवते
 धानासोमान्प्रस्थितान्प्रेष्येति^१ वषट्कृते जुहोति सहसोमा
 इन्द्राय स्वाहेत्यनुवषट्कृते ऊवा हरति भक्षं^१ स यावन्त
 ऋत्विजस्तेभ्य उन्नेता धाना व्यावपति^१ त उन्नेतर्युपहवमिष्टै-
 १५ कैकामन्वस्यन्ते^१ मनसा संवाधते ॥ १६ ॥

इष्टयजुषस्ते देव सोम सुतस्तोमस्य शस्तोक्यस्य हरिवत
 इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीत्यथैना निर्णि-
 व्योत्तरवेद्यां संनिवपन्थापूर्या स्था मा पूरयत प्रजया च
 धनेन चेति^१ निवपन्नेव यजमानस्तिष्ठो धानाः सचते^१ ऽथ
 १० याचति स्फ्यमुदपात्रं बर्हिरित्येतत्समादायाहैहि यजमानेति^१

जघनेन दक्षिणेन हविर्धाने^१ परीत्य दक्षिणेन मार्जालीयं
धिष्णियः स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य दक्षिणायं बर्हि स्त्रीर्वाङ्गिर्मार्ज-
यति मार्जयन्तां पितरो मार्जयन्तां पितामहा मार्जयन्तां
प्रपितामहा इत्यथ तिस्रो धाना ददात्येतत्ते ततासौ ये च
त्वामन्वेतत्ते पितामहासौ ये च त्वामन्वेतत्ते प्रपितामहासौ ये
च त्वामन्वित्यत्र^२ पितरो यथाभागं मन्ध्वमित्युक्तोदङ्-
पर्यावृत्यात्र षड्भूतारं व्याचष्टे^१ ऽथाभिपर्यावृत्य तथैवाङ्गि-
मार्जयित्वैतेनैव यथेतमेत्याग्नीध्रीये दे सुवाङ्गती जुहोति यन्म
आत्मनो मिन्दाभृत्पुनरग्निश्चक्षुरदादिति द्वाभ्यामथाहवनीये
शाकलैश्चरन्ति देवकृतस्यैनसो ऽवयजनमसि स्वाहा मनुष्य- १०
कृतस्यैनसो ऽवयजनमसि स्वाहा पितृकृतस्यैनसो ऽवयजनमसि
स्वाहेत्यथाप्सु सोमान्यर्धुपविश्यावत्रेण भक्षयन्त्यप्सु धौतस्य सोम
देव ते नृभिः सुतस्त्रेष्टयजुष सुतस्सोमस्य ग्रस्तोक्थस्य यो भक्षो
अश्वसनिर्यो गोषनिस्तस्य ते पितृभिर्भक्षकृतस्योपहृतस्योपहृतो
भक्षयामीत्यथैना निनीषोपोत्याथादित्यमुपतिष्ठन्ते ॥ १७ ॥ १५

अपाम सोमममृता अभूमादर्शं ज्योतिरविदाम देवान् ।
किमस्मान्क्षणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्येति^१ यद्यु वा
अस्तमित आदित्यो भवत्याहवनीयमेवैतेन यजुषोपतिष्ठन्ते^१
ऽथाग्नीध्रं द्रुत्वाग्नीध्रे दधिद्रप्सान्भक्षयन्ति दधिक्रावणो अका-

१ हविर्धाने PEHT; हविर्धानं JF.

२ इति om. HFP.

रिषमित्यथ सख्यवैसर्जनं जपन्त्युभा^१ कवी युवाना सत्या ता
 धर्मणस्यती । सत्यस्य धर्मणस्यते वि सख्यानि सृजामह इत्यथा-
 ध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राङ्केत्य भ्रुवा-
 माप्याय्य षडृग्मियाणि जुहोति धाता रातिः सवितेदं जुषन्ता-
 ५ मिति^१ त्रीणि यजूषि यज्ञ यज्ञं गच्छेष ते यज्ञो यज्ञपते
 देवा गातुविद् इत्यथ स्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वायुर्दां दशमीं
 जुहोत्यायुर्दां अग्ने हविषो जुषाण इत्येतस्मिन्काले चालाले
 यजमानः कृष्णविषाणां प्रास्यतीन्द्रस्य योनिरसि यज्ञस्य त्वा
 योनौ सादयामीति वा तृष्णीं वाथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीमुदानयति
 १० सा चालाले शङ्कुं प्रास्यति तृष्णीम्^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

अत्रैतमवभृथ^२ स०सादयन्त्यग्रेणाग्नीध्रमुच्छ्राव्यां^३ वा चर्मणि
 वा^४ पत्नीशालादाददते वारुणमुपस्तीर्णाभिघारितमाज्यस्थाली^५
 सस्रुवा^६ स्रुचं बर्हिः प्रतिवसनीये वामसी औदुम्बरी^७ राजा-
 सन्दी^८ सदस औदुम्बरी^९ स्थूणां मैत्रावरुणदण्ड^{१०} हविर्धा-
 १५ नाभ्यां पूतभृदाधवनीयौ चमसानधिषवणं चर्माधिषवणे फलके
 षट् कङ्कन्यावणो वायव्यानि स्थालीर्द्राणकलशं^{११} दशापवित्रे
 ऋजौषमित्येतत्सह कृष्णाजिनेन यत्किञ्चित्सोमलिप्तं भवत्यथ
 वै भवति परा स्थालीरस्रुन्धदायव्यानि हरन्तीत्येतत्समादाय

१ जपत्य० all except PBE and Bh. ; Kes. : जपति सर्वे ।

२ अत्रैतदव० JT.

३ Thus (or उच्छ्राव्यां) BP Bh. Kes. ; उच्छ्राव्यां T ; उच्छ्राव्यां JF ; उच्छ्राव्यां H.

४ स्थालीं HJTF ; स्थाली BP ; स्थालीर् Kes.

प्रस्तोतारमाह प्रस्तोतः साम^१ गायेति^१ सान्ना प्रस्तोतान्वैति^१
 चिर्निधनमुपैति^१ पुरुषःपुरुषो निधनमुपैतीति ब्राह्मणमथान्तरेण
 चात्वालौत्करावुदङ्कुपनिष्कामन्युरु^२ हि राजा वरुणश्चकार
 सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ । अपदे पादा प्रतिधातवे ऽकस्ताप-
 वक्ता हृदयाविधश्चिदिति^१ विषुवति द्वितीयं निधनमुपयन्त्यपः
 पराख्याय वाचयति शतं ते राजन्मिषजः सहस्रमुर्वी गम्भीरा
 सुमतिष्ठे अस्तु । बाधस्य द्वेषो निर्वर्तितं पराचैः कृतं चिदेनः
 प्रमुमुग्धसदित्युदकान्ते तृतीयं निधनमुपयन्त्यथापामन्तमभि-
 तिष्ठन्त्यभिष्टितो वरुणस्य पाश इत्यथापु बर्हिः प्रास्यत्यग्नेर-
 नौकमप आविवेश । अपां नपात्प्रतिरचन्नसुर्यं दमेदमे समिधं १०
 यक्ष्यन्न इत्यथैनत्सुवाङ्गत्याभिजुहोति प्रति ते जिह्वा घृतमु-
 च्चरण्येत्साहेत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वापबर्हिषश्चतुरः प्रया-
 जान्यजत्यथाग्ने सोमायेत्याज्यभागाभ्यां चरत्यथोपस्तीर्य पूर्वा-
 र्धात्पुरोडाशस्यावद्यन्नाह ॥ १६ ॥

वरुणायानुब्रूहीति^१ पूर्वार्धादवदायापरार्धादवद्यत्यभिघा-
 रयति^१ प्रत्यनक्त्याक्रम्याश्राव्याह^२ वरुणं यजेति^१ वषट्कृते
 जुहोत्यथोपस्तीर्य सर्वश एव वारुणमवदधदाहामीवरुणाभ्यां^२
 स्विष्टकृद्गामनुब्रूहीति^१ द्विरभिघारयत्याश्राव्याहामीवरुणौ

१ Thus HTP Bl. Keś; सामानि BJ Mantramālā.

२ F ins. न ।

३ Instead of अत्याक्रम्य (thus TP) B has आक्रम्य; F om. the words

अत्याक्रम्य ... द्विरभिघारयति ।

- खिष्टकृतौ यजेति^१ वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वा
 आङ्गतीर्जुहोत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वापवर्हिषौ द्वावनू-
 याजौ यजत्यथासु सुचं प्रतिष्ठापयति समुद्रे ते हृदयम-
 ष्वन्तरित्यथैनामद्भिः पूरयति सं त्वा विशन्त्वोषधौरुताप
 ५ इत्यथ्वेवापो जुहोति यज्ञस्य त्वा यज्ञपते हविर्भिः । सूक्त-
 वाके नमोवाके विधेम स्वाहेत्यथैतमवभृथः संप्रकिरन्ति यत्किं-
 चित्सोमलिप्तं भवत्यवभृथ निचंकुण निचेरुसि निचंकुणाव
 देवैर्देवकृतमेनो ऽयाडव मर्त्यैर्मर्त्यकृतसुरोरा नो देव रिष-
 स्थाहीत्यथाञ्जलिनाप उपहन्ति सुमित्रा न आप ओषधयः
 १० सन्त्विति^१ तां दिशं निरुचति यस्यामस्य दिशि द्वेष्यो भवति
 दुर्मित्रास्तस्यै भूयासुर्यो ऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विश इत्यथाप
 उपसृश्यात्त्रैतदृजीषं प्रज्ञावयन्ति^१ सह कृष्णाजिनेन देवीराप
 एष वो गर्भस्तं वः सुप्रीतः सुभृतमकर्म देवेषु नः सुकृतो
 ब्रूतादिति^१ विन्दूनुपैव सृशति^१ न भक्षयत्यथानुपमञ्जन्ताव-
 १५ न्योन्यस्य पृष्ठे धावयतो^१ विस्रस्य मेखले प्रतिवसनीये वाससी
 परिधायोन्नेतारमाहोन्नेतरुन्नो नयेति^१ तिसृभिरुदतीभिरु-
 दायन्युदथं तमसस्यर्युदु त्यं चित्रमित्यथापामन्तं प्रतिथौति
 प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश इत्यथाप्रतीच-
 मायन्ति^१ वरुणस्यान्तर्हित्यै^१ प्रपथे समिधः कुर्वत एधो

१ ०चंति HBF Kes; ०यति TP.

१ Thus HJFP Bh.; धावयित्वा BT Kes.

ऽस्येधिषीमहीत्येत्याहवनीये^१ ऽभ्यादधाति समिदसि तेजो ऽसि
तेजो मयि धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अन्वचारिषः
रसेन समसृज्जहि । पयस्वाः अग्न आगमं तं मा मःसृज
वर्षसेति^१ व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणानि^१ विवर्तयन्ति^२ हविर्धाने
दक्षिणेन दक्षिणमुत्तरेणोत्तरम्^१ ॥ २० ॥

यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता प्रायणीयस्य
निष्कास उदयनीयमभिनिर्वपत्येष एव वेद एतन्नेक्षणमेतद्वर्हि-
रथैतां चरुस्थालीः सत्रामकाषामुत्सिद्ध^३ निर्णिज्य तयोदय-
नीयः अपयति^१ तस्मिन्स्तथैव अघ्यमाणे जघनेन गार्हपत्यमौ-
पसदायां वेद्याः स्तम्बयजुर्हरती^४दमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^५ १०
त्रिर्यजुषा तृष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं
जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्रस्त्रिहरति^४ ४ समानं कर्म यथा प्रायणी-
यस्यै^१तावदेव नाना^१ पथ्याममुत्र स्वस्तिं प्रथमां यजति तामि-
होपोत्तमां यजति^१ नो तु दिशश्चवन्ते^५ १ ऽथ पुरस्तात्सिद्ध-
कृतः सुवाङ्मतिमुपजुहोति यास्ते विश्वाः समिधः सन्धय १५
इत्युपस्तरणाभिघारणाभ्यामेवैतद्गुवाज्यं विच्छिषन्ति^६ १ समि-

१ Some of the MSS. एता आह०, cp. p. 126, l. 11, p. 140, l. 15.

२ Thus P J Bh. ; व्यवर्तयन्ति TF Kcs ; निवर्तयन्ति BH.

३ उत्सिद्ध most of the MSS.

४ After हरति H F J ins. यदाग्नीध्रस्त्रिहरति ।

५ Uncertain. नेतुदिशश्चवन्ते B, नेतुर्दिशश्चवन्ते T ; नेष्टुर्दिशश्चवन्ते F ; नेस्त्रिह-
दिशश्चवन्ते J, नेतुदिशश्चवन्ते H ; नेस्त्रिहदिशश्चवन्ते P.

६ Uncertain ; विच्छिषन्ति BF ; संवित्ति J ; भुवाज्यच्छिषि (?) T ; विच्छि-
षन्ति H ; विच्छिषन्ति P ; समापयन्ति the Comm.

ष्टयजुरुं हैके जुहति^१ शंखन्त उदयनीयः संतिष्ठते^१ ऽथैतत्पूर्ण-
पात्रमन्तर्वेदि निनयत्यथ पृषदाज्यवन्त्याज्यानि गृहीत्वा मैत्रा-
वरुणीं वशासुपाकरोति^१ तस्यै प्रसिद्धं वपया चरित्वा दक्षिणे
वेद्यन्ते केशशशु वपते^१ नखानि निहन्तते^१ सर्वसंस्थां^२ पशोः
५ कुर्वन्त्यथ यदि वशां न लभते मैत्रावरुणीमामिचां गार्हपत्ये
अपचित्वा तथाहवनीये प्रचरति^१ साज्यभागप्रतिपत्केडान्तां^३
संतिष्ठते^१ ॥ २१ ॥

अथारण्योरग्नीन्समारोह्योदवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्याग्नेय-
मष्टाकपालमुदवसानीयामिष्टिं निर्वपति^१ अपचित्वासादयति^१
१० तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः^१ पञ्च प्रयाजा^४ वार्चन्नावाज्य-
भागावथ हविषो ऽग्ने तमद्याधा ह्यग्ने इति^१ त्रिष्टुभौ संयाज्ये^१
अन्वाह्यार्थमासाद्यानद्वाहं ददाति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१
अथारण्योरग्नीन्समारोह्योदवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य^५ पूर्वाणि
देविकाहवींषि निर्वपत्यनुमत्यै चरुं राकायै चरुं धात्रे

१ संस्थां TP; संस्था the other MSS; संस्थाः H.

२ Thus only J; प्रतिपत्के B; प्रचरत्याज्यभागार्थां प्रष्टतीडान्तः F; T altogether corrupt; प्रचरत्याज्यभागप्रष्टतीडान्तः H.

३ This Khaṇḍa is given according to PBJT; HF differ materi-ally; these MSS. treat firstly of the devikāhaviṃśi, then of the udavasānīyā iṣṭi.

४ प्रयाजानिष्टा TJP.

५ Instead of अथारण्योर ... विहृत्य P has: अथैतदानीमेव षड्राप्तस्त्रीर्वापः प्रपीथ ।

पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्यमासाद्य वत्सतरीं^१ ददाति^१
 सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽथ तदानीमेव षष्ठ्याः स्तीर्त्वापः
 प्रणीयोत्तराणि देविकाहवींषि निर्वपति सिनीवाञ्छै चरुं
 कुक्कै चरुं धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्यमासाद्य
 वत्सतरं^२ ददाति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽधारण्णोरग्नौन्स- ५
 मारोह्य खान्यग्यायतनान्यध्यवसाय भयित्वाग्नीन्विद्धत्य सायं-
 प्रातरग्निहोत्रे प्रतिजुहोति^१ संतिष्ठते ऽग्निष्टोमः संतिष्ठते
 ऽग्निष्टोमः^१ ॥ २२ ॥ षष्ठः ॥

॥ इत्यष्टमः प्रश्नः ॥

१ Thus TJPBh. ; •तरं BF.

२ Thus TBh. ; •तरीं PBJF.

- प्रवर्ग्यः संभरिख्यनुपकल्पयते खादिरीमौदुम्बरीं वेणवीं
 वैकङ्कतीं वाभिं व्याममाचीं वारन्निमाचीं वोभयतःक्षुण्णं मृदं
 च भावितां करणीयां कृष्णाजिनं वराहविहृतं वल्मीकवपा-
 मूतीकस्तम्बं वादारस्तम्बं वा द्वागापयो ऽर्मकपालानि शर्करा
 ५ अवाञ्जनपिष्टा अजलोमानि कृष्णाजिनलोमानि सूनामधि-
 करणीं कर्तारं कुशलं वेणुकाण्डं मदन्तीरित्यथामावास्त्रेण वा
 हविषेष्टा नचत्रे वा पूर्वाः शान्तिमुपयन्ति नमो वाच इत्यथा-
 ग्रेण शालां धनुर्मात्रे वेद्यैर्गते खानयति^१ तद्भावितां मृद-
 मवलेपयति^१ समां विलेन करोति^१ तदुपसादयति वराह-
 १० विहृतं वल्मीकवपामूतीकस्तम्बं वादारस्तम्बं वा स्थाले द्वागापय
 इत्यथोत्तरतः पार्श्वतः संभाराणां प्राचीनाद्याणि तृणानि
 मःस्तीर्य तेषूपरि कृष्णाजिनं प्राचीनद्यौवमुत्तरलोमोपस्तृणा-
 त्यथोत्तरः शालाखण्डमग्रेण^१ स्फेनोद्धृत्यावोच्य सिकता
 निवपति^१ तं परिमण्डलं खरं करोत्यथैनः सिकताभिराभा-
 १५ शिनं करोति^१ तं कुशतरुणकैर्दूर्वाग्रन्थिभिरिति संप्रच्छाद्याथैनं
 परिश्रयन्ति^१ तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति^१ तदुपसादयत्यर्मक-
 पालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अजलोमानि कृष्णाजिन-
 लोमानि सूनामधिकरणीं कर्तारं कुशलं वेणुकाण्डमित्यथ
 गार्हपत्ये मदन्तीरपो ऽधिश्रयन्तर्वेद्यधिं निदधाति^१
 २० परिश्रयन्ति^१ द्वाराणि^१ पत्नीशाले पत्नीं परिश्रयन्ति^१

१ Thus all except B, which has शालामंडपम० ।

परिस्त्रुणन्ति^१ दक्षिणत उपविशतो ब्रह्मा च यजमानश्चात्र पूर्वांश्च
शान्तिमुपयन्ति येषामनुपेता भवत्यथ^१ गार्हपत्य आज्यं
विन्नाप्योत्पूय स्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये सावित्रं
जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ॥ १ ॥

युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो ५
विपश्चितः । वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः
परिष्टुतिः स्वाहेति^१ जुहोत्यदीक्षितस्य^१ जपति दीक्षितस्या-
थाभ्रिमादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्मभ्यां पूषणो
हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽभ्रिरसि नारिरस्यध्वर-
हृद्देवेभ्य इत्यथैनामादायोपोत्तिष्ठत्यत्तिष्ठ ब्रह्मणस्यते देवयन्त- १०
स्त्वमेहे । उपप्रयन्तु मरुतः सुदानव इन्द्र प्राशूर्भवा सचेति^१
प्रेति प्रेतु ब्रह्मणस्यतिः प्र देव्येतु सूनृता । अश्वा वीरं नर्यं
पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु न इत्यथ भावितां मृदमुपतिष्ठते
देवी द्यावापृथिवी अनु मे ऽमृषाथामित्यभ्रिया प्रहरत्युध्या-
समद्य मखस्य शिर इति^१ मखाय त्वेति हरति^१ मखस्य त्वा १५
श्रीर्षा इत्युत्तरतः कृष्णाजिने निवपत्यदूह्योपस्थानमेवमेव
द्वितीयं हरत्येवं ततौयं^१ तूष्णीं चतुर्थं^१ पर्यंतस्यै शिनश्चथ
वराहविहृतमुपतिष्ठत इत्यथ आसौरित्यभ्रिया प्रहरत्युध्यास-
मद्य मखस्य शिर इति^१ मखाय त्वेति हरति^१ मखस्य त्वा
श्रीर्षा इत्युत्तरतः कृष्णाजिने निवपत्यदूह्योपस्थानमेवमेव १०

१ Thus I only, the other MSS. भवत्यथ; PH om, the passage
अथ ... भवति ।

- द्वितीयं हरत्येवं तृतीयं^१ तूष्णीं चतुर्थं^१ पर्येतस्य श्विनश्च^१थ
 वस्त्रौकवपासुपतिष्ठते देवीर्वन्धोरस्य भूतस्य प्रथमजा ऋता-
 वरीरित्यभिया प्रहरत्यृध्वासमद्य मखस्य श्विर इति^१ मखाय
 लेति हरति^१ मखस्य त्वा शीर्ष्णं इत्युत्तरतः कृष्णाजिने
 ५ निवपत्युदूह्योपस्थानमेवमेव द्वितीयं हरत्येवं तृतीयं^१ तूष्णीं
 चतुर्थं^१ पर्येतस्यै श्विनश्च^१थोतीकस्तम्बं वादारस्तम्बं वोपतिष्ठत
 इन्द्रस्यौजो ऽसीत्यभिया प्रहरत्यृध्वासमद्य मखस्य श्विर इति^१
 मखाय लेति हरति^१ मखस्य त्वा शीर्ष्णं इत्युत्तरतः कृष्णा-
 जिने निवपत्युदूह्योपस्थानमेवमेव द्वितीयं हरत्येवं तृतीयं^१
 १० तूष्णीं चतुर्थं^१ पर्येतस्य श्विनश्च^१थ कागापथ उपतिष्ठते ऽग्निजा
 असि प्रजापते रेत इत्यभिमवदधात्यृध्वासमद्य मखस्य श्विर
 इति^१ मखाय लेति हरति^१ मखस्य त्वा शीर्ष्णं इत्युत्तरतः
 कृष्णाजिने मृदि प्रश्नोतयतुदूह्योपस्थानमेवमेव द्वितीयं प्रश्नो-
 तयत्येवं तृतीयं^१ तूष्णीं चतुर्थं^१ चतुर्थेन सह सर्वश एवै-
 १५ तच्छागापथ स्थालेन मृदि परिषिञ्चत्यैतानतिशेषानपो ऽभ्यव-
 हरन्त्येव वा प्रकिरन्ति^१ प्रायश्चित्ताय वा परिश्रायन्ति^१

॥ २ ॥

- अथ प्रवर्ग्यमाददते ऽवनास्य सुखान्यनभिप्रश्वसन्तो^१ न
 प्रवर्ग्यं चादित्यं चान्तर्दधति^१ बहवो हरन्तीति विज्ञायते^१
 २० ऽयैनमानयन्त्यैतु ब्रह्मणस्यतिरा देव्येतु सूनृता । अच्चा वीरं

नर्थं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु न इत्यथैनं खर उपाव-
 हरन्त्यायुर्धेहि प्राणं धेह्यपानं धेहि व्यानं धेहि चतुर्धेहि श्रोत्रं
 धेहि मनो धेहि वाचं धेह्यात्मानं धेहि प्रतिष्ठां धेहि मां धेहि
 मयि धेहीत्यथैनमर्मकपालैः शर्कराभिरवाञ्जनपिष्टाभिरजलोमैः
 कृष्णाजिनलोमैरिति सःसृज्य मदन्तीभिरुपसृजति मधु त्वा ५
 मधुला करोत्विति' पिण्डं करोति मखस्य शिरो ऽसीति'
 यज्ञस्य पदे स्य इत्यङ्गुष्ठाभ्यामुपनिगृह्णात्यथ तृतीयं मृदो
 ऽपच्छिद्य चीन्पिण्डान्करोति' तेषामेकं कर्त्तुं प्रयच्छति गायत्रो
 ऽसीति' तेनास्य बुध्नं करोति गायत्रेण त्वा कृन्दसा करो-
 मीत्यतिशिष्टायै मृदो ऽर्धं प्रयच्छति त्रैष्टुभो ऽसीति' तेनास्य १०
 मध्यं करोति त्रैष्टुभेन त्वा कृन्दसा करोमीति' सर्वामन्ततो
 मृदं प्रयच्छति जागतो ऽसीति' तेनास्य विलं करोति जागतेन
 त्वा कृन्दसा करोमीति' तं प्रादेशमाचं पृथुबुध्नं मध्ये लग्नं
 करोत्यथास्य वेणुकाण्डेन द्विभागमवविध्यति' तदस्य पिन्वन्
 भवत्यथास्य त्र्यङ्गुले वा चतुरङ्गुले वा रास्त्रां पर्यस्यति मखस्य १५
 रास्त्रासीत्यथास्य विलं गृह्णात्यदितिस्ते विलं गृह्णातु पाङ्केन
 कृन्दसेत्यथैनमादित्येनाभितपति सूर्यस्य हरसा आयेत्यथैनं
 खरे निदधाति' निहितमनुमन्त्रयते मखो ऽसीत्येवमेव द्वितीयं
 महावीरं करोत्येवं तृतीयं' तृष्णीं पिन्वने रौहिणकपाले
 चाज्यस्थालीं चाथ या मृदतिशिष्यते तथा प्रवाते प्रतिलेप- २०
 सुपवातयति' तेषूपवातेषूपकल्पयत एकविंशतिं वृष्णो अश्वस्य
 गृह्णात्पिण्डानभिमग्निं पचनमित्यथाऽप्रशकमादीप्य मुख्यं महा-

वीरं धूपयति वृष्णो अश्वस्य निष्पदसि वरुणस्त्वा घृतव्रत
 आधूपयतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणेत्यन्तरतश्च बाह्यतश्च
 सुधूपितं कृत्वा निदधात्येवमेव द्वितीयं महावीरं धूपयत्येवं
 तृतीयं^१ त्वृष्णीं पिबन्ने रौहिणकपाले चाज्यस्थालीं चाथोत्तरेण
 ५. शालामुरुविलमिवावटं खानयति^१ तं पचनेनावस्तीर्य तस्मि-
 न्प्राचो वोदीचो वा महावीरानायातयति^१ पुरस्तात्पिबन्ने^१
 पश्चाद्रौहिणकपाले चाज्यस्थालीं चाथैनान्यचनेनोपरिष्ठात्सं-
 प्रच्छाद्य मृदावलिम्पति^१ चतुरङ्गुलमनुदिशमादीपनायातिग्नि-
 ष्यथोपोषति ॥ ३ ॥

१०. अर्चिषे वेति पुरस्ताच्छेत्तर्चिषे वेति दक्षिणतो^१ ज्योतिषे
 वेति पश्चात्तपसे वेत्युत्तरतस्ते ऽङ्गा वा रात्र्या वा पचन्ते^१
 यदि प्रातरुपोषति सायमुपैति^१ यदि सायं प्रातस्तेषु पक्षेषूप-
 कल्पयते गोपयच्छागापयो धृष्टिमग्गसंदाव^१ सत^१ संद^१शं
 खारौ^१ शिक्यं कृष्णाजिनमित्येतत्समादायाभ्येत्यभीमं^१ महिना

१५. दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः । उत अरवसा पृथिवीम् ॥ मित्रस्य
 चर्षणीधृतः अरवो देवस्य सानसिम । द्युम्नं चित्रअवस्तममित्यथ
 धृष्टिमादत्ते सिद्धौ वेति^१ तथा मुख्यान्महावीरादङ्गारानुदपति
 देवस्त्वा सवितोदपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः । सुवाङ्गुरत शक्त्वैत्यै-
 नमुच्छ्रयत्युत्तिष्ठ वृहन्नवोर्ध्वंस्तिष्ठ ध्रुवस्त्वमित्यैनामाग्रये प्रति-

१ Thus all MSS.; the word occurs also elsewhere; Bh. Kes. write संधावं ।

२ अभ्येति BT Kes.; अभ्येति JHFP.

षापयत्यपद्यमानः पृथिव्यामाशा दिश आपृषेत्येनमन्वीचते
 सूर्यस्य ता चतुषान्वीच ऋजवे ता साधवे ता सुचित्यै ता
 भृत्यै त्वेत्येनं प्रदक्षिणं पुरीषेण पर्यूहतीदमहममुमामुव्याथणं
 विशा पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन पर्यूहामीति यथावर्षमथैनः संदःशेन
 परिगृह्य सते ऽवधाय कागापयसाऋणन्ति गायत्रेण ता ५
 कन्दसाऋणद्भि वैष्टुभेन ता कन्दसाऋणद्भि जागतेन ता
 कन्दसाऋणद्भि कृणन्तु ता वाक् कृणन्तु लोर्क् कृणन्तु ता
 हविःकृणद्भि वाचं कृण्दूर्जं कृण्दूर्जं हविर्देव पुरश्चर सथासं
 त्वेत्यन्तरतश्च बाह्यतश्च स्वाऋणं कृत्वा गोपयसाभिविष्यन्दथ-
 त्येवमेव द्वितीयं महावीरमाऋणत्येवं तृतीयं तूष्णीं पिबन्ते १०
 रौहिणकपाले त्राज्यस्थालीं चाथ यदि विधुर्वा प्रदरो वा
 जायते ऽम्नचूर्णानि कागापयसि संप्रकीर्य तैः प्रत्युच्छोल्मुकेना-
 भितपति विधुं दद्राणं यदृते चिदभिश्चिष इति द्वाभ्याः १
 सः चैव रोहति १ यद्यु वै सर्वश एव भिद्यत एतान्येव
 कपालान्यवाञ्जनं पिष्ट्वा येषा मृत्प्रायश्चित्ताथ परिश्रेते तथा १५
 सः सृज्य कृत्वा पक्वाऋद्य निदधाति १ तेषां यदा श्वसथ
 उपरमत्यथैनान्खार्याः समवधाय कृष्णाजिनेनोपरिष्टात्संप्र-
 द्योत्तरे शालाखण्डे शिष्य आसजति १ यथा पत्नी न पश्यति
 तथा १ त आ कालात्परिश्रेते १ ऽथोत्तराः शान्तिमुपयन्ति
 शं नो वातः पवतां मातरिश्वेति १ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

श्वो राज्ञः क्रय इत्युपकल्पयत श्रौदुम्बरीः सन्नाडामन्दी- २०
 मौदुम्बरीः स्तूणां गोदोहनीमौदुम्बरं कागाथै शङ्कुमौदुम्बरः

- शफोपयमनमौदुम्बरं सुवमौदुम्बर्यौ सुचावनिष्कीर्णं रौहिण-
 हवणी द्वे श्रौदुम्बरी घृष्टी चीणि धवित्राणि कार्ष्णाजिनान्यौ-
 दुम्बरदण्डानि^१ वैणवदण्डानीत्येके^१ षडौदुम्बराञ्चकलान्वैकङ्कतीं
 च^१ समिधं त्रयोदश वैकङ्कतान्परिधीन्वैकङ्कतीं सुचं प्रचरणीं
 ५ कार्भर्यमयान्परिधीन्मुवर्णरजतौ च रुक्मौ द्वे घर्मदघे धेनुं च
 छागां च द्वौ कुग्रमथौ वेदावेकं मौञ्जं वेदमपरिवासितं मौञ्जं
 रञ्जुदाम मुञ्जप्रलवान्बौहिणपिष्टानि खरेभ्यः सिकता इत्यथ
 प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति^१ पदेन
 चरित्वा राजानं क्रीलोह्यातिथ्यं^१ निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्य पूर्वां
 १० शान्तिमुपयन्ति नमो वाच इत्यथारोपणं गार्हपत्यं तृणानि
 सप्तस्त्रीर्यं तदेतत्परिघर्म्यं सर्वं सप्तसादयन्त्यत्र सम्राडासन्दी-
 मत्र स्थूणां गोदोहनीमत्र छागायै शङ्कुमित्यथोत्तरेण गार्ह-
 पत्यं स्फेनोद्धृत्यावोच्य सिकता निवपति^१ तं प्रादेशमात्रं
 परिमण्डलं प्रवृज्जनीयं खरं करोत्यथैनं सिकताभिराभ्राग्निं
 १५ करोत्यथोत्तरेणाहवनीयं स्फेनोद्धृत्यावोच्य सिकता निव-
 पति^१ तं प्रादेशमात्रं परिमण्डलमुदासनीयं खरं करोत्यथैनं
 सिकताभिराभ्राग्निं करोत्यथोत्तरे शालाखण्डे स्फेनोद्धृत्या-
 वोच्य सिकता निवपति^१ तं चतुरश्रं^२ निथ्यन्दनवन्तमुच्छिष्टखरं
 करोत्यथैनं सिकताभिराभ्राग्निं करोत्यथाध्वर्युः प्रचरणीयं

१ om. IHP.

२ क्रीलोह्यं only I.

३ Thus BTBh. ; •चं the other MSS.

स्वावापराह्निके^१ ऽथाध्वर्युः प्रचरणीयं महावीरः५ ग्रफाभ्यां
 परिगृह्य सव्ये पाणौ समावृत्याज्यस्वास्याः सहदुपहतेनाज्येन
 गार्हपत्ये ऽनवानः५ संतताः सप्त प्राणाङ्गतीर्जुहोति प्राणाय
 स्वाहा व्यानाय स्वाहापानाय स्वाहा चक्षुषे स्वाहा श्रोत्राय
 स्वाहा मनसे स्वाहा वाचे सरस्वत्यै स्वाहेति^१ चतस्र उत्तरा ५
 यथोपपादं दद्याथ स्वाहा क्रतवे स्वाहौजसे स्वाहा बलाय
 स्वाहेत्यथैनमाज्येनानक्ति देवस्वा सविता मध्वानक्तित्येतस्मिन्काले
 प्रतिप्रस्थाता राजतः५ रुक्मं प्रवृञ्जनीये खर उपगूहति पृथिवीं
 तपसस्त्रायस्वेत्यथ सुञ्जप्रलवान्यतिषज्यादीपयत्यर्चिरसि शोचि-
 रसि ज्योतिरसि तपो ऽसीति^१ तान्प्रवृञ्जनीये^१ खरे संप्रकीर्य १०
 तेषु प्रचरणीयं महावीरः सःसादयति ॥ ६ ॥

सःसीदस्व महाः असि शोचस्व देववीतमः । वि धूममग्ने
 अरुषं मिथेध्व सृज प्रगस्त दर्शतमित्यथैनमाज्येन पूरयत्यञ्जन्ति
 यं प्रथयन्तो न विप्रा वपावन्तं नाग्निना तपन्तः । पितुर्न पुत्र
 उपसि प्रेष्ठ आ घर्मे अग्निमृतयन्नसादीदित्यथाय प्रादेशेन
 दिग्गो व्यास्यापयत्यनाष्ट्र्या^१ पुरस्तादग्नेराधिपत्यं सोयुर्म दा
 इति पुरस्तात्पुत्रवती दक्षिणत इन्द्रस्याधिपत्ये प्रजां मे दा
 इति दक्षिणतः^१ सुषदा पश्चाद्देवस्य सवितुराधिपत्ये प्राणं मे
 दा इति पश्चादाश्रुतिरुत्तरतो मित्रावरुणयोराधिपत्ये श्रौत्रं

१ तान्प्र० BT Keś अथेतान्प्र० or अथैनान्प्र० the other MSS.

१ Thus BTI Bh. and HP (the last two व्यास्या०), FJ: व्यवस्था० ;

- मे दा इत्युत्तरतो^१ विष्टतिरूपरिष्टाद्बृहस्पतेराधिपत्ये ब्रह्म मे
 दाः चवं मे दास्तेजो मे धा वर्चो मे धा यशो मे धास्तपो
 मे धा मनो मे धा इत्युपरिष्टादथेभामभिसृष्टति मनोरश्वाधि
 भूरिपुत्रा विश्वाभ्यो मा नाद्वाभ्यः पाहि सूपसदा मे भूया
 ५ मा मा हिष्णीरित्यथ ष्टष्टीभ्यामुदीचो^१ ङ्गाराच्चिरुहति
 तपो ऋग्ने अन्तराः अमित्रान्तपा शःसमररुषः परस्य । तपो
 वसो चिकितानो अचित्तान्वि ते तिष्ठन्तामजरा अथास इति^१
 तैरेनं प्रदक्षिणं परिचिनोति चित स्य परिचितः स्वाहा
 मरुद्भिः परिश्रयस्वेत्यथैनं त्रयोदशभिर्वैकङ्कतैः परिधिभिः
 १० परिचिनुतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च^१ मा असीति प्राञ्चाव-
 ध्वर्युः^१ प्रमा असीत्युदञ्चौ प्रतिप्रस्थाता^१ तावेवमेव व्यतिषङ्गं
 प्रतिमा असि संमा असि विमा अस्यन्मा असीत्यथैनं त्रयोदशं
 परिधिं दक्षिणत ऊर्ध्वायं निमिनोत्यन्तरिचस्थान्तर्धिर्ऋषी-
 त्यथैनः सौवर्णेन रुक्मोनापिदधाति दिवं तपसस्तायस्वेत्यथैन-
- १५ सुपतिष्ठत आभिर्गीर्भिः शुक्रं ते अन्यदर्हन्विभर्षिं सायकानि
 धन्वेति^१ प्रज्वलिते रुक्ममपकर्षति^१ ॥ ७ ॥

अथ धवित्राणादत्ते गायत्रमसीत्यन्यतरत्त्रैषुभमसीत्यन्य-
 तरक्वागतमसीत्यन्यतरत्तैरेनं पश्चात्प्राङ् जान्वाच्योर्ध्वं धूनोति
 मधु^१ मध्वित्युत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्रे द्वे धवित्रे प्रयच्छति^१

१ ष्टष्टीभ्यामु only IPH.

२ मधु twice JT; thrice the other MSS,

तयोरन्यतरदाग्नीध्रायोत्प्रयच्छत्यथैनं त्रिः प्रदक्षिणं परिचन्ति
 प्रणवेप्रणवे धून्वन्तस्त्रिः परीत्योत्तरतस्तिष्ठन्त्यथ ध्वित्राण्या-
 दत्ते^१ ऽपरेण परिक्रान्तायोत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्रे द्वे ध्वित्रे
 प्रयच्छति^१ तयोरन्यतरदाग्नीध्रायोत्प्रयच्छत्यथैनं पर्युपविशन्ति^१
 पश्चात्प्राङ्मुखो ऽध्वर्युरुपविशति^१ पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखः प्रतिप्रस्था- ५
 तोत्तरतो दक्षिणामुख आग्नीध्रस्त एवमेव प्रणवेप्रणवे धून्वन्त
 आसत उपसमासमु^१त्सुकान्याप्याययन्तो महावीरमथ यत्र
 होतुरभिजानाति याभिर्वर्तिकां घसिताममुञ्चतमिति तदेन-
 मुपोत्याय रोचयतो ऽध्वर्युश्च यजमानश्च दग्ध प्राचीर्दग्ध
 भासि दक्षिणेत्येतेतानुवाकेनाथ यत्र होतुरभिजानात्यप्रस्वती- १०
 मश्विना वाचमस्रे इति तद्भुवित्राणुपोद्यच्छन्ते^१ ऽथ यत्र
 होतुरभिजानात्यरुरुचदुषसः पृश्निरग्रिय इति तद्भुचितो घर्म
 इत्युक्त्वा यथेतं त्रिः पुनः प्रतिपरिचन्ति निधाय ध्वित्राण्य-
 वकाशैरवेक्षमाणा उपतिष्ठन्ते ऽपश्यं गोपामिति प्रतिपद्याग्नीमहि
 त्वा मा मा द्विःसीरित्यातो^१ ऽथ गार्हपत्यमुपतिष्ठते त्वमग्ने १५
 गृहपतिर्विश्रामसि विश्वासां मानुषीणां गतं पूर्भिर्यविष्ठ
 पाह्यं हसः समेद्धारं गतं हिमास्तन्द्राविणं हार्दिवानमिहैव
 रातयः सन्धित्यन्तर्हिते प्रतिप्रस्थाता वेदे पत्नीं वाचयति
 त्वष्टीमती ते सपेयेत्यान्तादनुवाकस्यै^१तस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता
 दक्षिणं रौहिणं जुहोत्यहर्ज्योतिः केतुना जुषतां सुज्योति- २०
 ज्योतिषां स्वाहेति^१ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ।

१ Thus BPJ Bh. Kes.; उपसमासः HI; उपसमासः P.

अथ रश्मनामादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां
 पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽदित्यै राक्ष्वा-
 सीति^१ दोहनं क॒सं पिन्वने इति^२ प्रतिप्रस्थातापरेण परि-
 क्रम्याथैतां घर्मदुघं चिरूपा॒शु देवनामभिराङ्गयतीड एह्यदित
 ५ एहि सरस्वत्येहीति^३ चिरुच्चैर्दक्षिणया द्वारोपनिष्क्रम्य यदस्यै
 नाम भवति तेनासावेह्यसावेहीत्यथैना॒रु रश्मनयाभिदधा-
 त्यदित्या उष्णीषमसीति^४ वायुरस्यैड इति घर्मदुघो वत्सम-
 भिमृशत्यथैनमुपावसृजति पूषा त्वोपावसृजत्वश्विभ्यां प्रदाप-
 येति^५ धयन्तमनुमन्त्रयते^६ यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूर्ध्वेन
 १० विश्वा पुश्वसि वार्याणि । यो रत्नधा वसुविद्यः सुदत्तः
 सरस्वति तमिह धातवे करिति^७ प्रत्तायामुन्नयत्युन्न घर्म॒
 शि॒षोस्त्र घर्मं पाहि घर्माय शि॒षेति^८ नियुज्य
 संधायोपसीदति बृहस्पतिस्त्रोपसीदत्विति^९ स्तनान्चमृशति
 दानव स्य पेरवो विश्वमृतो लोहितेनेत्यथ यत्र होतुरभि
 १५ जानात्या दशभिर्विवस्वत इति तदेनां पिन्वने पिन्वयत्यश्विभ्यां
 पिन्वस्व सरस्वत्यै पिन्वस्व पूष्णे पिन्वस्व बृहस्पतये पिन्वस्वेन्द्राय
 पिन्वस्वेन्द्राय^{१०} । सस्वेत्यतिशिष्टं क॒से दोहयत्येतस्मिन्काले

१ अथ ins. BT.

२ असावेहि twice JT ; thrice the other MSS, also P, comp. Rudra-
 datta on Āp. XV. 9. 4.

३ Thus TF Bh. Keś. (the last glosses स्तनं पिबन्तमनु०, thus also
 the Somaprayoga 10) ; the other MSS. IBHP have स्तनमभि० ।

४ All the MSS, except P, have इन्द्राय पिन्वस्व once only, but comp.
 Taitt. Ār. v. 7. 4 s. f. and 5 int. and Padārthanrv. p. 287.

प्रतिप्रस्थाता पिन्वने ह्यागां पिन्वयति त्वष्णीमथ यत्र होतुर-
 भिजानात्युत्तिष्ठ ब्रह्मणस्यत इति तत्प्रतिप्रस्थात्रे पयसी
 संप्रदायैतेनैव यथेतमेत्य शफोपयमानादत्ते^१ गायत्रो ऽसीत्यन्य-
 तरत्तैष्टुभो ऽसीत्यन्यतरज्जागतमसीत्युपयमनमथ यत्र होतुर-
 भिजानात्युपद्रव पयसा गोधुगोषमिति तत्पयसी आह्नि- ५
 यमाणे अभिमन्वयते^२ सहोर्जां भागेनोप नेहीन्द्राश्विना मधुनः
 सारघस्य घर्मं पात वसवो यजता वडित्यथ पुरस्तात्प्रत्यञ्चाबु-
 पविश्य महावीरे पयसी अवनयतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता
 चाध्वर्युः पूर्वां गोपयो ऽवनयति स्वाहा त्वा सूर्यस्य रश्मये
 वृष्टिवनये जुहोमि स्वाहेत्यथास्योष्माणमन्वीचते मधुहविरसि १०
 सूर्यस्य तपस्तपेत्येतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता ह्यागापयो ऽवनयति
 त्वष्णीसुभयः समानीयाध्वर्युस्तृतीयमवनयत्यत्र यत्कःसे पय-
 स्तदुपयमने समवनयति प्रत्यूह्याङ्गारानथाध्वर्युः प्रचरणीयं
 महावीरः शफाभ्यां परिगृह्णाति ॥ ६ ॥

द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परिगृह्णामीति^३ वेदेनाधस्तादुप- १५
 मृज्योपयमनेनोपयच्छत्यन्तरिक्षेण त्वोपयच्छामीत्यैनमादायो-
 पोत्तिष्ठति देवानां त्वा पिदणामनुमतो भर्तुः शक्यमिति^४

१ Thus BT, Kś. and Taitt. Ār. v. 7. 5, comp. also Āp. xv. 9. 10 ;
 शफोपयमानादत्ते HJIP शफोपयमानान्यादत्ते F and Padārthanirv. p. 287.

२ Thus HIBP Kś., Padārthanirv. ; प्रतिमन्वयते TJF.

३ I ins. मौजिन before वेदेन ।

- प्राङ् हरति तेजो ऽसि तेजो ऽनु प्रेक्षन्निर्मां पृथिव्याः पातु
 वायुरन्तरिक्षात्सूर्यो दिवो दिविस्यृङ्मा मा हि॒ःसीरन्तरिच-
 स्यृङ्मा मा हि॒ःसीः पृथिविस्यृङ्मा मा हि॒ःसीः सुवरसि सुवर्मे
 यच्छ दिवं यच्छ दिवो मा पाहीत्यथ वातनामानि व्याचष्टे
 ५ समुद्राय त्वा वाताय स्वाहेति पञ्चानवानमेवमेव द्वे उत्तरे ।
 षडुत्तराणि यथोपपादमग्नये त्वा वसुमते स्वाहा सोमाय
 त्वा रुद्रवते स्वाहा वरुणाय त्वादित्यवते स्वाहा बृहस्पतये त्वा
 विश्वदेव्यावते स्वाहा सवित्रे त्वभुमते विभुमते प्रभुमते
 वाजवते स्वाहा यमाय त्वाङ्गिरस्वते पितृमते स्वाहेति । विश्वा
 १० आशा दक्षिणसदिति दक्षिणत आसीनं ब्रह्माण्मीचते । विश्वा-
 न्देवानयाडिहेति पश्चादासीनः होतारः । सव्येनात्याक्रामञ्ज-
 पति स्वाहाकृतस्य घर्मस्य मधोः पिवतमश्विना स्वाहाग्नये
 यज्ञियाय शं यजुर्भिरिति । यजमानमतिवाचयत्यश्विना घर्मं
 पातः हार्दिवानमहर्दिवाभिरूतिभिरनु वां द्यावापृथिवी मः-
 १५ सातामित्युच्चैराश्राव्याह घर्मस्य यजेति । वषट्कृते जुहोति
 स्वाहेन्द्रायेति । स्वाहेन्द्रावडित्यनुवषट्कृते ऊत्वा वाचयति घर्म-
 मपातमश्विना हार्दिवानमहर्दिवाभिरूतिभिरनु वां द्यावा-
 पृथिवी अमःसातां तं प्राच्यं यथावत् नमो दिवे नमः पृथिव्यै
 दिवि धा इमं यज्ञं यज्ञमिमं दिवि धा दिवं गच्छान्तरिचं
 २० गच्छ पृथिवीं गच्छ पञ्च प्रदिशो गच्छ देवान्घर्मपाङ्गच्छ
 पितृन्घर्मपाङ्गच्छेतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता पिन्वनेनोपयमना-
 दुपहत्य प्रचरणीयं महावीरं पूरयत्यथैनमन्तःपरिध्यभिपीप-

यतो^१ ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च सहैवेषे पीपिहूर्जे पीपिहि
 ब्रह्मणे पीपिहि चत्राय पीपिह्यद्भ्यः पीपिह्योषधीभ्यः पीपिहि
 वनस्पतिभ्यः पीपिहि द्यावापृथिवीभ्यां पीपिहि सुभूताय पीपिहि
 ब्रह्मवर्चसाय पीपिहि हयजमानाय पीपिहि मङ्गमित्युपांशुक्त्वा
 ज्यैष्ठ्याय पीपिहीत्युच्चैरथैनमनुदिशमात्मानमभि पीपयति
 त्विष्यै त्वा द्युन्नाय त्वेन्द्रियाय त्वा भूत्यै लेत्यत्र यन्महावीरे
 पयस्तदुपयमने समवनयत्यथोदङ्कृत्याक्रम्याथैतदुपयमनमन्तर्वेदि
 प्राचीनविल्लः सादयत्येतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता राजतः
 रुक्ममुदासनीये खर उपगूहति^१ तस्मिन्प्रचरणीयं महावीरः
 सादयति ॥ १० ॥

१०

घर्मांसि सुधर्मा मे न्यस्मे ब्रह्माणि धारय चत्राणि धारय
 विश्वं धारय नेत्वा वात स्कन्दयादित्यथ यद्यभिचरेदमुष्य त्वा
 प्राणे सादयाम्यसुना सह निरर्थं गच्छ यो ऽस्मान्नेष्टि यं च वयं
 द्विषम इत्यथाप उपसृश्य षडौदुम्बराञ्ककलान्याचति^१ तेषा-
 नेकैकेनोपयमनादुपहत्य पूर्वार्धं आहवनीयस्य प्रश्नोतयति १५
 पूष्णे शरसे स्वाहेत्यथैनमन्तराञ्जनं मध्यमे परिधौ सःसृष्टः
 सादयत्येवमेव द्वितीयेनोपयमनादुपहत्य पूर्वार्धं एवाहवनीयस्य
 प्रश्नोतयति यावभ्यः स्वाहेति^१ तं तथैवाञ्जनं मध्यमे परिधौ

१ Thus (अभि०) all and Bh., अतिपीप० F only.

२ Thus B; तंतथैतवं ॥ जनं I; FJ om. तं and have तथांतरांजनं
 तंतथवातरांजनं T; तंतथातरांजनं H; comp. infra.

- सःसृष्टः सादयत्येवमेव तृतीयेनोपयमनादुपहत्य मध्यत
 आहवनीयस्य प्रश्नोतयति प्रतिरेभ्यः स्वाहेति^१ तं तथैवाञ्जनं^२
 मध्यमे परिधौ सःसृष्टः सादयत्येवमेव चतुर्थेनोपयमनादुप-
 हत्यापरार्धं आहवनीयस्य प्रश्नोतयति द्वावापृथिवीभ्याः स्वाहे-
 ५. तथैनमूर्धाञ्जनं भस्मान्त उपगूहत्येवमेव पञ्चमेनोपयमनादुप-
 हत्य दक्षिणार्धं आहवनीयस्य प्रश्नोतयति पितृभ्यो घर्मपेभ्यः
 स्वाहेत्येनं बहिराञ्जनं दक्षिणे परिधौ सःसृष्टः सादय-
 त्येत् षष्ठः शकलः सर्वेषु लेपेषु समज्योपयमनादन्तत
 उपहत्योत्तरार्धं आहवनीयस्य प्रश्नोतयति रुद्राय रुद्रहोत्रे
 १०. स्वाहेत्येनमुत्तरेण शालाया अतीकाग्नेनानन्वीचमाणी निर-
 खत्यमुना सह निरर्थं गच्छ यो ऽस्मान्नेष्टि चं च वयं द्विज
 इत्यथाप उपसृश्यातिशिष्टाञ्चकलानङ्गिः सःसृष्ट्याहवनीये^३
 ऽनुप्रहरत्येतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थातोत्तरः रौहिणं जुहोत्यह-
 र्ज्योतिः केतुना जुषताः सुज्योतिर्ज्योतिषाः स्वाहेत्येताः
 १५. समिधं मध्यत आहवनीयस्याभ्यादधाति तृष्णीं^४ तस्यामादी-
 णायां प्रतिमुखं द्विजुहोति भूः स्वाहेत्येत्तदुपयमनमन्तर्वेदि
 प्राचीनविल्लः सादयित्वा तस्मिन्नग्निहोत्रविधिं चेष्टित्वा^५ स
 यावन्तः प्रवर्ग्यस्^६ त्विजस्तेषूपहवमिद्धा यजमान एव प्रत्यचं भच-
 यति ऊतः हविर्मधु हविरिन्द्रतमे ऽग्नौ पिता नो ऽमि मा

१. Thus PJHI; तथैवांतराञ्जनं TF.

२ सःसृष्ट्य all.

३ प्रवर्ग्यस्य om. PHTJ., the three others read it.

मा हिरःषीरश्याम ते देव घर्म मधुमतो वाजवतः पितुमतो
ऽङ्गिरस्वतः स्वधाविनो ऽग्नीमहि त्वा मा मा हिरःषीरित्यथै-
तदुपयमनं परिकर्मीं वाग्नीध्रो वोच्छिष्टखरे मार्जयित्वान्तर्वेदि
प्राचीनविलः सादयित्वा तस्मिन्सुवर्णरजतौ च^१ रुक्मौ प्रास्य
मदन्तीरप आनीय हिरण्यवतीभिर्मार्जयन्ते ॥ ११ ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका इति चतसृभिरत्रैव मद-
न्तीरपो निनीयाज्यस्थाल्याः सुवेणोपघातं घर्मप्रायश्चित्तानि
जुहोति प्राणाय स्वाहा पूष्णे स्वाहेत्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथैत-
दुपयमनमन्तर्वेदि प्राचीनविलः सादयित्वा तदेतत्परिघर्मः
सर्वः समवशमयन्नाह^२ घर्मायोत्साद्यमानायानुब्रूहीत्यथैतदुपय- १०
मनमग्रेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतः सभाडासन्धां कृष्णाजिने
प्राचीनविलः सादयति स्वाहा त्वा सूर्यस्य रश्मिभ्य इत्यथो-
त्तराः शान्तिमुपयन्ति ग्रं नो वातः पवतां मातरिश्वेत्या-
पराह आपराह्निकेन प्रवर्ग्येण प्रचरति^३ तस्य यद्विहितं विहित-
मेवास्य तत्समानं कर्मा दक्षिणस्य रौहिणस्य होमादथ १५
दक्षिणः रौहिणं जुहोति रात्रिर्ज्योतिः केतुना जुषताः
सुज्योतिर्ज्योतिषाः स्वाहेत्येवमेवोत्तरः रौहिणं जुहोति^४
समानं कर्मा समिदाधानादत्रैताः समिधं मध्यत आहवनीय-

१ om T; Keś also reads it.

२ Thus Bh., Keś. (pr. m.); समवशमयन्त आह J; समवशमयन्त PHT.
(Keś. sec m.); समवशमयन्त आह F; समवशमयन्त I; समवशमयन्त B, comp.
Baudh. pitṛmedhasūtra p. 21.1 and Śat. Br. vii. 3.2.1. The word
occurs again infra, ix. 15, and in the Aśvamedhapraśna.

- स्थाभ्यादधात्यपीपरो माङ्गो रात्रियै मा पाञ्चेषा ते अग्ने
 समित्तया समिधस्वायुर्म दा वर्चसा माञ्जीरिति सायमपी-
 परो^१ मा रात्रिया अङ्गो मा पाहीति प्रातः^२ प्रातर्मन्त्रेणात
 ऊर्ध्वं पूर्वाह्निके^३ ऽभ्यादधाति^४ सायमन्त्रेणापराह्निके^५ तस्या-
 ५ मादीप्तायां^६ प्रतिसुखं^७ द्विर्जुहोत्यग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति
 सायम्^८ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेति प्रातः^९ समानं
 कर्मा संप्रैषादथेतदुपयमनमद्येणाहवनीयं पर्याद्धृत्य दक्षिणतः
 सम्राडासन्द्यां ह्यष्णाजिने प्रतीचीनविलम्ब सादयति स्वाहा त्वा
 नचन्नेभ्य इत्यथोत्तरात् शान्तिसुपयन्ति शं नो वातः पवतां
 १० मातरिश्वेति^१ स एवमेव प्रवर्ग्येण प्रचरति अहम् षडहं द्वाद-
 शहम् संवत्सरं^२ चतुरो वा^३ मासाः स्थापश्चिते ऽग्नौ^४ प्रवर्ग्ये^५
 भक्षयित्वा संवत्सरं न माः समश्रौयान्नं रामासुपेयान्नं मृन्मयेन
 पिवेज्जास्य राम उच्छिष्टं पिवेत्तेज एव तत्सः श्यतीति ब्राह्म-
 णम्^६ ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥
 १५ प्रवर्ग्यसुद्वासयिष्यन्नपकल्पयते त्रीञ्छालाकानिष्ठाः स्त्रीणि
 सतान्युदकुम्भौ दधि मधुमिश्रं गुमुष्टिमवकाभारं विःश्रति-

१ सायम् om. all except B.

२ पूर्वाह्निके B only.

३ This passage is found thus in T: सायमन्त्रेणात ऊर्ध्वमापराह्निके
 ऽभ्यादधाति तस्यामादीप्तायां etc., but comp. Rudradatta on Āp. xv. 12,7.

४ द्विर् om. P.M.H. Keś.

५ om. T.F.

६ प्रावर्ग्यं FIJ; the other MSS. also P and Bh., प्रवः

महावीरः५ शफाभ्यां परिगृह्य प्रवृञ्जनीये खरे सादयत्यथैमं
 मौञ्जेन वेदेनापिदधात्यथैतामासन्दीमघेणाहवनीयं१ पर्याहृत्य
 दक्षिणतो निदधाति१ तस्यां कृष्णाजिनं प्राचीनधीवमुत्तर-
 लोमोपस्तृणात्यथैतावुपशयौ महावीरौ वेदाभ्यां परिगृह्या-
 घेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतः सम्राडासन्धां कृष्णाजिने ५
 प्राचीनबिलौ सादयत्यथैतामभ्रिमघेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षि-
 णतः सम्राडासन्धां कृष्णाजिने सादयत्यथैतां मृदमतिशिष्टाम-
 घेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतः सम्राडासन्धां कृष्णाजिने
 सादयत्यथैताः५ स्थूणां गोदोहनीं कागायै शङ्कुमित्यादाय
 जघनेन दक्षिणेन गार्हपत्यं परिक्रम्य दक्षिणया द्वारोपनिर्हृत्य १०
 होतुः संदर्शं स्थूणां निहत्य मौञ्जेन दाम्ना घर्मदुघो वत्सं
 बध्नन्ति१ तमुत्तरेण कागायै शङ्कुं निहत्य कागां नियथ्यन्ति१
 प्रत्युज्जति कगलमथैतेनैव यथेतमेत्य निष्क्रमयन्ति२ वृषलान्१
 ऋयन्ति पत्नीः५१ ऋयन्ति होतारः५१ ऋयन्ति ब्रह्माणः५१ ऋयन्ति १५
 प्रतिप्रस्थातारः५१ ऋयन्ति प्रस्तोतारः५१ ऋयन्त्याग्नीध्रं१ परिश्रयन्ति
 द्वाराणि१ पत्नीशाले पत्नीं परिश्रयन्ति१ परस्तृणन्ति१ दक्षिणत
 उपविशतो ब्रह्मा च यजमानश्चात्र पूर्वाः५ शान्तिमुपयन्ति
 येषामनुपेता भवति३ ॥ ५ ॥

१ अथैतान्दस्राडासन्दीम० I.

२ Thus PITHF; आस्तृणाति JB.

३ क्रामयन्ति BF.

४ Thus PIH Keś.; भवन्ति TB.

- अथाध्वर्युः सपवित्राः प्रोक्षणीराददान आह ब्रह्मण्यप्रवर्ग्येण
 प्रचरिष्यामो होतर्घर्ममभिष्टुह्यग्नीद्रौहिणौ पुरोडाशावधिअय
 प्रतिप्रस्थातः प्रवर्ग्यं विहर प्रस्तोतः सामानि गायेति । तद्ब्रह्मा
 प्रसौति यजुर्युक्तं सामभिराक्तं त्वा विश्वैर्देवैरनुमतं मरुद्भिः ।
- ५ दक्षिणाभिः प्रततं पारयिष्णुं सुभो वहन्तु सुमनस्यमानं
 स नो रुचं धेह्यहणीयमानो भूर्भुवः सुवरोभिन्द्रवतः प्रचरतेत्य-
 याध्वर्युः प्रचरणीयं महावीरं प्रोक्षति यमाय त्वा मखाय त्वा
 सूर्यस्य हरसे त्वेत्यभिप्राप्नुवन्परान्परान्संभारान्प्रोक्षति । तमेव
 प्रतिप्रस्थाता प्रवर्ग्यं विहरत्यथाहवनीये कार्भर्यमयान्परिधीन्य-
- १० रिदधाति । तदुपसादयति षडौदुम्बराञ्जकलान्वैकङ्कतीं च
 समिधं गार्हपत्ये त्रयोदश वैकङ्कतान्परिधीन्सुवर्णरजतौ च
 रुक्मौ मुञ्जप्रलवाचौहिणपिष्टानीत्यथैष आग्नीध्रो जघनेन गार्ह-
 पत्यमुपविश्य धृष्टीभ्यां प्रतीचो ऽङ्गारान्निरुह्य तेषु रौहिण-
 कपाले उपस्थात्यथ दारुणसंयुतानि पिष्टानि संयुत्य रौहिणौ
 पुरोडाशावधिअपत्यथाज्यं निर्वपत्यथाज्यमधिअयत्युभयं पयग्नि
 रौहिणौ पुरोडाशौ अपयत्येतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता
 भोजन वेदेन होमार्थानि पात्राणि संमृशति महावीरं
 सुवं पिचने रौहिणहवनी उपयमनमित्यथ प्रतिप्रस्थाताज्य-
 सुत्पूय रौहिणौ पुरोडाशावुपस्तीर्णाभिघारितावुदास्य रौहि-
- १० णहवनीभ्यां परिगृह्यान्तर्वेद्यासादयति । दक्षिणं परिधिसन्धि-
 मन्वेकमुत्तरं परिधिसन्धिमन्वितरं । प्राञ्चौ पूर्वाह्निके । प्रत्य-

मौदुम्बरीः समिधो मुञ्जप्रक्षवाचौद्दिणपिष्टानि खरेभ्यः सिकता
 इत्यत्र पूर्वाः शान्तिमुपयन्ति नमो वाच इत्यथाघेणाहवनीयं
 दणानि सःस्तीर्य तदेतत्परिघर्म्यः सर्वः सह सःसादयन्त्यत्र
 सघ्राडासन्दीमत्र स्थूणां गोदोहनीमत्र छागाथै शङ्कुमित्यथैतौ
 खरौ नानैव सतथोः समुप्यात्रैव सह सःसादयन्त्यथैतमुच्छिष्ट-
 खरं^१ परिकर्मीं वाग्नीध्रो वा सते समुप्य दक्षिणया दारोप-
 निर्हृत्य मार्जालीयदेशे निवपत्यथैतेनैव यथेतमेत्य निष्क्रम-
 यन्ति^२ वृषलान्कथन्ति पत्नीः^३ कथन्ति होतारः^४ कथन्ति
 ब्रह्माणः^५ कथन्ति प्रतिप्रस्थातारः^६ कथन्ति प्रस्तोतारः^७
 कथन्त्याग्नीध्रं^८ परिश्रयन्ति दाराण्यथैतां पत्नीमुदग्दग्नेन वास-
 सान्तर्दधति^९ परिस्तृणन्ति^{१०} दक्षिणत उपविशतो ब्रह्मा च
 यजमानश्चात्र पूर्वाः शान्तिमुपयन्ति येषामनुपेता भवत्यथ^{११}
 गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पुनात्येतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाताहव-
 नीये शालाकमिधमादीप्य मुखदग्ने धारयन्पुरस्तात्प्रत्यङ्मुख-
 स्तिष्ठति^{१२} तमध्वर्युः पश्चात्प्राङ्मुखस्तिष्ठन्सुवाङ्गत्याभिजुहोति घर्मं^{१३}
 या ते दिवि शुग्या गायत्रे कन्दसि या ब्राह्मणे या इविधाने
 तां त एतेनावयजे स्वाहेति^{१४} तमत्रैव प्रास्थापरमादीप्य नाभिदग्ने
 धारयन्पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठति^{१५} तमध्वर्युः पश्चात्प्राङ्मुखस्तिष्ठ-
 न्सुवाङ्गत्याभिजुहोति घर्मं या ते ऽन्तरिक्षे शुग्या चैषुभे

१ अथैनसु० HIP; अथैतदु० TF; अथैनदु० B.

२ Thus PITHJ; निष्क्रामयन्ति BF.

३ Thus BT Bh. Kes.; *दधति LFHP.

४ Thus PIFHJ; भवत्यथ BT.

क्वन्दसि या राजन्ये याम्नीध्रे तां त एतेनावयजे स्वाहेति^१
 तमत्रैव प्रास्यापरमादीप्य जानुदग्ने धारयन्पुरस्तात्प्रत्यङ्मुख-
 स्तिष्ठति^१ तमध्वर्युः पश्चात्प्राङ्मुखस्तिष्ठन्सुवाङ्गत्याभिजुहोति
 घर्म या ते पृथिव्याः शुग्या जागते क्वन्दसि या वैश्वे या
 ५ सदसि तां त एतेनावयजे स्वाहेति^१ तमत्रैव प्रास्य विवृत्य
 दाराण्यथ प्रवर्ग्यमादाथ पूर्वथा द्वारोपनिष्क्रामन्वन्तु नो ऽद्यान्तु-
 मतिरन्विदन्मते त्वमिति द्वाभ्यामथ महावेदिमवक्रम्य प्रस्तो-
 तारमाह प्रस्तोतः साम^१ गायेति^१ साम्ना प्रस्तोतान्वैति^१
 चिर्निधनमुपैति^१ पुरुषःपुरुषो निधनमुपैतीति ब्राह्मणमथा-
 २० भिक्रामन्ति ॥ १३ ॥

दिवस्त्वा परस्याया अन्तरिक्षस्य तनुवः पाहि पृथिव्यास्त्वा
 धर्मणा वयमनुक्रामाम सुविताथ नव्यस इति^१ विषुवति
 द्वितीयं निधनमुपयन्वथाभिक्रामन्ति ब्राह्मणस्त्वा परस्यायाः
 चक्षस्य तनुवः पाहि विप्रस्त्वा धर्मणा वयमनुक्रामाम सुवि-
 १५ ताथ नव्यस इत्युपरवकाले तृतीयं निधनमुपयन्वथाभि-
 क्रामन्ति प्राणस्य त्वा परस्यायै चक्षुषस्तनुवः पाहि ओचस्य त्वा
 धर्मणा वयमनुक्रामाम सुविताथ नव्यस इत्यथोत्तरेणोत्तर-
 वेदिमुपरमन्ति^१ स यो बलवाःस्तमाहानेनोदकुम्भेन संततथा
 धारया चिः प्रदक्षिणं परिषिञ्चन्परीक्षीति^१ स तथा करोति^१
 २० परिषिञ्च्यमाने यजमानं वाचयति वरुणसि ग्रन्धुधायाः

१ Thus TB Keś., Prayoga, Padārthanirv ; सामानि IFHJP.

१ T ins. साम वैश्वो ।

शिशुर्जनधायाः शं च वचि परि च वचौति^१ निधाय कुम्भं
 यथेतं चिः पुनः प्रतिपर्येत्यथोत्तरनाभिमभिमृशति चतुः-
 खक्तिर्नाभिर्द्धतस्य सदो विश्वायुः शर्म सप्रथा अप द्वेषो अप
 क्ररो ऽन्यद्गतस्य सञ्चिमेत्यथैतौ खरावुत्तरेणोत्तरनाभिमव-
 किरति^१ तं^२ छष्टीभ्यां प्राग्दीर्घं खरं करोति^१ तस्मिन्सुवर्णं^३ ५
 हिरण्यं निधाय कृष्णाजिनं प्राचीनधीवमुत्तरलोमोपस्तृणा-
 त्यथैन^२ रौहिणपिष्टैरनुप्रकीर्य मुञ्जप्रलवैरनुविशाद्य सिक-
 ताभिरनुप्रकिरत्यथाध्वर्युः प्रचरणीयं महावीरं^३ शफाभ्यां
 परिगृह्य दध्ना मधुमिश्रेण पूरयति घर्मैतत्ते ऽन्नमेतत्पुरीषं
 तेन वर्धस्व चा च प्यायस्व वर्धिषीमहि च वयमा च प्यासिषी- १०
 महीत्यथैनमभिपूरयति महीनां पयो ऽभि विहितं देवत्रा
 न्योतिर्भा अमि वनस्पतीनामोषधीनां^३ रसो वाजिनं त्वा
 वाजिनो ऽवनयाम इत्यथैनं पूर्वार्धं खरस्य सादयत्यूर्ध्वं मनः
 सुवर्गमिति^१ ॥ १४ ॥

अथैतावुपशयौ महावीरौ वेदाभ्यां परिगृह्य दध्ना मधु- १५
 मिश्रेण पूरयित्वायेण प्रचरणीयं महावीरं ससृष्टौ साद-
 यत्यथैतां प्रचरणीं दध्ना मधुमिश्रेण पूरयित्वापरिष्ठान्महावीरेषु
 प्रतीचीनविलां सादयत्यथैतौ रुक्मौ दध्ना मधुमिश्रेण सम-
 न्यामितः प्रचरणीयं महावीरं ससृष्टौ सादयत्यथैते पिन्वने

१ Thus IFHP Keś., Prayoga, Padārthanirv.; चतिकिरति.BJT.

२ तं.BPI Keś.; नद् J; न T; F om.

३ आसृणाति instead of उपसृ• IPH.

- दध्ना मधुमिश्रेण पूरयित्वाभितः प्रचरणीयं महावीरं प्रती-
 चीनबिले स॒सृष्टे सादयत्यथैतं मौञ्जं वेदं विस्वस्य दध्ना
 मधुमिश्रेण समज्यायेण महावीरान्प्रतीचीनायाः^१ स॒सृष्टं
 विस्तृणात्यथैतौ शफौ दध्ना मधुमिश्रेण समज्य जघनेन प्रचर-
 णीयं महावीरं तिरश्चीनायौ व्यतिषक्तौ स॒सृष्टौ सादयत्य-
 थैते रौहिणहवनी दध्ना मधुमिश्रेण समज्य शफायाभ्यां
 प्रतीचीनाये स॒सृष्टे सादयत्यथैता दशौदम्बरीः समिधो दध्ना
 मधुमिश्रेण समज्य जघनेन रौहिणहवनी प्रतीचीनायाः
 स॒सृष्टा विस्तृणात्यथैतं कुशमयं वेदं विस्वस्य दध्ना मधुमिश्रेण
 १० समज्य जघनेन प्रचरणीयं महावीरं प्रतीचीनायाः स॒सृष्टं
 विस्तृणात्यथैते स्थूणे दध्ना मधुमिश्रेण समज्य जघनेन शफौ
 प्रतीचीनाये स॒सृष्टे सादयत्यथैतदुपयमनं दध्ना मधुमिश्रेण
 पूरयित्वापरिष्ठात्स्थूणयोः प्रतीचीनबिले स॒ सादयत्यथैतद्रज्जु-
 द्रव्यं^२ विस्वस्य दध्ना मधुमिश्रेण समज्याचैवोपयमने^३ समवश-
 १५ मयत्यथैतान्कार्श्र्यमयान्परिधीन्बविचदण्डानिति विस्वस्य दध्ना
 मधुमिश्रेण समज्योपरिष्ठादुपयमनं तिरश्चीनायान्व्यतिषक्तान्
 स॒सृष्टान्विस्तृणात्यथैतामभिं दध्ना मधुमिश्रेण समज्य जघनेन
 स्थूणे तिरश्चीनायाः स॒सृष्टाः सादयत्यथैते धृष्टौ दध्ना

१ महावीरान् BTJP Bh. Kes.; -वीरं IFH; प्राचीनाघं PFJT Kes.;
 प्राचीनाघान् B; प्रतीचीनाघं WIH.

२ Thus TBJ Bh. Kes. (pr. m.); रज्जुदाम PHF Kes. (soc. m.)

३ Thus only H.; समतर्कशयत्य० I; समवनयत्य० the other MSS.;
 comp. supra p. 282. 10.

मधुमिश्रेण समज्याभ्यघाभ्यां^१ प्रतीचीनाये स॒स्पृष्टे सादयत्यथैते
 धवित्रे दध्ना मधुमिश्रेण समज्य जघनेन छष्टी स॒स्पृष्टे सादय-
 त्यथैता दशौदुम्बरीः समिधो दध्ना मधुमिश्रेण समज्य जघनेन
 धवित्रे प्रतीचीनायाः स॒स्पृष्टा विस्तृणात्यथैतामाज्यस्थालीं
 दध्ना मधुमिश्रेण पूरयित्वा जघनेनाभ्रिः स॒स्पृष्टाः सादय- ५
 त्यथैतद्ववित्रं दध्ना मधुमिश्रेण समज्य तेनाज्यस्थालीमपिदधा-
 त्यथैते रौहिणकपाले दध्ना मधुमिश्रेण समज्य जघनेनाज्य-
 स्थालीः स॒स्पृष्टे सादयत्यथैतः सुवं दध्ना मधुमिश्रेण पूरयित्वा
 जघनेनाज्यस्थालीमन्तरेण रौहिणकपाले प्रतीचीनबिलः
 स॒स्पृष्टः सादयत्यथैतं कुशमयं वेदं विस्त्रस्य दध्ना मधुमिश्रेण १०
 समज्य जघनेनाज्यस्थालीं प्रतीचीनायः स॒स्पृष्टं विस्तृणा-
 त्यथैतामासन्दीं विस्त्रस्य दध्ना मधुमिश्रेण समज्याचैवोत्तरतः
 स॒स्पृष्टाः सादयत्यथैतां मृदमतिशिष्टां दध्ना मधुमिश्रेण
 समज्यान्तरेण सक्थिनी निवपति ॥ १५ ॥

घर्मैतत्ते ऽन्नेमेतत्पुरीषं तेन वर्धस्व चा च प्यायस्व वर्धिषी- १५
 महि च वयमा च प्यासिषीमहीत्यथैनः सिकताभिरनुप्रकीर्य
 सुञ्जप्रलवैरनुविशाद्य रौहिणपिष्टैरनुप्रकीर्य कृष्णाजिनेन प्राचीन-
 यौवेणोत्तरलोम्ना प्रोर्णित्यपि वाभितः प्रचरणीयं महावीरं
 परिचिनोत्यादित्यमण्डलवदथैनमुपतिष्ठते ऽयं यः पुरुषरूपो
 ऽसि स न आस्ये न तिष्ठसि । नोर्ध्वो न तिर्यग्निधां ते ऽनु १०
 विहितो ऽस्मि विधां मे ऽनु विहितो ऽसि यस्त्वमसि सो

१ Thus TB Bh. ; अन्निघघाभ्यां J Kōś. ; अन्निघा अघाभ्यां PIF.

- ऽहमस्मि यो ऽहमस्मि स त्वं नाकमारोह सह यजमानेन
 साकमित्यथ युमुष्टिमादाथ दध्ना मधुमिश्रेणावोचत्यस्काञ्चौः
 पृथिवीमस्कानृषभो युवा गाः । स्कन्नेमा विश्वा भुवना स्कन्नी
 यज्ञः प्रजनयतु । अस्कानजनि प्राजनि । आ स्कन्नाञ्जायने
 ५ वृषा । स्कन्नायजनिषीमहीत्यथ प्रस्रोतारमाह प्रस्रोतर्वाषा-
 हरः साम गायेष्टाहोत्रीयं चेति^१ स यो बलवाऽस्तमाहाने-
 नोदकुम्भेन संततया धारया त्रिः प्रदक्षिणं परिषिञ्चन्परीहीति^१
 स तथा करोति^१ परिषिञ्चमाने यजमानं गन्धर्वयजूषि
 वाचयन्ति रन्तिर्नामासि दिव्यो गन्धर्व इति प्रतिपद्येन्द्रो दक्षं
 १० परिजानादहीनमित्यातो^१ निधाय कुम्भं यथेतं त्रिः पुनः
 प्रतिपर्येत्यथैनमुपतिष्ठत एतत्त्वं देव घर्म देवो देवानुपागा
 इदमहं मनुष्यो मनुष्यान्सोमपीयानु मेहि सह प्रजया सह
 राघस्योषेणेत्यथाञ्जलिनाप उपहन्ति सुमित्रा न आप ओष-
 धयः सन्विति^१ तां दिशं निरुचति यस्यामस्य दिशि देव्यो
 १५ भवति दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्यो ऽस्मान्देष्टि यं च, वयं द्विभ
 इत्यथाप उपसृश्य ज्योतिभत्यादित्यमुपतिष्ठत उदयं तमम-
 स्परीत्यथैनमवकाभारेण प्रतिच्छाद्य गोप्तारः समादिशति
 वयोभ्यो महावीरं गोपाय^१ प्रस्रोतः श्यैतेनान्वेहीति^१ प्रस्रोता-
 रमाहायैतेनैव^१ यथेतमेत्य गार्हपत्ये द्वे सुवाज्जती जुहोत्युद्

१ Thus PIHF Kcs., Padārthanirv. ; अन्विहीति BJT.

२ Thus T; some of the MSS. om. चाह, others चय ।

त्यं चित्रमित्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्त^१ इमम् पु त्यमसभ्यः
 सनिं गायत्रं नवीयाः समग्रे देवेषु प्रवोच इत्यथाम्नीधदेशं^२
 द्रुवा^३ग्नीधदेशः उत्तराः शान्तिमुपयन्ति शं नो वातः पवतां
 मातरिश्वेति^४ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

अथातो घर्मप्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामो^५ ऽथ यदि प्रवर्ग्यम-
 प्रवृत्तमादित्यो^६ ऽभ्यस्तमियाद्गार्हपत्ये तिस्रः सुवाङ्गतीर्जुङ्गयाङ्ग-
 भुवः सुवरित्युपसदा प्रचर्य श्वो भूते प्रवर्ग्येण प्रचरेदथ यदि
 प्रवर्ग्यं प्रवृत्तमादित्यो^६ ऽभ्यस्तमियाद्गार्हपत्ये तिस्रः सुवाङ्गती-
 र्जुङ्गयाङ्गभुवः सुवरित्यथापरस्यां द्वारि सूत्रेण हिरण्यं प्रग्रथ्य
 प्रचरेदथ यदि प्रवृत्तः^७ प्रपतेद्गार्हपत्ये^८ तिस्रः सुवाङ्गतीर्जुङ्गया- १०
 ङ्गभुवः सुवरित्यथैनमुच्छ्रयत्यूर्ध्वं ऊ पु ण ऊतय ऊर्ध्वो नः पाङ्ग-
 हस इति द्वाभ्यामथैनमाज्येन पूरयत्यञ्जन्ति यं प्रथयन्तो न विप्रा
 इत्यथ यदि विधुर्वा प्रदरो वा जायते ऽश्मचूर्णानि ह्यागापयसि
 संप्रकीर्य तैः प्रत्युच्छ्रोल्मुकेनाभितपति विधुं दद्राणं यदृते
 चिदभिन्निष इति द्वाभ्याः^९ सः^{१०} हैव रोहति^{११} यद्यु वै सर्वश १५
 एव भिद्यत एतान्येव कपालान्यवाञ्जनं पिष्ट्वा येषा मृत्प्राय-
 श्चित्ताय परिश्रेते तथा सः^{१२}सृज्य क्त्वा पक्त्वा च्छृद्य निदधात्य-
 यान्यं प्रचरणीयं महावीरं प्रवृणक्त्यथ यदि प्रमत्ता अतिपरि-

१ •तिष्ठत PHIT; the other MSS., also Kes., have the plural.

२ Thus FHJI; आग्नीधं TBP.

३ Thus PJF; ऊत्वा B; गत्वा ITH.

४ Thus all; read •प्रवृत्तं and प्रवृत्तः (?)

५ Thus B; प्रपतेतगार्हं TBh.; प्रपतेतगा. I; प्रवर्तेतगा. HJ; प्रवृत्तत P.

यन्ति गार्हपत्ये तिस्रः सुवाङ्गतीर्जुङ्गयाद्भुवः सुवरित्यथ पुन-
रूर्जा सह रथ्येति पुनः प्रतिपरित्यन्त्यथ यद्यद्यतः^१ प्रपतेद्गार्ह-
पत्ये तिस्रः सुवाङ्गतीर्जुङ्गयाद्भुवः सुवरित्यथैनमभिमृशति
मा नो घर्म व्यथितो विव्यथो नो मा नः क्रतुभिर्हीडिते-
५ भिरस्मानिति द्वाभ्यामथ यदि घर्मदुघं वा महावीरं वा
वयो ऽभिप्रस्त्रावयेत्तावुष्णोदकेन प्रक्षालयेदुप नो मित्रावरुणा-
विहावतमित्यथ गार्हपत्ये नव सुवाङ्गतीर्जुङ्गयादिमं मे
वरुण तत्त्वा यामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने त्वमग्ने
अथास्युद्वयं तमसस्यर्षुदु त्वं चित्रं वयः सुपर्णा इत्यथ यदि
१० घर्मदुघं न विन्देतान्यां दोहयेदथ यद्यन्यां न विन्देताजां
दोहयेदथ यद्यजां न विन्देताकंक्षीरैः प्रचरेदथ यद्यकंक्षीरं न
विन्देत यवपिष्टानि व्रीहिपिष्टानि श्यामाकपिष्टानि वाङ्गिः
सः सृज्य तैः प्रचरेदप्यङ्गिः प्रचरेन्न लेव न प्रचरेन्नहीनां पथो
ऽसीत्युक्तं महावीरे ऽवनयनमस्कान्द्यौः पृथिवीमिति स्कन्नानु-
१५ मन्त्रणमथ यदि विद्युदापतेद्गार्हपत्ये सुवाङ्गतिं^२ जुङ्गयाद्या
पुरस्ताद्विद्युदापतदित्येतैर्यथारूपं^३ प्राणाय स्वाहा पूष्णे स्वाहे-
त्युक्तानि घर्मप्रायश्चित्तानि^४ यत्किञ्चिद्घर्मकार्यविपर्यासे चैता^५
आङ्गतीर्जुङ्गयान्नमस्ते घर्म भूपतये स्वाहा नमस्ते घर्म भुवन-

१ Thus T Bh; उद्यतः प्रवतेत् J; उद्यतः प्रथते I; उदातः प्रपतेद् B;
उद्यतः प्रपत्येत H; अथ यद्यतः पप्रष्टत् P.

२ Thus only T; the other MSS. सुवाङ्गतीर्जु • ।

३ B ins. वा ।

पतये स्वाहा नमस्ते घर्म भूतानां पतये स्वाहा घर्माथ स्वाहा-
 श्विभ्याः स्वाहेन्द्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा
 ब्रह्मणे स्वाहेत्यथाषाढां ध्यास्त्रिखितामुत्तरलक्ष्माणमुपधायाच
 घर्मैष्टकां कुक्कायिनीं चोपदधात्युदस्य प्रुवाङ्माङ्गात्तुरिति घर्मै-
 ष्टकां^१ यास्ते अग्न आर्द्रा योनयो या इति कुक्कायिनीः^२ ॥
 संचित्तमग्निः सामभिरुपस्थायोक्थेनानुशस्तमुत्तरे^३ श्रोण्यन्ते
 तिष्ठन्नग्निमभिमृशत्यग्निरसि वैश्वानरो ऽधीत्येतेनानुवाकेनात्रा-
 ध्वर्यवे ऽग्निर्दक्षिणां^४ ददाति शतः सहस्रमन्विष्टकां वा ॥१७॥

प्रवर्ग्यवति सोमे दधिघर्मं भक्षयन्ति भूर्भुवः सुवर्मग्नि
 त्यदिन्द्रियं महदित्येतेनानुवाकेनाथ घोरास्तनूरुत्तुदिशति^१ यास्ते १०
 अग्ने घोरास्तनुव स्त्रीक्च स्त्रीहीतिश्च स्त्रीहितिश्वेति^२ घोरा-
 स्तनुवो^३ धुनिश्च ध्वान्तश्चेति राजसूयिको गण^४ उग्रश्च
 धुनिश्चेत्याग्निचित्यो^५ ऽथ यदि घर्मदुषं वा महावीरं वा स्तेनो
 ऽपहरेद्गार्हपत्ये सुवाङ्गतिं जुहुयादहोरात्रे त्वोदीरयतामिति^६
 खंडिति वाचः कूराणीत्यथ यथेकसृको वाश्येत तमनुमन्त्रयते ॥
 वि गा इन्द्र विचरन्स्याशयस्वेत्यास्मा उभयतआदीप्तसुल्लुक्तं
 क्षिपेदग्ने^७ अग्निना संवदस्व मृत्यो मृत्युना संवदस्वेत्यथैनमुप-

१ Thus HJP; उक्थेना उशस्तमुत्तरे I; उक्थेनानुशस्तमुत्तरे B; उक्थे-
 नानुशस्तमुत्तरेण T.

२ अग्निदक्षिणा T; दक्षिणां B; अग्निदक्षिणां J; अग्निदक्षिणां IPH.

३ This chapter is given by TB only

४ स्त्रीहितिश्व om. T.

५ निक्षिपेद० B; क्षिपेत० T.

- तिष्ठते सक्तं अग्ने नमो द्विस्ते नमस्त्रिस्ते नम इत्यथ यदि
 गृध्रो वाग्नेत तमनुमन्त्रयते ऽसृङ्मुखो रुधिरेणाव्यक्त इत्यथ
 यद्यार्ता वागुदियात्तामनुमन्त्रयते यदेतद्दुकसो भूत्वेत्यथ यदि
 भयेडकः काकपिञ्जको^१ वाग्नेत तमनुमन्त्रयते यदीषितो यदि
 ५ वा स्वकामीत्यथ यदि सालावृकी वाग्नेत तामनुमन्त्रयते
 दीर्घमुखि दुर्हृषिव्यथ यद्युलूकोलूकी वाग्नेत तमनुमन्त्रयते^२
 इत्यादुलूक आपन्नदित्यथ यद्युन्मत्ता वागुदियात्तामनुमन्त्रयते
 यदेतद्भूतान्यन्वाविश्वेत्यथ यदि घर्मदुघं वा सहावीरं वा न्यथो
 ऽभिप्रपते तमनुमन्त्रयते प्रसार्थं सकथ्यौः पतनीत्यथ यदि घर्म-
 १० दुघं वा सहावीरं वा क्रिमय उपाधिगच्छेयुस्तान्निः प्रशाक्तये-
 दन्त्रिणा त्वा क्रिमे हन्मीत्यथ यदि प्रदत्तं^३ प्रवर्ग्यं भाह्व्यो
 ऽभिप्रपद्येत गार्हपत्ये सुवाङ्गतिं जुहुयादाहरावद्येत्यथैतमनु-
 व्याहरिष्यन्नवति^४ तमनुव्याहरेद्ब्रह्मणा त्वा प्रपामीत्यथ यं देष्टि
 दक्षिणं द्वावाङ्गमनुप्रचालयेदुत्तुद शिमिजावरीति^५ स यो
 १५ ऽन्य^६ एतेभ्यो वाग्नेत तस्मा उभयतश्चादीप्तसुल्लुकं चिपेदुत्तुद
 शिमिजावरीत्यथ यद्युद्धुन्वन्निव वातो वायात्तमनुमन्त्रयते^७
 भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भुवो ऽधाचि भुवो

१ Thus Bh; काकपिञ्जको T; कपिञ्जको B.

२ तमनु० B; तमामनु० T; probably तामनु० is to be corrected.

३ T om; read प्रदत्तं (?)

४ न्यथ T; न्य B.

५ Uncertain. यद्युद्धुन्वन्निवपातोवायात्तमनु० T (grantha!); यद्युद्धुन्निवपती-
 वायात्तमनु० B; Bh. comments: उद्धुन्वन्निव कर्ष्यं कस्ययन्निव सहावात इत्यर्थः ।

ऽधायि भुवो ऽधायीत्यथ यद्यद्वृत्तः^१ शाला^२ प्रपद्येताभि-
गीर्भिर्यदतो न ऊनमित्येतया प्रपद्येत^३ यद्यु वै प्रवृत्त^४ एत-
चैव^५ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

^१अथातो ऽवान्तरदीक्षां व्याख्यास्याम^६ उदगयन आपूर्य-
माणपक्षे पुण्ये नक्षत्रे केशश्शु वापयित्वा पूर्ववदुपाकृत्य ग्रामा-
त्प्राचीं वोदीचीं वा दिग्गमुपनिष्क्रम्य खिले ऽच्छदिर्दग्ने
ऽग्निमुपसमाधाय संपरिस्तीर्य मदन्तीरधिश्चित्य प्रथमेनानु-
वाकेन शान्तिं कृत्वा दग्धैः प्रवर्ग्यदेवताभ्य आसनानि कल्पय-
त्यग्नेनाग्निं प्रवर्ग्याथ कल्पयामि घर्माथ कल्पयामि महावीराय
कल्पयामि सप्तज्ञे कल्पयामीति^७ दक्षिणेनाग्निं ब्रह्मणे कल्प- १०
यामि प्रजापतये कल्पयामीत्युत्तरेणाग्निमृषिभ्यो मन्त्रहृद्भ्यो
मन्त्रपतिभ्यः कल्पयामि देवेभ्यो घर्मपेभ्यः कल्पयामीत्यथ
दक्षिणतः प्राचीनावीती पितृभ्यो घर्मपेभ्यः कल्पयामि यमा-
याङ्गिरस्वते पितृमते कल्पयामीत्यथाप उपस्पृश्योत्तरतो यज्ञो-
पवीती रुद्राय रुद्रहोत्रे कल्पयामीत्यथाप उपस्पृश्य सर्वाभ्यः १५

१ Thus T ; यद्यद्वृत्तः शाला B.

२ प्रष्टम MSS.

३ The following adhyāya, containing the avāntaradikṣā, is preserved only in T, E and Ta; the last MS. is a copy of the grhyasūtra MS. No. 9316 of the Tanjore Collection, in Grantha; E is a copy of the grhyasūtra (Report on a Search for Sanskrit and Tamil MSS. 1893-94, No. 2, 66). As the tradition of this adhyāya is rather a bad one, I had to amend several passages, according to Āpastamba, Hiranyakeśin, Bhāradvāja and a Baudhāyanagrhyaprayoga.

- प्रवर्ग्यदेवताभ्यः कल्पयामीति^१ प्रदक्षिणमग्निं परिषिच्य व्याहृती-
 भिवैकङ्कतीः समिधो ऽभ्याधाय मदन्तीभिः प्रवर्ग्यदेवतास्तर्पय-
 त्येणाग्निं प्रवर्ग्यं तर्पयामि घर्मं तर्पयामि महावीरं तर्पयामि
 सम्राजं तर्पयामीति^१ दक्षिणेनाग्निं ब्रह्माणं तर्पयामि प्रजापतिं
 ५ तर्पयामीत्युत्तरेणाग्निमृषीन्मन्त्रकृतो मन्त्रपतीः स्तर्पयामि देवा-
 न्घर्मपाः स्तर्पयामीत्यथ दक्षिणतः प्राचीनावीती पितृन्घर्मपाः-
 स्तर्पयामि यममङ्गिरस्वन्तं पितृमन्तं तर्पयामीत्यथाप उपसृश्यो-
 त्तरतो यज्ञोपवीती रुद्रः रुद्रहोतारं तर्पयामीत्यथाप उपसृश्य
 सर्वाः प्रवर्ग्यदेवतास्तर्पयामीति^१ चतस्र औदुम्बरीः समिधो
 १० ऽप्रतिशुष्काया घृतान्वक्ता अभ्याधापयन्वाचयति पृथिवी समि-
 दित्येतैः प्रतिमन्त्रमथ देवता उपतिष्ठते ऽग्ने व्रतपते शुक्रियं व्रतं
 चरिष्यामि तच्छ्केथं तन्मे राध्यतां वायो व्रतपत आदित्य
 व्रतपते व्रतानां व्रतपते शुक्रियं व्रतं चरिष्यामि तच्छ्केथं तन्मे
 राध्यतामित्यथैतेषामनुवाकानां प्रभृतीर्वाचयति प्रथमोत्तमयो-
 १५ वाँथैनः सः शास्ति संमील्य वाचं यच्छेत्यथास्याहतेन वासधा
 त्रिः प्रदक्षिणः संमुखः^१ शिरो वेष्टयति चित स्थ परिचितः
 स्वाहा मरुद्भिः परिश्रयस्वेति^१ प्रदक्षिणमग्निं परिषिच्य व्याहृती-
 भिवैकङ्कतीः समिधो ऽभ्याधाय मदन्तीभिः प्रवर्ग्यदेवतास्तर्प-
 यित्वोत्तमेनानुवाकेन शान्तिं कृत्वाथास्तमित आदित्ये याम-
 २० मायन्ति^१ वाग्यतस्त्रिष्टेदेताः रात्रिमुपविशेत्संविशेद्वाथ प्रात-
 रुदित आदित्ये यामात्राचीं वोदीचीं वा दिशमुपनिष्क्रम्य

खिले ऽच्छदिर्दग्ं ऽग्निसुपसमाधाय संपरिस्तीर्य मदन्तीरधि-
 श्रित्य प्रथमेनानुवाकेन शान्तिं कृत्वा दर्भैः प्रवर्ग्यदेवताभ्य आस-
 नामि कल्पयित्वा वयः सुपर्णा इति वासो विमुच्यायास्य षट्-
 तथमभिविदर्शयत्यग्निमप आदित्यं गां ब्राह्मणं हिरण्यमिति^१
 चीनादितो ऽनुदर्शयित्वा यथोपपादमितराणि दर्शयित्वा ५
 प्रदक्षिणमग्निं परिषिच्य व्याहृतीभिर्वैकङ्कतीः समिधो ऽभाधाय
 मदन्तीभिः प्रवर्ग्यदेवतास्तर्पयित्वात्तमेनानुवाकेन शान्तिं कृत्वा-
 यास्य व्रतचर्यासुपदिशेन्न यानमारोहेन्न^२ वृक्षमधिरोहेन्न कूप-
 मवरोहेन्न कृत्वं धारयीत^३ नौपानहौ धारयीत^४ नासन्ध्या^५
 शयीत^६ न स्त्रिया न शूद्रेण^७ संभाषेत^८ यदि संभाषेत १०
 ब्राह्मणेन^९ संभाषेत^{१०} न सायं भुञ्जीत^{११} यदि सायं भुञ्जीताव-
 ज्वलितं^{१२} भुञ्जीत^{१३} न स्नायादष्टम्यां^{१४} पर्वणि^{१५} चोपवसेत्तदहस्य
 स्नायाद्वाग्यतस्त्रिष्टेदेताः रात्रिसुपविशेत्संविशेद्वा^{१६} मेध्यलोहितश-
 वापपात्रदर्शने^{१७} ज्योतिषां संदर्शनममेध्यं दृष्ट्वा जपत्यबद्धं मनो
 दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाः श्रेष्ठो दीक्षे मा मा हासीरि- १५
 त्यय यद्येनमभिवर्षत्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे
 दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेति जपति^{१८} ॥ १६ ॥

१ Thus TE ; यानमधिरोहे० Ta.

२ Emended ; नसंध्यां T ; नसंध्यां E Ta.

३ Ta ins. सह ; E the second time.

४ Thus E ; प्रज्वलितं T ; Ta om. the whole passage.

५ Thus E ; अष्टम्यां पर्वणी Ta ; अष्टम्याः पर्वणि T.

६ Thus E ; मेध्यांलोहितशवासवपात्र० Ta ; मेध्यलोहितशवासवपात्र० T.

- १ संवत्सरमेतद्भूतं चरेत्संवत्सरः हि व्रतं नातीत्येतस्मिन्स्वे-
 वैतसंवत्सरे ऽधीयीत^१ यद्यु वा एतस्मिन्संवत्सरे नाधीयीत
 यावदध्ययनमेतद्भूतं चरेद्य संवत्सरे पर्यवेते ऽध्यापयते आव-
 यते वा^१ पूर्ववदुपाकृत्य यामात्राचीं वोदीचीं वा दिग्गमुप-
 ५ निष्क्रम्य खिले ऽच्छदिर्दग्ने ऽग्निमुपसमाधाय संपरिस्तीर्य
 मदन्तीरधिश्चित्य प्रथमेनानुवाकेन शान्तिं कृत्वा दर्भैः प्रवर्ग्य-
 देवताभ्य आसनानि कल्पयित्वा^१ ध्यात्रत्यप्रायश्चित्ते जुहोति यन्म
 आत्मनो मिन्दाभूत्पुनरग्निश्चक्षुरदादिति द्वाभ्यां^१ प्रदक्षिणमग्निं
 परिषिच्य व्याहृतीभिर्वैकङ्कतीः समिधो ऽभ्याधाय मदन्तीभिः^१
 १० प्रवर्ग्यदेवतास्तर्पयित्वा^१ चतस्र औदुम्बरीः समिधो ऽप्रति-
 शुष्काया एतान्वक्ता अभ्याधापयन्वाचयति द्यौः समिदित्येतैः
 प्रतिमन्त्रमथ देवता उपतिष्ठत आदित्य व्रतपते शुक्रियं
 व्रतमचारिषं तदशकं तन्मे ऽराधि वायो व्रतपते ऽग्ने व्रतपते
 व्रतानां व्रतपते शुक्रियं व्रतमचारिषं तदशकं तन्मे ऽराधीति^१
 १५ प्रदक्षिणमग्निं परिषिच्य व्याहृतीभिर्वैकङ्कतीः समिधो ऽभ्याधाय
 मदन्तीभिः प्रवर्ग्यदेवतास्तर्पयित्वा^१ उत्तमेनानुवाकेन शान्तिं कृत्वा^१
 तस्यानध्यायानुपदिशेन्नाधीयीतास्तमित^१ आदित्ये^१ नानुदिते^१

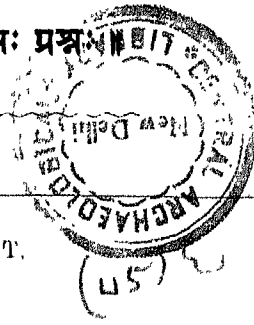
१ The beginning of this khaṇḍa has been emended and restitu-
 ted after the collateral passages in the gṛhyasūtra.

२ The passage प्रद० तर्पयित्वा om. T.

३ Uncertain ; तस्याध्यायेनध्यायानु० Tn ; तस्याध्यायानु० T ; अथास्याध्यायेन
 स्वस्वाध्यायानु० B.

न विप्रोषितो^१ न पर्यावृत्ते^२ नाभ्रच्छायायां^३ न ग्राम्यस्य
 पशोरन्ते^४ नारण्यस्य^५ नापामन्ते^६ न हरितयवाग्नेचमाणो^७
 न हर्म्याणि^८ न शरीराणि^९ न लोहितमुत्पतितं दृष्ट्वा^{१०} न
 मासमशित्वा^{११} न आढं भुक्त्वा^{१२} न केशशश्रु वापयित्वा^{१३} न
 केशान्प्रसार्य^{१४} न दतो धावते^{१५} नाङ्गे^{१६} नाभ्यङ्गे^{१७} नार्द्रैः^{१८}
 नार्द्रैण वाससा^{१९} नार्द्रैः इत्यथ स्वाध्यायमधीयीतापरेणाग्निं
 दर्भध्वासीनो दर्भान्धारयमाणः पराचीनः स्वाध्यायमधीयीत^{२०}
 यत्र कचाशान्तिहृतं पश्येत्पुनरेव शान्तिं कृत्वाधीयीताधीत्य
 योत्तमेन^{२१} प्रवर्ग्यायोपनिष्क्रम्य^{२२} नाप्रविश्य ग्राममन्यदधीयी-
 तान्यदधीयीत^{२३} ॥ २० ॥ षष्ठः ॥

॥ इति नवमः प्रश्नः ॥

- १ Thus E; विप्रोषिते Ta; विप्रुषिते T.
 २ Thus E Ta; नाभे न छायायां T.
 ३ Thus E; प्रोक्षमाणे Ta; प्रेक्षते T.
 ४ Thus E T. (comp. Hir. प्रविध्य); प्रसाध्य Ta.
 ५ Conjecture: ~~नाद्रैमित्य~~ नार्द्रैमित्य^० T; नार्द्रैयमित्य^० Ta; नात्रणमनार्द्रैया-
 न्नमित्य^० E.; probably नार्द्रै is to be taken as a locative, sc. देशे,
 comp. Āpastamba xv. 21.8.
 ६ E ins.: यदि लोहितमनुव्याहरेत् शान्तिं कृत्वासे ।
 ७ T Ta om. अधीत्य; यथोत्तमेन Ta.
 ८ Thus E Ta; प्रवर्ग्यायोपनिष्क्रम्य T.

CORRIGENDA.

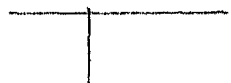
- p. 1 l. 14 r. बकौरिति
p. 27 l. 2 r. द्वितीयमवदा.
p. 101 n. 8 r. ait Br.
p. 112 l. 19 r. प्रोषणो.
p. 126 l. 18 r. बहिषप.
p. 130 n. ९ r. प्रच, i.s.o. प्रचं

INDEX.

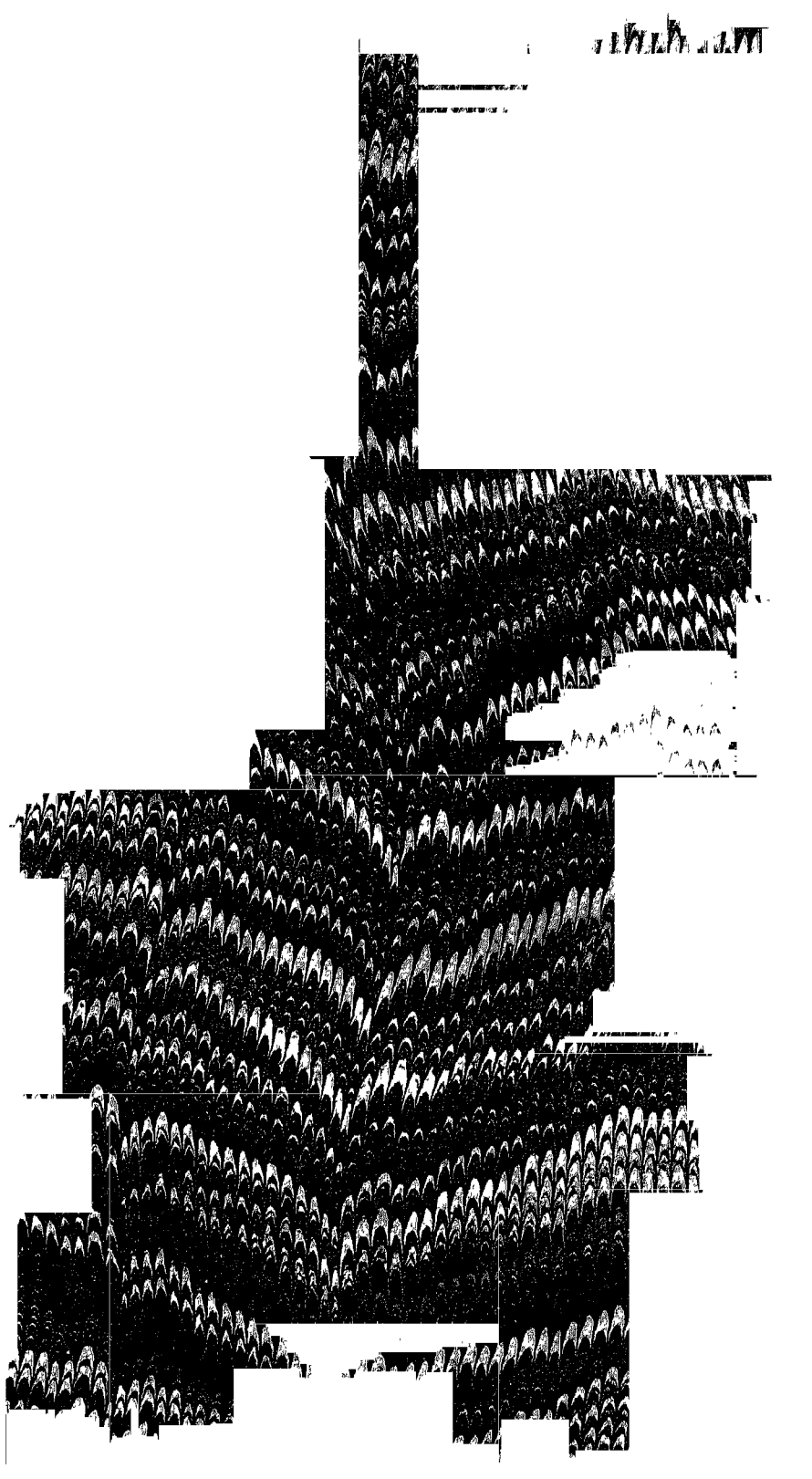
Preface	Page VII.
Dasāpūrṇamāsa	Prasna I.
Agnyādheyam	II.
upavyāhanam	" 1 } adhy. 1.
dovayajunayūcanam	" 2 } adhy. 1.
rtvijām varṇanam	" 3, 4 } adhy. 2.
vinidhayaḥ	" 5 } adhy. 2.
agnyādheyakarmāntam	" 6, 7 adhy. 3.
upavasathagavi	" 8-11 adhy. 4.
agnyādheyam	" 12-20 } adhy. 5, 6.
auvārambhaṇīyoṣṭiḥ	" 21 } adhy. 5, 6.
Daśādhyāyikāḥ	III.
punarādheyam	" 1-3 (adhy. 1).
agnihotram	" 4-7 (" 2).
agnyupasthānam	" 8-9 (" 3).
piṇḍapitryajñāḥ	" 10-11 (" 4).
āgrnyanam	" 12 (" 5).
agnibhyaḥ pravāsaḥ	" 13-14 (" 6).
yājamaṇam	" 15-22 (" 7, 8).
brahmatvam	" 23-26 (" 9).
hautram	" 27-31 (" 10).
Paśubandhaḥ	IV.
Cāturmāsyaṇi	V.
vaiśvadevahaṇi	" 1-4 (adhy. 1).
varuṇapraghāsahaṇi	" 5-9 (" 2).
sākamedhahaṇi	" 10 (" 3).
mahāpitryajñāḥ	" 11-15 (" 4).
trāiyambakahaṇi	" 16-17 (" 5).
śunāsiriyahaṇi	" 18 (" 6).
Agniṣṭomaḥ	VI, VII, VIII.
prātaḥsavanam	VI, VII.
mādhyandinām savanam	VIII. 1-8 (adhy. 1, 2).
trītyasavanam	VIII. 9-15 (" 3, 4).
yajñapucchaḥ	VIII. 15-22 (" 5, 6).
Pravargyaḥ	IX.
pravargyaprāyaścittāni	" 1-16 (" 1-4).
avāntaradikṣā	" 16-18 (" 5).
	" 19-20 (" 6).

So 2/18

Handwritten scribbles and marks at the bottom left corner of the page.

Central Archaeological Library,
NEW DELHI.

14446

Call No. S92V51/Ban/Cal

Author—Caland, W. ed.

Title—Baudhayana Srants
Subj. Vol. I

Borrower No.	Date of Issue	Date of Return
G. P. Kansal	3/8/87	321-10-81

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the
clean and moving.